

TAMPEREEN YLIOPISTO

Pia-Mari Suomela

KESKUSTELU KANSALLISESTA VÄHEMMISTÖASEMASTA
RUOTSIN LEHDISTÖSSÄ

Kehysanalyysi Dagens Nyheterin ja Svenska Dagbladetin kirjoittelusta
ennen ja jälkeen vuoden 1999 valtiopäiväpäätöksen

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma

Toukokuu 2008

TAMPEREEN YLIOPISTO

Tiedotusopin laitos

SUOMELA, PIA-MARI: Keskustelu kansallisesta vähemmistöasemasta Ruotsin lehdistössä. Kehysanalyysi Dagens Nyheterin ja Svenska Dagbladetin kirjoittelusta ennen ja jälkeen vuoden 1999 valtiopäiväpäätöksen.

Pro gradu -tutkielma, 217 s., 3 liites.

Tiedotusoppi

Toukokuu 2008

Tutkin pro gradu -työssäni, miten Ruotsin valtakunnalliset lehdet Dagens Nyheter ja Svenska Dagbladet ovat kuvanneet kansallista vähemmistöasemaa. Joulukuussa 1999 Ruotsin valtiopäivät hyväksyi suomen, tornionlaaksonsuomen, saamen, jiddishin ja romani chibin kansallisiksi vähemmistökieliksi ja kielten puhujat maan virallisiksi vähemmistöiksi. Tutkielmassani selvitin, miten lehdet ovat seuranneet hankkeen valmistelua ja siitä päättämistä ja loin katsauksen myös siihen, mitä lehtijuttujen valossa vähemmistöasemasta on seurannut.

Keräsin aineiston sähköisistä arkistoista. Dagens Nyheterin (DN) osalta juttuja oli saatavissa sähköisesti vuodesta 1992 lähtien ja Svenska Dagbladetin (SvD) osalta vuodesta 1995. Ulotin haun näistä vuosista syyskuuhun 2005. Varsinaiseen tarkasteluun kelpuutin 488 juttua, joista 300 on julkaistu DN:ssä ja 188 SvD:ssä. Vuonna 1996 tai sitä ennen ilmestyneet jutut kuvaavat vähemmistöprosessin käynnistämistä, vuosien 1997–1999 jutut vähemmistöaseman valmistelua ja päätöksentekoa ja vuosien 2000–2005 materiaali sitä, mitä vähemmistöasemasta juttujen mukaan seurasi. Sovelsin kahteen ensimmäiseen aikajaksoon kehysanalyysiä ja poimin lisäksi osan vuosien 1997–1999 jutuista määrälliseen analyysiin. Lopuksi kuvailin vähemmistöaseman seurauksia vuosien 2000–2005 juttujen pohjalta.

Määrällisen analyysin mukaan lehdissä esiintyneet toimijat ovat suhtautuneet vähemmistöasemaan, siis siihen, että Ruotsi tunnustaa vähemmistöjä ja vähemmistökieliä, valtaosin myönteisesti. Sen sijaan lehdissä on väitely runsaasti siitä, mille kielille asema kuuluu. Erityisesti on keskusteltu suomesta ja jiddishistä. Toimijoiden joukossa näkyvimpiä ovat ruotsalaiset virkamiehet ja asiantuntijat. Vähemmistöistä vain juutalaiset ovat toimijoina merkittävästi esillä.

Kehysanalyysillä jutuista hahmottui ulkopoliittinen kehys, monikulttuurisuus-kehys, yhtenäisyys-kehys ja identiteetti-kehys. Ulkopoliittinen kehys kuvastaa sitä, miten vähemmistöasemasta tulee keskustelunaihe Ruotsin ja Suomen valtioiden väliseen kommunikaatioon. Suomen kielen mahdollisella vähemmistöasemalla arvellaan jopa olevan merkitystä maiden välisille suhteille. Monikulttuurisuus-kehys kokoaa keskustelun vähemmistökielten määrittelemisestä. Kehyksen jutuissa hahmotetaan mallia, jolla eri kieliryhmien tarpeet voidaan ottaa huomioon. Yhtenäisyys-kehysten jutuissa pyritään pitämään kiinni Ruotsin kansallisesta yhtenäisyydestä, jolle vähemmistöprojekti muodostaa uhan. Identiteetti-kehysten jutuista välittyy vähemmistöaseman ja kielen merkitys vähemmistöille. Kehyksistä monikulttuurisuus-kehys on laajuudeltaan hallitsevin ilmeisesti siksi, että vähemmistöpäätös loi Ruotsiin uuden politiikan alan, vähemmistöpolitiikan.

Sisällysluettelo

1	Johdanto.....	1
2	Tutkimuksellinen viitekehys – vähemmistöaseman taustat.....	6
2.1	Vähemmistöasemaa koskeva kirjallisuus	6
2.1.1	Euroopan neuvoston sopimukset.....	6
2.1.2	Ruotsin vähemmistöprosessi	8
2.1.2.1	Siirtolaispolitiikasta vähemmistöpolitiikkaan	8
2.1.2.2	Ruotsinsuomalaisten vähemmistöaseman pohjustus	12
2.1.2.3	Vähemmistöaseman valmistelu	14
2.1.2.4	Vähemmistöpäätös.....	17
2.1.3	Vähemmistöaseman seuraukset.....	18
2.1.3.1	Vähemmistösopimusten riittämättömyys	21
2.2	Kansalliset vähemmistöt mediassa.....	25
3	Aineisto.....	30
3.1	Materiaalin hankinta	31
3.1.1	DN:n arkisto, Presstext ja Mediearkivet	31
3.1.2	Hakusanat	32
4	Määrällinen analyysi	34
4.1	Määrällinen sisällönanalyysi.....	35
4.1.1	Määrällisen analyysin soveltaminen omaan työhön	36
4.1.2	Luokitusrungon muokkaus.....	37
4.2	Tulokset.....	41
4.2.1	Juttukohtaiset muuttujat	41
4.2.2	Toimijakohtaiset muuttujat.....	43
4.2.2.1	Toimijoiden roolit	43
4.2.2.2	Eri toimijaroolien edustus.....	44
4.2.2.3	Toimijoiden suhtautuminen vähemmistöasemaan.....	47
4.2.2.4	Toimijoiden suhtautuminen vähemmistökieliesitykseen	48
5	Kehysanalyysi.....	50
5.1	Kehysanalyysi metodina	50
5.2	Oma sovellukseni kehysanalyysistä	52
5.2.1	Eri tutkimuksista saadut vaikutteet	55

5.3	Kehykset DN:n jutuissa 1992–1996.....	59
5.3.1	Ulkopoliittinen kehys.....	59
5.3.2	Monikulttuurisuus-kehys.....	61
5.3.3	Yhtenäisyys-kehys.....	67
5.3.4	Identiteetti-kehys.....	69
5.4	Kehykset SvD:n jutuissa 1995–1996.....	71
5.4.1	Ulkopoliittinen kehys.....	71
5.4.2	Monikulttuurisuus-kehys.....	73
5.4.3	Yhtenäisyys-kehys.....	79
5.4.4	Identiteetti-kehys.....	81
5.5	Kehykset DN:n jutuissa 1997–1999.....	83
5.5.1	Ulkopoliittinen kehys.....	83
5.5.2	Monikulttuurisuus-kehys.....	88
5.5.2.1	Vähemmistöasema-teema.....	88
5.5.2.2	Ruotsin monikulttuurisuus -teema.....	95
5.5.2.3	Vähemmistökieliset palvelut.....	99
5.5.3	Yhtenäisyys-kehys.....	103
5.5.4	Identiteetti-kehys.....	109
5.6	Kehykset SvD:n jutuissa 1997–1999.....	115
5.6.1	Ulkopoliittinen kehys.....	115
5.6.2	Monikulttuurisuus-kehys.....	123
5.6.2.1	Keskustelu vähemmistöasemasta.....	124
5.6.2.2	Vähemmistökieliset palvelut.....	132
5.6.2.3	Monikulttuurinen yhteiskunta.....	138
5.6.3	Yhtenäisyys-kehys.....	139
5.6.3.1	Vähemmistöaseman problematisointi.....	139
5.6.3.2	Ruotsalainen yhteisyys.....	143
5.6.4	Identiteetti-kehys.....	146
5.6.4.1	Kielen tunneaspektit.....	147
6	Vähemmistöaseman seuraukset.....	151
6.1	Seuraukset DN:n jutuissa 2000–2005.....	151
6.1.1	Jutut vähemmistöistä.....	151
6.1.2	Jutut ruotsinsuomalaisista.....	153
6.1.3	Jutut tornionlaaksolaisista.....	158

6.1.4	Jutut saamelaisista.....	162
6.1.5	Jutut romaneista	167
6.1.6	Jutut juutalaisista	171
6.2	Seuraukset SvD:n jutuissa 2000–2005	172
6.2.1	Kansalliset vähemmistöt	172
6.2.2	Ruotsinsuomalaiset	177
6.2.3	Tornionlaaksolaiset	188
6.2.4	Saamelaiset	191
6.2.5	Romanit	194
6.2.6	Juutalaiset	198
7	Yhteenveto	201
7.1	Tiivistelmä tutkimusprosessista	201
7.2	Tutkimustulokset	202
7.3	Kehysanalyysin tulokset	204
7.4	Vähemmistöaseman seuraukset.....	207
7.5	Loppupäätelmät	208
7.6	Kokemukset työprosessista	209
	Lähteet.....	211
	Liitteet	218

1 Johdanto

Tutkin pro gradu -työssäni sitä, miten kansallinen vähemmistöasema on kuvattu Ruotsin valtalehdissä Dagens Nyheterissä ja Svenska Dagbladetissa. Selvitän, miten näiden lehtien mukaan hanketta on valmisteltu, miten siitä on päätetty ja mitä vähemmistöasemasta on seurannut. Piirrän lehtijuttujen perusteella kuvaa siitä, miten ruotsalainen enemmistö on asian mieltänyt ja miten vähemmistöt ovat sen nähneet. Kielikysymykset herättävät voimakkaita tunteita niin valtaväestössä kuin vähemmistöryhmissä: tutkielmassani pyrin heijastamaan myös näitä mielenliikkeitä.

Ruotsin valtiopäivät hyväksyi hallituksen esityksen kansallisista vähemmistöistä joulukuussa 1999. Päätöksellä valtio tunnusti suomen, tornionlaaksonsuomen eli meänkielen, saamen, jiddishin ja romani chibin kansallisiksi vähemmistökieliksi ja kielten puhujat maan virallisiksi vähemmistöiksi. Samalla valtiopäivät hyväksyi kaksi lakia: oikeuden käyttää saamea tuomioistuimissa ja viranomaisten kanssa asioidessa ja oikeuden käyttää suomea tai meänkieltä edellä mainituissa yhteyksissä. Kumpikin laki on alueellinen niin, että saamen osalta oikeudet ovat voimassa Arjeplogin, Jällivaaran, Jokkmokkin ja Kiirunan kunnissa ja suomen ja meänkielen osalta Jällivaarassa, Haaparannassa, Kiirunassa, Pajalassa ja Ruotsin Ylitorniossa. Lakien perusteella asukkailla on oikeus saada viranomaispalveluja sekä esikouluopetusta ja vanhustenhoitoa näillä kielillä. (Justitiedepartementet 2001, 104–107; Regeringens skrivelse 2001, 84–85; Korkiasaari & Tarkiainen 2000, 468.) Vähemmistökieliasema on siis valtakunnallinen, mutta lakiin perustuvat käytännön sovellutukset paikallisia. Kootusti kuntia, joilla lait ovat voimassa, kutsutaan hallintoalueeksi.

Ruotsin valtion päätös vähemmistöasemasta liittyy laajempaan taustaan eli Euroopan neuvoston kahteen sopimukseen: vähemmistökieliä ja alueellisia kieliä koskevaan peruskirjaan eli vähemmistökielisopimukseen ja vähemmistöjen suojelua koskevaan puiteyleissopimukseen. Ruotsi ratifioi nämä sopimukset keväällä 2000 ja on sitoutunut niiden puitteissa tukemaan kansallisia vähemmistöjään. Kielisopimuksen mukaan vähemmistökielen on oltava maassa perinteinen kieli. Sopimus ei siis koske siirtolaiskieliä eikä maan valtakielen murteita, mutta maat saavat itse päättää, mitä kieliä ne pitävät siirtolaiskielinä tai murteina. Kukin valtio päättää itse myös sen, mitkä ovat sen kansallisia vähemmistöjä, koska vähemmistösopimus ei määrittele tarkasti vähemmistöä. Siten päätösvalta sopimusten sisällöistä on kansallisvalti

oilla, mutta ratifioituja sopimuksia valvoo Euroopan neuvosto. (Elenius & Ekenberg 2002, 9-10; Justitiedepartementet 2001, 104–107; Regeringens skrivelse 2001, 85; Huss 2005, 117–118).

Valtiopäiväpäättöstä ja Euroopan neuvoston sopimusten ratifiointia edelsi vuosien valmistelutyö. Toukokuussa 1995 hallitus päätti perustaa komitean selvittämään sitä, pitäisikö Ruotsin liittyä Euroopan neuvoston vähemmistökielisopimukseen. Lokakuussa 1996 hallitus antoi komitealle tehtäväksi selvittää myös, pitäisikö Ruotsin ratifioida Euroopan neuvoston sopimus vähemmistöjen suojelusta. Komitean nimeksi tuli vähemmistökielikomitea. Joulukuussa 1997 jättämässään mietinnössä komitea esitti vähemmistöasemaa saamelaisille, tornionlaaksolaisille, ruotsinsuomalaisille, romaneille ja juutalaisille. Vähemmistökielen kriteerit täyttyivät komitean mukaan saamen, suomen ja romani chibin osalta. Komitean mielestä kielet kattoivat myös eri varieteetit, jolloin esimerkiksi tornionlaaksonsuomi eli meänkieli luettiin suomen varieteetiksi. Komitea ei löytänyt tarpeeksi todisteita, jotta jiddish olisi voitu lukea sopimuksen tarkoittamaksi vähemmistökieleksi (Minoritetsspråkskommittén 1997a, 3-4, 35–36; Minoritetsspråkskommittén 1997b, 3-4, 9-11).

Jo komiteatyön aikana lehdistössä virisi keskustelu siitä, mille kielille vähemmistöasema tulisi myöntää. Tutkielmani aineisto ilmentää juuri tätä keskustelua. Esimerkiksi toukokuussa 1997 Dagens Nyheter kirjoittaa komitean aikovan jättää suomen kielilain ulkopuolelle. Sen sijaan vähemmistöasema myönnettäisiin muun muassa tornionlaaksonsuomelle. Toimittaja Kaa Enebergin mukaan Ruotsin ja Suomen suhteet uhkaavat saada vakavan kolauksen, jos suomea ei luokitella vähemmistökieleksi (DN 1997-05-27). Valmiit komiteamietinnöt herättivät nekin voimakkaita reaktioita. Kun komitea ei lopulta esittänyt jiddishille vähemmistöasemaa, kirjoittivat juutalaiseen vähemmistöön kuuluvat Salomon Schulman ja Basia Frydman debattiartikkelissaan näin: "Ruotsin viranomaiset eivät epäröi tappaa kulttuuriamme ja siten he saattavat loppuun sen, missä natsin epäonnistuivat." (DN 1998-01-18). Kuten edellä kävi selväksi, hallitus päätyi siis lopulta esittämään vähemmistökieliasemaa yllä mainituille viidelle kielelle, ja valtiopäivät sinetöi päätöksen joulukuussa 1999.

Pyrin tutkielmassani hahmottamaan, millaisia puhetapoja keskustelusta erottuu. Haen näitä puhetapoja kehysanalyysin avulla. Tutkittaviksi lehdiksi valikoin Dagens Nyheterin (DN) ja Svenska Dagbladetin (SvD) niiden valtakunnallisen ja etabloituneen aseman takia. Vuonna 2007 Dagens Nyheterin levikki oli 344 000 kappaletta. Lehti on puoluepoliittisesti sitoutumaton liberaali lehti. (dn.se, haettu 13.5.2008.) Samana vuonna Svenska Dagbladetin levikki oli 197 000. SvD on

maltillista kokoomusta lähellä oleva sitoutumaton julkaisu. (svd.se, haettu 13.5.2008.) Lehdet eivät vain seuraa tapahtumia ja käytävää keskustelua, vaan tekevät myös omia keskustelunavauksia ja julkaisevat runsaasti toimitusten ulkopuolelta tulleita kirjoituksia. Siten tutkimusmateriaali peilaa monipuolisesti vähemmistöasemasta käytyä keskustelua.

Aineistonani ovat Dagens Nyheterin jutut vuodesta 1992 syyskuuhun 2005, jolloin aloin koostaa tutkielmaani. Svenska Dagbladetin jutut ovat vuodesta 1995 syyskuuhun 2005. Tutkimusjakso on SvD:n osalta lyhyempi, koska varhaisempaa materiaalia ei ollut sähköisessä arkistossa saatavissa. Aineisto-luvussa ja liitteessä kerron tarkemmin siitä, miten olen materiaalin hankkinut. Olen jakanut aineiston kolmeen osaan: jutut, jotka ovat ilmestyneet vuonna 1996 tai sitä ennen kuvaavat vähemmistöprosessin varhaisvaihetta, vuosina 1997–1999 ilmestyneet jutut kuvaavat komiteatyöskentelyä ja vähemmistöaseman konkreettista valmistelua ja vuosina 2000–2005 ilmestyneet jutut ilmentävät sitä, mitä vähemmistöasemasta lehtijuttujen valossa seurasi.

Koska aineiston aikajänne on näin laaja, käytän vuosien 1992–1996 materiaalia tutkielman alustukseksi ja keskityn tarkemmin vuosiin 1997–1999, jolloin keskustelu kävi kiivaana ja vähemmistöasemasta päätettiin. Käytän kehysanalyysiä näihin kahteen aikajaksoon.

Kehysanalyysillä pyrin luomaan kuvaa siitä, millaiseksi ilmiöksi vähemmistöasema ja siitä käyty keskustelu tekstien perusteella hahmottuu. Miten enemmistö ja eri vähemmistöryhmät ovat prosessin mieltäneet? Millainen funktio vähemmistöasemalla ja siihen liittyvällä keskustelulla juttujen mukaan on?

Kiihkeimmän keskustelun vuosista 1997–1999 olen tehnyt myös määrällisen sisällönanalyysin, jolla yritän saada käsitystä siitä, miten vähemmistöasemaan on karkeasti ottaen suhtauduttu siinä vaiheessa, kun asiaa on valmisteltu ja siitä on päätetty. Ketkä esiintyvät juttujen toimijoina eli keitä prosessin aikana on kuultu: enemmistön vai vähemmistön edustajia? Mitkä vähemmistöryhmät ovat olleet eniten äänessä? Kerron tarkemmin käyttämästäni metodeista kyseisten analyysien yhteydessä. Tutkimusjakson loppuvuosista 2000–2005 olen laatinut kuvauksen vähemmistöaseman seurauksista. Millainen funktio tai millaiset seuraukset vähemmistöasemalla juttujen mukaan lopulta oli? Miten prosessi on muuttanut Ruotsia tai eri vähemmistöryhmien arkea vai onko mitenkään?

Materiaalin rajauksessa käytin tiukinta seulaa määrälliseen analyysiin kelpuuttamissani jutuissa. Tähän analyysiin otin mukaan vain ne jutut, jotka koskevat nimenomaisesti vähemmistöasemakeskustelua, aseman valmistelua tai siitä päättämistä. Kehysanalyysiin samoin

kuin vuosien 2000–2005 kuvailuun hyväksyin sitä vastoin mukaan myös juttuja, jotka käsittelevät omakielisiä palveluja tai oikeutta äidinkieleen, siis vähemmistöaseman käytännön sovellutuksia. Omakielisten palveluiden salliminen tai kieltäminen tekee koko vähemmistöhanke mahdolliseksi tai mahdottomaksi, mistä syystä jutut ovat tutkielman kannalta relevantteja. Sen sijaan karsin pois yleistä integraatiokeskustelua kuvaavat jutut. Kirjoitan materiaalin rajauksesta tarkemmin aineistoa koskevassa luvussa. Tutkielmani painottuu ruotsinsuomalaisiin, mutta käsittelen myös neljää muuta vähemmistöryhmää koskevia juttuja. Käyttämilläni hakusanoilla verkkoon tarttui runsaasti juttuja Suomesta tai Ruotsin ja Suomen suhteista, mutta nämä jätin tarkastelun ulkopuolelle ellei jutuissa ollut kytkentää vähemmistöasemaan. Samalla periaatteella sivuutin myös jutut, jotka käsittelevät ruotsinsuomalaisia tai muita vähemmistöjä koskevia stereotypioita.

Olen tehnyt tarkasteluun ottamistani jutuista raakakäännökset cd-liitteeseen. Koska kyseessä ei ole kääntämisen opinnäyte, naputtelin käännökset nopeasti varsinaisen analyysin pohjaksi.

Käännöksissä pyrin osuvuuteen, en luettavuuteen, koska ne on tehty pelkästään helpottamaan aineiston käsittelyä. Otin ne silti mukaan liitteeksi, koska niistä saattaa olla iloa jolle kulle aiheesta kiinnostuneelle. Käännösten, kuten koko tutkielman, maaperä on Ruotsi: jos puhun pääministeristä, tarkoitan Ruotsin pääministeriä ellen toisin erikseen mainitse.

Päädyn tähän aiheeseen oman taustani takia: olen työskennellyt Ruotsissa suomenkielisenä toimittajana kesinä 1991 ja 1992 ja vuodesta 1994 alkaen pysyvästi, ensin Ruotsin Radiossa ja sittemmin Ruotsin Televisiossa. Siten olen seurannut vähemmistöprosessia läheltä niin asukkaana kuin toimittajana. Aihetta, vähemmistöasemaa valtalehdissä, on tutkittu vähän. Itse vähemmistöasemasta on teoksia ja selvityksiä, myös vähemmistöryhmiä on kirjoitettu samoin kuin siirtolaisten ja pakolaisten representaatioista mediassa. Teen katsauksen tähän kirjallisuuteen tutkimuksellisessa viitekehyksessä ja kehysanalyysin metodiosuudessa. Mutta kansallisten vähemmistöjen ja vähemmistöaseman esiintymistä Ruotsin mediassa on tutkittu hyvin vähän. Vähemmistöasema on Ruotsin kannalta kuitenkin historiallinen päätös, koska sillä luotiin Ruotsiin uusi vähemmistöpolitiikka. Prosessi kiinnostaa myös Suomea ainakin kahdesta syystä; Suomessa seurataan ruotsinsuomalaisten aseman kehitystä, mutta keskustellaan myös yleisesti vähemmistökysymyksistä. Vähemmistöasiat ja kielten väliset suhteet ovat ajankohtainen aihe laajemminkin Euroopassa. Kehysanalyysini esiin nostamat argumentoinnin ja hahmottamisen tavat ovat siirrettävissä muualla maailmassa käytäviin vastaaviin keskusteluihin. Siksi tämä tutkielma on paikallaan.

Tutkielmani kuvaa myös erityisesti ruotsalaiseen journalistiseen kulttuuriin kuuluvaa debatointia ja sen merkitystä. Vähemmistö päätöstä valmistelevien tahojen käsitys siitä, mitkä ovat Ruotsin kansallisia vähemmistökieliä, muuttuu prosessin aikana varmasti osin debatin seurauksena. Etenkin suomalaiselle lukijalle voi olla kiinnostavaa seurata ruotsalaisen median roolia asian käsittelyn julkisena areenana.

Tähdennän vielä, ettei tämä tutkielma ole historiikki tapahtumien kulusta. Elävässä elämässä on ollut varmasti tapahtumia ja keskustelun säikeitä, joita lehdet eivät ole dokumentoineet. Tutkielmasta välittyy kuitenkin käsitys siitä, miten Dagens Nyheter ja Svenska Dagbladet ovat historiallista prosessia kuvanneet.

2 Tutkimuksellinen viitekehys – vähemmistöaseman taustat

Olen jaotellut tutkimusaihetta taustoittavan kirjallisuuden karkeasti kahteen osaan: vähemmistöasemaan liittyvät kirjat ja vähemmistöjä mediassa kuvaavat kirjat. Suurin osa kirjallisista lähteistä on ruotsalaisia (olen suomentanut vieraskielisten teosten nimet sulkeisiin). Tarkasteluun olen valinnut ne teokset, jotka helpottavat varsinaisen tutkimukseni ymmärtämistä.

2.1 Vähemmistöasemaa koskeva kirjallisuus

Vähemmistöasemaa tarkastelevasta kirjallisuudesta erottuu kolme ryhmää: kirjat, jotka kertovat Euroopan neuvoston vähemmistö- ja vähemmistökielisopimusten perusteet, Ruotsin vähemmistöprosessia käsittelevä kirjallisuus sekä vähemmistöprosessin seurauksia ja siihen liittyvää keskustelua koskeva kirjallisuus.

2.1.1 Euroopan neuvoston sopimukset

Vähemmistö- ja vähemmistökielisopimusten taustalla on ihmisoikeuksien toteutuminen ja puolustaminen. Teoksessa "Monikielinen Eurooppa" Tom Moring lainaa vähemmistökielioikeuksien asiantuntijaa Fernand de Varennesia, jonka mukaan vähemmistöjen kielioikeudet ovat johdettavissa yleisistä ihmisoikeuksista, eikä niitä voida pitää minään uusina kollektiivisina oikeuksina. (Moring 2005, 79) Myös Leena Huss kirjoittaa artikkelikokoelmassa "Oikeus omaan kieleen", että kielellisiä oikeuksia on alettu yhä enemmän pitää osana yleisiä ihmisoikeuksia. (Huss 2005, 118). Samassa teoksessa Anna-Riitta Lindgren muistuttaa, miten vähemmistöjen oikeuksiin, myös kielellisiin, on ruvettu kiinnittämään huomiota ja miten eri uudistuksin on purettu aiempaa vähemmistöjen sulauttamispolitiikkaa: "Tämä on osa laajaa kansainvälistä kehitystä, joka näkyy muun muassa siinä, että... Pohjoismaat (poikkeuksena Islanti) ovat ratifioineet Euroopan neuvoston vähemmistökielisopimuksen ja... vähemmistöjen suojan puiteyleissopimuksen." Lindgren korostaa, miten vähemmistöjen toiminta on saanut myös enemmistöt ymmärtämään asioita uudella tavalla. Pohjoismaiset vähemmistöliikkeet eroavat monikielisyystavoitteineen 1800-luvun kansallismielisestä "yksi kansa, yksi kieli, yksi valtio" -ihanteesta. (Lindgren 2005, 53–54, 60)

Useat eri eurooppalaiset organisaatiot, kuten Euroopan unioni, Euroopan vähemmän puhuttujen kielten toimisto EBLUL ja Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö Etyj, ovat tahollaan kehittäneet eurooppalaista vähemmistökielipolitiikkaa (Moring emt, 75, 91). Tässä tutkielmassa keskityn vähemmistö- ja vähemmistökielipolitiikkaan Euroopan neuvoston puitteissa.

Euroopan neuvosto perustettiin vuonna 1949 suojelemaan ihmisoikeuksia ja moniarvoista demokratiaa ja edistämään Euroopan kulttuurista moninaisuutta. Helmikuuhun 2006 mennessä siihen oli liittynyt 47 maata, ja Euroopan unionin maiden lisäksi muun muassa Venäjä ja Turkki ovat sen jäseniä. Jäsenmaiden asukasluku ylittää yli 800 miljoonan. Vähemmistöjen oikeuksien lisäämistä pidetään Euroopan neuvostossa rauhantyönä: vähemmistöt, joita kohdellaan oikeudenmukaisesti, tuntevat solidaarisuutta yhteiskuntaansa kohtaan, mikä vähentää ristiriitojen vaaraa. Euroopan neuvosto laati alueellisia tai vähemmistökieliä koskevan peruskirjan eli vähemmistökielisopimuksen vuonna 1992 ja kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen vuonna 1994. Helmikuuhun 2008 mennessä 39 valtiota oli ratifioinut vähemmistösopimuksen ja 23 valtiota vähemmistökielisopimuksen. Suomi ratifioi vähemmistökielisopimuksen vuonna 1994 ja vähemmistösopimuksen vuonna 1997. (Council of Europe 2003, 7, 29; EBLUL 1995, 17, 20; Huss emt, 84-85, 118; Moring emt, 89; <http://conventions.coe.int>, haettu 14.2.2008)

Vähemmistösopimus velvoittaa jäsenvaltiot suojelemaan vähemmistöjään ja takaamaan näille mahdollisuuden kehittää kulttuuriaan, identiteettiään, uskontoaan ja kieltään muun muassa tiedotusvälineiden avulla. Sopimuksessa mainitaan myös vähemmistön mahdollisuus käyttää äidinkieltään viranomaisten kanssa ja tuomioistuimissa asioidessaan, oikeus vähemmistökielisiin henkilö- ja paikannimiin ja mahdollisuus opetella äidinkieltään. Jäsenvaltiot sitoutuvat edistämään vähemmistöjensä oikeuksia lainsäädännöllään. Leena Huss kuitenkin huomauttaa, että useita sopimuksessa mainittuja velvoitteita on lievennetty muotoiluin "mikäli tarvetta ilmenee" tai muuta vastaavaa. Hän pitääkin sopimuksen velvoitteita epämääräisinä, eikä sopimuksessa ole myöskään selvää kansallisen vähemmistön määritelmää (Council of Europe emt, 29; Huss emt 84-85).

Vähemmistökielisopimus pyrkii edistämään kansallisten vähemmistöjen asemaa yhteiskunnassa ja vähemmistökielten käyttöä koulutuksessa, tiedonvälityksessä, virastoissa, kulttuuritoiminnassa, taloudessa ja sosiaalisessa elämässä. Sopimuksen konkreettisin, kolmas osa sisältää 67 yksityiskohtaista määräystä, joista sopimusmaiden on valittava vähintään 35. Maat saavat itse valita,

mitkä kielet kuluvat kolmanteen osaan. Toisen osan määräykset ovat yleisempiä ja periaatteellisempia, mutta kaikille sopimusmaille pakollisia. Määräysten mukaan vähemmistökieliä tulee esimerkiksi edistää määrätietoisesti niiden aseman turvaamiseksi ja kielten käyttöä tulee rohkaista niin julkisesti kuin yksityisestikin. Vähemmistökielisopimus kattaa kaksi eri vähemmistökielen tyyppiä: alueelliset ja ei-alueelliset kielet. Kuten johdannossa totesin, sopimuksessa vähemmistökielellä tarkoitetaan maassa perinteisesti käytettyä kieltä, jonka puhujia on lukumääräisesti vähemmän kuin maan muuta väestöä. Vähemmistökieliksi ei lueta siirtolaiskieliä eikä valtakielen murteita, mutta sopimuksen ratifioineet maat saavat itse päättää, mitä kieliä ne pitävät siirtolaiskielinä tai murteina. Usein on vaikeaa päättää, mitkä kielet ovat siirtolaiskieliä ja mitkä historiallisia kieliä, sillä monet kielet ovat kumpaakin. Ruotsissa useat suomen puhujat ovat siirtolaisia, mutta kielellä on maassa myös pitkä historia. Myös kielen ja murteen erottaminen saattaa olla vaikeaa. (Huss emt, 84–85, 119–120; Moring emt, 89)

Kootusti kahden sopimuksen tavoitteena on velvoittaa jäsenvaltiot luomaan vähemmistöille sellaiset edellytykset, että nämä voivat ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan. Tässä koulua pidetään keskeisenä toimialueena. (Huss emt, 91)

2.1.2 Ruotsin vähemmistöprosessi

2.1.2.1 Siirtolaispolitiikasta vähemmistöpolitiikkaan

Vähemmistöprosessilla on Ruotsissa pitkä tausta. Leena Huss kiinnittää huomiota siihen, miten Ruotsi on aikaisemmin toiminut aktiivisesti siirtolaisten aseman turvaamiseksi ja 1970-luvulla maa tuli Euroopassa tunnetuksi erittäin humanista pakolais- ja siirtolaispolitiikastaan. Siirtolaiskielten asema oli kansainvälisestikin vertaillen hyvä, ja vuosina 1977–78 voimaan astunut kotikieliuudistus antoi siirtolais- ja pakolaislapsille mahdollisuuden opiskella omaa äidinkieltään Ruotsin kouluissa. Sen sijaan Ruotsissa ei pitkään kiinnitetty erityisempää huomiota kansallisiin vähemmistöihin, vaan ne saivat samat oikeudet kuin siirtolaisetkin.

Vasta vuonna 2000, kun Ruotsin hallitus ratifioi vähemmistö- ja vähemmistökielisopimukset, kansallisten vähemmistöjen olemassaolo tunnustettiin virallisesti. Tunnustus johti aivan uuteen kansalliseen vähemmistöpolitiikkaan. Samalla kielten hierarkia muuttui: vuoteen 1999 asti

Ruotsissa ei tehty eroa siirtolaiskielten ja historiallisten vähemmistökielten välillä. Ylimpänä kielihierarkiassa oli ruotsi ja kaukana sen alapuolella siirtolais- ja vähemmistökielten muodostama ryhmä. Vähemmistöihin ei haluttu soveltaa mitään erityiskohtelua, vaan kaikkia ryhmiä haluttiin kohdella samalla tavoin. Lopulta vähemmistöryhmien aktiivisuuden ja ulkopuolisten tahojen, kuten Euroopan neuvoston, painostuksesta Ruotsi taipui aloittamaan prosessin Euroopan neuvoston sopimusten ratifioimiseksi. Lisävauhtia hankkeeseen antoi Ahvenanmaan rauhaninstituutin vuonna 1995 järjestämä pohjoismainen seminaari, jossa todettiin Ruotsin jääneen Suomesta ja Norjasta jälkeen kielivähemmistöasioissa. Vähemmistö- ja vähemmistökielisopimusten hyväksymisen seurauksena suhtautuminen vähemmistöihin muuttui täysin, ja vuodesta 2000 lähtien ruotsin ja siirtolaiskielten välille kielihierarkiaan onkin tullut uusi kategoria, kansalliset vähemmistökielet. (Huss & Spiliopoulou Åkermark 2005, 90–91 ja 2006, 546–547, 559; Huss 2005, 121; Huss & Lindgren 2005a, 250, 261–262.)

Lars Elenius kutsuu tätä siirtymää jälkinationalistiseksi politiikaksi, jossa globalisoitumisen ja Euroopan unionin laajenemisen seurauksena kansallisvaltioiden kielipoliittinen valta heikkenee ja alueiden ja kansallisten vähemmistöjen asema vahvistuu. Vähemmistölakien myötä virallinen näkemys Ruotsista kulttuurisesti homogeenisena kansallisvaltiona korvautui monikulttuurisella katsantotavalla. (Elenius 2006, 26; Elenius & Ekenberg 2002, 20–21).

Tie uuteen vähemmistöpolitiikkaan oli kuitenkin mutkikas. Ennen 1960-lukua virallinen Ruotsi sovelsi vähemmistöihinsä assimilaatiopolitiikkaa, joka pohjautui 1800-luvulla alkunsa saaneeseen yleiseurooppalaiseen kansallismieliseen ajatteluun, vaatimukseen kulttuurin yhdenmukaistamisesta ja ruotsin kielen ja kulttuurin ylivaltaan. Nationalistisen vähemmistöpolitiikan päämääränä oli vähemmistöjen sulauttaminen kansallisvaltion enemmistöön, ja kauteen kuuluu saamelaiden ja tornionlaaksolaisten ruotsalaistaminen Norrbottenissa.

1800-luvulla voimistunut uudisraivaajien virta etelästä pohjoiseen työnsi saamelaiset tuntureille, ja uusi saamelaispolitiikka alkoi muotoutua. Saamelaiset jaettiin kahteen ryhmään: poronhoitajiin ja muihin saamelaisiin. Poronhoidosta tehtiin saamelaiden tärkein kulttuurinen erityispiirre, kun taas muita saamelaisia ei enää pidetty saamelaisina. Tornionlaaksolaisten osalta sulauttamisen motiivi oli ulkopoliittinen; Ruotsi epäili tornionlaaksolaisten uskollisuutta keskusvallalle ja torjui assimilaatiolla tornionlaaksolaisten oletettua lipeämistä kielisukulaistensa fennomaanien riviin. 1800-luvulla vähemmistöryhmistä tuotettiin sosiaalidarvinistisia ja rasistisia käsityksiä, mikä sai sekin vähemmistöryhmät vaihtamaan kieltänsä ruotsiin. Erling Wande kirjoittaa, miten

ulkopuolisten kuvaukset tornionlaaksolaisista olivat usein kielteisiä ja halventavia ja ne voivat vaikuttaa ryhmän omakuvaan tänäkin päivänä. Koululaitoksesta kehitettiin assimiloinnin väline ja suomen käyttö kiellettiin Tornionlaakson kouluissa. Sulauttamispolitiikkaa harjoitettiin määrätietoisesti toiseen maailmansotaan asti, ja sen aikana juurrutetut asenteet elivät vielä 1970-luvulla. Vasta vuonna 1957 kouluylihallitus määräsi, ettei koululaisia saa kieltää puhumasta tornionlaaksonsuomea välitunneilla. (Elenius 2006, 26; Elenius & Ekenberg 2002, 16; Lindgren 2005, 50–51; Huss & Lindgren 2005a, 248–249, 257; Wande 2005, 110–111; Elenius 2005, 108.)

Toisaalta Lars Elenius kuvaa, miten vähemmistöjen oma suhde ruotsalaistamiseen oli kahtalainen: vähemmistöt vastustivat niitä kielipolitiikan elementtejä, jotka halvensivat vähemmistöjen kulttuuria ja vaikeuttivat elinoloja. Sen sijaan ryhmien jäsenet kannattivat niitä kielipolitiikan osia, jotka vähensivät kulttuurista eristäytymistä ja paransivat integraatiota maan muihin osiin ja yhteiskunnalliseen toimintaan. Samalla julkisen sektorin kasvu loi uusia työpaikkoja, joiden hoitoon tarvittiin ruotsin kieltä. Tällöin assimilaatio kytkeytyi modernisaatioon, johon liittyvä liikenne- ja tietoliikenneyhteyksien parantuminen taas vahvisti kansallista yhtenäisyyttä. Tähän kansalliseen yhteisöön olivat kaikki tervetulleita, mutta siihen liittyminen asetti suuria sopeutumisvaatimuksia. Nationalismilla höystetty modernisaatio esitti kansalliset vähemmistöt ongelmana. Ruotsalainen identiteetti oli legitiimi identiteetti ja ruotsalaisuus näyttäytyi normina: muu oli epänormaalia ja ongelmallista. Niitä ryhmiä ja yksilöitä, jotka eivät voineet tai halunneet assimiloitua, pidettiin siten ongelmallisina. Vähemmistöjen parissa politiikka herätti epäluuloa valtiota ja viranomaisia kohtaan. Samalla vähemmistöjen kielten asema heikkeni, ja monet vähemmistöihin kuuluvat alkoivat hävetä taustaansa ja kieltäytyvät puhumasta kieltään silloinkin kun se olisi ollut sallittua. Näin vähemmistökieliä osaavien määrä väheni ja kielistä tuli lähinnä puhekieliä (Elenius & Ekenberg 2002, 13–14).

Perusteellisemmin Elenius käy läpi ruotsalaistamispolitiikkaa ja vähemmistöpolitiikan syntyä kirjassaan "Nationalstat och minoritetspolitik" (Kansallisvaltio ja vähemmistöpolitiikka) vuodelta 2006 sekä väitöskirjassaan "Både finsk och svensk. Modernisering, nationalism och språkförändring i Tornedalen 1850-1939" (Sekä suomalainen että ruotsalainen. Modernisointi, nationalismi ja kielen muutos Tornionlaaksossa 1850–1939) vuodelta 2001. Birger Winsa käsittelee puolestaan Tornionlaaksonsuomen vaiheita 1800-luvulta lähtien, kielen syrjintää ja viime vuosikymmeninä tapahtunutta elpymistä teoksessaan "Language attitudes and social identity. Oppression and revival of a minority language in Sweden" (Kieliasenteet ja sosiaalinen identiteetti. Vähemmistökielen sorto ja elpyminen Ruotsissa) vuodelta 1998.

1800-luvulla alkunsa saaneiden rotubiologisten aatteiden aikana suomalaiset kuvattiin alemmaksi, primitiiviseksi kansanryhmäksi, ja Christian Catomerisin mukaan käsitykset primitiivisistä suomalaisista ovat voimakkaan työvoimasiirtolaisuuden siivittäminä eläneet näihin päiviin asti. (Catomeris 2004, 72, 79-80, 87-88). Catomeris on kirjassaan "Det ohyggliga arvet. Sverige och främlingen genom tiderna" (Karmeaa perintö. Ruotsi ja muukalainen kautta aikojen) käynyt yksityiskohtaisesti läpi kaikkiin kansallisiin vähemmistöryhmiin sekä afrikkalaisiin ja aasialaisiin kohdistunutta syrjintää Ruotsissa. Varmasti räikeimmin virallinen Ruotsi on kuitenkin syrjinyt romaneja: esimerkiksi vuonna 1637 Ruotsissa annettiin asetus, jonka mukaan romanimiehet sai hirttää ilman oikeudenkäyntiä ja romaninaiset ja lapset piti karkottaa maasta (Statens kulturråd 2001, 7). Myös juutalaisten vapaata liikkumista, asumista sekä uskon- ja ammatinharjoitusta rajoitettiin. Vielä niinkin myöhään kuin 1970-luvulla romaninaisia pakkosterilisoitiin. (Spiliopoulou Åkermark & Huss 2006, 546–547)

1960-luvulta lähtien kielipolitiikka vähemmistöjä kohtaan vapautuu: lähtökohtana on edelleen ruotsin kielen valta-asema maan ainoana virallisena kielenä, mutta samalla vähemmistökieliä halutaan vahvistaa. Suuntausta voimistaa vähemmistöryhmien oma aktivoituminen, joka taas pohjautuu maailmanlaajuiseen, 1900-luvun puolivälissä alkaneeseen etniseen heräämiseen. Tämä herääminen tuli monille yllätyksenä, sillä modernisaation oli odotettu johtavan vähemmistöjen sulautumiseen enemmistöihin. Pohjoismaissa herääminen alkoi saamelaiden keskuudessa 1950-luvulla, ja 1970-luvulla tietoisuus vähemmistöistä levisi enemmistönkin pariin. Vuoden 1974 hallitusmuotoon kirjattiin tuki "etnisille, kielellisille ja uskonnollisille ryhmille", jotka pyrkivät säilyttämään ja kehittämään kulttuuriaan erottelematta siirtolaisia, pakolaisia ja historiallisia vähemmistöjä toisistaan. Leena Hussin ja Anna-Riitta Lindgrenin mukaan näitä ajoista lähtien vähemmistöpolitiikkaa on leimannut ristiriita toisaalta sulauttamispolitiikan ja toisaalta moniarvoisuuden ja vähemmistöjen emansipaation välillä: suhtautuminen vähemmistöihin on kehittynyt myönteisemmäksi ja vähemmistöt on alettu nähdä myös rikkautena, mutta vähemmistöjen näkökulmasta tilanne on edelleen erittäin epävarma. (Elenius emt, 26; Huss & Lindgren 2005b, 16–17; Huss & Lindgren 2005a, 248–249, 253; Spiliopoulou Åkermark & Huss 2006, 545–546)

Kielihierarkian alimmalla portaalla ovat nyt siirtolaiskielet, joita kohtaan asenteet kovenivat 1990-luvun alussa. Siitä lähtien kaksikielinen opetus (niin siirtolaiskielten kuin vähemmistökieltenkin) on vähentynyt kunnallisissa kouluissa roimasti. Eri kieliryhmät ovatkin alkaneet perustaa omakielisiä

vapaakouluja, jotka ovat valtion rahoittamia mutta vanhempien tai yksityisten yritysten organisoimia. Tärkeimmät vapaakoulujen kielet ovat arabia, englanti ja vähemmistökieli suomi. Hussin ja Lindgrenin mukaan suuntaus on merkki siitä, että valtion ja kuntien viranomaiset eivät ole pitäneet kaksikielistä opetusta tärkeänä. Monet kunnat ovat suhtautuneet vapaakouluihinkin kielteisesti. EBLULin pääsihteerinä toiminut Tom Moring pitää kohtuuttomana sitä, että yhteiskunnan perustoiminnot jätetään vapaakoulujen merkeissä vanhempien vapaaehtoistyön varaan. (Huss & Lindgren 2005a, 261–263; Spiliopoulou Åkermark & Huss 2005: 93 ja 2006, 576–577)

2.1.2.2 Ruotsinsuomalaisten vähemmistöaseman pohjustus

Suomenkieliset vapaakoulut ovat yksi tuntuva esimerkki ruotsinsuomalaisten mobilisoitumisesta vähemmistönä. Itä suomen kielen vähemmistöasemalle luotiin kuitenkin jo vuosikymmeniä aiemmin. Esko Melakari kirjoittaa kartoituksessaan ”Suomi - yksi Ruotsin kielistä” (2003), miten tunnettu meteorologi ja Tukholman Suomalaisen Seuran puheenjohtaja Artturi Similä aloitti 1960-luvulla keskustelun suomen asemasta Ruotsissa. Similän ajatuksena oli luoda Ruotsissa puhutulle suomelle jokseenkin yhdenvertainen asema Suomessa puhutun ruotsin kanssa, mutta vasta Ruotsiin sankoin joukoin muuttaneet suomalaiset eivät olleet vielä kypsiä ottamaan kantaa suomen asemaan uudessa asuinympäristössään. Similän ajatus jäi kuitenkin itämään, ja asia nousi esiin eri yhteyksissä sitä mukaan, kun ruotsinsuomalaisten tilanne vakiintui. Ruotsinsuomalaiset alkoivat kiinnostua suomen historiasta Ruotsissa ja julkaisivat aihepiiriä koskevaa kirjallisuutta. Virisi ajatus suomen kielen aseman virallistamisesta. Hanketta hidasti kuitenkin valtiopäivien tapa nähdä vähemmistökysymys osana siirtolaispolitiikkaa, jonka taas haluttiin koskevan kaikkia kieliryhmiä samanarvoisesti. (Melakari 2003, 9-10).

1980-luvun puolivälissä kunnat alkoivat taloudellisiin ongelmiin viitaten leikata suomenkielisiä palveluja. Ruotsinsuomalaisten parissa keskustelu suomen asemasta vilkastui entisestään. Vuonna 1987 Eskilstunassa pidetyssä Ruotsinsuomalaisten keskusliiton (RSKL) kokouksessa liiton johdolle annettiin tehtäväksi laatia uusi periaateohjelma, jonka lähtökohtana oli vähemmistöpoliittinen näkemys. Tämä valmistui vuonna 1990, ja työ suomen kielen aseman virallistamiseksi alkoi. Vuonna 1992 ruotsinsuomalaisten järjestöjen yhteistyöelin Ruotsinsuomalaisten neuvottelupäivät hyväksyi ruotsinsuomalaisten vähemmistöjulistuksen. Julistus lähetettiin Ruotsin ja Suomen hallituksille. Pian tämän jälkeen ruotsinsuomalaiset alkoivat vaatia, että Ruotsi allekirjoittaa Euroopan neuvoston vähemmistökieliselisopimuksen suomen osalta. Euroopassa virinnyt keskustelu

vähemmistökielistä, ruotsinsuomalaisten vaatimukset ja Suomen valtiovallan painostus johtivat siihen, että Ruotsin hallitus asetti toukokuussa 1993 työryhmän tutkimaan suomen aseman mahdollista vahvistamista. Työryhmä päätyi esittämään, että hallitus vahvistaa suomen erityisaseman Ruotsissa. Hallituksen kirjelmä erityisasemasta hyväksyttiin valtiopäivillä joulukuussa 1994. Kirjelmä muodosti pohjan prosessille, jossa suomen kielelle tunnustettiin vähemmistöasema Euroopan neuvoston mukaisesti. (Melakari emt, 10–12; Utbildningsdepartementet 1994, 6)

Ruotsinsuomalaisista tehty tutkimus näyttää, miten ryhmä on kytkeytynyt Ruotsiin ja valottaa ruotsinsuomalaisten elämää eri näkökulmista. Ruotsinsuomalaisten vaiheista keskiajalta 2000-luvulle kirjoittavat Jouni Korkiasaari ja Kari Tarkiainen teoksessaan "Suomalaiset Ruotsissa" (2000). Vuosina 1990–1996 ilmestyi samasta aihepiiristä kolmiosainen teossarja "Finnarnas historia i Sverige", sarjan kaksi ensimmäistä osaa olivat Kari Tarkiaisen käsialaa ja kolmannen osan toimitti Jarmo Lainio. Yleisluontoisien historiikkien ohella ruotsinsuomalaisista on julkaistu myös muuta tutkimusta: vuonna 1986 ilmestyi Taisto Hujasen väitöskirja "Kultamaa ja kotimaa" Ruotsin ensimmäisen polven suomalaissiirtolaisten Suomi ja Ruotsi -kuvasta. Uudempaa tutkimusta edustaa Marja Ågrenin väitöskirja "'Är du finsk eller...?' En etnologisk studie om att växa upp och leva med finsk bakgrund i Sverige" (Oletko suomalainen vai? Etnologinen tutkimus siitä, millaista on kasvaa ja elää suomalaistaustaisena Ruotsissa) vuodelta 2006. Hanna Snellman on tallentanut haastattelututkimukseensa "Sallan suurin kylä - Göteborg" (2003) Suomen Lapista Göteborgiin muuttaneiden siirtolaiskokemuksia. Jari Kuosmasen sosiaalityön väitöskirja "Finnkampen. En studie av finska mäns liv och sociala karriärer i Sverige" (2001) kertoo ruotsinsuomalaisesta miesidentiteetistä ja sosiaalisesta urasta Ruotsissa. Suomalais-ruotsalaisen tutkimushankkeen "Kahden puolen Pohjanlahtea" poikiman teossarjan toinen osa "Mellan majoriteter och minoriteter" (Enemmistöjen ja vähemmistöjen kesken), toimittajinaan Marianne Junila ja Charles Westin (2006), käsittelee sekin osaltaan suomenkielistä vähemmistöä Ruotsissa ja ruotsinkielistä vähemmistöä Suomessa.

Pekka Suutarin tutkimus "Götajoen jenkka" (2000) hahmottelee tanssimusiikin roolia ruotsinsuomalaisen identiteetin rakentajana. Identiteettiä käsittelee myös Ruotsin kirkon julkaisema tutkimus "Hemmet finns där vägarna möts" (Koti on siellä missä tiet kohtaavat). Teoksessa piirretään kyselytutkimuksen perusteella neljä eri identiteettimallia (assimiloitunut, integroitunut, eristäytynyt ja vieraantunut), joita selittävät läheisyys tai etäisyys ruotsalaiseen tai suomalaiseen kulttuuriin (Svenska kyrkan 2002). Identiteettiä tullaan purkaneeksi myös ammattiliittojen

keskusjärjestön LO:n julkaisemassa kokoelmassa "Suomalaiset työläiset muistelevat ja kertovat" (2006). Väitöskirjassaan "Siirtolaisuuden vanavedessä. Tutkimus ruotsinsuomalaisen kirjallisuuden kentästä vuosina 1956–1988" Marja-Liisa Pynnönen piirtää kuvaa ruotsinsuomalaisista kirjoittajista, lukijoista ja yleisimmin käsitellyistä teemoista (1991). Erkki Vuonokarin ja Juhamatti Pelkosen toimittamassa kirjassa "Luokan kynnyksen yli. Ruotsinsuomalaiset kirjoittavat kouluhistoriaa" (1993) entiset koululaiset ja vanhemmat kertovat koulukokemuksistaan Ruotsissa. Pirjo Janulf on väitöskirjassaan (1998) "Kommer finskan i Sverige att fortleva?" (Säilyykö suomi hengissä Ruotsissa?) verrannut toisen polven ruotsinsuomalaisten ja suomenruotsalaisten koululaisten kielitaitoa. Veli Tuomela on tutkinut ruotsinsuomalaisten oppilaiden kaksikielisyyden kehitystä väitöskirjassaan (2001) "Tvåspråkig utveckling i skolåldern. En jämförelse av sverigefinska elever i tre undervisningsmodeller" (Kaksikielisyyden kehitys kouluiässä. Ruotsinsuomalaisten oppilaiden vertailu kolmessa eri opetusmuodossa).

2.1.2.3 Vähemmistöaseman valmistelu

Johdannossa totesin, että Ruotsin valtiopäivien vähemmistö päätöstä joulukuussa 1999 edelsi vuosien valmistelu. Toukokuussa 1995 hallitus päätti perustaa komitean selvittämään sitä, pitäisikö (ja jos pitäisi niin miten) Ruotsin liittyä Euroopan neuvoston vähemmistökielisopimukseen. Lokakuussa 1996 hallitus antoi komitealle tehtäväksi selvittää lisäksi, pitäisikö Ruotsin ratifioida Euroopan neuvoston kansallisia vähemmistöjä koskeva puitesopimus ja mihin toimiin siinä tapauksessa olisi ryhdyttävä, jotta Ruotsi voisi täyttää sopimuksen vaatimukset. Komitean nimeksi tuli vähemmistökielikomitea, ja sitä johtamaan asetettiin sosiaalidemokraattinen valtiopäiväedustaja Carin Lundberg. Komitea koostui lähinnä poliitikoista ja eri vähemmistöryhmiä edustavista asiantuntijoista. Saamelaiset, ruotsinsuomalaiset ja tornionlaaksolaiset saivat edustajansa komitean varsinaisiksi jäseniksi, kun taas romanien ja sittemmin mukaan pyydetyllä juutalaisten edustajalla ei ollut komiteassa äänioikeutta. (Minoritetsspråkskommittén 1997a-b, 3-4; Spiliopoulou Åkermark & Huss 2006, 555)

Sia Spiliopoulou Åkermark ja Leena Huss kirjoittavat, että valmistelutyö laukaisi vilkkaan keskustelun siitä, mitkä ryhmät pitäisi hyväksyä suojeltaviksi vähemmistöiksi. Opinnäytteeni materiaali kuvastaa juuri pitkälti tätä keskustelua. Spiliopoulou Åkermark ja Huss kiinnittävät huomiota myös siihen, että vähemmistökielikomitean tehtävänä oli pohtia myös mahdollisesta ratifioinnista aiheutuvia kustannuksia ja miettiä rahoitusratkaisuja niin, etteivät julkiset menot

kasvaisi. Spiliopoulou Åkermarkin ja Hussin mukaan tämä tarkoittaa, että mikäli Ruotsi olikin valmis tukemaan vähemmistöjä periaatteessa, se ei ollut valmis myöntämään varoja tähän tarkoitukseen (Spiliopoulou Åkermark & Huss 2006, 554–555; Minoritetsspråkskommittén 1997a, 75)

Joulukuussa 1997 vähemmistökielikomitea jätti mietintönsä "Steg mot en minoritetspolitik" (Askel kohti vähemmistöpolitiikkaa) maatalousministeriölle, joka tuolloin vastasi vähemmistöasioista. Mietintö on kaksiosainen, ja sen vähemmistökieliä käsittelevän osan tiivistelmä on kirjoitettu kaikilla vähemmistökielillä. Komitea päätyi esittämään, että Ruotsi allekirjoittaisi vähemmistökielisopimuksen saamen, suomen ja romani chibin osalta. Saamen kieleen komitea luki kuuluvaksi kaikki saamen varieteetit, kuten etelä-, luulajan- ja pohjoissaame, suomeen suomen varieteetit, kuten tornionlaaksonsuomi eli meänkieli ja yleissuomi ja romani chibiin kaikki tämän varieteetit. Komitean mukaan saamalla ja suomella on Ruotsissa historiallinen maantieteellinen alue, kun taas romani chib on Ruotsissa ei-alueellinen kieli. Kielille, joilla on historiallinen maantieteellinen kytkentä, kuuluu vahvempi ja ei-alueellisille kielille heikompi suoja. (Minoritetsspråkskommittén emt, 35)

Komitean mukaan saamea on käytetty luultavasti tuhansia vuosia nykyisen Ruotsin alueella ja suomea noin tuhat vuotta. Romani chibiä on käytetty maassa 1500-luvulta lähtien. Komitea toteaa, ettei se löytänyt todisteita sille, että jiddishiä olisi käytetty Ruotsissa riittävän pitkään ja tarpeeksi laajalti, jotta sitä voitaisiin pitää Ruotsissa perinteisesti käytettynä alueellisena kielenä tai vähemmistökielenä. Komitean mukaan kielen nykyisten käyttäjien määrä arvioidaan Ruotsissa suhteellisen pieneksi, noin 3000–3500:ksi, joka eikä vastaa vähemmistökielisopimuksen laajojen määräysten soveltamista kieleen. Komitea lisää, että vaikka jiddishiin ei voi soveltaa vähemmistökielisopimusta, voidaan sitä vastoin tukea juutalaisten pyrkimyksiä säilyttää jiddish ja jiddishinkielinen kulttuuri kansallisia vähemmistöjä koskevan puitesopimuksen mukaan. (Minoritetsspråkskommittén emt, 35–36, 147)

Komitea huomauttaa mietinnössään, että jo ennestään on lakeja ja määräyksiä, jotka suojaavat Ruotsin vähemmistökieliä, mutta määräykset ovat yksittäisiä: vähemmistökielisopimus edellyttää kokonaisvaltaista politiikkaa, ja sellainen Ruotsista puuttuu. Jotta Ruotsi voi ratifioida vähemmistökielisopimuksen, toimet on koordinoitava ja lisäksi on toteutettava uusia toimia, joista tärkein on saamen, suomen (meänkieli mukaan luettuna) ja romani chibin tunnustaminen historiallisiksi vähemmistökieliksi. Tätä puoltaa paitsi kielten sija Ruotsin ja Euroopan

kulttuurihistoriallisessa perinnössä, myös vähemmistökielten käyttäjien ponnekkaat toivomukset kieltensä virallisesta tunnustamisesta. Komitean mukaan koko maassa on lisättävä tietoa kyseisistä kielistä osana Ruotsin kulttuuriperintöä ja liitettävä tiedot koulujen opetussuunnitelmaan. Vähintään yhdelle kansankorkeakoululle kutakin kieltä kohti on annettava valtion tukea, jotta tämä voi toimia kieli- ja kulttuurikeskuksena. Vähemmistöjen on saatava osuutensa valtion kulttuurituesta. Komitea ehdottaa myös, että kouluvirasto saa tehtäväkseen valvoa vähemmistökielillä annettavaa äidinkielen opetusta ja kaksikielistä opetusta. Kunkin kielen osalta vähintään yhdelle yliopistolle tai korkeakoululle annetaan tehtäväksi järjestää koulutusta ja tutkimusta kielessä. Vähemmistökielten asemaa joukkoviestimissä on vahvistettava, on tuettava vähemmistökieliä koskevan materiaalin arkistointia ja lisättävä kielten käyttäjien vaikutusmahdollisuuksia itseään koskeviin päätöksiin. Ruotsin on myös toimittava vähemmistökieliin liittyvän pohjoismaisen yhteistyön lisäämiseksi. (Minoritetspråkskommittén emt, 36–38, 40)

Yllä lueteltujen valtakunnallisten toimien lisäksi komitea ehdottaa suomen ja saamen osalta tiettyjä uusia alueellisia sääntöjä, jotka ovat voimassa saamen osalta neljässä ja suomen osalta viidessä Norrbottenin kunnassa (olen luetellut kunnat johdannossa). Komitea ehdottaa uutta lakia, jonka mukaan yksityiset asiakkaat voivat käyttää omaa kieltään hallintoviranomaisissa ja tuomioistuimissa asioidessaan, ja viranomaisten on velvollisuus vastata suullisesti saameksi tai suomeksi. Komitean mukaan sääntöjen toteuttaminen koko maassa olisi taloudellisesti mahdotonta, joten säännöt rajoitetaan näin koskemaan alueita, joissa kieliä on käytetty perinteisesti ja joissa ne ovat edelleen osa arkea. Komitean ehdotuksen mukaan alueellinen laki sisältäisi myös oikeuden saada saamen- ja suomenkielisiä esikoulu- ja vanhustenhuoltopalveluja. (Minoritetskommittén emt, 38–39)

Vähemmistökielikomitean mietinnön toisessa, kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevassa osassa komitea ehdottaa, että Ruotsi ratifioi vähemmistöjen suojelua koskevan puitesopimuksen ja että asiaankuuluvat vähemmistöt mainitaan nimeltä. Komitean mukaan saamelaiset, tornionlaaksolaiset, ruotsinsuomalaiset, romanit ja juutalaiset täyttävät kansallisten vähemmistöjen kriteerit: jäsenmäärältään mikään ryhmistä ei ole yhteiskunnassa hallitsevassa asemassa, ryhmät ovat uskonnollisesti, kielellisesti, perinteellisesti ja/tai kulttuurisesti omaleimaisia, ryhmillä on historiallinen tai pitkäaikainen side Ruotsiin ja ryhmillä ja niihin kuuluvilla yksilöillä on tahto ja pyrkimys säilyttää identiteettinsä. Ratifioinnilla luodaan perusta ruotsalaiselle vähemmistöpolitiikalle, joka suuntautuu kansallisiin vähemmistöihin. Komitea huomauttaa, että tähän mennessä vähemmistö-käsitteellä on Ruotsissa viitattu siirtolaisiin eikä kansallisiin

vähemmistöihin. Komitean mukaan ensi vaiheessa enemmistöä on informoitava vähemmistöjen kulttuurista ja historiasta Ruotsissa ja luotava vähemmistöille mahdollisuudet vaikuttaa tulevaisuuden vähemmistöpolitiikkaan.

Komitean esittämät konkreettiset toimet ovat samansuuntaiset kuin edellä mainitut vähemmistökieliä koskevat valtakunnalliset tukitoimet. Komitea käy läpi kunkin vähemmistön historian ja nykyiset elinolot Ruotsissa ja arvioi ryhmien koot: Ruotsissa asuvien saamelaisten määräksi arvioidaan 15 000 - 20 000, meänkielisten määräksi 50 000 - 60 000, ruotsinsuomalaisten määräksi 440 000, romaneiden 15 000 - 20 000 ja juutalaisten määräksi 20 000 - 25 000. (Minoritetspråkkommittén 1997b, 9-14, 47-53, 55-56)

Vähemmistökielikomitean mietinnön kumpaankin osaan jätettiin eriäviä mielipiteitä: komitean jäsenistä tornionlaaksolaisia edustava Henning Johansson katsoi, että vähemmistökieliasema olisi pitänyt myöntää myös meänkielelle, jiddishille ja etelä-, luulajan- ja pohjoissaamelle erikseen. Niin ikään romansiantuntija Bengt Sandström ja juutalaisia edustava asiantuntija Susanne Sznajderman-Rytz kirjoittavat omissa lausunnoissaan, että myös jiddishille olisi pitänyt myöntää vähemmistöasema. Vasemmistopuolueen edustaja Siv Holma esittää omassa lausunnossaan meänkielelle vähemmistöasemaa. Ruotsinsuomalaisia edustava Anita Kangas kirjoitti lausunnossaan, että suomenkieliset palvelut pitäisi Ruotsissa turvata lailla. (Minoritetspråkkommittén 1997a, 283-284, 286-287, 291-301; Minoritetspråkkommittén 1997b, 113).

Eriävät mielipiteet kuvastavat sitä keskustelua, jonka vähemmistökielikomitean mietintö herätti. Ruodin tätä mielipiteenvaihtoa tutkielmani empiirisessä osassa. Myös Sia Spiliopoulou Åkermark ja Leena Huss nostavat esiin saamelaisten, meänkielisten, juutalaisten ja viittomakielisten tyytymättömyyden komiteamietintöön (Spiliopoulou Åkermark & Huss 2006, 555-556).

2.1.2.4 Vähemmistö päätös

Ruotsin hallitus jättää valtiopäiville kansallisia vähemmistöjä koskevan esityksen kesäkuussa 1999. Esitys poikkeaa vähemmistökielikomitean mietinnöstä yhdessä ratkaisevassa suhteessa: hallitus esittää vähemmistökieliasemaa viidelle kielelle eli saamelle, suomelle, meänkielelle (tornionlaaksonsuomelle), romani chibille ja jiddishille. Näistä saamalla, suomella ja meänkielellä

on Ruotsissa historiallinen maantieteellinen pohja, jolloin niitä koskevat pidemmälle menevät tukitoimet. Romani chib ja jiddish saavat aseman ei-alueellisina kielinä. Samalla hallitus esittää, että kansallisiksi vähemmistöiksi tunnustetaan saamelaiset, ruotsinsuomalaiset, tornionlaaksolaiset, romanit ja juutalaiset. Hallitus noteeraa esityksessään myös kritiikin, jota meänkieliset, juutalaiset, suomalaiset ja viittomakieliset ovat komiteamietinnöstä esittäneet. Kritiikki on pitkälti samansisältöistä kuin edellä mainituissa komiteamietinnön eriävissä mielipiteissä. Suomalaiset ovat lähetevastauksissaan arvostelleet lisäksi sitä, ettei suomi saa alueellista asemaa Tukholman ja Mälارينlaakson alueella. Hallitus sanoo esittävänsä vähemmistöasemaa niille viidelle kielelle, joiden se katsoo täyttävän vähemmistökielisopimuksen kriteerit. (Regeringens proposition 1998/99, 1-2, 5-10, 29–36. Haettu 12.5.2008.)

Hallituksen esitys sisältää lakiesityksen suomen, saamen ja meänkielen alueellisista oikeuksista vähemmistökielikomitean mietinnön mukaisesti, ja myös valtakunnallisten toimenpiteiden osalta esitys noudattaa pitkälti vähemmistökielikomitean ehdotuksia. Samalla hallitus esittää valtiopäiville, että Ruotsi ratifioi Euroopan neuvoston vähemmistöjen suojelua koskevan puitesopimuksen ja alueellisia tai vähemmistökieliä koskevan peruskirjan. Näin hallituksen mukaan valetaan perusta Ruotsin vähemmistöpolitiikalle. (Regeringen proposition 1998/99, 1-2, 5, 37)

Valtiopäivät hyväksyi hallituksen esityksen kansallisista vähemmistöistä joulukuussa 1999. Vähemmistölait astuivat voimaan 1.4.2000 ja vähemmistö- ja vähemmistökielisopimusten ratifioinnit 1.6.2000. (Korkiasaari & Tarkiainen 2000, 468)

2.1.3 Vähemmistöaseman seuraukset

Pääpiirteissään vähemmistöprosessi loi Ruotsiin täysin uuden vähemmistöpolitiikan ja muutti ainakin virallisissa dokumenteissa maan omakuvan homogeenisestä ja yksikielistä historiallisesti monikieliseksi maaksi.

Leena Huss ja Anna-Riitta Lindgren katsovat, että Euroopan neuvoston kahdella sopimuksella on ollut vähemmistöille Ruotsissa suuri merkitys. Sopimukset ovat parantaneet vähemmistökielten asemaa ja lisänneet niiden näkyvyyttä yhteiskunnassa (konkreettisesti jopa valtionhallinnon julkaisuissa). Kansalliset vähemmistöt ovat aktivoituneet ja yrittävät hyödyntää uusia mahdollisuuksiaan. Ryhmät kokevat, että on aiempaa hyväksytympää puhua vähemmistöistä osana

maan kulttuuriperintöä, jota tulee kehittää. Vähemmistökulttuurien tukeminen voidaan toisinaan nähdä jopa (yritys)taloudellisesti ja yhteiskunnallisesti kannattavana. Vähemmistöpolitiikan ansiosta on syntynyt uudenlainen vuoropuhelu vähemmistöjen ja valtionjohdon välillä ja myös vähemmistöryhmien kesken. (Huss & Lindgren 2005a, 274–277; Spiliopoulou Åkermark & Huss 2006, 572–574; Huss 2005, 117) Myös Lars Elenius näkee, että vähemmistölait ovat vaikuttaneet vähemmistöjen omakuvaan erittäin positiivisesti etenkin kulttuurin alalla ja lisänneet kielten legitimitettä. Leena Hussin ja Erling Wande mukaan meänkieleen ja suomeen aiemmin liittynyt häpeä on ainakin nuorten parissa huomattavasti harvinaisempaa kuin ennen. (Konstitutionsutskottet 2005, 18–19; Huss & Wande 2006, 259–260)

Vähemmistökielten tunnustaminen on kiihdyttänyt kielipoliittista keskustelua ja saattanut jopa innoittaa Ruotsin kielen komiteaa ehdottamaan mietinnössään, että ruotsin asema maan pääkielenä tulisi turvata lailla. Tähän asti kielellä ei ole ollut Ruotsissa minkäänlaista lakisäätteistä virallisen kielen asemaa, mutta nyt hallituksen esityksessä on vaadittu lainsuojaa lähinnä englannin luoman uhkakuvan takia. (Huss & Lindgren emt, 246, 250–252, 275, 277; Huss & Wande emt, 230) Toisaalta vähemmistöjen tunnustaminen on nostanut esiin kysymyksen siirtolaisten asemasta: jäävätkö siirtolaiset vähemmistökielten varjoon? Satu Gröndahl kirjoittaa, miten kulttuurimäärärahojen, kuten kirjallisuustuen, jaossa siirtolaiskielet tuntuisivat joutuneen vähemmistöpolitiikan takia epäedullisempaan asemaan (Gröndahl 2002, 13–14; Spiliopoulou Åkermark & Huss 2006, 553) Huss ja Lindgren kuitenkin pohtivat, voisiko vaikutus olla myös päinvastainen: kielikeskustelun takia tietoisuus monikielisyydestä leviää ja lisää suvaitsevaisuutta, mikä voisi kohentaa siirtolaiskieltenkin asemaa. (Huss & Lindgren emt, 277–278)

Ruotsinsuomalaisten ja suomen vähemmistöasema ovat parantaneet huomattavasti ruotsinsuomalaisten ja kielen statusta Ruotsin yhteiskunnassa: suomea ei enää pidetä yhtenä monista siirtolaiskielistä, vaan suurimpana vähemmistökielenä. Hussin mukaan vähemmistöasema on vahvistanut myönteistä ruotsinsuomalaista identiteettiä ja lisännyt halua työskennellä suomen kielen hyväksi. Keväällä 2000 perustettiin Ruotsinsuomalaisten valtuuskunta, joka on vähemmistön edustuselin maan hallituksen ja muiden vähemmistöjärjestöjen suuntaan. Ruotsinsuomalaisten vanhempien kiinnostus lastensa kaksikieliseen kasvatukseen on lisääntynyt. (Huss 2002, 44, 52, 59). Hussin ja Lindgrenin mukaan suomen asema voisi vielä vahvistua huomattavasti, mikäli suomen kielen hallintoaluetta laajennetaan Mälarinlaaksoon ja Tukholman seudulle, kuten hallituksen tilaamassa selvityksessä on ehdotettu. Nykyisellä Pohjois-Ruotsin hallintoalueella asuu alle viisi prosenttia suomen puhujista. Hallitus käynnisti selvityksen Euroopan neuvostosta tulleen kritiikin

jälkeen. Huss ja Lindgren pitävät Mälارينlaakson korkeakouluun vuonna 2003 perustettua Suomen kielen ja kulttuurin keskusta yhtenä uuden vähemmistöpolitiikan merkittävimmistä seurauksista ruotsinsuomalaisille. Huss ja Wande huomauttavat myös, miten Mälارينlaakson Eskilstunasta on kehittymässä ruotsinsuomalaisuuden keskus ja vähemmistön epävirallinen pääkaupunki. Eskilstunan kunta suhtautuu suomeen erittäin myönteisesti. (Huss & Lindgren emt, 255–257, 276; Huss & Wande 2006, 248–249)

Hussin ja Lindgrenin mukaan saamen saama vähemmistöasema on suuri edistysaskel ja merkityksellinen jo senkin vuoksi, että vähemmistökeskustelu on nostanut esiin pienempien saamen kielten uhanalaisuuden. Eteläsaamen jättäminen hallintoalueen ulkopuolelle on herättänyt kipakkaa arvostelua, ja kirjoittajat arvelevat, että jos eteläsaamen alue liitetään saamen nykyiseen hallintoalueeseen, voi se helpottaa saamen kielistä pienimmän tilannetta. Vuonna 2004 saamelaiskäräjät käynnisti selvityksen siitä, miten saamea voitaisiin vahvistaa nykyistä tehokkaammin. Valmistuneen toimintaohjelman päämääränä on taata saamelaisten oikeus omaa kieleensä, tehostaa saamen kielenhuoltoa ja edistää saamen käyttöä yhteiskunnan eri aloilla.

Romani chib ja jiddish ovat vähemmistön aseman ansiosta tulleet julkisuuteen ja herättävät kiinnostusta. Jiddishin opetus on alkanut, ja kieltä on ryhdytty tukemaan yhteisistä vähemmistövaroista. Jiddishin statuksesta ratifiointien yhteydessä käyty kiista on aloittanut kielen elvytyksiikkeen ja keskustelun jiddishin merkityksestä juutalaisuuden symbolina. Ruotsin Radio on aloittanut romaninkieliset lähetykset ja romaninkielistä oppimateriaalia ja kirjoja on alettu julkaista. Romanian keskuudessa myös asenteet kielenopetukseen näyttävät muuttuneen: aiemmin kieli on haluttu pitää ryhmän sisäisenä, mutta nyt sitä on avattu myös ulkopuolisille kielen säilymisen turvaamiseksi. (Huss & Lindgren emt, 255–260, 276–277; Spiliopoulou Åkermark & Huss 2006, 569–570)

Ilmeisimmin vähemmistöasema on muuttanut tornionlaaksolaisten tilannetta: on syntynyt uusi kieli, meänkieli, ja termi virallistettiin kielisopimuksen ratifioinnin seurauksena. Vähemmistöasema on monelle assimilaation kokeneelle tornionlaaksolaiselle merkinnyt oman identiteetin ensimmäistä virallista tunnustamista. 1980-luvulta lähtien tornionlaaksolaisten keskuudessa on ollut havaittavissa voimakas etninen herääminen, jonka näkyvin tulos on juuri meänkielen nimittäminen omaksi kieleksi eikä suomen murteeksi. Erling Wande arvioi, että vähemmistölakien myötä meänkielen ja kulttuurin kehitysmahdollisuudet ovat nyt paremmat kuin koskaan aiemmin historiassa. Aiempi ”ei se kannatte” -mentaliteetti on vaihtunut toimintaan oman kulttuurin hyväksi,

ja meänkieli valtaa alaa jopa nuorisokulttuurissa. Seuraava ajankohtainen haaste on meänkielen kirjoitusasun kehittäminen. Elokuussa 2007 uutistoimisto TT kirjoittikin, että tutkija Harriet Kuopasta tulee meänkielen ensimmäinen kielenhuoltaja. (Huss & Lindgren emt, 246, 257; Spiliopoulou Åkermark & Huss 2006, 569; Huss & Wande 2006, 241-247; Wande 2005, 113; Huss 2005, 119; TT 2007-08-02).

2.1.3.1 Vähemmistösovimusten riittämättömyys

Vähemmistöaseman tuoma kielten emansipaatio on kehityksen kolikon toinen puoli. Useat tutkijat kiinnittävät huomiota vähemmistösovimusten rajallisuuteen.

Leena Huss ja Sia Spiliopoulou Åkermark katsovat, että Ruotsin tapaa toteuttaa vähemmistökielisopimusta vaivaa konkretian puute. Huss on ollut Ruotsin edustajana kielisopimuksen soveltamista valvovassa Euroopan neuvoston asiantuntijakomiteassa. Valtakunnalliset toimenpiteet koskien koulutusta, vähemmistöjen vaikutusmahdollisuuksia ja vähemmistöpäästösten seuranta on muotoiltu epämääräisesti. Esimerkiksi hallituksen vähemmistöesityksessä ei kommentoida mitenkään sitä, mitä hallitus aikoo tehdä, jos kunnat eivät jatkossakaan noudata velvoitteitaan vähemmistökielten opetuksen järjestämiseksi (kuten kouluviraston selvitys osoittaa). Ylipäätään Ruotsin tavoitetaso vähemmistökielisen opetuksen suhteen on asetettu alas ja kattaa käytännössä vain parin viikkotunnin laajuisen äidinkielenopetuksen, muttei äidinkielellä annettavaa aineopetusta. Kirjoittajat peräänkuuluttavatkin tutkimusta vähemmistösovimusten vaikutuksista. (Spiliopoulou Åkermark & Huss 2005, 87–89, 92–93, 98)

Tom Moring on EBLULin pääsihteerinä arvostellut voimakkaasti Ruotsin niukkaa tapaa soveltaa vähemmistökielisopimusta ja keskittyä vain äidinkielenopetukseen äidinkielisen opetuksen sijasta. Tom Moring kuvaa Euroopan neuvostoa aktiiviseksi mutta hampaattomaksi. Neuvosto mahdollisuudet valvoa sitoumusten noudattamista ovat rajoitetut, eikä laiminlyönneistä rangaista. Euroopan neuvoston seurantalvalta rajoittuu ministerikomitean valtiolle antamiin suosituksiin. Toisaalta seurannan takia valtiot yrittävät neuvostolle jättämässään raporteissa korjata havaittuja puutteita tai puolustautua asiantuntijakomitean kritiikkiä vastaan. (Tom Moring 2005, 88–90, 94; Spiliopoulou Åkermark & Huss 2005, 92).

Esko Melakari kirjoittaa Euroopan kielivuoden 2001 ruotsalaisessa yhteenvetojulkaisussa, ettei valtiopäivien vähemmistö päätös poista vähemmistökieliin kohdistuvaa uhkaa. Melakari viittaa kouluviraston vuonna 2001 tekemään selvitykseen, jonka mukaan vähemmistökielten opetuksen saatavuudessa on pahoja puutteita. Tekemässään suomen kieltä koskevassa kartoituksessa Melakari toteaa, etteivät keskustasolla tehdyt päätökset kielen tukemiseksi toteudu paikallistason ymmärtämättömyyden ja välinpitämättömyyden vuoksi. Kieleen kohdistuu rakenteellista syrjintää, ja siten esimerkiksi kolmannen polven ruotsinsuomalaisista vain murto-osa osaa enää suomea edes melko hyvin. (Melakari 2002, 34–35; Melakari 2003, 103, 124–125) Leena Huss ja Anna-Riitta Lindgren huomauttavat, että kun Mälärinlaaksoon perustettiin suomen kielen ja kulttuurin keskus, lakkautettiin Lundin yliopistossa suomen opetus vuoden 2005 alussa. Hussin mukaan kielen revitalisointia vaikeuttaa lisäksi kielellisten oikeuksien rajallisuus. Suomen kielen osalta lakisääteiset oikeudet ovat voimassa vain Pohjois-Ruotsin hallintoalueella, ja kielen asema on selvästi heikompi etelässä, missä pääosa suomenkielisistä asuu ja kielen revitalisaatio on vahvimmillaan. Vaikka ruotsinsuomalaisten usko omaan kykyihinkin on kasvanut, esiintyy ryhmässä edelleen myös epäuskoa vähemmistö hankkeita kohtaan "nyt on jo liian myöhäistä" -hengessä. Epäuskoa vahvistaa nuorten ruotsinsuomalaisten kielenvaihto suomesta ruotsiin. (Huss & Lindgren 2005a, 256; Huss 2002, 44; Huss & Wande 2006, 256–257)

Varsin voimakkain sanoin suomen kielen tilaa kuvaa keväällä 2005 hallitukselle jätetty selvitys suomen kielen hallintoalueen laajentamisesta Tukholman seudulle ja Mälärinlaaksoon. Selvityksen on laatinut valtiopäiväedustaja Paavo Vallius ja selvityksen sihteerinä on Kaisa Syrjänen Schaal. Selvityksen mukaan suomen hallintoalueen laajentamiselle on hyvät edellytykset: selvitykseen liittyvän kyselyn mukaan ruotsinsuomalaisten keskuudessa on kiinnostusta ja tarvetta hallintoalueen laajennukseen. Alueen kunnissa ja valtion virastoissa on suomenkielistä henkilökuntaa. Jos hallintoalue laajennettaisiin Tukholman seudulle ja Mälärinlaaksoon, kuuluisi Euroopan neuvoston vähemmistökielisopimuksen alueellisten sääntöjen piiriin puolet ruotsinsuomalaisista nykyisen viiden prosentin sijaan. Selvityksen mukaan Euroopan neuvosto on kehottanut Ruotsia parantamaan suomen asemaa nykyisen hallintoalueen ulkopuolella. Neuvoston mukaan Ruotsilla on selviä vaikeuksia suoriutua vähemmistösopimusten velvoitteista. (SOU 2005:40, 3-4, 34-35, 147, 152-157.)

Selvityksessä listataan puutteita, joita Euroopan neuvosto on havainnut Ruotsin tavassa toteuttaa vähemmistö- ja vähemmistökielisopimuksia. Esimerkiksi: luotettavat tilastot kansallisista vähemmistöistä puuttuvat, jolloin sopimusvelvoitteiden toteutumista on vaikea seurata. Sopimuksia

koskevaa tiedotusta on lisättävä. Useita sopimusvelvoitteita ei noudateta paikallisesti.

Vähemmistöille on luotava paremmat vaikutusmahdollisuudet itseään koskeviin päätöksiin. Ruotsin on ryhdyttävä viipymättä toimiin parantaakseen vähemmistökielisen opetuksen saatavuutta ja lisätäkseen opetusmateriaalia ja opettajakoulutusta. (SOU 2005:40, 36, 143–145, 153–157.)

Valliuksen mukaan Euroopan neuvoston seurannassa esiin tulleet havainnot ovat samansuuntaisia kuin Ruotsissa tehdyt seurantaraportit ovat osoittaneet. Norrbottenin lääninhallitus selvitytti vuonna 2000, pian vähemmistölakien voimaantulon jälkeen, miten paljon virastoissa käytettiin vähemmistökielisiä palveluja. Lakien voimaantulo ei ollut lisännyt kielten käyttöä juuri lainkaan. Noin 40 prosenttia viranomaisista ei ollut informoinut henkilöstöä uusista laeista. Vuonna 2002 Lars Eleniuksen ja Stefan Ekenbergin tekemä seurantakartoitus osoitti, että niin viranomaisilla kuin asiakkailakin oli vaikeuksia hoitaa asioita vähemmistökielillä eivätkä viranomaiset tiedottaneet asiakkaille uusista kielilaeista kunnolla. Suurin este vähemmistökielten käytölle oli kuitenkin asenneongelma: kielten käyttöä arasteltiin. (Elenius & Ekenberg 2002, 8; SOU 2005:40, 89, 95, 157.)

Vallius siteeraa myös valtiopäivien perustuslakivaliokunnan tilaamaa seurantaraporttia vähemmistöpolitiikan toteutumisesta. Vuonna 2005 julkistetun raportin mukaan vähemmistöt katsovat, että vaikka vähemmistöasema on lisännyt ryhmien vaikutusvaltaa yhteiskunnassa, olisi ryhmille annettava enemmän vastuuta hoitaa asioitaan. Vähemmistöjen mukaan kuntien kiinnostus vähemmistökysymyksiä kohtaan on usein alhainen, vähemmistökielisten palveluiden saatavuus on sattumanvaraista ja omakielistä opetusta järjestetään yleensä vasta voimakkaiden vaatimusten jälkeen. Raportin kirjoittajien, Kenneth Hyltenstamin ja Tommaso M. Milanin mukaan vähemmistöpolitiikan rahoituksesta on käytävä vakava keskustelu, koska nykyiset resurssit eivät riitä. Raportin toisessa osassa Lars Elenius on kartoittanut uudelleen vähemmistökielten käyttöä hallintoalueella. Tulosten mukaan kieliä käytetään vähän viranomaisyhteyksissä, vaikka niitä puhuttaisiinkin kodin ulkopuolella: kielten puhujien mukaan vähemmistöidentiteettiin ei kuulu virallisten asioiden hoito omalla kielellä. Kielten käyttöä edistäisi vain statuksen nosto. Etenkin saamen käyttöä rajoittavat myös viranomaisten puutteelliset saamentaidot. (SOU 2005:40, 96–103: Konstitutionsutskottet 2005, 13–19. Katso myös Elenius 2005 ja Hyltenstam & Milani 2005.)

Suomen kielen hallintoalueen laajentamisen lisäksi Vallius ehdottaa Ruotsiin uutta kaikkia vähemmistöjä ja vähemmistökieliä koskevaa lakia ja vähemmistöjen ja niiden kielten suojaamista myös perustuslailla. Tukholman lääninhallitukselle tulee antaa valvontavastuu vähemmistölakien toteutumisesta, koska viiden vuoden kokemus on osoittanut, etteivät lain suomat oikeudet toteudu.

Niin kansalaisten, päättäjien kuin virkamiestenkin tietotasoä vähemmistösooimuksesta on nostettava. Vähemmistöjen mahdollisuuksista vaikuttaa omiin asioihinsa tulisi säätää lailla. Vähemmistöjen äidinkielenopetusta koskevia sääntöjä pitää yhtäläistää niin, että myös suomalaisille ja juutalaisille lapsille annetaan äidinkielenopetusta, vaikka kunnassa opetusta haluaisi vain yksi oppilas. Kouluviraston äidinkielenopetusta koskevaa valvontaa on tehostettava. Valliuskin viittaa kouluviraston raporttiin, jonka mukaan ruotsinsuomalaisten äidinkielenopetus on vähentynyt merkittävästi. Kaikkiaan Vallius pitää Ruotsin vähemmistökielten tulevaisuutta epävarmana. (SOU 2005:40, 17–18)

Valliuksen selvityksen loppumietintö julkistettiin helmikuussa 2006. Mietintö keskittyi eteläsaamen asemaan: sen mukaan saamen kielen hallintoaluetta on laajennettava niin, että se kattaa myös eteläsaamenkieliset kunnat. Näin nykyiseen hallintoalueeseen liitettäisiin vielä 20 kuntaa. Mietinnön mukaan saame on uhanalainen pitkällisen assimiloinnin takia: vain neljäsosa Ruotsin saamelaisista osaa lukea ja kirjoittaa saameksi. Etelä- ja luulajansaamea uhkaa kielikuolema. Loppumietinnössä todetaan myös, etteivät saamelaiset pysty nykyisellään käyttämään hyväkseen lain suomia oikeuksia, mikä nakertaa Ruotsin uskottavuutta. Vähemmistökielinen opetus ei toimi tyydyttävästi. Mietinnön mukaan Euroopan neuvosto vaatii Ruotsia suojelemaan eteläsaamea nykyistä paremmin ja toimiin on ryhdyttävä heti: Ruotsin on myös tehostettava pohjoismaista yhteistyötä saamelaisen kulttuurin säilyttämiseksi. Enemmistöyhteiskunnan on tuettava saamen näkyvyyttä ja korkeampaa statusta. Vanhemmille on annettava lisää tietoa kaksikielisyydestä, koulujen on tuettava aktiivisesti oppilaiden saamenopetusta, opetuksen saatavuutta on lisättävä valtakunnallisesti ja aikuisille on annettava mahdollisuus parantaa saamen taitojaan. Saamen hallintoalueelle on luotava kielikeskuksia tehostamaan kielen elvytystä. Saamekäräjistä olisi tehtävä valtakunnallinen, saamen kielen kehitystä valvova viranomainen. Lisäksi olisi tutkittava mahdollisuus lakisääteiseen vähemmistökieliseen opetukseen: useat valtiot ovat ottaneet Ruotsia enemmän vastuuta vähemmistöjen kouluopetuksesta. (SOU 2006:19, 17–22)

Valliuksen selvityksen jälkeen Ruotsissa vaihtui hallitus syksyllä 2006. Porvarillinen hallitus esittää, että vähemmistöjen äidinkielenopetusta yhtenäistetään niin, että suomalaisia ja juutalaisia aiemmin koskeneesta viiden lapsen ryhmän minimivaatimuksesta luovutaan (Regeringskansliet, pressmeddelande 13.9.2007). Sen sijaan uusi hallitus ei ole tarttunut ehdotukseen suomen hallintoalueen laajenuksesta, vaan haluaa selvityttää asian itse (Sabunin haastattelu 19.8.2007). Tammikuuhun 2008 mennessä selvitystä ei oltu vielä julkaistu.

Uuden vähemmistöpolitiikan vaikutukset näkyvät eittämättä siinä, että vähemmistöt mainitaan valtakunnallisissa dokumenteissa ja suunnitelmissa. Oikeusministeriön laatimassa Ruotsin ihmisoikeustilannetta käsittelevässä kartoituksessa on oma alalukunsa kansallisista vähemmistöistä ja Euroopan neuvoston sopimuksista (Justitiedepartementet 2001, 104–109). Hallituksen laatima kansallinen ihmisoikeussuunnitelma sisältää sekin luvun kansallisista vähemmistöistä (Regeringens skrivelse 2002, 84–90). Sosiaalhallitus on tehnyt kartoituksen suomenkielisestä vanhustenhoidosta (Socialstyrelsen 2001). Valtion kulttuurineuvosto laati hallituksen pyynnöstä vuonna 2001 suunnitelman siitä, miten vähemmistöjen kulttuuria voidaan tukea: nykyään kulttuurineuvosto tukee vähemmistöjen kirjallisuutta vuosittain noin miljoonalla kruunulla ja jakaa vuosittain noin 7 miljoonaa kruunua vähemmistöjen muihin kieli- ja kulttuurihankkeisiin. Valtion tuki vähemmistölaeista koituihin kuluihin on ollut vuosittain noin 10 miljoonaa kruunua, josta 1,5 miljoonaa on osoitettu vähemmistöjärjestöille. (SOU 2005:40, 85–89; Statens kulturråd 2001:4) Helmikuussa 2007 aloitti toimintansa uusi valtiollinen Romaniasoiden valtuuskunta (SvD 25.1.2007). Syrjintäasiamiehellä on ollut monivuotinen romanien vastaista syrjintää ehkäisevä hanke (Justitiedepartementet Faktablad). Vuoden 2002 vaalien alla kolmen valtiopäiväpuolueen (kansanpuolueen, ympäristöpuolueen ja kristillisdemokraattien) puolueohjelmassa oli maininta kansallisesta vähemmistöpolitiikasta (Melakari 2003, 121). Tutkielmani empiirisessä osassa on lisäksi lukuisia muita esimerkkejä siitä, mitä konkreettisia seurauksia vähemmistöasemalla on ollut.

2.2 Kansalliset vähemmistöt mediassa

Toistaiseksi on tehty varsin vähän tutkimusta siitä, miten kansalliset vähemmistöt on representoitu Ruotsin tiedotusvälineissä. Pakolaisten ja siirtolaisten representaatiota koskevaa tutkimusta on sitäkin enemmän, mutta en käsittele tutkimusta tässä luvussa. Turvapaikkaongelmien ja kunniamurhien raportoinnista tehty tutkimus on melko kaukana vähemmistöasemakeskustelusta. Sen sijaan tarkastelen tätä tutkimusta pakolaisten ja siirtolaisten toiseudesta metodi-luvussa.

Nadja Nieminen-Mänty on tutkinut sitä, miten ruotsinsuomalaiset on kuvattu Aftonbladetissa, Expressenissa, Svenska Dagbladetissa, Dagens Nyheterissä, Norrländska Socialdemokratenissa ja Sydsvenska Dagbladetissa. Jutut ovat ilmestyneet 1.1.2000 – 13.11.2003. Nieminen-Mänty etsi artikkelit sähköisistä arkistoista. Tuloksena oli 80 ruotsinsuomalaisiin liittyvää juttua, joista lopulliseen tarkasteluun nousi 17 debattiartikkelia: debattiartikkelit antavat kuvaa siitä, miten

ruotsinsuomalaiset ovat etabloituneet vähemmistönä. Artikkelien kirjoittajien joukossa on myös ruotsinsuomalaisia. (Nieminen-Mänty 2004, 41–45)

Yhdeksi tutkimustulokseksi Nieminen-Mänty katsoo sen, ettei ruotsinsuomalaisista kirjoiteta: lähes neljän vuoden tutkimuskaudelta kuudesta lehdestä kertyi tutkittavaksi 17 debattiartikkelia eli yksi juttu yhtä lehteä ja vuotta kohti. Toisekseen, rajanveto siirtolais- ja vähemmistöpolitiikan välillä on häilyvä. Suurimassa osassa artikkeleista ruotsinsuomalaiset nähdään Ruotsin epäonnistuneen integraatiopolitiikan uhreina. Vähemmistöpäättöksen takia tämän politiikan uskotaan muuttuvan, eikä kukaan kirjoittajista kyseenalaista itse vähemmistöasemaa. Vähemmistöasemasta puhuttaessa ruotsinsuomalaiset mainitaan muiden vähemmistöjen mukana, mutta muuten ryhmä jää anonyymiksi. Tulkintoja onkin tehtävä lukemalla kuvauksia muista vähemmistöistä: silloin ruotsinsuomalaisista rakentuu kuva hyvinvoivana, organisoituneena ja etuoikeutettuna ryhmänä, jolla on toimivat suhteet päättäjiin. Nieminen-Männyn mukaan ruotsinsuomalaiset putoavat kahden tuolin väliin: toisaalta ryhmän tilanne ei ole niin hyvä kuin enemmistön, mutta toisaalta on vähemmistöjä, jotka tarvitsevat vieläkin enemmän tukea. Muut ryhmät tekee näkyvämmiksi niiden historiassa kokema sorto, jollaisesta ruotsinsuomalaisilla ei ole näyttöä, tai sitten kokemuksista ei kirjoiteta. (Nieminen-Mänty emt, 45–50.)

Vähemmistöryhmiä verrataan paitsi toisiinsa, myös siirtolaisryhmiin, ja yleensä vertailussa ruotsinsuomalaisten vähemmistöasema nostaa ryhmän statusta. Mutta toisinaan ruotsinsuomalaisista puhutaan syrjäytyneinä suomalaissiirtolaisina, kuten siirtolaisten terveydentilaa käsittelevässä jutussa, jossa jutun kirjoittaja vaatii siirtolaisten parempaa vastaanottoa näiden tullessa maahan. Nadja Nieminen-Mänty huomauttaa, että vaatimus sopii huonosti kotimaisiin vähemmistöihin. Kuva syrjäytyneestä siirtolaisesta ja hyvinvoivasta vähemmistöstä on paradoksaali, mikä sekin luo vaikutelmaa anonyymistä vähemmistöstä. Ruotsinsuomalaisten kirjoittamista debattiartikkeleista suurin osa käsittelee vähemmistön sisäisiä riitoja. Nieminen-Männyn mukaan jatkossa olisi syytä tutkia, mitä seurauksia artikkeleiden ruotsinsuomalaisista luomalla kuvalla on. (Nieminen-Mänty emt, 45–51.)

Merja Laitinen sivuaa Ruotsin Sanomia koskevassa harjoitustyössään enemmistömediaa huomauttamalla, että Ruotsin Sanomien synty vuonna 2003 nostettiin esiin myös enemmistömediassa kuten uutistoimisto TT:ssä, Ruotsin Radion mediaa käsittelevässä ohjelmassa sekä journalistiliiton Journalisten-lehdessä. Ruotsinsuomalaisten uutistapahtumien noteeraaminen enemmistömediassa on erittäin harvinaista. (Laitinen 2004, 25–26.)

Antti Ylikiiskilä on tutkinut, minkä kuvan ruotsalaiset sanomalehdet antavat ruotsinsuomalaisista, suomen kielestä Ruotsissa, suomalaisista ja Suomesta. Ylikiiskilä on käynyt läpi Dagens Nyheterin (DN), Aftonbladetin (AB) ja Eskilstuna Kurirenin (EK) numerot tammikuulta 2006 ja etsinyt lehdistä suomalaisia tai suomenruotsalaisia henkilö- tai paikannimiä. Yhtä DN:n numeroa lukuun ottamatta kaikkien lehtien jokaisessa numerossa on haettuja mainintoja, ja yhteensä juttuja kertyy 368. Suurin osa maininnoista on lehtien urheilusivuilla, joilta löytyy suomensuomalaisten ja ruotsinsuomalaisten urheilijoiden nimiä. Ulkomaansivuja hallitsevat uutiset tuolloisista Suomen presidentinvaaleista. Taloussivuilla on muun muassa juttu suomalaisen ja ruotsalaisen kokouskulttuurin eroista, Cloetta Fazerin omistusriidoista, Outokummun henkilöstövähennyksistä ja Nokian hyvästä tuloksesta sekä muutamia Suomi-Ruotsi -vertailuja (esimerkiksi ympäristöpolitiikasta), joissa Ruotsi on piirun verran parempi. Mutta niitäkin juttuja esiintyy, joissa Suomen EU-politiikkaa, koulujärjestelmää, talouskasvua tai poliittista kulttuuria ihaillaan: eräässä Aftonbladetin pääkirjoituksessa ruotsalaisia kehoitetaan nielemään viimeisetkin isovelimentaliteetin rippeensä. (Ylikiiskilä 2006a.)

Kaikkiaan Ylikiiskilä pitää suomalaisjuttujen määrää vähäisenä ja ruotsinsuomalaisia koskevien juttujen määrää erittäin vähäisenä. Yhdessä jutussa käytetään käsitettä "ruotsinsuomalaiset", mutta toki ruotsinsuomalaisia esiintyy kaikkien lehtien sivuilla. EK:ssa haastateltavat edustavat kaikkia mahdollisia rooleja: on koululaisia, bussimatkustajia, kioskin omistaja, opettaja, ay-valtuutettu, asentaja, hotellinjohtaja. Myös DN:ssä ruotsinsuomalaisia haastateltavia on työkyvyttömyyseläkeläisestä nuoreen dementiatutkijaan. AB:ssa ruotsinsuomalaisten piiri heijastaa lehden viihteellistä linjaa: lehden sivuilla noteerataan julkkikset kuten Arja Saijonmaa tai Markoolio ja tilaa saavat myös skandaalinkäryiset ja viinanhuuruiset suomalaisurheilijat. Tältä osin Aftonbladet tukee "fyllefinnen"-sanavalinnoillaan stereotyyppistä kuvaa ruotsinsuomalaisista, joka hahmottuu myös Ylikiiskilän referoimasta aiemmasta Suomi-kuvatutkimuksesta. Mutta kyllä Aftonbladetissäkin esiintyy stereotyyppien vastapainona myös muun muassa ruotsinsuomalainen ylilääkäri ja tuomiorovasti.

Ylikiiskilä on tutkinut myös, miten ruotsalaisissa koulukirjoissa kuvataan kansallisia vähemmistöjä. Hallitushan kirjoittaa kansallisessa ihmisoikeussuunnitelmassaan, että vähemmistökielipäätöksen vuoksi koulujen opetussuunnitelmia on muutettu niin, että kouluissa annetaan tietoa kansallisista vähemmistöistä ja vähemmistökielistä (Regeringen 2002, 87). Ylikiiskilä on tutkinut kolmeakymmentä vuoden 2000 jälkeen julkaistua yläasteen ja lukion ruotsin ja historian oppikirjaa

ja verrannut kirjojen antia opetussuunnitelmaan. Ylikiiskilän mukaan kansallisten vähemmistöjen näkyvyys on koulukirjoissa olematon. Ruotsin kielen kirjoista löytyy yksi vähemmistökieliä koskeva tietoruutu, mutta sen tiedot ovat epätarkkoja ja antavat kielioikeuksista liian auvoisen kuvan. Muissa kirjoissa ei mainita, että Ruotsissa on kansallisia vähemmistökieliä.

Tietoruudun ulkopuolella suomen kielestä on sinänsä joitain mainintoja: niissä suomea kutsutaan vaikeaksi kieleksi ja Ruotsin suurimmaksi siirtolaiskieleksi, jolla ei kuitenkaan ole erityisasemaa. Ylikiiskilän mukaan kuvailu tuskin innostaa suomalaistaustaisia nuoria opiskelemaan suomea. Ruotsinsuomalaisista ei kerrota juuri mitään, eikä kaikissa kirjoissa mainita edes suomalaisia työvoimasiirtolaisia. Ruotsin ja Suomen yhteisestä historiasta ei kerrota oikeastaan muuta kuin Suomen traumaattinen menettäminen Venäjälle. Itsenäisestä Suomesta ja varsinkin Suomen sankarillisista sodista on enemmän tekstiä, myös suomenruotsin asema noteerataan. Kirjojen perusteella suomalainen on huonosti koulutettu, päihdeongelmainen, urheilullinen ja väkivaltainen. Ylikiiskilän mukaan kuva sopii huonosti niihin akateemisiin ruotsinsuomalaisiin, jota tutkittujen lehtienkin palstoilla esiintyi. Ylipäätään kirjojen anti vastaa ei vastaa opetussuunnitelmien tavoitteita, eikä anna ruotsinsuomalaisille oppilaille samastumiskohteita.

Vastaava suuntaus koskee myös muita vähemmistöjä. Ylikiiskilä raportoi, että ylivoimainen enemmistö koulukirjoista ei kerro saamelaisista tai saamen kielestä mitään, ja vain yhdessä kirjassa saamelaisista on perusteellisempi teksti, jossa käsitellään ryhmän historiaa ja sen kokemaa ruotsalaistamista (yksi kirjan toimittajista on itse saamelainen). Kuvamateriaalia hallitsevat tunturit ja saamelaiset perinteisissä puvuissaan. Suomen ja saamen lisäksi kirjoissa mainitaan meänkieli, ja tornionlaaksolaisesta vähemmistöstä on jonkin verran tekstiä. Jiddishiä ei mainita ollenkaan, ja harvat juutalaisia koskevat tekstit kertovat juutalaisvainosta. Romani chibiä sivutaan vain kuriositeetin omaisesti lainasanojen lähteenä, romaneista on pari kuvaa perinteisissä asuissaan. (Ylikiiskilä 2006 b-c)

Ylikiiskilän havainnot saavat vahvistusta kouluviraston selvityksestä, kun virasto hallituksen pyynnöstä kävi läpi 24 peruskoulun ja lukion biologian, historian, uskonnon ja yhteiskuntaopin oppikirjaa. Selvityksessä tarkkailtiin, miten kirjoissa representoidaan sukupuoli, seksuaalinen suuntautuneisuus, vammaisuus, etninen tausta ja uskonto. Etnisessä tarkastelussa ilmeni, ettei kolmea kansallista vähemmistöä, romaneja, ruotsinsuomalaisia ja tornionlaaksolaisia, käsitellä koulukirjoissa lainkaan. Juutalaisista ja saamelaisista luotu kuva on puolestaan niin yksipuolinen,

että vähemmistöihin kuuluneilla nuorilla lienee vaikeuksia tunnistaa niistä itseään. (Skolverket 2006, 6, 14; Skolverket pressmeddelande 30.11.2006)

Ruotsin työvoimasiirtolaisuuden ja monikulttuurisuuden kuvaaminen jää ylimalkaiseksi, eikä muutamassa kirjassa mainita suurinta maahanmuuttajaryhmää, suomalaisia lainkaan työvoimasiirtolaisten joukossa. Erään kirjan mukaan saame, romani ja tornionlaaksonsuomi ovat Ruotsissa virallisia kieliä, kun oikeampaa olisi kutsua kieliä kansallisiksi vähemmistökieliksi ja liittää listaan suomi ja jiddish. Yhteiskuntaopin kirjoista yksi kuvaa saamelaisia täyteläisesti, ja teksti avaa vähemmistökysymyksiä laajemminkin. Muutoin kuvaukset saamelaisista ovat eri aineiden kirjoissa niukkoja. Juutalaisia kuvataan lähinnä vain vainoon ja syrjintään liittyvissä yhteyksissä, eikä tilanteissa, jotka herättävät myönteisiä mielikuvia. Myös muiden vähemmistöjen oppilailta puuttuvat myönteiset, Arja Saijonmaan tai Mikael Niemen kaltaiset esikuvat tai ylipäätään samaistumisen kohteet. Selvityksen tekijän Harald Runblomin mukaan peruskoulun oppikirjat eivät yllä oppisuunnitelman asettamalle tasolle. Virasto tähdentää, että tutkimustulos asettaa paljon vastuuta opetuksesta yksittäiselle opettajalle, jotta tämä täydentää oppikirjoja muulla materiaalilla. (Skolverket 2006, 20,22–23; Skolverket pressmeddelande 30.11.2006; Runblom 2006, 32, 34–35)

Kouluviraston selvitys pohjautuu raportteihin, joista etnisiä kysymyksiä käsittelevän osuuden on kirjoittanut Harald Runblom. Hänen raportistaan selviää, että Suomen rooli osana Ruotsia vuoteen 1809 saakka mainitaan koulukirjoissa. Silti kirjoissa ei syvemmin kuvata suur-Ruotsin etnistä moninaisuutta lukuun ottamatta muutamaa huomautusta vallonien ja hollantilaisten merkityksestä Ruotsin kehitykselle. Runblom korjailee erään oppikirjan väitettä siitä, että 1800-luvulla suomenkielisten lehtien ja kirjojen painaminen olisi ollut kiellettyä Suomessa tai että suomalaiset nationalistit olisivat ryhtyneet hyökänneet ruotsinkielistä yläluokkaa vastaan. Toisen maailmansodan jälkeen solmittuja, työvoimasiirtolaisuuden mahdollistaneita pohjoismaisia sopimuksia ei mainita. Suomen osalta kirjoissa on runsaasti virheitä: eräässä kirjassa väitetään, että Suomessa asuu 300 000 ruotsalaista ja että suomen kieli on ainoa eurooppalainen kieli, jossa on enemmän vokaaleja kuin konsonantteja. Runblom kyseenalaistaa myös erään kirjan väitteen, jonka mukaan monet siirtolaiset ovat ottaneet Ruotsin kansalaisuuden ja ovat nyt siten ruotsalaisia: etnisen identiteetin ja kansalaisuuden välillä ei välttämättä ole yhteyttä. (Runblom 2006, 16-17, 30, 32, 35–36)

3 Aineisto

Valitsin aineistoksi Dagens Nyheterin ja Svenska Dagbladetin vähemmistöasemaa koskevat jutut, jotka on julkaistu sanomalehtiversiona eikä verkkolehtenä. Tihein tarkastelujakso ajoittuu vuosiin 1997–1999: vuonna 1997 vähemmistökielikomitea valmisteli raporttiaan siitä, mitkä kielet tulisi hyväksyä vähemmistökieliksi Ruotsissa. Tämän raportin valmistelu herätti julkisen keskustelun Ruotsissa (ja osin Suomessakin), koska raportin pohjalta Ruotsin hallitus valmisteli esityksensä vähemmistöpäätöksestä valtiopäiville. Siten keskustelu aiheesta kiihtyi vuonna 1997. Vuoden 1999 joulukuussa valtiopäivät hyväksyi hallituksen vähemmistöesityksen, jolloin hiipui myös keskustelu siitä, mille kielille tulisi antaa vähemmistöasema.

Olen kuitenkin käynyt läpi juttuja myös tämän kiihkeimmän keskustelujakson ulkopuolelta. Dagens Nyheterin osalta hain materiaalia pääosin lehden omasta arkistosta, jota voi käyttää tilaajan käyttäjätunnuksella. Arkistossa on kaikki DN:ssä julkaistut jutut vuodesta 1992 lähtien. Jo vuodelta 1992 löytyy juttuja, joissa käsitellään vähemmistöaseman sisältöä, vaikka jutuissa ei välttämättä käytetäkään termiä "vähemmistöasema". Niissä puhutaan esimerkiksi suomen kielen kouluopetuksesta tai siitä miten ruotsalainen yhteiskunta on suhtautunut vähemmistöryhmiinsä. Nämä jutut luovat kuvaa siitä, mistä lähtökohdista vähemmistöasemaa ryhdyttiin rakentamaan. Teen katsauksen tähän alkuasetelmaan, DN:n osalta vuosiin 1992–1996 ja SvD:n osalta vuosiin 1995–1996. SvD:n materiaalinhankintaa rajoittaa se, että lehteä on arkistoitu sähköisesti Mediarkivetiin vasta vuodesta 1995.

Katsastan myös vähemmistöasemaa koskevat jutut, jotka ovat ilmestyneet vähemmistöpäätöksen jälkeen. Keväällä 2000 Ruotsi ratifioi Euroopan neuvoston puitesopimukset kansallisten vähemmistöjen ja vähemmistökielten suojelusta. Sen jälkeen lehdistökeskustelussa alkaa uusi vaihe: keskustelu siitä, miten vähemmistöasemaa kehitetään ja sovelletaan ja miten vähemmistökieliset palvelut toimivat. Olen yrittänyt vetää yhteen tätä sovellutuskeskustelua vuodesta 2000 aina siihen saakka, kunnes lopetin materiaalin keruun syyskuun 30. päivä vuonna 2005.

Kelpuutin tutkimukseen mukaan periaatteessa kaiken toimituksellisen materiaalin, eli uutisjutut kotimaan- ja kulttuurisivuilta, reportaasit kotimaan-, kulttuuri- ja viikonvaihdeseivuilta, pääkirjoitukset, DN:n ja SvD:n toimittajien kirjoittamat mielipidekirjoitukset (kolumnit ja pakinat)

sekä ulkopuolisten asiantuntija- ja mielipideartikkelit. Ulkopuolisten kannanotot ovat kiinnostavia, koska useilla vieraskynäilijöillä on aiheesta ajoittain jopa paremmat tiedot kuin ruotsalaisella toimittajakunnalla. Tästä syystä hyväksyin joukkoon myös yleisönosastokirjoitukset.

3.1 Materiaalin hankinta

3.1.1 DN:n arkisto, Presstext ja Mediearkivet

Etsin materiaalia siis sähköisistä arkistoista. DN:n juttuja hain lehden omasta arkistosta, johon pääsee DN:n kotisivulta osoitteesta dn.se. Itse asiassa sivun linkistä "Arkivet" avautuu pääsy kahteen arkistoon. Toinen arkistoista sisältää juttuja, jotka ovat juuri hakuhetkellä luettavissa kotisivulta. Maaliskuussa 2006 hakusanalla "minoritetsspråk*" tästä arkistosta löytyy vain pieni määrä juttuja, 12 kappaletta, ja osa näistä jutuista on julkaistu ainoastaan verkkoversiona.

Kotisivulla kerrotaan, että sivulle valitaan vain otos DN:ssä julkaistuista jutuista, ei koko lehteä. Siten tästä arkistosta ei ollut minulle kovin suurta hyötyä, joten käytin materiaalin hankintaan toista Arkivet-linkin takaa löytyvää arkistoa. Tämä arkisto on DN:n tilaajille ja sen käyttö edellyttää rekisteröitymistä ja salasanaa. Kotisivun mukaan arkistosta löytyvät kaikki DN:n sanomalehtijutut, jotka ovat ilmestyneet vuonna 1992 tai sen jälkeen. Arkiston käyttöön liittyy kuitenkin yksi käytännön rajoitus: arkistosta saa avata vain 20 juttua kuukaudessa. (Arkivet, dn.se, 17.3.2006).

DN:n juttuja on arkistoitu myös toiseen sähköiseen arkistoon, Presstextiin. Tämä arkisto sisältyy esimerkiksi Tukholman kaupunginkirjaston ja Kuninkaallisen kirjaston tietokantoihin. Periaatteessa Presstext sisältää samat artikkelit kuin DN:n tilaajille tarkoitettu arkisto. Huomasin kuitenkin, että DN:n arkisto antoi useampia juttuviitteitä kuin Presstext: esimerkiksi haulla "minoritetsspråk*" löysin DN:n arkistosta 226 juttua ajalta 1.1.1992–30.9.2005. Samalta ajalta ja samalla hakusanalla Presstext antoi viitteen 142 jutusta. Hakusanalla "minoritetsstatus*" juttuja löytyi DN:n arkistosta 23 ja Presstextistä 11 ja hakusanalla "minoritetsställning*" DN:n arkistosta 51 ja Presstextistä 35. Kun kysäisin asiaa Presstextistä, ero juttujen määrissä herätti ihmetystä, koska arkistojen pitäisi sisältää samat jutut. Syytä eroon Presstextistä ei suoralta kädeltä osattu sanoa. (Svensson, Thomas, Presstext. Puhelinhaastattelu 10.3.2006)

Koska DN:n oma arkisto osoittautui tiheämmäksi, päädyin käyttämään sitä sen käytännön rajoituksista huolimatta. Presstextiä käytin vain lähinnä täydentävänä apuna suurien viitemäärien selaukseen. DN:n arkiston 20 jutun kuukausikiintiöllä juttuja ei tietenkään voinut vauhdikkaasti selata. Johtoajatukseni oli, että DN:n arkistoa käyttämällä tavoittaisin hakusanoillani kaikki käyttökelpoiset sanomalehtijutut. Aivan hienoinen varaus tavoitettavuuteen on silti lisättävä: jokaisesta Dagens Nyheter -sanomalehdestä otetaan kolme tai neljä eri painosta. Siten jokaista juttua ei välttämättä löydy kaikista painoksista. (Ekengren, Lars, DN. Puhelinhaastattelu 20.3.2006.) Havaitsin saman asian etsittyäni DN:n arkistosta löytämäni juttua DN:n paperilehdestä Tampereen yliopiston sanomalehtiarkistossa. Kyseistä juttua en Tampereelle tulleesta lehdestä löytänyt. Varmuuden vuoksi selasin kuitenkin useampia DN:itä niin sanomalehtiarkistossa kuin Kuninkaallisen kirjaston mikrofilmisalissa vakuuttuakseni siitä, että pääosa DN:n arkiston antamista jutuista on todella luettavissa sanomalehden sivuilta.

Svenska Dagbladetin jutut etsin Mediearkivet-nimisestä sähköisestä arkistosta. Mediearkivet kuuluu paitsi Tukholman Kuninkaallisen kirjaston ja kaupunginkirjaston tietokantoihin, myös Åbo Akademin kirjaston tietokantaan. Mediearkivetin mukaan kaikki SvD:n paperilehdessä julkaistut jutut ovat mukana Mediearkivetissa. Jos joku yksittäinen juttu puuttuu arkistosta, on todennäköisesti sen siirrossa lehdestä arkistoon tapahtunut jokin virhe. (Nordström, Birgitta, Mediearkivet, puhelinhaastattelu 9.3.2006) Löysinkin yksittäisiä juttuja mikrofilmiltä tai paperilehdistä, joita en löytänyt vastaavasti Mediearkivetista. Näin kävi vilkaistessani, mitä juttuja SvD:n kotisivun arkistosta löytyy hakusanalla "minoritetsspråk*". Kaikkia kotisivuarkiston juttuja en saanut esiin Mediearkivetista samaa hakusanaa käyttämällä, vaikka osa jutuista löytyikin paperilehdestä (osa kotisivuarkiston jutuista on julkaistu vain nettiversiona). Kyse on kuitenkin yksittäisistä jutuista, eikä niiden uupuminen Mediearkivetista muuta kokonaisuutta. Lähtökohtana voi siis pitää sitä, että Mediearkivetista löytyvät kaikki tutkielman kannalta tähdelliset sanomalehtijutut. Ne jutut, jotka löysin SvD:n kotisivun arkiston perusteella mikrofilmiltä tai paperilehdistä, otin tutkimusaineistoon mukaan, mutta muutoin en ryhtynyt kahlaamaan vuosikertoja läpi.

3.1.2 Hakusanat

Hakusanojen valintaa ohjasi tutkielman aihe: mitä DN ja SvD ovat kirjoittaneet Ruotsin vähemmistökielistä ja kansallisista vähemmistöistä näiden saadessa virallisen vähemmistöaseman.

Vähemmistöhankkeen osalta olen kiinnostunut kaikista viidestä vähemmistöstä, mutta etenkin ruotsinsuomalaisista, jonka oloja tunnen henkilökohtaisesti parhaiten. Siten valitsin hakusanoiksi erilaisia minoritet-, finsk- ja sverigefin* -sanojen johdannaisia. Kerron seikkaperäisesti hakusanoista liitteessä (Liite 1).

Dagens Nyheterin arkistossa käyttökelpoisiksi osoittautuneet hakusanat antoivat viitteen 1043 jutusta ajalta 1.1.1992–30.9.2005. Lisäksi Presstextissä käyttämäni toimivista hakusanoista sain viitteen 1209 jutusta. Mediarkivetissa käyttämäni toimivat hakusanat toivat 2030 viitettä. Yhteensä käytössäni oli siis 2252 DN:n jutun viitettä ja 2030 SvD:n jutun viitettä. Yli neljää tuhatta juttua en kuitenkaan ole ryhtynyt läpi lukemaan. Merkittävä osa jutuista oli ulkomaanjuttuja, ja ne pudotin heti pois. Kun olin karsinut kaikki selvästi epäolennaiset jutut, käsissäni oli 526 DN:n juttua ja 421 SvD:n juttua. Näistäkin jutuista osa karsiutui vielä analyysivaiheessa pois. Yleisellä tasolla liikkuvaa integraatio- tai rasismikeskustelua en ryhtynyt seuraamaan ellei siinä ollut jotain yhtymäkohtaa vähemmistöasemakeskusteluun. Siten juttu siirtolaislähiön koulusta ei ole kiinnostava, mutta kirjoitus vähemmistökielisestä opetuksesta on, mikäli jutussa problematisoidaan omakielinen opetus ylipäättään. Omakielisten palveluiden salliminen tai kieltäminen vähemmistöille tekee koko vähemmistöhankkeen mahdolliseksi tai mahdottomaksi, ja tästä syystä jutuilla on sijansa tutkielmassani. Lopulta huolin tarkasteluun 488 juttua, joita pidin relevantteina. Näistä 300 oli julkaistu DN:ssä ja 188 SvD:ssä. Määriin sisältyvät myös sellaiset jutut, jotka olen löytänyt muiden juttujen avulla, jotka puolestaan ovat löytyneet käyttökelpoisilla hakusanoilla. Tällaisia ovat esimerkiksi kainalojutut, jotka ovat löytyneet hakusanalla löydetyt jutun vierestä. DN:stä tällaisia juttuja löytyi 52, SvD:stä 16. Kainalojutut olen kelpuuttanut mukaan relevanssin perusteella, mutta en automaattisesti.

4 Määrällinen analyysi

Hain määrällisellä analyysillä vastausta siihen, miten vähemmistöasemaan on karkeasti ottaen suhtauduttu niinä vuosina, kun asiaa on valmisteltu ja siitä on päätetty. Kartoitin myös suhtautumista vähemmistökielikomitean esitykseen, koska komitean esitys kirvoitti valmisteluvaiheessa suuren määrän kirjoituksia aiheesta. Määrällisellä analyysillä haarukoin myös sitä, keitä jutuissa on kuultu eli ketkä olivat juttujen toimijoita.

Määrällisen analyysin tutkimusjakso rajautui vuosiksi 1997–1999 aineiston määrän perusteella. Ruotsin hallitus asetti jo vuonna 1995 komitean selvittämään, voiko Ruotsi liittyä Euroopan neuvoston vähemmistökieliä koskevaan sopimukseen ja vuonna 1996 komitea sai selvitettäväkseen myös sopimuksen kansallisia vähemmistöjä koskevan osuuden. (Minoritetsspråkskommittén 1997a-b, 3-4). Kirjoittelu vähemmistökielikomitean työstä ja vähemmistöaseman selvittämisestä vilkastui kuitenkin vasta vuonna 1997. Dagens Nyheteristä löysin käyttämilläni hakusanoilla vuodelta 1996 28 juttua. Vuonna 1997 määrä oli 71 juttua. Svenska Dagbladetissa vastaavaa määrällistä piikkiä ei ole. Vuodelta 1996 löytyy hakusanoja käyttämällä 47 juttua ja vuodelta 1997 50 juttua. Kun määrien sijaan katsoo juttujen sisältöjä, huomaa ettei vuonna 1996 yksikään juttu SvD:ssä käsittele itse vähemmistökieliprosessia. Vuonna 1997 tällaisia juttuja oli 11 kappaletta. Siten vuosi 1997 tuntui tarkastelun aloitusvuotena oikealta. Vuosi 1999 oli taas luonteva päätösvuosi, koska tuon vuoden lopussa valtiopäivät hyväksyi hallituksen vähemmistöesityksen. Päätöksen jälkeen lehdistössä ei enää ollut samanlaista tarvetta keskustella siitä, pitäisikö vähemmistökielille ja vähemmistöille ylipäätään myöntää virallista asemaa vai ei.

Rajasin määrällisestä analyysistä pois kaikki ne jutut, jotka eivät suoraan käsitelleet vähemmistöaseman tai vähemmistökieliaseman valmistelua tai siitä päättämistä tai keskustelua koko prosessista. Siten esimerkiksi jutut äidinkielisestä opetuksesta tai omakielisestä hoidosta jäivät tarkastelun ulkopuolelle. Ylipäätään en ottanut määrällisen tarkasteluun juttuja, jotka käsitelivät vähemmistöaseman käytännön sovellutuksia. Näitä juttuja käsitelin kylläkin kehysanalyysissä.

Valitsin määrälliseen analyysiin lopulta yhteensä 62 juttua, josta DN:n juttuja on 32 ja SvD:n juttuja 30. Jutut ovat ilmestyneet seuraavasti:

Taulukko 1: Määrälliseen analyysiin valitut jutut (N=62)

	DN	SvD
1997	14 kpl	11 kpl
1998	14 kpl	10 kpl
1999	4 kpl	9 kpl
Yht.	32 kpl	30 kpl

Jutuista suurin osa, yhteensä 58 kappaletta, löytyi hakusanalla minoritetsspråk*. Kaksi juttua löytyi haulla "sverigefin*" ja yhdet jutut hauilla "minoritetsstatus*" ja "minoritetsställning*".

Määrälliseen analyysiin päätyneiden juttujen määrä on pieni. Edellä mainittuja rajauksia käyttäen enempää juttuja ei kerrassaan löytynyt. Pienestä määrästä johtuen käytän määrällistä analyysiä kehysanalyysin tukena: kun uppoudun kehysanalyysillä juttujen sisältöihin tarkemmin, etsin määrällisellä analyysillä karkeasti ottaen käsitystä siis siitä, miten vähemmistöhankeeseen on suhtauduttu ja ketkä keskustelussa ovat olleet äänessä. Tavoitteena on, että kummankin analyysin tulokset kommunikoivat lopulta keskenään. Osa jutuista on siis tutkittu kahdella eri menetelmällä, koska kaikki määrällisen analyysin jutut ovat mukana myös kehysanalyysissä.

4.1 Määrällinen sisällönanalyysi

Esa Reunasella on määrälliselle tutkimukselle napakka määritelmä: tutkimuksessa lasketaan aineistosta kysymyksenasettelun kannalta relevantteja asioita, esitetään niistä frekvenssitaulukoita ja johdetaan näistä tilastoja (Reunanen 2003, 94.) Hannu Uusitalo kutsuu määrällistä sisällönanalyysiä tutkimustekniikaksi, joka pyrkii kuvaamaan objektiivisesti, systemaattisesti ja kvantitatiivisesti kommunikaation ilmisältöä. Analyysin aineistona voivat olla kulttuurituotteet, kuten sanoma- ja aikakauslehdet, radio- ja tv-ohjelmat, elokuvat, kuvat, tekstit ja mainokset. (Uusitalo 1991, 96–97.) Tutkimuksen perusta on havaintoyksikkö, josta havaintoja tehdään. Havaintoyksiköiden muodostamaa joukkoa kutsutaan perusjoukoksi, josta valitaan otos. Kokonaistutkimuksessa aineiston muodostaa koko perusjoukko. Otannassa on myös aikadimensio: poikkileikkaustutkimukset kuvaavat yhtä ajankohtaa, pitkittäistutkimukset seuraavat jonkin ilmiön kehitystä ajassa. (Uusitalo emt, 70–74.)

Uusitalo toteaa, ettei havaintoyksikköjä voida sellaisinaan mitata, vaan sen sijaan voidaan mitata havaintoyksiköiden yksittäisiä piirteitä. Koska mitattavissa piirteissä voi ainakin periaatteessa

esiintyä vaihtelua, niitä kutsutaan muuttujiksi. Mittaaminen on havaintoyksikön tietyn piirteen eli muuttujan arvon määrittämistä. Arvo ilmaistaan numeroin. Kun havaintoyksiköt on valittu, muuttujat määriteltä ja mitattu, tilastollinen aineisto kootaan havaintomatriisiin. Pentti Manninen havainnollistaa, että havaintomatriisissa vaakarivit vastaavat havaintoyksiköitä ja pystysarakkeet muuttujia. Tiedot esitetään siis yleensä numeromuodossa, vaikka kyseessä olisi laadullinen muuttuja kuten sukupuoli, ja numeroiden sisältö kerrotaan havaintomatriisin lopussa tai luokitusrungossa. Arvot voivat olla myös tekstitietoa kuten nimiä. Jos havaintoyksikön arvoa muuttujalla ei tunneta, on kyseessä puuttuva tieto, joka voidaan merkitä matriisiin tyhjällä solulla tai puuttuvan tiedon arvolla, kuten -1:llä. Havaintomatriisissa aineistoa käsitellään tilastollisin menetelmin. Näillä menetelmillä havaintomatriisin tietoa muokataan tutkimuskysymysten mukaan hyödylliseen muotoon. (Uusitalo emt, 78, 87–88; Manninen 2005, 4-5.)

Tapani Valkosen mukaan tilastomenetelmillä voidaan kuvata muuttujien jakautumia eri osaryhmissä, tehdä yleistyksiä aineistosta johonkin suurempaan perusjoukkoon tai tehdä johtopäätöksiä muuttujien välisistä kausaalisuhteista. (Valkonen 1984, 9-10.) Analyysin tavoitteena on korkea reliabiliteetti eli tutkimustulosten pysyvyys ja validiteetti eli tutkimuksen kyky mitata sitä, mitä on tarkoituskin mitata (Uusitalo emt, 84.)

Pentti Raittila on väitöstudiumissaan venäläisten ja virolaisten representaatioista käyttänyt niin määrällistä kuin laadullistakin sisällönanalyysiä. Hänen mukaansa määrällinen analyysi sopii parhaiten käytettäväksi melko yksitulkintaisen aineiston yhteydessä. Samalla Raittila antaa ymmärtää, ettei määrällinen analyysi ole pelkkää mekaanista koodausta vaan siihenkin liittyy tulkintaa. Tulkintaa käytetään sekä aineiston rajauksessa että aineiston luokittelussa, kun verbaalista aineistoa luokitellaan numeerisesti mitattaviksi muuttujiksi ja niiden arvoiksi. Juttujen luokittelu esimerkiksi niiden pituuden mukaan vaatii vähiten tulkintaa, kun taas sen määrittely, suhtaudutaanko jutussa johonkin asiaan positiivisesti tai negatiivisesti, sisältää paljon tulkintaa. Lopuksi tulkintaa käytetään analyysin tuloksia arvioitaessa. (Raittila 2004, 171–173, 202.) Myös Reunanen huomauttaa määrällisen tutkimuksen työvaiheiden kuten luokittelun tai koodauspäätösten edellyttävän laadullista tulkintaa (Reunanen emt, 94–96.)

4.1.1 Määrällisen analyysin soveltaminen omaan työhön

Omassa määrällisessä analyysissäni havaintoyksikköjen perusjoukkona ovat Dagens Nyheterin ja Svenska Dagbladetin julkaisemat jutut, jotka koskevat kansallista vähemmistöasemaa. Otoksena ovat ne jutut, jotka olen poiminut sähköisistä arkistoista tiettyjä hakusanoja ja aihe- ja aikarajauksia käyttäen. Tutkimukseni on pitkittäistutkimusta, koska olen valinnut tarkasteluun juttuja vähemmistökieliasemasta kolmen vuoden ajalta.

Juttujen yksittäisiä piirteitä, muuttujia (kuten suhtautumista vähemmistöasemaan tai vähemmistökielikomitean esitykseen) olen analysoinut käyttäen apuna luokitusrunkoa, jonka muokkauksesta kerron enemmän seuraavassa luvussa. Lopullinen luokitusrunko on tämän työn liitteenä (Liite 2). Juttujen muuttujien luokittelun purin havaintomatriisiin, jota käsittelin Tixel-ohjelmalla. Laskin ohjelmalla muuttujien arvojen lukumääriä ja prosenttiosuuksia ja tein muuttujien välisiä ristiintaulukointeja.

Luokitusrunkoa käyttäessäni kiinnitin huomioni vain tekstin niihin osiin, jotka koskivat keskustelua vähemmistöasemasta tai vähemmistökielikomitean esityksestä (tai esityksen valmisteluvaiheesta). Jos jutussa oli muita elementtejä, kuten keskustelua Haaparanta-Tornion kehittämisestä tai EU-puheenjohtajuuden agendasta, sivuutin nämä osat täysin.

4.1.2 Luokitusrunгон muokkaus

Luokitusrunгон laadintaan olen saanut runsaasti vaikutteita Satu Aallon pro gradu -työstä "Tiedotteet jutun juurina. Tampereen kaupungin mediajulkisuuden syntyminen paikallisviestimissä" (Aalto 2005) ja Esa Reunanen tutkimuksesta "Budjettijournalismi julkisena keskusteluna" (Reunanen 2003, 543–573.)

Luokitusrunгон hahmottelun aloitin jo tiedotusopin seminaarissa keväällä 2005. Työn aikana luokitusrunko koki melkoisia muutoksia, kun jätin rungosta pois turhiksi käyneitä muuttujia. Alkuperäisessä luokitusrungossa olivat muun muassa muuttujat "jutun suhtautuminen vähemmistöasemaan" ja "jutun suhtautuminen vähemmistökielikomitean esitykseen". Nämä muuttujat kävivät lopulta hankaliksi, koska niiden luokittelu edellytti mielestäni liikaa tulkintaa. Muuttujat "toimijan suhtautuminen vähemmistöasemaan" ja "toimijan suhtautuminen vähemmistökieliesitykseen" osoittautuivat tarkemmiksi ja kuvasivat jutussa esiintyvää suhtautumista paremmin. Ylipäätään tutkimuskysymysten fokusointi pelkisti luokitusrunkoa

paremmin tarkoitustaan vastaavaksi. Siten jätin myös pois alkuperäisessä luokitusrungossa olleet muuttajat "toimijan kerronnallinen asema" ja "toimijan tehtävä jutussa", koska olin varsinaisesti kiinnostunut itse toimijoista ja siitä, keitä jutuissa oli kuultu. Tähän kysymykseen antoi riittävän vastauksen muuttuja "toimijan rooli".

Jutun koon otin muuttujaksi kuvaamaan vähemmistöjuttujen painoarvoa lehdessä. Koko kuvaa jollain tavalla sitä, miten merkittävänä lehti aihepiiriä pitää. Koon luokituksen käytin apuna DN: arkistoa, jossa kunkin jutun otsikkosarakkeesta näkyy, onko juttu alle tuhat merkkiä pitkä, 1000 - 5000 merkkiä pitkä vai yli 5000 merkkiä. Käytännössä asteikko kuvaa sitä, onko juttu erittäin lyhyt vai verrattain laaja vai asettuuko se näiden ääripäiden väliin. Luokittelin niin DN:n kuin SvD:n jutut tällä samalla asteikolla. SvD:n juttujen osalta jouduin laskemaan merkkimäärän itse laskemalla yhden rivin merkkimäärän ja kertomalla luvun rivien määrällä.

Juttutyypillä haluan kuvata sitä, onko juttu toimituksen omaa tuotantoa ja jos on, niin minkä tyyppinen tuote, vai onko juttu tullut talon ulkopuolelta. Muuttujien luokiksi kirjasin uutisjutun, reportaasi tai feature -jutun, pääkirjoituksen tai toimittajan kolumnin, ulkopuolisen asiantuntija- tai mielipideartikkelin tai yleisönosastokirjoituksen sekä luokan muu.

Jutun yksi- tai moniäänisyys kuvaa sananmukaisesti sitä, kuuluuko jutussa yksi vai useampi ääni. Muuttujan kehittelyyn olen ottanut vaikutteita Esa Reunasen budjettijournalismia koskevasta tutkimuksesta, jossa hän tarkastelee juttujen dialogisuutta. Reunasen luokituksessa dialogisuustyyppinä on kuusi, joita yhdistelemällä sain kaksi omaan analyysiini käyttökelpoisinta tyyppiä. Nämä ovat yksiaäninen ja moniääninen juttu. Reunasen mukaan moniäänisessä jutussa useat eri näkökulmat pääsevät suhteellisen tasavahvasti esille, yksiaänisessä jutussa yksi näkökulma nostetaan hallitsevaksi ja muut alistavaksi. (Reunanen 2003, 568.)

Sovelsin Reunasen periaatetta työssäni niin, että tarkastelin, miten jutuissa on käsitelty vähemmistöasemaa tai vähemmistökieliesitystä: onko jutuissa asetettu pelkästään puoltamaan tai vastustamaan vähemmistöasemaa, vähemmistöesitystä tai asian käsittelyä vai onko jutuissa mainittu sekä puoltava että vastustava kanta. Ensin mainitut jutut luokittelin yksiaänisiksi ja jälkimmäiset moniäänisiksi. En punninnut sitä, ovatko moniäänisten juttujen äänet tasavahvoja, vaan pelkästään toisen näkökulman ottaminen jutussa neutraalisti esiin riitti tekemään siitä moniäänisen. Neutraalisuudella tarkoitan sitä, että vastapuolen näkökulma mainitaan joko neutraalisti tai kriittisesti niin, että argumentoinnissa nähtävästi pyritään neutraalisuuteen. Esimerkki

päinvastaisesta on DN:n juttu (DN 1997-11-05), jossa juutalainen asiantuntija referoi värikkäästi vähemmistökielikomitean toimintaa ja kutsuu tätä mielivaltaiseksi. Luokittelin tämänkaltaiset jutut yksinäisiksi siitakin huolimatta, että vastapuolen kanta oli jutuissa mainittu. Juttujen ilmeinen, yhdensuuntainen kärkevyys teki niistä yksinäisiä.

Muuttuajan "jutun sävy" olen niin ikään saanut innoitusta Esa Reunasen tutkimuksesta. Reunanen käytti edellä mainitussa tutkimuksessa neljää sävyluokkaa, joista itse lainasin kaksi: vastakkainasetteluja liennyttävä ja vastakkainasetteluja korostava. Vastakkainasetteluja liennyttävää luokkaa kutsun omassa luokituksessani sovinnolliseksi luokaksi, koska joissain jutuissa vastakkainasetteluja ei varsinaisesti ollut. Näin oli esimerkiksi jutuissa, jotka korostivat suvaitsevaisuutta ja Suomen ja Ruotsin sovinnollisuutta vähemmistökielikysymyksissä (muun muassa DN 1997-12-16). Luokittelin sovinnolliseksi jutuiksi myös ne, joissa vastakkainasettelu otettiin esiin, mutta joissa muutoin pyrittiin sovinnolliseen keskusteluun. Näin oli esimerkiksi keskustajohtajien Olof Johanssonin ja Esko Ahon tapaamista kuvaavassa jutussa, jossa Johansson lupasi tehdä kaiken voitavansa suomen kielen puolesta (DN 1997-06-15). Toiseksi esimerkiksi nostan pääkirjoituksen, jossa käsiteltiin suomen kielen vähemmistöasemaa niin vähemmistökielikomitean kuin suomalaisten argumentteja ymmärtäen (DN 1997-07-19). Vastakkainasetteluja korostaviksi jutuiksi luokittelin sananmukaisesti jutut, joista vastakkainasettelua painotettiin. Näin oli esimerkiksi yllä mainitussa juutalaisen asiantuntijan kommentissa (DN 1997-11-05) tai jutuissa, joissa Suomen ja Ruotsin suhteiden arveltiin kärsivän ellei suomesta tule vähemmistökieltä (esimerkiksi DN 1997-05-27 tai SvD 1997-07-16).

Lainasin lisäksi Reunasen dialogisuustyypeistä yhden luokan, toteavan juttuluokan, ja tein siitä omaan analyysiini sävy-muuttujan yhden luokan (emt. 2003, 568–573.) Näin sävyluokkia oli tutkimuksessani kolme: toteava, sovitteleva ja vastakkainasetteluja korostava. Toteavissa jutuissa kerrottiin neutraalisti siitä, mitä oli tapahtunut. Esimerkkinä mainitsen vaikkapa lyhyen uutisen vähemmistökielikomitean esityksestä, jossa esitystä referoidaan tiivistetysti kommentoimatta (SvD 1998-01-08).

Toimijoiksi luokittelin kustakin jutusta kaksi tärkeintä toimijaa. Jos jutussa kuultiin kahta vastakkaista mielipidettä, otin mukaan kummaltakin puolelta tärkeimmän äänenkäyttäjän. Tähdennän, että tarkoitan toimijalla tahoja, jotka toimii, enkä pelkkiä puhujia. Toimija voi kirjoittaa vaikkapa kirjelmän antamatta yhtään suoraa lausuntoa tutkituille lehdille. Jos jutussa ei ollut kahta toimijaa, koodasin havaintomatriisiin toimija 2:n kohdalle puuttuvan koodin. Organisaatiot, kuten

hallituksen tai vähemmistökielikomitean, koodasin yksilötoimijoiksi, jolloin hallituksesta tuli havaintomatriisissa ruotsalainen poliitikko ja vähemmistökielikomiteasta ruotsalainen asiantuntija. Noudatin näin siis samaa logiikkaa kuin organisaation yksittäisen edustajan kohdalla, jolloin hallituksen ministeri koodautui ruotsalaiseksi poliitikoksi ja kielikomitean edustaja ruotsalaiseksi asiantuntijaksi. Aivan alussa toimijaluokkia oli todella paljon, kun olin varannut luokat niin vähemmistöryhmiin kuuluville kuin ruotsalaisille virkamiehille, poliitikoille ja yksityishenkilöille. Näihin kaikkiin luokkiin ei kuitenkaan riittänyt edustajia, jolloin yhdistelin luokkia paremmin tarkoitustaan vastaaviksi.

Lähdin luokituksessani liikkeelle aina itse jutusta. Siten esimerkiksi Olle Josephson tuli luokitelluksi kahteen eri luokkaan: SvD:ssä 1999-10-03 Olle Josephson on kielipalstalla olevan kolumnin kirjoittaja ilman mitään titteleitä, joten toimijan luokka on tässä "toimittaja". SvD:n jutussa 1999-12-20 Josephsonia siteerataan pohjoismaisten kielten dosenttina, joten tässä hänen luokkansa on "ruotsalainen virkamies/asiantuntija". Kielikomitean edustajat koodasin aina luokkaan "ruotsalainen virkamies/asiantuntija" riippumatta siitä, oliko henkilö komiteassa puolueen edustajana vai ei, koska aina mahdollista puoluetusta ei mainittu. Muussa tapauksessa sama henkilö olisi tullut luokitelluksi ensin komitean edustajana asiantuntijaksi ja sitten komitean poliittisena edustajana poliitikoksi, mikä ei tuntunut järkevältä. Poliitikkojäseniä siteerattiin jutuissa ensisijaisesti komitean, eikä puolueen, edustajina. Niinpä luokittelin kaikki komitean jäsenet "ruotsalaisiksi virkamieheiksi/asiantuntijoiksi" ja käsitelinkin komiteaa tässä suhteessa kollektiivina. Päädyin tähän ratkaisuun myös siksi, että komitean mietintö on yhteinen lopputulema eikä minkään yksittäisen puolueen aikaansaannos.

Aiemmin sivusin jo muuttujia, joilla mitattiin toimijoiden suhtautumista vähemmistöasemaan tai vähemmistökielikomitean esitykseen. Kummassakin muuttujassa luokittelin suhtautumista kolmiportaisesti: "ei määriteltävissä tai neutraali", "myönteinen" ja "kielteinen tai kriittinen". Tämä portaikko lienee niin yksiselitteinen, etten sitä tämän enempää kommentoi. Alun perin muuttujaa "toimijan suhtautuminen vähemmistökielikomitean esitykseen" ei ollut luokitusrungossa. Ensimmäisen luokituksen tehdessäni kiinnitin kuitenkin huomiota tämän muuttujan tarpeellisuuteen. Tällöin minulle jäi mielikuva, että harvassa jutussa itse vähemmistökielihanketta vastustettiin, mutta sen sijaan vähemmistökielikomitean esityksestä (tai esityksen ennakkotiedoista tai valmistelusta) nousi kiihkeä keskustelu. Lehtien sivuilla kiisteltiin siitä, onko komitea esittämässä vähemmistöasemaa oikeille kielille vai ei. Joissain tapauksissa käytin tämän muuttujan osalta luokittelussa hyväkseni myös jutun ulkopuolista tietoa. Kun esimerkiksi eräässä jutussa

kommentoidaan kriittisesti Ruotsin jatkailua Euroopan neuvoston vähemmistökielisopimuksen hyväksymisestä tai hylkäämisestä (DN 1997-08-13), jutun toimija kommentoi käytännössä vähemmistökielikomitean työtä kriittisesti, vaikka itse komitea-sanaa ei jutussa mainita. Komitean tehtävänähän oli nimenomaan ottaa kantaa siihen, voidaanko sopimus hyväksyä vai ei.

Todettakoon vielä, että muuttuja vähemmistökielikomitean esityksestä oli hieman ongelmallinen, koska itse keskustelun kohde oli liikkeessä: aluksi kommentit koskivat esityksestä tihkuneita ennakkotietoja, sen jälkeen komitea rukkasi vielä julkaisematonta esitystään uuteen uskoon, jonka jälkeen muokattu esitys julkaistiin. Esityksen muuttuessa muuttuivat myös eri tahojen suhtautumistavat. Kun keskustelu kielikomitean esityksestä hiipui ja alkoi keskustelu hallituksen vähemmistöesityksestä, kirjoitin havaintomatriisiin muuttujan kohdalle puuttuvan koodin, jos kielikomiteaesityksestä ei nimenomaisesti puhuttu. Näin pidin eri esitykset erillään. Kielikomitean esitys oli tämän työn kannalta kiinnostavampi kuin hallituksen esitys, koska se herätti enemmän ja kovaäänisempää keskustelua kuin hallituksen esitys.

Laadin siis luokitusrunгон ensimmäisen version tiedotusopin seminaarissa keväällä 2005. Tuolloin kokeilin runkoa ensimmäisen kerran, ja kokeilun perusteella muokkasin runkoa uuteen uskoon. Luokittelin aineiston uusitulla rungolla syksyllä 2005 ja tarkistin luokittelun vielä toukokuussa 2006. Luokitusrunгон muokkaaminen on varmasti nostanut tutkimuksen validiteettia eli kykyä mitata sitä, mitä on tarkoituskin mitata, koska prosessin kuluessa turhat muuttujat ovat jääneet pois. Tarkistusluokittelut nostavat taas tutkimuksen reliabiliteettia eli tulosten pysyvyyttä.

4.2 Tulokset

4.2.1 Juttukohtaiset muuttujat

Käyn seuraavassa läpi määrällisen analyysin tulokset jokaisen kiinnostavan muuttujan osalta ja luettelen myös relevanttien ristiintaulukointien tulokset. Selvitän ensin DN:n ja SvD:n yhteenlasketut tulokset ja sitten tulokset kummankin lehden osalta erikseen, milloin se on tärkeitä. Huomautettakoon vielä, että lehtikohtaisista tuloksista ei kannata vetää kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä, koska tutkittavien juttujen määrä on verrattain pieni (32 DN:n juttua ja 30 SvD:n juttua).

Suurin osa jutuista, 37 kappaletta (60 prosenttia kaikista jutuista) oli keskikokoisia juttuja, joiden merkkimäärä oli 1000 - 5000 merkkiä. Pieniä, alle tuhannen merkin juttuja oli 20 kappaletta (32 prosenttia) ja pitkiä, yli viiden tuhannen merkin juttuja 5 kappaletta (8 prosenttia). DN:n jutuissa oli hieman enemmän keskikokoisia juttuja ja SvD:ssä hieman enemmän pieniä juttuja kuin kilpailijassa. Kokoluokituksen perusteella voi päätellä, että lehdet ovat antaneet vähemmistöaseman käsittelylle kohtalaisesti palstatilaa silloin, kun ovat asiaan tarttuneet.

Kaikista määrällisen analyysin jutuista hieman yli puolet, 32 kappaletta (52 prosenttia) oli uutisjuttuja. Reportaaseja oli 4 kappaletta (6 prosenttia), pääkirjoituksia tai lehden toimittajan kirjoittamia kolumneja 8 kappaletta (13 prosenttia) ja ulkopuolisten asiantuntija- tai mielipideartikkeleita 18 kappaletta (29 prosenttia). Merkille pantavaa on, että kummassakin lehdessä vähemmistöasema on yltänyt pääkirjoitussivulle kolmesti, ja lisäksi DN:n kuuluisalla debatti-sivulla aihetta on käsitelty neljä kertaa. Tutkituissa DN:n jutuissa painottui SvD:hen verrattuna mielipideartikkeleiden osuus ja vastaavasti SvD:ssä painottui DN:n juttuihin verrattuna uutisjuttujen osuus.

Kaikista analysoiduista jutuista hieman yli puolet, 34 kappaletta (55 prosenttia) oli yksiaänisiä ja vastaavasti hieman alle puolet, 28 kappaletta (45 prosenttia) moniaänisiä. DN:n jutuissa painottui yksiaänisten juttujen osuus: tutkituista DN:n jutuista 59 prosenttia oli yksiaänisiä ja 41 prosenttia moniaänisiä. SvD:n jutuissa osuudet jakautuivat tasan kahtia. DN:n jutuissa korostuva yksiaänisyys selittynee SvD:n juttuja suuremmalla ulkopuolisten mielipidejuttujen osuudella. Näissä jutuissa kirjoittaja pyrkii yleensä tuomaan oman kantansa selkeästi esille tasapainottamatta tätä yhtäläisesti vastapuolen näkemyksillä. Samaa argumentointitapaa käytettiin myös joissain pääkirjoituksissa tai kolumneissa lehdestä riippumatta, mikä tietenkin liittyy journalistiseen tapaan: näissä artikkelityypeissä nimenomaan pyritään selkeään tietyn kannan ilmaisuun.

Kaikista analyysin jutuista yli puolet, 38 kappaletta (61 prosenttia), oli vastakkainasetteluja korostavia. Sovittelevia oli 13 kappaletta (21 prosenttia) ja toteavia tai neutraaleja 11 kappaletta (18 prosenttia). Kummassakin lehdessä jakauma oli melko samanlainen. Syynä vastakkainasettelua korostavien juttujen korkeaan määrään on todennäköisesti journalistinen tapa pyrkiä tasapainottamaan jutut hakemalla keskustelun kummaltakin osapuolelta kuvaava ja napakka kanta asiasta. Tällä tavoin journalistisesti tasapuolinen juttu sisältää selvän konfliktin. Kärjistäen voisi siis sanoa, että molemmissa lehdissä on nostettu esiin aihepiiriin liittyvät vastakkainasettelut

yksiäänisesti. Huomionarvoista on myös toteavien ja neutraalien juttujen verrattain alhainen määrä: jostain syystä kielen ja kulttuurin asemaa koskevat jutut näyttävät herättävän voimakkaita tunteita, jolloin toteavien juttujen osuus jää alhaiseksi.

4.2.2 Toimijakohtaiset muuttujat

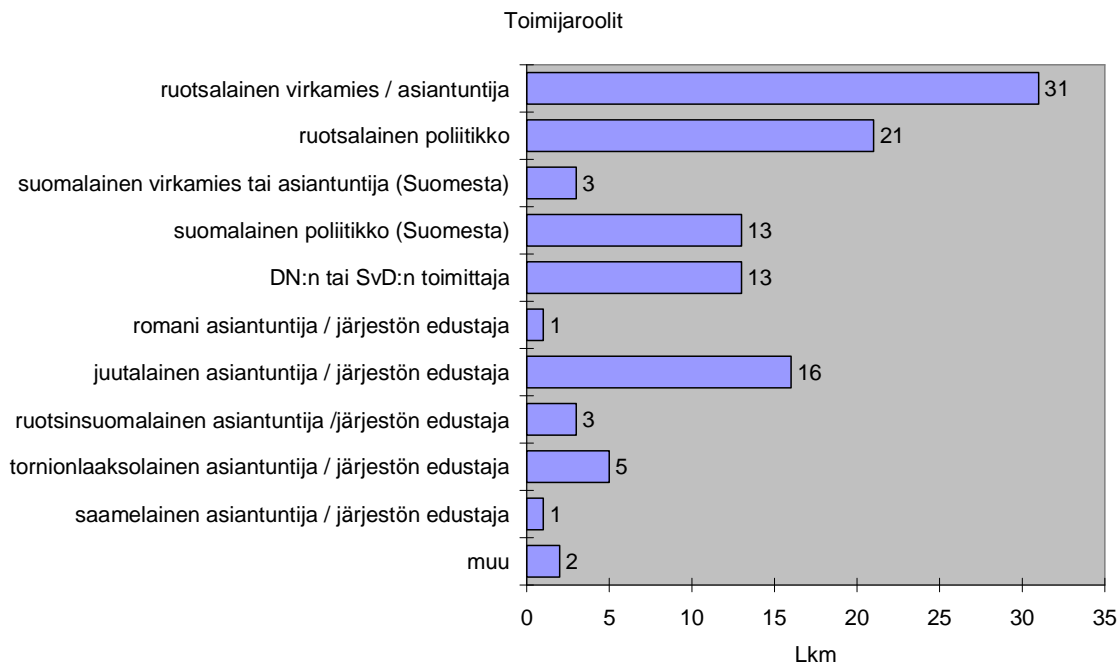
4.2.2.1 Toimijoiden roolit

Kun kaikkien 62 tutkitun jutun toimijat lasketaan yhteen, saadaan toimijoiden kokonaismääräksi 109. Irrotin siis kustakin jutusta mahdollisuuksien mukaan kaksi toimijaa, mutta toimijamääräksi ei tule 2 x 62, koska joissakin jutuissa on vain yksi toimija. Osa toimijoista on sellaisia henkilöitä tai instansseja, jotka esiintyvät useissa jutuissa (kuten vaikkapa vähemmistökielikomitea), mutta tässä tutkimuksessa en ollut kiinnostunut toimijoiden henkilöllisyydestä tai siitä, kuka oli eniten äänessä, vaan siitä, mitä rooleja jutuissa esiintyvät toimijat edustavat ja mille tahoille jutuissa annettiin tilaa. Huomattakoon vielä, että toimijarooleja koskevat määrät eivät vastaa tyhjentävästi siihen, mitä tahoja vähemmistöjutuissa esiintyy, koska kirjasin ylös korkeintaan kaksi toimijaa jutulta. Joissain jutuissa toimijoita oli tätä enemmän. Jotain suuntaa roolimäärät silti näyttävät.

Toimijaroolien luokista suurimmaksi nousee selvästi luokka "ruotsalainen virkamies/asiantuntija". Tähän luokkaan kuului 109 toimijasta 31 toimijaa (28 prosenttia kaikista toimijoista). Toiseksi eniten jutuissa esiintyy ruotsalaisia poliitikkoja, joita on yhteensä 21 (19 prosenttia toimijoista). Kolmanneksi suurin luokka on "juutalainen asiantuntija/järjestön edustaja", 16 toimijaa (15 prosenttia). Neljänneksi suurimmiksi luokiksi tulivat luokat "suomalainen poliitikko (Suomesta)" ja "DN:n tai SvD:n toimittaja", kun kumpaankin luokkaan sijoittui 13 toimijaa (12 prosenttia toimijoista). Seuraavat luokat ovat selvästi pienempiä ja niistä kuhunkin kuuluu vain muutama prosentti toimijoista: "tornionlaaksolainen asiantuntija/järjestön edustaja", 5 toimijaa (5 prosenttia), "ruotsinsuomalainen asiantuntija/järjestön edustaja", 3 toimijaa (3 prosenttia), "suomalainen virkamies/asiantuntija (Suomesta)", 3 toimijaa (3 prosenttia), "saamelainen asiantuntija/järjestön edustaja", 1 toimija (1 prosentti), "romani asiantuntija/järjestön edustaja", 1 toimija (1 prosentti) ja luokka "muu", 2 toimijaa (2 prosenttia). "Muu" -luokkaan sijoitin toimijaksi kaikki vähemmistöt, jotka eräässä jutussa toimivat kollektiivina, ja Ruotsin kuulovammaisten järjestön. Lisättäköön vielä,

että luokat "suomalainen poliitikko (Suomesta)" ja "suomalainen virkamies/asiantuntija (Suomesta)" sisältävät sekä suomensuomalaisia että suomenruotsalaisia toimijoita.

Taulukko 2: Toimijaroolit (N=109)

4.2.2.2 Eri toimijaroolien edustus

Yltä käy ilmi, että toimijaroleissa painottuu ruotsalaisten virkamiesten ja asiantuntijoiden sekä ruotsalaisten poliitikkojen edustus. Näihin luokkiin kuuluu 52 toimijaa (47 prosenttia) kaikista toimijoista. Jos näihin luokkiin lisää vielä DN:n tai SvD:n toimittajat, nousee määrä 65 toimijaan (59 prosenttiin). Siten reilusti yli puolet kaikista toimijoista kuuluu ruotsalaiseen enemmistöön tosin sillä varauksella, että näissäkin luokissa saattaa olla syntyperältään vähemmistön edustajia (toimittajien joukossa on ainakin syntyperältään suomenruotsalaisia). Kunkin toimijan taustan selvittäminen olisi kuitenkin ollut mahdotonta, joten tehty luokitus on riittävä.

Jos ruotsalaisen enemmistön ääni on toimijajoukossa ollut voimakas, on vähemmistön volyyymi heikompi. Vähemmistönäkökulma ei ole siten ainakaan hallinnut keskustelua. Kaikista toimijoista vähemmistöjä on edustanut 26 toimijaa (25 prosenttia toimijoista). Loput 16 toimijaa (15 prosenttia) ovat edustaneet Suomessa vaikuttavia virkamiehiä tai asiantuntijoita tai poliitikkoja. Kun katsoo

juttuja sisällöllisesti, huomaa näiden toimijoiden puhuneen suomen kielen puolesta ja asettuneen siten vähemmistötoimijoiden tueksi. Kiinnostavaa on, että itse vähemmistöryhmistä vain juutalaiset ovat esiintyneet jutuissa yhtä näytävästi kuin Suomesta keskusteluun osallistuneet tahot. Suomalaisten sankka edustus vahvistaa kehys-analyysissä hahmottunutta ulkopoliittista kehystä.

Ruotsalaisten virkamiesten ja asiantuntijoiden yliedustusta selittää varmasti se, että poimin mahdollisuuksien mukaan jokaisesta jutusta kaksi näkyvintä toimijaa, jotka mieluiten edustivat vastapuolia. Siten on luonnollista, että keskustelussa yleisenä vastapuolena ollut vähemmistökielikomitea nosti virkamies- ja asiantuntijaluokan esiintyvyyttä. Kahden näkyvimmän vastapuoli-toimijan nostaminen jutuissa esiin hämärtää jonkin verran eri tahojen esiintyvyyden vertailua, mutta jotain suuntaa tilastosta varmasti saa. Esimerkiksi yksityishenkilöiden puuttuminen keskustelijoiden joukosta on kiistatonta. Alun pitäen olin löytävinäni toimijajoukosta kaksi ruotsalaista ja kaksi juutalaista yksityishenkilöä, mutta tarkemmin asiaa tarkasteltuani huomasin, että henkilöt voi perustellummin luokitella vastaaviin asiantuntijoiden luokkiin. Yhtään tavallista kansanmiestä tai -naista toimijoiden joukossa ei ollut, vaan kaikki olivat selvästi asiaan vihkiytyneitä omasta näkökulmastaan ja esiintyivät jutuissa rooliensa edustajina.

Juutalaisten asiantuntijoiden ja järjestön edustajien yliedustus on niin ikään pitävää. Kaikista toimijoista tähän luokkaan kuului 16 toimijaa (15 prosenttia). Kuten edellä luetteloin, edusti kaikista toimijoista 5 (5 prosenttia) tornionlaaksolaisia, 3 (3 prosenttia) ruotsinsuomalaisia, saamelaisia ja romaneja (kutakin ryhmää) yksi toimija (1 prosentti toimijoista).

Jos irrottaa vähemmistötoimijat (romanit, juutalaiset, ruotsinsuomalaiset, tornionlaaksolaiset ja saamelaiset) omaksi ryhmäkseen, saa 26 toimijan ryppään. Tästä joukosta juutalaisten osuus on siis 16 toimijaa. Loput 10 toimijaa jakautuvat muiden vähemmistöjen kesken niin, että tornionlaaksolaisia edustaa 5 toimijaa, ruotsinsuomalaisia 3 ja romaneja ja saamelaisia (kutakin ryhmää) 1 toimija. Juutalaiset ovat siis vähemmistöistä osallistuneet keskusteluun aktiivisimmin, ja ryhmän yliedustus on ollut roima vähemmistön kokoon verrattuna. Vähemmistökielikomitean esityksessä siteerataan Juutalaisten keskusneuvostoa (Judiskt centralrådet), jonka mukaan juutalaisia on Ruotsissa noin 20 000. Näistä ehkä 3500 - 5000 ihmistä puhuu jiddishiä. Saamelaisten ja romanien ryhmät ovat suunnilleen samankokoiset, jolloin kumpaankin ryhmään kuuluu noin 20 000 ihmistä. Tornionlaaksolaisia on saman raportin mukaan noin 70 000 ja ruotsinsuomalaisia noin 440 000, joista arviolta 250 000 puhuu suomea. (Minoritetsspråkskommitten 1997a, 114, 122–128,

141, 147) Komitea käytti näitä lukuja oman esityksensä pohjana, ja luvut ovat myös samanaikaisia analysoitujen DN:n ja SvD:n juttujen kanssa, joten on asiallista viitata niihin myös tässä.

Juutalaisten kanssa suunnilleen samankokoisten ryhmien, saamelaisten ja romanien, edustus toimijajoukossa on siten huomattavasti vaatimattomampaa. Tornionlaaksolaisten edustus vastaa jotenkin ryhmän kokoa vähemmistöjen joukossa, ja ruotsinsuomalaiset ovat rajusti aliedustettuina.

On toki todettava, että ruotsinsuomalaisten heikkoa edustusta kompensoi Suomesta keskusteluun osallistuneiden poliitikkojen, asiantuntijoiden ja virkamiesten verrattain korkea määrä.

Suomensuomalaisten ja -ruotsalaisten toimijoiden osuutta voi pitää suurena siinäkin mielessä, ettei näillä ole vieraan valtion edustajina vähemmistökysymyksessä mitään päätösvaltaa, vaan pelkästään arvovaltaa. Se, mille kielille Ruotsin valtiopäivät antaa vähemmistöstatuksen, on ollut täysin Ruotsin päätettävissä. Huomattakoon myös, että joissain jutuissa valitsin toimijaksi suomalaisen poliitikon tai virkamiehen, vaikka samassa jutussa oli kommentti myös ruotsinsuomalaiselta taholta. Poimin toimijaksi näkyvimmän vastapuolen, ja usein palstatilaa oli annettu enemmän suomalaisille kuin ruotsinsuomalaisille toimijoille (esimerkiksi DN 1997-05-27). Ruotsinsuomalaisten aliedustusta tasoittaa myös se, että varsin usein ruotsinsuomalaiset saivat tukea ja ymmärrystä vähemmistövaatimuksilleen DN:n ja SvD:n toimittajilta. Aliedustusta paikkaa vielä sekin, että suomen kielestä keskusteltaessa puhuttiin toisinaan suomesta ja tornionlaaksonsuomesta limittäin, jolloin näiden kielten puhujat sekoittuivat yhdeksi ryppääksi. Kissanhännänveto suomen kielen asemasta nosti siten paitsi suomalaisten toimijoiden, myös tornionlaaksolaisten näkyvyyttä.

Ei voida myöskään olettaa, että puheenvuoroja jaettaisiin eri toimijoille vähemmistöryhmän koon mukaan. Siten saamelaisten lähes olematon toimijamäärä on jollain tavalla ymmärrettävä, koska saamelaisten vähemmistöasema oli jo keskustelun alkaessa itsestään selvä. Ruotsinsuomalaisten ja varsinkin juutalaisten asemasta riitti enemmän puhuttavaa, koska asemaa pidettiin paljon problemaattisempana. Romanien näkymättömyyttä voisi niin ikään selittää vähemmistön aseman itsestäänselvyydellä, jolloin Ruotsissa pitkään asuneelle vähemmistölle vähemmistöstatus tulisi automaattisesti. Toisaalta romanien näkymättömyyttä voi pitää oireena syrjinnästä, jolloin ryhmää ei pidetä tasaveroisena keskustelukumppanina vaan se marginalisoidaan. Paradoksaalisesti romanien äänettämyys ja juutalaisten äänekkyyys niveltyvät kumpikin syrjintään. Juutalaiset näkivät vähemmistöhankeensa käsittelyssä syrjintää ja antisemitismiä ja toivat kantansa kuuluvasti keskusteluun.

Lehdittäin toimijaroolien edustus noudattelee kutakuinkin samaa jakaumaa kahta poikkeusta lukuun ottamatta. DN:ssä painottuu juutalaisten asiantuntijoiden ja järjestön edustajien osuus. Luokkaan kuului 14 toimijaa kaikista DN:n toimijoista. SvD:ssä luokkaa edusti 2 toimijaa. Ero selittyy DN:n debattisivulla ja yleisönosastolla käydyillä vuoropuheluilla jiddishin asemasta. SvD:ssä painottuu taasen ruotsalaisten poliitikkojen osuus toimijajoukossa: luokkaan kuului 14 toimijaa, DN:ssä vastaava luku oli 6 toimijaa. SvD:n poliitikkopiikkiä selittää ainakin osin kokoomuksessa virinnyt keskustelu romanin kielestä.

4.2.2.3 Toimijoiden suhtautuminen vähemmistöasemaan

Ylivoimaisesti suurin osa toimijoista on suhtautunut vähemmistöasemaan myönteisesti. 109 toimijasta 98 on kannattanut vähemmistöasemaa (90 prosenttia kaikista toimijoista), 7 on suhtautunut asemaan kielteisesti (6 prosenttia toimijoista) ja kahden kanta on ollut neutraali tai se ei ole ollut määriteltävissä (2 prosenttia toimijoista). Viimeiseen luokkaan olen luokitellut ne toimijat, joilla on ollut näkemyksiä vähemmistöasemasta, mutta joiden suhtautumistapa ei ole kallistunut myönteiseen tai kielteiseen suuntaan. Niiden toimijoiden kohdalle, jotka eivät ole kommentoineet vähemmistöasemaa, olen luokitellut havaintomatriisiin puuttuvan koodin. Muistutan vielä, että kannatusjakauma ei kuvaa suoraan vähemmistöaseman kannatusta koko aineistossa, koska olen poiminut kustakin jutusta mukaan kaksi näkyvintä toimijaa, jotka ovat mieluiten edustaneet replikoinnissaan vastapuolia. Selvää suuntaa luvut kuitenkin antavat.

Vähemmistöasemaan myönteisesti suhtautuvien toimijoiden joukossa on rooleiltaan kaikkien luokkien edustajia. Kriittisten toimijoiden joukossa on kolme ruotsalaista virkamiestä tai asiantuntijaa, kolme ruotsalaista poliitikkoa ja yksi toimittaja. Yhden ruotsalaisen virkamiehen tai asiantuntijan kanta ei ollut määriteltävissä, ei myöskään yhden ruotsalaisen poliitikon. Kriittiset tai neutraalit toimijat edustivat siis rooleiltaan ruotsalaista enemmistöä, kun kaikki vähemmistötoimijat tai Suomesta keskusteluun osallistuneet toimijat suhtautuivat vähemmistöhankkeeseen myönteisesti. Toki on vielä painotettava, että myös ruotsalaisista toimijoista ehdottomasti suurin osa kannatti vähemmistöasemaa.

Lehdittäin suhtautumistavat vähemmistöasemaan jakautuvat hyvin yhteneväisesti. DN:n toimijoista 55 on suhtautunut vähemmistöasemaan myönteisesti ja 2 on suhtautunut kielteisesti. SvD:n toimijoista 43:n suhtautuminen on ollut myönteistä, 5:n kielteistä, ja 2 toimijan kanta ei ole ollut

määriteltävissä. SvD:ssä on siis ollut hieman enemmän kielteisiä tai ei määriteltäviä kantoja, eli 7 kantaa verrattuna DN:n 2 kielteiseen kantaan. Lopputulos on kuitenkin se, että kummassakin lehdessä valitut toimijat ovat suhtautuneet vähemmistöasemaan pääosin myönteisesti.

4.2.2.4 Toimijoiden suhtautuminen vähemmistökieliesitykseen

Josko suhtautuminen vähemmistöasemaan on ollut valtaosin myönteistä, on vähemmistökielikomitean esitys jakanut mielipiteitä huomattavasti enemmän. Hieman yli puolet toimijoista (50 toimijaa eli 54 prosenttia toimijoista) on suhtautunut esitykseen tai siitä vuotaneisiin ennakkotietoihin kielteisesti. Myönteisesti vähemmistökieliesitykseen tai sen valmisteluun on suhtautunut 39 toimijaa (42 prosenttia toimijoista) ja 4 toimijan kanta oli neutraali tai ei määriteltävissä (4 prosenttia toimijoista). Yli neljännes toimijoista (31 toimijaa) sai kohdalleen havaintomatriisiin puuttuvan koodin, koska keskustelu komiteaesityksestä hiipui tutkimusjakson loppua kohti. Tapani valita kustakin jutusta mukaan kaksi näkyvintä toimijaa saattaa kärjistää suhtautumistapojen jakautumista.

Valituista toimijoista siis niukka enemmistö suhtautui vähemmistökieliesitykseen tai sen valmisteluun kriittisesti. Luvuista voi vetää sen johtopäätöksen, että itse vähemmistöasema, se että Ruotsi tunnustaa vähemmistöjä ja vähemmistökieliä, on saanut laajan kannatuksen. Sen sijaan keskustelua ja kiistelyäkin on riittänyt siitä, mille kielille ja ryhmille vähemmistöasema kuuluu. Keskustelu on ollut erityisen vilkasta komitean valmistellessa esitystään, jolloin julkisuudessa on reagoitu valmistelusta tihkuneisiin huhuihin ja tietoihin. Lehtien palstoilla on otettu kantaa siihen, mitkä kielet olisi kelpuutettava vähemmistökieliksi ja onko komitea oikeilla jäljillä vai onko se ehdottamassa vähemmistökieliksi vääriä kieliä.

Erityisen vuolaasti on keskusteltu suomen kielestä ja jiddishistä. Kaikkiaan 23 jutussa ruoditaan sitä, mille suomen kielen variaatiolle, suomelle, tornionlaaksonsuomelle vai kummallekin, vähemmistöasema tulisi myöntää. 18 jutussa käsitellään sitä, pitäisikö vähemmistöasemaa antaa juutalaiselle kielelle ylipäätään, ja jos pitäisi, niin olisiko kieli jiddish vai heprea. Vähemmistökielikomiteahan ei jiddishiä vähemmistökieleksi kelpuuttanut, mutta lopulta Ruotsin hallitus päätti esittää kielelle vähemmistöasemaa. (KU-betänkande 1999, 1) Keskustelu DN:ssä ja SvD:ssä oli erittäin värikästä: muutamassa jutussa jiddishin aseman problematisointia verrattiin juutalaisten kansanmurhaan toisen maailmansodan aikana. (Esim. DN 1998-01-18.) Viidessä

jutussa keskustellaan romanin kielestä erään toimijan kyseenalaistettua kielen oikeuden vähemmistöasemaan. Viittomakielen puuttuminen vähemmistökielten joukosta on nostettu esiin neljässä jutussa. Osa jutuista on sellaisia, että niissä pohditaan usean kielen sopivuutta tai sopimattomuutta vähemmistökieliksi samanaikaisesti.

Edellä mainittuun viitaten ei liene yllättävää, että vähemmistökieliesitykseen tai sen valmisteluun myönteisesti suhtautuvista toimijoista suurin osa kuului luokkaan ruotsalainen virkamies/asiantuntija. Tämä on luokka, johon luokittelin vähemmistökielikomitean. Komitea on tietenkin itse kannattanut omaa esitystään tai sen valmistelua, joten 39:stä esitystä kannattaneesta toimijasta 29 oli rooliltaan ruotsalainen virkamies/asiantuntija. Kummankin lehden osalta esitykseen suhtautui myönteisesti keskustelun alkuvaiheessa vain tämä toimija. Kun keskustelussa päästiin vaiheeseen, jossa myös suomi nousi komitean esityksessä vähemmistökielten joukkoon, myönteisiä arvioita tuli myös muilta toimijoilta, kuten ruotsalaisilta ja suomalaisilta poliitikoilta ja SvD:n tai DN:n toimittajilta. Muutosta ennen toimijat ruotsalaista virkamiestä/asiantuntijaa lukuun ottamatta suhtautuivat esitykseen kielteisesti, ja vielä muokattukin esitys kirvoitti näiltä toimijoilta kritiikkiä edellä mainittuja poikkeuksia lukuun ottamatta. Jopa yksi ruotsalainen asiantuntija suhtautui esitykseen kielteisesti, mutta tämä toimija ei kuulunut vähemmistökielikomiteaan. Neljän toimijan, yhden ruotsalaisen poliitikon ja kolmen toimittajan, kanta ei ollut määriteltävissä.

DN:ssä on suhtauduttu vähemmistökielikomitean esitykseen hieman kielteisemmin kuin SvD:ssä. DN:n toimijoista 31 kommentoi kieliesitystä kriittisesti, 20 suhtautui myönteisesti ja 2 toimijan kanta ei ollut määriteltävissä. SvD:ssä myönteisesti ja kielteisesti suhtautuvien toimijoiden määrä meni tasan (kummassakin luokassa oli 19 toimijaa), kahden toimijan kanta ei ollut määriteltävissä. Eroa selittänee ulkopuolisten asiantuntija- ja mielipideartikkeleiden korkeampi osuus DN:ssä. Näissä jutuissa otettiin toistuvasti kantaa siihen, ovatko sopivat kielet valikoitumassa vähemmistökieliksi.

Kaikkiaan vähemmistökieliesitystä koskeva keskustelu on osoitus siitä, ettei alun pitäen ollut lainkaan selvää ja lukkoonlyötyä, mille kielille tai kielten variaatioille vähemmistöasema tulisi myöntää. Keskustelun kuluessa kantaansa muovasivat niin vähemmistökielikomitea kuin osa muistakin ruotsalaisista keskustelijoista. Osalla toimijoista (lähinnä vähemmistötoimijoilla tai suomensuomalaisilla tai suomenruotsalaisilla toimijoilla) kanta oli timantinluja heti keskustelun alkaessa, ja nämä toimijat myös pysyivät näkemyksissään loppuun asti.

5 Kehysanalyysi

Olen käsitellyt kehysanalyysin avulla Dagens Nyheterin juttuja vuosilta 1992–96 ja vuosilta 1997–99 sekä Svenska Dagbladetin juttuja vuosilta 1995–96 ja 1997–99. Kerron seuraavaksi, mikä kehysanalyysi on ja miten olen sitä soveltanut. Lopuksi teen lyhyen katsauksen niihin vähemmistö- tai pakolaisjournalismia koskeviin tutkimuksiin, joista olen ottanut omaan sovellukseeni ideoita. Tarkastelen näitä teoksia riippumatta siitä, onko niissä käytetty kehysanalyysiä vai jotain muuta menetelmää.

5.1 Kehysanalyysi metodina

Kehysanalyysi on diskurssianalyysiä lähellä oleva lähestymistapa. Jokinen, Juhila ja Suoninen luonnehtivat diskurssianalyysiä väljäksi teoreettiseksi viitekehyyksi, joka sallii erilaisia menetelmiä. Viitekehyykselle on tyypillistä oletus kielen käytön sosiaalista todellisuutta rakentavasta ja seurauksia tuottavasta luonteesta sekä keskenään kilpailevista merkityssysteemeistä. Merkityssysteemit rakentuvat erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä ja niitä on kutsuttu diskursseiksi, tulkintarepertuaareiksi tai kehyksiksi. Jokisen, Juhilan ja Suonisen mukaan olennaista ei ole, mitä käsitettä käytetään vaan miten se tutkimuksessa määritellään. Karina Horsti huomauttaa kehysanalyysin ja kriittisen diskurssianalyysin kuuluvan yhteiskuntatieteissä laajempaan kulttuurintutkimukselliseen perinteeseen. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2004, 17–21, 26–27; Horsti 2005, 45.)

Erkki Karvonen pitää kehystä käteväenä mediatutkimuksen perustyökäkaluna, joka sopii niin journalistisen maailman hahmottamisen, tekstien tuottamisen kuin vastaanotonkin analyysiin. Kehyksen käsite liittyy yhtäältä siihen, kuinka esimerkiksi toimittajat organisoivat informaation tulvaa sovittamalla siihen nopeasti ja rutiininomaisesti tiettyjä kehyksiä. Kehystämällä yksittäinen asia voidaan tiedostaen tai tiedostamatta ympäröidä vaihtoehtoisilla, erilaisilla kehyksillä, jolloin sen luonne määrittyy halutunlaiseksi. Karvonen pitää itse englannin frame-sanaa kehys-sanaa kuvaavampana, koska frame voidaan kääntää kehikoksi, rungoksi tai raameiksi. Aivan kuten kehikko järjestää talon tietynlaiseksi, kehystäminen järjestää yksittäisen asian tietyn tyypiseksi. Kehystämässä yksittäinen asia saa merkityksensä vasta kokonaisuuden osana. (Karvonen 2000, 78.)

Frame-käsitteen keksijänä pidetään Erving Goffmania. Goffmanin mukaan ihmiset sosiaaliseen tilanteeseen tupsahdettuaan pyrkivät pääsemään selville siitä, mitä tilanteessa on meneillään ja soveltavat tapaukseen jotain tulkintakehikkoa. (Goffman 1974, 1986, 8-11). Karvosen mukaan yhteiskunnallinen keskustelu toimii periaatteessa samoin. Sen äärellä kysymme toistuvasti, mitä oikein on meneillään. Yhteiskunnassa vallitsee jatkuva kädenvääntö siitä, mikä ryhmittymä saa oman tilannemääritelmänsä vallitsevaksi. Julkisessa keskustelussa toimittaja ja hänen yleisönsä soveltavat rutiininomaista ja yhteisesti jaettua tulkintakehikkoa eri tilanteisiin: kyse on autokolarista, presidenttipelistä, tekniikan ihmeestä ja niin edelleen. (Karvonen 2000, 79.)

Koska sekä toimittaja että hänen yleisönsä tuntevat käytetyn tulkintakehikon, voi toimittaja aktivoida halutun kehikon yleisön mielessä tiettyjä käsitteitä, metaforia ja symboleja käyttämällä. Tulkintakehikon merkkien ja symbolien alle voidaan pakata valtava määrä tietämystä. Karvonen tiivistää, että napakka avainfraasi lataa yleisön mieleen kaiken, mitä symbolin alaisuuteen on talletettu. Samalla Karvonen huomauttaa, että kyse on valikoivasta kontekstualisoinnista. Viestijä voi suostutella yleisönsä ajattelemaan asiasta halutulla tavalla luomalla sille valikoivasti sopivat kehykset tai kontekstin. Esimerkiksi historiasta voidaan valikoiden nostaa esiin nykyisen tapauksen seuraksi sopiva verrokkitapaus. Näin yksittäiselle tapaukselle luodaan kehykset, jotka korostavat asiassa tiettyjä puolia ja häivyttävät toisia. Karvonen puhuukin korostamisen ja häivyttämisen retoriikasta. (Karvonen 2000, 81–82.)

Esa Väliverronen on jäsentänyt kehystämisen käsitteellä metsätuhoja koskevaa lehtikirjoittelua ja kirjoittelun kaarta. Väliverronen mukaan kehystämällä mediat hahmottavat tapahtumia ja ilmiöitä ymmärrettäväksi kokonaisuudeksi, jolla on omat syynsä ja seurauksensa. Kehykset liittävät yhteen keskustelun eri teemoja ja asettavat puitteet myös ongelmaa koskeville vastakkaisille tulkinnoille. Kehyksen käsite auttaa hahmottamaan journalismille tyypillistä jatkuvuutta. Irralliselta näyttävä tapahtuma ja siitä kertova uutinen voi toisesta näkökulmasta olla osa laajempaa kokonaisuutta. Yksi Väliverronen hahmottama kehys oli sairauden kehys, jonka avulla yksittäiset tapahtumat tulkittiin osaksi laajempaa prosessia "metsä sairastaa". (Väliverronen 1996, 107–114, 127.)

Karina Horsti on tutkinut sitä, millaisin kehyksin journalismi kehystää turvapaikan hakua, monikulttuurisuutta ja maahanmuuttoa. Mitä kehyksiä journalismissa painotetaan, mitä suljetaan pois ja miten tietyt kehykset ovat muodostuneet hallitseviksi esimerkiksi toiston ja kielellisen legitimoinnin kautta? Mitä valtarakenteita tietyt kehykset tukevat ja kenen näkökulma vaihtuu?

Mitä teksteissä ei ole, vaikka voisi olla? Olennainen osa on yhteiskunnallisella ja kulttuurisella kontekstilla. Horsti suhteuttaa turvapaikan hakua koskevat uutiset EU:n turvapaikkaa koskeviin poliittisiin muutoksiin. Työn taustana on tutkia, miten kansallinen identiteetti ja kansakunta konstruoidaan journalismissa. Horstin mukaan journalismi osallistuu arkisella tavallaan kansallisen järjestyksen uudelleen tuottamiseen. Identiteetit rakentuvat aina suhteessa toiseen, ja se "toinen" jota vastaan omaa itseä rakennetaan, on taustaltaan vieraaksi määritelty. Valtaväestön suomalainen rakentuu normina, jolla on syntymästään asti "luonnollinen" oikeus hallita. Vieras voi korkeintaan ansaita "suomalaisuuden". (Horsti 2005, 52, 70–72.)

Horsti tähdentää, ettei journalismi ota tasapuolisesti huomioon eri toimijoita, vaan jotkut lähteet ja välineet nousevat ensisijaisiksi tapahtumien määrittäjiksi (Horsti emt, 77.) Heikki Luostarinen erottaa kolme tekijää, jotka vaikuttavat eri toimijoiden mahdollisuuksiin päästä esille julkisuudessa. Mitä enemmän toimijalla on poliittista ja taloudellista valtaa ja mitä merkittävämpi on tämän institutionaalinen asema, sitä paremmat mahdollisuudet toimijalla on päästä esiin myös julkisuudessa. Toiseksi pääsy riippuu toimijan mahdollisuuksista vaikuttaa suoraan journalistiseen prosessiin esimerkiksi tuottamalla valmista materiaalia julkoviestinten käyttöön. Kolmas tekijä on toimijan kulttuurinen pääoma, joka on sidoksissa yhteiskunnalliseen arvostukseen, ja määrittää pitkälti sitä roolia, missä eri toimijat pääsevät esiin. Pääomaan vaikuttavat arvostuksen ohella "pyyteettömyyden korjauskertoimet" eli medioita velvoittava vallan vaihtokoiran perinne asettua toisinaan "tavallisten kansalaisten" puolelle. (Luostarinen 1994, 50; Luostarinen 1991, 110–111.) Väliaverron kuvaa tutkimuksessaan, miten osa julkisuuteen päässeistä toimijoista ei saa itse määritellä asioita, vaan heidän toimintaansa ainoastaan kuvataan (Väliaverron emt, 98–99.)

5.2 Oma sovellukseni kehysanalyysistä

Lähdin tekemään kehysanalyysiani yllä mainittujen periaatteiden pohjalta. Etsin DN:n jutuista vuosilta 1992–96 ja 1997–99 sekä SvD:n jutuista 1995–96 ja 1997–99 yhteisiä piirteitä ja ryhmittelin juttuja keskustelukokonaisuuksiksi. Yhdestä keskustelukokonaisuudesta hahmottui siten yksi kehys. Olin erityisen kiinnostunut keskustelun seurauksia tuottavasta luonteesta: mihin kullakin keskustelulla pyrittiin tai mitä tultiin tehneeksi joko tiedostaen tai tiedostamatta. Tästä keskustelun funktiosta muodostin kullekin kehykselle nimen. Tähdennän vielä, että kukin kehys sietää myös tietyn määrän ristiriitaisuutta. Nimesin yhden kehyksen monikulttuurisuus-kehyykseksi, koska keskustelussa määriteltiin Ruotsin suhdetta kansallisiin vähemmistöihinsä ja haettiin

monikulttuurisuuden muotoa. Tämän kehyksen raameihin mahtuu pohdinta ja epärointi siitä, mille kielille vähemmistöasema tulisi myöntää, koska väittely aiheesta kuuluu monikulttuurisuuden muotouttamiseen. Kokoavasta luonteestaan huolimatta kehykset eivät siis ole banderolleja, joissa julistetaan yhtä sanomaa tyyliin "Ruotsin vähemmistökielen ovat nämä ja nuo". Sen sijaan kunkin keskustelun funktion voi tiivistää lauseella tai parilla tyyliin "Ruotsi määrittelee vähemmistökieliään". Aavaan kehysten määritelmiä kunkin kehyksen kohdalla seuraavassa luvussa.

Matka käyttämiini lopullisiin kehyksiin oli mutkikas, koska aluksi löysin tekstistä valtavan määrän kehyksiä. Näissä kehyksissä oli kuitenkin runsaasti päällekkäisyyttä. Esimerkiksi aluksi kuljetin mainitun monikulttuurisuus-kehyksen rinnalla priorisointi-kehystä, joka mielestäni kuvasi sitä, miten päättäjät tekevät priorisointeja eri kieliryhmien välillä, koska "kaikille ryhmille ei voida antaa omakielisiä palveluja, vaan on priorisoitava." Lopulta sisällytin priorisointi-kehyksen monikulttuurisuus-kehukseen, koska priorisoinnissa ytimeltään keskustellaan siitä, mitä monikulttuurisuus on ja miten sitä käytännössä toteutetaan. Kun olin seulonut alkuperäisistä noin kymmenestä kehyksestä päällekkäisyydet pois, jäljelle jäi neljä kehystä. Tein lopullisen kehysanalyysin näillä kehyksillä. Koska jutuissa on itsessään myös ristiriitaa ja ne palvelevat erilaisia keskusteluja, useat jutuista sijoittuvat useampaan kuin yhteen kehykseen.

Havaitsin myös, että osa karsiutuneista kehyksistä ei itse asiassa ollut varsinaisia kehyksiä, keskustelukokonaisuuksia, vaan puhetapoja ja retorisia keinoja. Lainasin käsitteen "retoriset keinot" Arja Jokiselta, joka kutsuu näitä kielen käytön keinoiksi, joilla toimijat pyrkivät taivuttelemaan yleisönsä argumenttiensa taakse. Tällöin kyse on vakuuttamisesta, jolla asemoituminen tiettyyn argumentaatioon pyritään saamaan näyttämään järkeenkäyvältä ja kannatettavalta (Jokinen 2004, 191–192.) Tarkemmin pohdittuani huomasin siis, että osa alun perin kehyksiksi mieltämistäni keskustelutavoista oli tällaisia retorisia keinoja. Priorisointi-puhe oli juuri tätä. Se oli tapa puolustaa tiettyä näkemystä, kuten vähemmistökielen valintaa tai hylkäämistä tai omakielistä palvelua koskevaa päätöstä. Irrotinkin karsimistani kehyksistä neljä eri puhetapaa, joita toimijat käyttävät eri kehyksissä argumentointinsa tukena. Kerron kunkin kehyksen päätteeksi, miten puhetapoja on käytetty. Kehyksiin, ristiriitaisuuttakin sietäviin keskustelukokonaisuuksiin verrattuna puhetavat ovat suhteellisen ristiriidattomia. Esimerkiksi priorisointi-puhe voi kuulostaa tältä: "jiddishille ei voida myöntää vähemmistöasemaa tästä ja tästä syystä" tai "suomenkielinen päiväkotiosasto lakkautetaan säästösyistä." Jos kehys on tori, jolla keskustellaan eriaanisesti eri teemojen muodostamasta kokonaisuudesta, niin puhetapa on torilla nähty yksiääninen banderolli.

Kehyksissä esiintyviä toimijoita auttoi hahmottamaan kirjallisuudentutkimuksesta tuttu A.J. Greimasin aktanttimalli. Malli on sukua Vladimir Proppin venäläisistä kansansaduista erottamille arkkityypeille. Yksinkertaisimmillaan mallissa subjekti tavoittelee jotain objektia ja törmää tavoittelussaan auttajaan ja vastustajaan. (Heed 2002, 40–45; Kantokorpi, Lyytikäinen & Viikari 2003, 117.) En kirjoita tätä mallia auki kehysanalyysiä purkaessani, mutta materiaaliin tutustuessani se auttoi havaitsemaan aineistosta, kuka tai mikä oli jutussa tai jutun osassa subjekti, mihin tämä toimija pyrki ja minkä toisen toimijan tämä sai avukseen tai vastukseksi. Auttavan toimijan liitin useimmiten puolustus-retoriikkaan. Kun esimerkiksi ruotsinsuomalaiset saavat auttajakseen DN:n pääkirjoitustoimittajan, joka pääkirjoituksessa tukee ruotsinsuomalaisten vähemmistövaatimusta, pääkirjoitustoimittaja käyttää tekstissään ruotsinsuomalaisia puolustavaa puhetta.

Ennen kuin valitsin metodikseni kehyksiä, tutustuin myös tulkintarepertuaareihin. Potterin ja Wetherellin mukaan tulkintarepertuaarit ovat toistuvasti käytettyjä käsitejärjestelmiä, joita käytetään luonnehtimaan toimintoja ja tapahtumia (Potter & Wetherell 1987, 149 ja 1988, 172.) Valitsin kuitenkin kehykset, koska niiden avulla oli helpompi etsiä jutuista keskustelun punaista lankaa. Olen silti iloinen siitä, että tulin metodikurssilla kokeilleeksi tulkintarepertuaareja. Kokemus tekstien pilkkomisesta tulkintarepertuaareihin auttoi kehysanalyysiä tehdessäni havainnoimaan tekstin osien funktioita ja niiden ristiriitaisuuksia. Jos olisin suoraan tarttunut kehysanalyysiin, olisin ehkä jahdannut vain yhtä punaista lankaa ja sivuuttanut pistoraiteilta näyttäneet ristiriitaisuudet.

Kehysanalyysi on ehdottomasti puolustanut tässä työssä paikkaansa määrällisen analyysin rinnalla. Määrällisen analyysin rooli on tutkielmassani melko rajallinen, koska hain sillä näppituntumaa siihen, miten vähemmistöhankeeseen on ylipäättään suhtauduttu. Kehysanalyysillä kuvaan hankkeen sisällä kulkeneita teemoja, joiden tavoittamiseen määrällinen analyysi on liian karkea. Määrällisellä analyysillä olisi ollut jokseenkin mahdollon saada esiin esimerkiksi kieleen liittyviä poliittisia aspekteja, joiden kuvaukseen kehysanalyysi sopii paremmin. Aivan kuten määrällisessä analyysissä, kehysanalyysissäkin tutkimuksen osuvuutta ja pysyvyyttä ovat nähdäkseni kohottaneet aineiston suodattaminen useaan kertaan kehyksien läpi ja metodin käyttötavan korjailu saadun kokemuksen perusteella. Uusitalo puhuu analyysin arvioitavuudesta, jolloin lukijan on voitava seurata tutkijan päättelyä. Olen pohjustanut kehysanalyysin tulkintojani useilla empiirisillä esimerkeillä, mikä avaa päättelyn polkuja. (Uusitalo 1991, 82–84.)

5.2.1 Eri tutkimuksista saadut vaikutteet

Sorvatessani omaa tapaa soveltaa kehysanalyysiä olen ottanut vaikutteita useista muista etnisyyden representaatioita käsittelevistä tutkimuksista. Yllä mainitussa tutkimuksessa Karina Horsti on selvittänyt, miten suomalaisessa journalismissa on konstruoitu kansallista identiteettiä ja tähän vertautuvaa toiseutta. Omassa materiaalissani olen pitänyt silmällä ruotsalaisen kansallisen identiteetin muodostamista ja toiseuden rakentamista. Tunnistan Horstin tutkimuksesta lukemattomia havaintoja ja johtopäätöksiä, jotka sopivat myös omaan materiaaliini. Mainitsen vain esimerkkinä kaupallisen monikulttuurisuusdiskurssin eli puheen monikulttuurisuuden kuluttamisesta tai super-suomalaisuus -kehysten eli kehysten, joiden jutuissa korostetaan maahanmuuttajien suomalaisiksi koettuja piirteitä. Horsti seuraa yhteiskunnallisen ja kulttuurisen kontekstin merkitystä; itse kiinnitän huomiota ruotsalaisen vähemmistöpolitiikan syntyyn ja tätä taustoittavan Euroopan neuvoston kontekstiin. (Horsti emt, 52, 70–72, 246–247, 272–273.)

Olen vaikuttunut myös Pentti Raittilan tutkimuksesta "Venäläiset ja virolaiset suomalaisten Toisina." Etenkin venäläisten toiseutta suomalaisessa journalismissa ovat rakentaneet rikosuutisten hallitseva osuus, suomalaisten ja venäläisten keskinäisen dialogin puute ja viranomaisten hallitseva asema puhujina. (Raittila 2004, 297, 307.) Nämä asetelmat tulivat hakematta mieleen etenkin kun luin romaneja koskevaa aineistoani. Virolaiset esiintyivät Raittilan tutkimissa Estonia-onnettomuuden uutisissa suomalaisten pikkuveljinä, myötätunnon ja avun kohteina. Tunnistan suhtautumistavan omasta materiaalistani, kun ruotsalaiset puhuvat suomalaisista. (Raittila 2004, 296–297, 307.) Minna-Kaisa Järvisen tutkimus pakolaisuutisissa käytetyistä tulkintarepertuaareista antoi runsaasti ideoita, kun kävin läpi omaa aineistoani. Järvisen kansallisuusrepertuaari (suomalaiset on asetettava etusijalle pakolaisiin nähden) tai sopeutumisrepertuaari (pakolaisten on sopeuduttava suomalaiseen yhteiskuntaan) tulevat lähelle omaa ruotsalaista yhtenäisyyttä korostavaa kehystäni. Vastaavasti Järvisen kulttuurien säilyttämis -repertuaari (pakolaisten oman kulttuurin säilyttäminen on tärkeää) on sukua omalle monikulttuurisuus-kehykselleni. Myös Järvisen tapa asettaa repertuaareja vastinpareiksi on auttanut oman materiaalin jaottelussa. (Järvinen 1992, 50–53.)

Tulkintarepertuaarien määrittelijät Potter ja Wetherell ovat tutkineet Uuden-Seelannin valkoihoisen enemmistön asenteita maoreja kohtaan. Tutkijat kiinnittävät muun muassa huomiota enemmistön puheen ristiriitaisuuteen. Nekin puhujat, jotka korostavat maorikulttuurin säilyttämisen tärkeyttä

saattavat sysätä vastuun kulttuurin säilyttämisestä vähemmistölle itselleen ottamatta huomioon enemmistökulttuurin luomaa kitkaa. Toiset pitävät maorikulttuurin säilyttämistä epäkäytännöllisenä. Kolmannet korostavat ihmisten samankaltaisuutta taustasta riippumatta ja näkevät maorit eurooppalaisten kaltaisina. Eurooppalaisuus asettuu tällöin normiksi. Potter ja Wetherell tiivistävät, että hyvää tarkoittava puhe voi tuottaa taantumuksellisia seurauksia. (Potter & Wetherell 1988, 173–182.) Johtopäätökset nousivat mieleeni toisaalta Ruotsin monikulttuurisuutta ja toisaalta yhtenäisyyttä hahmottavassa keskustelussa.

Paul Lappalainen on hallituksen toimeksiannosta selvittänyt Ruotsissa esiintyvää rakenteellista syrjintää. Selvitykseensä ”Blågula glashuset – strukturell diskriminering i Sverige” (Sinikeltainen lasitalo – rakenteellinen syrjintä Ruotsissa) Lappalainen on koonnut katsauksen mediatutkimuksesta, joka koskee siirtolaisten representaatioita. Sen perusteella siirtolaiset kuvataan pääosin uhkana tai ongelmana. Siirtolaismiehet esiintyvät rikollisina, ja siirtolaisnaiset esitetään passiivisina ja alistettuina. Samalla mediat luovat ruotsalaisuutta ja toiseutta liittämällä siirtolaisiin kielteiset seikat. Ruotsalaiset ovat kaikkea sitä myönteistä, mitä "toiset" eivät ole. Siirtolaismiesten väkivalta naisia kohtaan selittyy naisia alistavalla kulttuurilla, kun ruotsalaismiesten väkivaltaisuutta selitetään psykologisilla yksilötekijöillä. Siirtolaisia kuvaaviin positiivisiin stereotyyppisiin liittyy eksoottisuus kuten synnynnäinen lahjakkuus palloilulajeihin! "Ruotsalaisuuden" normi otetaan mediassa annettuna ja tavoiteltavana. "Toiset" esitetään perinteisenä, alistettuna kollektiivina ja "meidät" (ruotsalaiset) moderneina yksilöinä. Siirtolaisia kuvataan yksilöinä vain, kun kerrotaan "kunnostautuneista siirtolaisista", jotka pyrkivät ruotsalaistumaan ja itsenäistymään kuten murhattu Fadime Sahindal. Mediat eivät kerro syrjintäkokemuksista ja vähättelevät Ruotsissa ilmenevää rasismia. Lappalainen uskoo, että medioiden siirtolaiskuva on tärkeä, koska se vaikuttaa ruotsalaisten tapaan kohdella siirtolaisia. Harvalla ruotsalaisella on omia siirtolaiskontakteja. Siirtolaisista puhuvat mediassa lähinnä valtaväestön poliitikot ja virkamiehet. Kun siirtolaisia kuullaan, esiintyvät he yleensä yksityishenkilöinä, eivät päättäjinä. Journalistikunnassa valtaväestöllä on selvä yliedustus. (SOU 2005:56, 24–28, 127–128, 134–136, 140–145, 153–158.)

Lappalaisen mukaan mediassa näyttää vallitsevan konsensus siitä, että siirtolaiset ovat ruotsalaisia huonompia ihmisiä, joita on koulutettava, autettava ja johdettava tai pidettävä maan rajojen ulkopuolella. Siirtolaiset eivät tunnista itseään mediakuvasta. Lappalainen tiivistää, että medialla on tärkeä rooli rakenteellisen syrjinnän uusintamisessa. Hänen mielestään Ruotsissa syrjintä kiistetään, koska monien mielestä Ruotsilta muista maista poiketen puuttuu rasistinen historia. Ruotsin talouden nousu toisen maailmansodan jälkeen yhdistyy omakuvaan moraalista suurvallasta, joka

puolustaa heikompia ja arvostelee apartheidia ulkomailla ja jolla ei ole vastaavia ongelmia.

Lappalainen muistuttaa, että esimerkiksi saamelaisten ja romanien sorto tai maailman ensimmäisen rotubiologian laitoksen perustaminen kertovat jostain muusta. (SOU emt, 23–24, 157–159.)

Lappalainen viittaa muun muassa Irene Molinan, Lena Gripin, Birgitta Löwanderin ja etenkin Ylva Brunen tutkimuksiin (SOU emt, 135–136, 145–147, 153.) Brune on väitöskirjassaan ”Nyheter från gränsen” (Uutisia rajalta) tutkinut sitä, miten ruotsalainen uutisjournalismi rakentaa toiseutta pakolais- ja rikosuutisissa, olivat ”toiset” sitten rikoksen uhreja tai tekijöitä. Brune on käynyt läpi uutisointia vuosilta 1975–2000, ja hänen johtopäätöksensä käyvät yksiin Lappalaisen yhteenvedon kanssa, onhan hän yksi Lappalaisen lähteistä. (Brune 2004, 19–22, 341.) Nostan tähän täydennykseksi Brunen havainnon siitä, miten uutiset rakentavat kulttuurista konfliktia. Konfliktissa Ruotsi edustaa modernisuutta ja vapautta ja ”toiseus” perinteitä ja alistamista. Siirtolaistytöt pyrkivät ruotsalaistumaan, koska vain siten he voivat vapautua. Ne musliminaiset, jotka ovat tyytyväisiä elämäänsä, eivät ole vielä ”matkalla”moderniin. Siirtolaismiesten väkivalta naisia kohtaan merkitsee abstraktia hyökkäystä Ruotsia kohtaan. Ruotsalaisuus sulkee sopeutumiskykyiset naiset syliinsä ja työntää miehet pois. Ruotsin omia tasa-arvo-ongelmia ei kontekstissa käsitellä. Brune lainaa Karina Horstin ajatusta lukijan identiteetin vahvistamisesta. Kun Ruotsi näyttäytyy luvattuna maana, vahvistaa se ruotsalaisen lukijan isänmaanrakkautta. (Brune emt, 288–292, 363–365.) Toisaalta Brune kirjoittaa toisessa, Masoud Kamalin kokoamassa selvityksessä, miten kulttuuri-, viihde- ja kuluttajajutuissa haastatellaan yhä enemmän muitakin kuin taustaltaan ruotsalaisia. Mutta kovissa ja vakavissa uutisissa ”toisia” ei kuulla. (Brune 2006, 119.)

Masoud Kamali jätti raporttinsa ”Integrationens svarta bok” (Integraation musta kirja) Ruotsin hallitukselle vuonna 2006. Loppuraportti ja useat selvityksen osaraporteista vahvistavat pitkälti Lappalaisen johtopäätöksiä. (Kamali 2006a; Kamali 2006b; Camauër & Nohrstedt 2006; Kamali & de los Reyes 2005.) Lisään tähän Kamalin havainnon siitä, miten media käyttää siirtolaistaustaisia toimittajia ja keskustelijoita vahvistamaan enemmistön normeja ja siirtolaisia koskevia ennakkoluuloja. Kamalin mukaan nämä keskustelijat ovat ruotsalaisempia kuin itse ruotsalaiset ja valmiita sanomaan siirtolaisista eli ”heistä” sitä mitä ”me ruotsalaiset” haluamme kuulla. (Kamali & de los Reyes 2005, 57; Camauër & Nohrstedt 2006, 4-5.) Toinen huomio on Kamalin ja Paulina de los Reyesin käsitys ruotsalaisen kansallisen yhteisyyden luomisesta. Kirjoittajien mukaan rakenteellinen syrjintä edellyttää sitä, että ruotsalainen yhteisyys nähdään annettuna kokonaisuutena, joka perustuu yhteisiin arvoihin, yhteiseen historiaan, kieleen, kulttuuriin ja identiteettiin. Tätä yhteisyyttä ”toisten” läsnäolo uhkaa. (Kamali & de los Reyes 2005, 13.) Mediaa käsittelevässä

osaraportissa Gunilla Hultén nostaa ruotsalaislehdistä useita esimerkkejä siitä, miten ruotsin kieli ja kansallistunne kytketään yhteen. Jutut rakentavat kuvaa ruotsin kielestä avaimena ruotsalaiseen yhteisyyteen, kun taas vieraat kielet kytketään erilaisiin ongelmiin. Hultén tiivistää lehtien sanoman näin: ”Kansankoti saa toki olla monikulttuurinen – kunhan se vain on ruotsalainen.” (Hultén 2006, 148–157.) Samassa osaraportissa Marcus Johansson huomauttaa, miten Keski-Ruotsin aluelehdissä islamilaiset koulut kuvataan segregoivina, mutta ruotsalaiset vapaakoulut vanhempien oma-aloitteisuuden ilmentyminä. (Johansson 2006, 180.)

Leonor Camauër on omassa mediainventaariossaan havainnut, että vähemmistöt loistavat poissaolollaan paitsi enemmistömedian sisällöissä myös toimitusten henkilöstössä. Hän huomauttaa, että Ruotsilta puuttuu yhtenäinen vähemmistömediapolitiikka ja -tuki. Valtion lehdistötuen säännöt painosvaatimuksineen soveltuvat huonosti vähemmistölehdille, eikä omaa eetteri- tai verkkomediaa tueta mitenkään. Toki Ruotsin Radiossa ja Ruotsin Televisiossa on vähemmistökielistä toimintaa, mutta näidenkin yhtiöiden tapaa noudattaa vähemmistövelvoitteitaan olisi seurattava. Camauërin mukaan tarvitaan uutta ajattelua: omakielisen, valtion tukeman vähemmistölehden lukeminen voi olla yhtä rikastuttava kokemus kuin käynti valtion subventoimassa kansallisoopperassa. (Camauër 2003, 75–85; Camauër 2005, 83–87, 143–149; Camauër 2006, 35–82.)

Aiempien tutkimusten tulokset antoivat ideoita kehysteni hahmotukseen, vaikka esimerkiksi kunniamurha-keskustelu menee aiheeni ohi. Tunnistan omasta aineistostani silti joitain piirteitä, kuten toiseuden ongelmallisuuden. Etenkin yhtenäisyyttä rakentavissa jutuissa kiinnitetään huomiota erilaisuuden aiheuttamiin ongelmiin ja kuluihin. Ongelmakeskeisyys vaihtelee puheena olevan ryhmän perusteella ja on voimakkaimmillaan romaneja koskevissa jutuissa. Aiheistostani erottuu myös joitain esimerkkejä ruotsalaisen yhtenäisyyden ehdollisuudesta: yhtenäisyyteen voi liittyä, jos on valmis ruotsalaistumaan. Jos näin ei tee, jää ulkopuolelle. Kaksoisidentiteetti on joissain jutuissa vasta kehittymässä, mutta toisissa se on jo löytynyt. Tunnistan niin ikään aiemmissä tutkimuksissa esille tulleet puhuja-asetat. Vähemmistöt ovat useimmiten niitä, joista puhutaan, mutta jotka eivät itse puhu. Lisää yhtäläisyyksiä puran tietenkin itse analyysissä ja tuloksissa.

5.3 Kehykset DN:n jutuissa 1992–1996

Kun tarkastelee tutkimusmateriaalia kokonaisuudessaan, siitä voi hahmottaa neljä kehystä. Nämä ovat ulkopoliittinen kehys, monikulttuurisuus-kehys, yhtenäisyys-kehys ja identiteetti-kehys. Kehysten sisältä voi erottaa seuraavia puhetapoja tai retorisia keinoja: sorto-puhe, puolustus-retoriikka, priorisointi-puhe ja oikeutus-puhe. Näitä puhetapoja voivat käyttää niin enemmistön kuin vähemmistön edustajat.

5.3.1 Ulkopoliittinen kehys

Ulkopoliittinen kehys kuvastaa sitä, miten etenkin ruotsinsuomalaisten erityisasemasta (ja sittemmin vähemmistöasemasta) tulee ulkopoliittinen kysymys, jolla on roolinsa Ruotsin ja Suomen valtioiden välisessä kommunikaatiossa. Kehykseen asettuvat Pohjoismaiden neuvoston kokousta käsittelevät jutut vuodelta 1993, jossa Suomen ja Ruotsin ministerit esittävät toiveita suomen ja ruotsin asemasta kummassakin maassa. Toimittaja kutsuu tätä pääministereiden Carl Bildtin ja Esko Ahon lehmänkaupoiksi, joissa kumpikin osapuoli lupaa puolustaa vastapuolen kielen asemaa omassa maassaan. Puhetapa on hyvin yleinen ulkopoliittisessa kehyksessä: vähemmistökielten asemat kytketään yhteen. Puhetapaa käyttävät poliitikkojen lisäksi myös DN:n omat toimijat, kun pääkirjoituksissa tai kolumneissa puolletaan Suomen ja ruotsinsuomalaisten vaatimuksia erityisasemasta. Yhdessä pakinnassa vuodelta 1993 todetaan suoraan, että vasta sitten kun ruotsinsuomalaisille ja saamelaisille myönnetään vähemmistöasema, Ruotsi saa puhevaltaa myös Suomessa. Samana vuonna yleisönosastolla kysytään, miksi suomella on huonompi asema Ruotsissa kuin ruotsilla Suomessa. Kirjoittaja muistuttaa, että kun Suomessa keskustellaan pakkoruotsista, ei ruotsinsuomalaisilla ole oikeutta edes äidinkieliin kouluihin. Toisaalta vuonna 1993 paristakin jutusta ilmenee, ettei Ruotsin valtiovallan edustajien mukaan ruotsin historiallista asemaa Suomessa voida verrata suomen asemaan Ruotsissa.

Vuosina 1993 ja 1994 ilmestyneet jutut Suomen presidentinvaaleista tai vuoden 1994 jutut suomen kielen erityisasemasta tukevat nekin ulkopoliittista kehystä: se, että presidentti, presidenttiehdokkaat tai pääministeri vaativat suomen kielelle erityisasemaa tai vähemmistöasemaa, tekee kielestä valtioiden välisen keskustelun objektin. Kehyksen subjekteina ovat pääosin suomensuomalaiset tai suomenruotsalaiset ja ruotsalaiset poliitikot. Ruotsinsuomalaisilla on lähinnä

järjestönsä RSKL:n kautta kehyksessä rooli, kun ruotsinsuomalaiset tapaavat Suomen ja Ruotsin päättäjiä, mutta enimmäkseen kehyksen jutuissa Suomen ja Ruotsin päättäjät kommunikoivat suomen ja ruotsinsuomalaisten asemasta keskenään vähemmistön pään yli. Vuodelta 1994 on ensin uutinen, jossa presidentti Martti Ahtisaaren arvellaan hyväksyneen sen, että suomi saa Ruotsissa erityisaseman mutta ei vähemmistöasemaa. Muutaman kuukauden kuluttua DN kertoo pääministeri Ingvar Carlssonin luvanneen henkilökohtaisesti presidentti Ahtisaarelle selvityttää, voisiko suomi sittenkin saada vähemmistöaseman. Jutussa huomautetaan, ettei Ruotsin lehdistö ole noteerannut suomen erityisasemaa, kun lehdistö Suomessa on kuvaillut erityisasemaa historialliseksi.

Ulkopoliittinen kehys pulpahtaa myös Upplands Väsbyn ruotsinsuomalaista vapaakoulua kuvaavaan juttuun vuodelta 1993: siinä kerrotaan, miten Tukholman ruotsinsuomalainen koulu sai aloitusvaiheessa apua Suomen valtiolta ja miten ruotsalaiset viranomaiset suhtautuivat kouluun aluksi varauksellisesti, koska ne pelkäsivät sen tähtäävän Ruotsin kaksikielistämiseen. Koululla nähtiin siis olevan poliittinen funktio, johon se sai tukea ulkopuoliselta taholta, Suomen valtiolta. Toisinaan ruotsalaiset viranomaiset pitivät tämäntyyppistä tukea tervetulleena: vuonna 1994 DN kirjoittaa suomen erityisasemaa koskevasta valtiopäiväkirjelmästä, jonka mukaan suomalaisille oppilaille tarjotaan mahdollisuutta täydentää kieliopintojaan Suomessa. Vuonna 1995 DN kertoo Ruotsissa toimivan suomenkielisen teatterin Finska Riksin lakkauttamisesta. Jutun mukaan suomenkielistä teatteritoimintaa aiotaan hoitaa kutsumalla teatteriryhmiä Suomesta vierailulle. Jutusta voi päätellä, ettei ruotsinsuomalaisten palveluja mielletä täysin Ruotsin sisäiseksi asiaksi, koska apua pyydetään Suomesta. Ulkopoliittiseen kehykseen kuuluva Pohjanlahden ylittävä keskustelu saa näin myös konkreettisia ilmenemismuotoja.

Niputan tähän kehykseen myös ne jutut, joissa vähemmistökeskustelu muuttuu Ruotsin sisäisestä tai Ruotsin ja Suomen välisestä sanavaihdosta keskusteluksi, jossa osapuolena on kansainvälinen toimija. Vuosina 1995 ja 1996 EBLUL tai Pohjoismaiden neuvosto (tai Pohjoismaiden neuvostossa puhunut suomalaispoliitikko) esittää Ruotsille vaatimuksia tai näkemyksiä suomen, tornionlaaksonsuomen ja saamen asemasta. Kehykseen kuuluvat myös jutut, joissa jutun toimija, kuten toimittaja, suomalainen poliitikko, RSKL tai saamelaisteatterin johtaja, viittaa Euroopan neuvoston vähemmistökielisopimukseen. Vuonna 1994 DN:ssä on pikku-uutinen Ruotsin keskustapuolueesta, joka vaatii suomelle asemaa kotimaisena kielenä, jotta Ruotsi voi uskottavasti puolustaa vähemmistöjen oikeuksia kansainvälisissä yhteyksissä. Saamelaisteatterin johtaja viittaa vuonna 1996 EU-komissioon ja muistuttaa Norjan ja Suomen jo hyväksyneen saamen vähemmistökieleksi Ruotsin tullessa jälkijunassa. Ruotsalaiset toimijat myös kommentoivat Ruotsin

ulkopuolelta tulevia lausuntoja: vuonna 1996 vähemmistökielikomitean sihteeri arvioi, ettei EBLULin suomea, tornionlaaksonsuomea tai saamea koskevalla vähemmistötunnustuksella ole vaikutusta Ruotsin linjaukseen.

Kaikkiaan kehyksessä käytetään oikeutus-retoriikkaa, kun suomen vähemmistöasemaa oikeutetaan rinnastamalla kielen tilanne ruotsin asemaan suomessa tai kun argumentointiin haetaan tukea kansainvälisiltä toimijoilta. Puolustus-retoriikkaa käyttävät suomen kieltä puolustamaan asettuneet ruotsalaiset toimijat ja sorto-retoriikkaa eri toimijat, jotka kiinnittävät huomiota vähemmistöjen kielellisten oikeuksien niukkuuteen tai Ruotsin jälkijättöisyyteen vähemmistökysymyksissä.

5.3.2 Monikulttuurisuus-kehys

Monikulttuurisuus-kehysten jutuissa Ruotsille haetaan monikulttuurisuuden mallia. Laajasti ottaen koko keskustelu vähemmistöasemasta on tämän mallin työstämistä: vuonna 1999 hallitushan toteaa vähemmistöesityksessään, että esitys luo pohjan Ruotsin vähemmistöpolitiikalle. Vuosina 1992–1996 eri toimijat kuitenkin vasta muotouttavat kantaansa monikulttuurisuuteen ja omakielisiin palveluihin: olisiko parempi integroida vähemmistöt mahdollisimman tiukasti ruotsalaiseen yhteiskuntaan vai olisiko kuunneltava ryhmien erityistarpeita ja tuettava omakielisiä palveluja. Keskustelussa operoidaan käsitteillä segregatio ja assimilatio. Kärjistäen voi sanoa, että assimilaation kannattajat pelkäävät segregatiota ja omaehtoisen tai itse valitun segregatian kannattajat kammoavat assimilaatiota. Assimilaation kannattajat varjelevat Ruotsin kansakunnan yhtenäisyyttä ja pelkäävät Ruotsin pirstaloituvan tulevaisuudessa, segregatian kannattajat vaalivat kansallista moninaisuutta ja korostavat maan monikulttuurista menneisyyttä ja eri kulttuurien antia Ruotsin tulevaisuudelle. Palaan yhtenäisyys-kehyksessä keskusteluun kansallisesta eheydestä.

Monikulttuurisuus-kehysten juuria näkyy jo vuonna 1992 Hedi Bel Habibin tai Erik Bagerstamin kirjoituksissa, joissa korostetaan Ruotsin historiallista monikulttuurisuutta ja yksilön ja ryhmän oikeutta monikulttuuriseen identiteettiin, konkreettisesti esimerkiksi äidinkielen opetukseen. Yksi kehysten keskeinen käsite on nationalismi: vuodelta 1993 olevassa pakinassa väitetään, että tietämättömyys Ruotsin historiallisesta monikulttuurisuudesta on ruotsalaisen nationalismin syytä. Parissakymmenessä jutussa on muistutuksia maan monikulttuurisesta menneisyydestä. Saamelaiset tai metsäsuomalaiset mainitaan useaan kertaan ja parissa jutussa vuonna 1994 varoitellaan ympäristöstä kotimaisia vähemmistöjä, kuten suomalaisia, saamelaisia tai juutalaisia,

siirtolaisnimikkeeseen alle. Tornionlaakson historiikkaa koskevassa kirja-arvostelussa vuonna 1994 aluetta kutsutaan Ruotsin kosmopoliittisimmaksi seuduksi sen monikielisen historian takia.

Viittaukset monikulttuuriseen historiaan eivät välttämättä ole järin yleisiä: jutuissa toistuva teema on suomen kielen polkeminen etenkin Tornionlaaksossa, ja pari haastateltavaa muistelee omakohtaisia kielikieltokokemuksiaan. (Jutuissa käytetään yleensä suomi-termiä, ei tornionlaaksonsuomea.) Ruotsinsuomalaisten historiaa koskevassa kirja-arvostelussa vuodelta 1994 referoidaan 1900-luvun alun ruotsalaisia dokumentteja, joista välittyy halveksiva suhtautuminen suomalaisia kohtaan: "Suomalaiset ovat huonointa, mitä vieraista maista Ruotsiin tuodaan." Samanlainen nationalismi tai rodullinen ylemmydentunto välittyy romaneista vuonna 1996 kertovassa sarjassa, jossa viitataan 50 vuoden takaisin romani-kuvauksiin. Jutut muistuttavat, miten kansallista yhtenäisyyttä on vaalittu kyseenalaisin keinoin myös Ruotsissa 1900-luvun alussa. Kahdessa yleisönosastokirjoituksessa vuodelta 1993 väitetään, että virallinen Ruotsi on sivuuttanut saamelaiset. Kirjoittajalle kohtelu tuo mieleen Etelä-Afrikan. Jutut istuvat monikulttuurisuus-kehykseen, koska ne voi lukea pakonomaisen yhtenäistämiprojektin kritiikkinä.

Vuosina 1993–94 useassa kirjoituksessa varoitellaan vähemmistöjen ruotsalaistamisesta. Suhtautumista vähemmistöihin pidetään kulttuurivaltion mittana, jolloin vähemmistön identiteettiä on aktiivisesti vaalittava. Eräissä jutussa muistutetaan, miten 1900-luvun jälkipuoliskolla tornionlaaksoalaisille haluttiin luoda yhtäläiset uramahdollisuudet kieltämällä ryhmän erityispiirteet. Kansallisen yhtenäisyyden nimissä ryhmälle tehtiin karhunpalvelus. Erään kirjoittajan mukaan siirtolaiset hoitavat itse parhaiten identiteetti- ja kulttuurikysymyksensä, kunhan heille annetaan tähän mahdollisuus. Toinen muistuttaa enemmistökulttuurin toimineen normina 1960-luvulle saakka, vaikka Ruotsia hyödyttäisi eniten se, että maahanmuuttajien annettaisiin olla ruotsalaisia oman kulttuurinsa mukaisesti. Kolmas huomauttaa, miten siirtolaisyhteisön luoma turvallisuudentunne vie ryhmää parhaiten eteenpäin.

Kehyksen varhaisissa jutuissa keskustelu siirtolaisista ja vähemmistöistä lomittuu yhteen, koska Ruotsi alkaa vasta muotoilla vähemmistöpolitiikkaansa. Vuonna 1993 pääministeri Carl Bildtin raportoidaan luvanneen suomalaiselle kollegalleen Esko Aholle, että suomalaiset voivat odottaa erityiskohtelua "koska he eivät ole mikä tahansa siirtolaisryhmä." Vuonna 1993 julkaistussa kolumnissa toimittaja antaa ymmärtää, että kysymystä suomen kielen erityisasemasta väistellään. Kolumni kertoo valtiopäivillä pidetystä, suomen kieltä käsitelleestä kokouksesta. Toimittajan mukaan tilaisuudessa kiiteltiin suomalaisten panosta ruotsalaisen yhteiskunnan rakentamisessa ja

muisteltiin metsäsuomalaisia, jotta oikeista kysymyksistä ei olisi tarvinnut puhua. RSKL otti kokouksessa esiin Euroopan neuvoston vähemmistökielisopimuksen, johon toimittajan mukaan Ruotsikin voisi tarttua. Toimittajan mukaan vaatimusta vähemmistöasemasta ei kokouksessa ymmärretty.

Vuotta myöhemmin, keväällä 1994 DN kirjoittaa, että suomen kieli on saamassa muodollisen erityisaseman erityisellä valtiopäiväkirjelmällä. Koulutusministeri Per Unckelin mukaan suomalaisille annetaan erityisasema siirtolaisryhmien joukossa. Sen sijaan Euroopan neuvoston vähemmistökielisopimusta ei voida soveltaa suomalaisiin, koska suomea ei voida luokitella alkuperäiskieleksi vaikka sillä on kytköksensä tornionlaaksonsuomeen. Unckelin mukaan parasta mitä hallitus voi tehdä, on antaa kouluvirastolle ja kunnille viesti siitä, että suomella on erityisasema. Jutun mukaan tähän mennessä vetoamukset eivät ole tehonneet, vaan suomen opetusta on leikattu muiden kielten tapaan. Aiemmat hallitukset ovat vastustaneet erityisaseman antamista peläten muiden siirtolaisryhmien reaktioita, mutta ruotsinsuomalaiset ovat suurimpana ryhmänä onnistuneet hankkimaan erityisaseman. Muutamaa kuukautta myöhemmin DN:n kirjoittaa pääkirjoituksessaan erityisaseman valmistelusta. DN:n mukaan Ruotsissa on usein nähty suomen kieli vain menoeränä. Lehti ehdottaa, että hallitus voisi edes selvittää, mitä virallinen vähemmistöasema suomen ja saamen osalta maksaisi: esimerkiksi elinkeinoelämän yhteyksien tiivistyessä Ruotsi tarvitsee suomen taitoa. Samana päivänä lehden politiikan osastolla toistetaan, ettei Ruotsin hallituksen mukaan suomea voi rinnastaa saameen ja antaa siten suomelle asemaa vähemmistökielenä.

DN uutisoi syyskuussa 1994 hallituksen jättäneen valtiopäiville kirjelmän suomen erityisasemasta. Kirjelmässä suomelle esitetään lakisääteistä asemaa kotimaisena kielenä, joka kuuluu maan kulttuuriperintöön. Jutussa väitetään, että suomea ei voida luokitella vähemmistökieleksi Euroopan neuvoston mukaan, koska kieli ei ole uhanalainen. (Uhanalaisuus ei kuulu EN:n kriteereihin.) Jutussa pääministeri Carl Bildt sanoo valtiopäivien saavan nyt ensi kertaa kirjelmän, josta on myös suomenkielinen versio. Kirjelmässä kuntia kannustetaan järjestämään kaksikielistä opetusta. Joulukuussa 1994, kun vaalit on käyty ja hallitus vaihtunut, DN kirjoittaa kirjelmän valtiopäiväkäsittelystä. Siinä hyväksytään lausunto suomalaislasten oikeudesta opetukseen äidinkielellään. Bildtin hallituksesta poiketen uusi valtiopäiväenemmistö painottaa vastuun opetuksesta olevan kunnilla eikä vain vapaakouluilla. Kulttuurivaliokunnan mukaan on myös pohdittava suomenkielisen kanavan perustamista Ruotsin Radioon. Mutta saman päivän lehdessä on myös toinen juttu: pääministeriksi noussut sosiaalidemokraatti Ingvar Carlsson lupaa Helsingissä selvityttää vielä kerran, voitaisiinko suomi luokitella vähemmistökieleksi Euroopan neuvoston

mukaan. Jutussa muistutetaan Bildtin hallituksen pitäneen suomea maahantuotuna kielenä. Carlssonin mukaan asia ei ole loppuun käsitelty.

Itse vähemmistökielikomitean perustaminen kuittautuu sittemmin DN:ssä yhdellä lauseella: kesäkuussa 1995 lehti kirjoittaa saamelaisia koskevan jutun yhteydessä, että on perustettu komitea tutkimaan, mitä seurauksia Euroopan neuvoston vähemmistökielisopimuksella olisi ruotsalaiselle lainsäädännölle. Komiteaan palataan alkuvuodesta 1996 EBLULia käsittelevässä jutussa, jossa komitean kerrotaan selvittävän, pitäisikö Ruotsin allekirjoittaa vähemmistökielisopimus ja jos, niin minkätasoisesti: "Pitääkö jokainen Norrbottenin tienviitta vaihtaa, ja ennen kaikkea, mitä se maksaisi?" Jutun mukaan vaikkapa Norrbottenissa voi tulla kalliiksi taata sekä päiväkotia, tv-ohjelmat että oikeudenkäynnit saameksi, suomeksi ja tornionlaaksonsuomeksi. Kustannusten korostaminen kuljettaa juttua yhtenäisyys-kehyksen suuntaan: kustannustekstin voi tulkita niin, että olisi parempi jättää vähemmistökielet tunnustamatta. Toisaalta kustannuskeskustelu kuuluu vähemmistöprosessiin, jossa Ruotsi yrittää hahmottaa, miten se monikulttuurisuutensa organisoii. Tämä keskustelu taas mahtuu monikulttuurisuus-kehyksen piiriin.

Sisällytän monikulttuurisuus-kehykseen myös jutut, joista ilmenee, miten puheen tasolla tunnustettu monikulttuurisuus käytännössä toimii. Vuonna 1993 DN kertoo valtiopäivillä pidetyssä suomen asemaa käsitelleessä kokouksessa valtiopäivien puhemiehen painottaneen, miten valtiolla on velvollisuus vaalia vähemmistön mahdollisuuksia kehittää kulttuuriaan. Jutun perusteella valtio ryhtyy monikulttuurisuuden takeeksi. Eräässä uutisessa vuonna 1996 valtiota vaaditaan kantamaan vastuunsa vähemmistökulttuurista ja tukemaan saamelaiشتهatterin perustamista. DN uutisoi EU:n myöntäneen rahaa hankkeeseen sillä ehdolla, että myös Ruotsi osallistuu kustannuksiin.

Vuosilta 1992–1996 DN:ssä on useita esimerkkejä suomenkielisten palveluiden kangertelusta. Vuonna 1993 RSKL käy pohjoismaisista kysymyksistä vastaavan ministerin luona kertomassa, että Ruotsin kunnat laiminlyövät ruotsinsuomalaisten tarpeet. Järjestön tutkimuksen mukaan kunnat eivät informoi työntekijöitään sopimuksista, joiden perusteella Pohjoismaiden kansalaisilla on toisessa Pohjoismaassa asuessaan tiettyjä oikeuksia. Vuonna 1995 DN uutisoi valtakunnallisen Riksteaternin suomenkielisen toiminnan Finska Riksin lakkautuksen. Lakkautusta perustellaan säästöillä. Jutussa ruotsinsuomalainen asiantuntija huomauttaa, että valtiopäivät on vastuussa ruotsinsuomalaisesta teatterista. Vuonna 1996 DN seuraa huolellisesti 84-vuotiaan dementiapotilaan Saima Lehtorannan tapausta. Vain suomea osaava Lehtoranta ei saa muuttua häbolaisesta

palvelutalosta suomenkieliseen vanhainkotiin Tukholmaan, vaikka hän on saanut kodista paikan, koska kunnat riitelevät hoidon maksajasta. Håbon kunnan mukaan Lehtorannan on jäätävä Håbohon, koska palvelutalossa on usein saatavilla suomenkielistä henkilökuntaa. Kiistaa käsitellään oikeudessa, mutta asia ratkeaa vasta kun Tukholma päättää, että vanhukset, joilla on erityistarpeita, saavat muuttaa Tukholmaan. Päätöstä pidetään periaatteellisesti tärkeänä.

Vuonna 1996 DN:n romaneista kertovassa sarjassa kaikki päähenkilöt puhuvat syrjinnästä, joihin romanit törmäävät Ruotsissa edelleen. Romaniaktiivi toivoo romani chibille vähemmistöasemaa, joka nostaisi kielen statusta. Romanilapsilla on vaikeuksia saada äidinkielen opetusta opettajapulan takia. Yhden osan tapahtumapaikkana on romanilapsille tarkoitettu vapaa-ajantalo, joka sinällään on monikulttuurisuutta rakentava elementti. Sarjasta päällimmäiseksi vaikutelmaksi jää silti sosiaalisten ongelmien kimppu, joiden kanssa romanit kamppailevat. Syrjinnästä käy myös Bålstan Suomi-seuran tanssipolitiikka, josta DN kirjoittaa kesällä 1996. Seuran tanssi-ilmoituksen mukaan tansseihin ei pääse kansallispuvussa, mitä syrjintäasiamies pitää romaneiden vastaisena syrjintänä. DN ilmoittaa julkaisevansa vastaisuudessa seuran ilmoituksia vain, jos huomautus kansallispuvuista poistetaan. Keskustelu heijastaa eri vähemmistöryhmien välistä hierarkiaa, jota harvemmin ruoditaan valtamediassa.

Nippuun mahtuu vielä pari juttua monikulttuurisen mallin säröistä: vuonna 1996 kriminaalihuoltohallitus kertoo, että ruotsia osaamattomat rattijuopot tuomitaan lähes poikkeuksetta vankilaan, koska vähemmistökielistä päihdehoitoa ei ole. Lehdistötukiudistuksessa osalta vähemmistökielisiä lehtiä ollaan epäämässä tuki, koska lehtiä ei ole kirjoitettu ruotsiksi. Esityksen kerrotaan herättäneen vastalauseita. Sekin lienee särö, ettei suomen kielen erityisasema kiinnosta lehdistöä Ruotsissa vaan Suomessa, mihin DN kiinnittää huomiota. En kuitenkaan sijoita juttuja omakielisten palveluiden lakkautuksista tai muista vähemmistöjen kokemista takaiskuista yhtenäisyys-kehykseen, koska jutuilla ei rakenneta kansallista yhtenäisyyttä. Pikemminkin jutuissa tuodaan esiin palveluiden tai oikeuksien puutteet epäkohtina, jolloin jutut edistävät keskustelua monikulttuurisuuden toteutumisesta. Eivätkä kaikki jutut kuvaa vähemmistöjen vastamäkeä: vuonna 1993 DN kertoo Ruotsin Radion alkaneen suunnitella suomenkielisen digitaalisen radiokanavan perustamista ja vuonna 1996 lehti kertoo pariinkin otteeseen vähemmistön saavan kanavansa. Näkyvyyttä ruotsinsuomalaisille tuo myös juttu vuodelta 1994, jossa kerrotaan presidentti Ahtisaaren tapaamisista ruotsinsuomalaisten kanssa. Utisoipa DN myös ruotsinsuomalaisen Teatteri Kipinän Suomen-vierailun. Näiden tapahtumien uutisoiminen rakentaa sinällään

monikulttuurisuutta, koska se muistuttaa lukijoille, että maassa on vähemmistö, jolla on oikeus tiettyihin palveluihin.

Oman lukunsa monikulttuurisuus-kehyksessä muodostavat vapaakouluja käsittelevät jutut, koska vapaakouluissa kulminoituu mahdollisuus äidinkieliseen opetukseen. Vuosina 1992–1996 yli kymmenessä jutussa kerrotaan vapaakouluhankkeista, kuten Upplands Väsbyn ruotsinsuomalaisen koulun perustamisesta, tai kommentoidaan vapaakoulun ideaa niin, että juttu kokonaisuudessaan rakentaa myönteistä kuvaa vapaakouluista. Toki jutuissa esiintyy myös vapaakoulukriittisiä puheenvuoroja: vuonna 1992 Upplands Väsbyssä haastateltu kunnanpoliitikko pelkää vapaakoulujen lisäävän segregatiota ja vuonna 1994 eräässä jutussa huomautetaan vapaakoulun vieneen oppilaita kunnan kouluista, jolloin suomenkielisiä luokkia on lakkautettu. Vuonna 1994 sosiaalidemokraatti Lena Hjelm-Wallen lupaa, ettei suomenkielisiä vapaakouluja lakkauteta, jos vapaakouluihin kriittisesti suhtautuvat sosiaalidemokraatit voittavat vaalit, mutta Hjelm-Wallenista on silti tärkeää, että myös yleinen peruskoulu toimii hyvin. Kriittisistä puheenvuoroista huolimatta jutut tukevat monikulttuurisuus-kehystä, koska niissä puolletaan vapaakoulujen olemassaolon oikeutta. Useassa jutussa toistetaan, ettei kyseessä olevalla kunnalla ole mitään vapaakoulua vastaan. Keskustelun poliittista luonnetta kuvaa se, että kun porvarillinen hallitus ennen syksyn 1994 vaaleja jättää kirjelmän suomen erityisasemasta, kirjelmässä korostetaan miten välttämätöntä on perustaa uusia vapaakouluja. Kirjelmää koskeneessa tiedotustilaisuudessa kokoomuspoliitikot varoittavat vapaakoulujen sulkemisella, jos sosiaalidemokraatit saavat päättää kouluista.

Jutuissa myös vähemmistöille annetaan mahdollisuus puolustaa vapaakouluja: vuonna 1992 Upplands Väsbyn koulun tulisielu Markku Peura vakuuttaa, etteivät vapaakoulut johda segregatioon ja vuonna 1994 kokoomuslainen valtiopäiväedustaja Peeter Luksep kirjoittaa kolumnissaan, miten vapaakoulut ovat tärkein siirtolaisuudistus, koska ne kasvattavat lapsia aktiiviseen kaksikielisyyteen. Luksep kysyy, millä oikeudella julkishallinto on vuosikausia tyrmännyt vapaakoulut, kun äidinkieltä pidetään ehkä tärkeimpänä identiteettiä rakentavana tekijänä. Luksepin mukaan sosiaalidemokraattien uhkaus lakkauttaa vapaakoulujen kouluraha merkittävimpinä vuosikymmenten takaiskua. Myös nimimerkki Kåll kiinnittää vuonna 1995 huomiota vapaakoulujen niukkoihin toimintaedellytyksiin. "Jos vapaakouluille on jotain vapautta annettu, niin se on vapaus lakkauttaa toimintansa," Kåll päättelee. Vapaakoulujen puheenjohtaja Nils Lundgren kommentoi vuonna 1996 sosiaalidemokraattisen hallituksen esitystä siitä, että kunnille annetaan valta päättää vapaakouluista. Lundgrenin mukaan vapaakoulut joutuvat siten paikallispoliitikkojen armoille kuten Boråsissa, jossa ruotsinsuomalainen koulu lakkautti toimintansa sosiaalidemokraattisen

kunnanneuvoksen painostuksesta. Kunnanneuvoksen mukaan ruotsinsuomalainen koulu johtaa segregaatioon. Lundgren kysyy, miten tältä pohjalta pitäisi suhtautua Brysselin ruotsalaiseen kouluun.

Kehyksen jutuissa käytetään kaikkia mahdollisia puhetapoja: niin vähemmistön kuin enemmistönkin edustajat tuovat esiin vähemmistöjen kokeman syrjinnän ennen ja tänään. Enemmistön edustajat saavat tässäkin kehyksessä puolustaa vähemmistöjä: DN:n pääkirjoituksessa ehdotetaan, että Ruotsi voisi edes selvittää suomen vähemmistöaseman kulut, koska kieltä tarvitaan maassa. Kun valtiovalta hioo suhdettaan suomeen, käytössä on priorisointi-puhe: mille kielille vähemmistöasema kuuluu ja mitä se maksaa. Ruotsinsuomalaisten erityisasemaa oikeutetaan puolestaan vähemmistön tekemällä työllä Ruotsin yhteiskunnan hyväksi. Omakielistä opetusta oikeutetaan ihmisoikeudella, ihmisen oikeudella identiteettiinsä.

5.3.3 Yhtenäisyys-kehys

Yhtenäisyys-kehysten jutut pyrkivät kansallisen yhtenäisyyden vaalimiseen. Pyrkimystä yhtenäisyyteen heijastaa osin valtiovallan varovaisuus suomen vähemmistöaseman suhteen, mikä kävi ilmi monikulttuurisuus-kehysten jutuissa. Keskustelussa muistutettiin myös, miten suomen erityisasemaa on pantattu koska on pelätty muiden siirtolaisryhmien reaktioita. On siis pelätty, että ruotsalainen yhtenäisyys hajoaa, jos eri ryhmät alkavat vaatia oikeuksiaan. Sijoitan erityis- ja vähemmistöasema -keskustelun silti kokonaisuudessaan monikulttuurisuus-kehykseen: keskustelussa ei vaadittu kansallisen eheyden puolustamista eikä vastustettu suomen kielen erityisasemaa, vaan asema nautti keskustelussa yleistä hyväksyntää.

Sen sijaan sijoitan yhtenäisyys-kehykseen vuodelta 1993 olevan uutisen siirtolaisviraston tekemästä, suomen asemaa Ruotsissa koskevasta kartoituksesta. Viraston mukaan suomenkielisiä palveluita on mahdollista parantaa muuttamatta kielen virallista asemaa. Virasto lainaa Ruotsin suomalaisjärjestöjä, jotka vaativat suomelle samantapaista asemaa kuin ruotsilla on Suomessa. Viraston mukaan ruotsin asemalle Suomessa on historiallinen selityksensä, eikä suomella ole koskaan ollut vastaavaa asemaa Ruotsissa. Virasto lisää vielä, että Ruotsin peruskouluissa on satoja suomenkielisiä luokkia, mutta että suomalaisjärjestöjen mukaan omakielisiä palveluita on supistettu. Juttu kuuluu yhtenäisyys-kehykseen, koska sen pääsanomaa ("kielen asemaa ei tarvitse muuttaa") ei kyseenalaisteta. Samanlaista status quota vaalitaan samana vuonna valtiopäivien suomea

käsitelleessä kokouksessa, jossa mahdollisuuksia suomenkieliseen opetukseen pidetään jo ennestään hyvinä. Yhtenäisyys-kehystä rakentaa samalta vuodelta niin ikään koulutusministeri Per Unckelin lausunto, jonka mukaan suomen tukemisesta huolimatta perusvaatimus on, että kaikkien on osattava Ruotsissa ruotsia. Samaan tapaan myös eräs asiantuntija referoi tutkijoita, joiden mukaan kaksikielisyysopetus hidastaa oppilaiden integraatiota.

Yhtenäisyys-kehukseen kuuluvat myös ne koulujutut, joissa vapaakoulujen pelätään johtavan segregaatioon, eikä väittämää tasapainoteta jutussa. Vuonna 1993 niin opettajaliiton puheenjohtaja kuin sosiaalidemokraattien valtiopäiväryhmäkin vakuuttavat omissa haastatteluissaan vapaakoulujen vievän segregaatioon. Kumpikin taho pitää tärkeänä yhtenäistä koulua, jossa kohtaavat lapset eri etnisistä taustoista. Puolue muistuttaa vapaakoulujen vievän resursseja kunnallisten koulujen oppilailta. Aatteeseen istuu puolueen tuoreen pääministerin Ingvar Carlssonin kommentti joulukuulta 1994. Carlsson lupaa, ettei olemassa olevia vapaakouluja lakkauteta, joskin uusiakaan tuskin perustetaan. Samaan aikaan hyväksytyssä suomen erityisasemakirjelmässä valtiopäivät painottaa kuntien, ei vain vapaakoulujen, vastaavan suomenkielisestä opetuksesta.

Parissa ruotsinsuomalaisia vapaakouluja käsittelevässä jutussa kiinnitetään niin suurta huomiota oppilaiden ruotsin kielen taitoon, että jutut monikulttuurisuudestaan ja koulujen kaksikielisyydestä huolimatta rakentavat yhtenäisyys-kehystä. Upplands Väsbyn koulusta kertovassa jutussa mainitaan, miten ruotsin opetusta on enemmän kuin kunnallisen koulun kotikielenluokassa. Järvan ruotsinsuomalaista koulua koskeva, samantyyppinen juttu on puolestaan samassa DN:n numerossa kuin juttu Nackan kansainvälisestä koulusta. Nackan koulun pääkieli on englanti ja englanninkielisellä osastolla opiskellaan vain 40 minuuttia ruotsia viikossa. Tätä ei problematisoida. Jutussa ei keskitytä lainkaan samalla tavalla oppilaiden ruotsin taitoon kuin ruotsinsuomalaisia kouluja koskevissa jutuissa. Parissa siirtolaislapsia käsittelevässä jutussa DN kirjoittaa, miten kunta pyrkii eri toimin saamaan "kielisegregaation" tai "kieliongelmat" kuriin. Jutuista voi päätellä, että tarkoituksena on tukea ruotsin kieltä, kun taas mahdolliset puutteet lasten äidinkiellisä eivät ole kieliongelmia. Kieli käsitteenä viittaa automaattisesti ruotsiin. Tukholman Rinkebyn siirtolaislähiön kirjamesseja koskevassa jutussa korostetaan messuilla leikkivien lasten kaksikielisyyttä ja kutsutaan lasten äidinkieliä "omiksi kieliksi". Ilmaisuuksella viestittää, ettei kielillä ole statusta. Ylenpalttisella ruotsin taidon painottamisella rauhoitellaan ruotsalaisia lukijoita tyyliin "vaikka lapsilla on eri äidinkieliä, osaavat he silti ruotsia ja ovat kuten me."

Yhtenäisyys-kehukseen liittyykin huoli ei-ruotsalaisuudesta. Eräässä uutisessa vuodelta 1993 referoidaan tutkimusta, jonka mukaan ruotsalaiset toivovat, että siirtolaisista tulisi mahdollisimman paljon ruotsalaisten kaltaisia. Haaparannassa vuonna 1992 tehdyssä jutussa hämmästellään ruotsinsuomalaisten huonoa ruotsin taitoa usean Ruotsin vuoden jälkeen ja todetaan, etteivät jutun esimerkkiperheen aikuiset lapset välitä suomen kielestä. Yhtenäisyys-kehystä rakentavat myös jutut, joissa vähemmistöt saavat tehdä tilaa enemmistölle. Vuonna 1992 DN kertoo, miten suomenkielisten väärinkäyttäjien tukiryhmä lopetetaan, jotta erään sairaalan narkomaanien hoitoyksikkö voidaan säilyttää. Haastateltu sosiaalijohtaja valittelee, että kaksi ryhmää joudutaan asettamaan vastakkain. Solnassa poliitikot päättävät, ettei suomalaiseen luokkaan ole enää varaa. Useassa jutussa harmitellaan sitä, että suurkaupunkien ulkopuolella klassisen musiikin P2-kanavalla lähetetään myös vähemmistökielistä ohjelmaa. Maaseudun musiikin kuuntelijoiden väitetään jopa joutuvan syrjinnän kohteeksi. Jutut rakentavat yhtenäisyys-kehystä, koska ne heijastavat ruotsalaisuuden normiutta ja enemmistökielen etusijaa. Kehyksen puhetapana on priorisointi: kaikille ei voi antaa kaikkea, jolloin yhteiskunnan on valittava. Valinta suosii yleensä enemmistöä: jos vähemmistöt muistuttavat mahdollisimman paljon enemmistöä, ei eturistiriitoja synny, koska kaikkien tarpeet ovat yhtäläiset.

5.3.4 Identiteetti-kehys

Identiteetti-kehysten jutut luovat kuvaa siitä, mikä merkitys äidinkielellä tai etnisellä taustalla on vähemmistölle itselleen. Jutuissa pohditaan identiteetistä seuraavia erityistarpeita ja vähemmistön tarvetta tulla nähdyksi yksilönä tai ryhmänä. Kehykseen istuvat jutut, joissa vähemmistö ajaa jotain etuaan. Se, että vähemmistö ryhmittyy jonkin asian vuoksi, kertoo erityistarpeiden tärkeydestä. Muissa kehyksissä vähemmistö on yleensä keskustelun objekti, tässä subjekti. Monikulttuurisuus-kehyksessä vähemmistö toki keskustelee enemmistön kanssa monikulttuurisuuden ehdoista, mutta identiteetti-kehyksessä vähemmistö voi jäsentää identiteettiään ilman, että se keskustelee asiasta enemmistön kanssa.

Muissa kehyksissä on noussut esiin jo kosolti esimerkkejä vähemmistöjen aktiivisuudesta. Ruotsinsuomalaisten vapaakouluhankkeet, tapaamiset Suomen ja Ruotsin päättäjien kanssa ja vaatimukset vähemmistöasemasta kertovat siitä, että ryhmä pyrkii tosissaan säilyttämään identiteettinsä. Helpolla ryhmä ei pääse: Upplands Väsbyn ruotsinsuomalaisen koulun perustamista on edeltänyt kova työ ja taisto. Huddingessa vanhemmat vaativat kuntaa tiedottamaan

suomalaisluokista paremmin ja Solnassa suomalaisluokka lakkoilee vastustaakseen luokan lakkautusta. Se, että DN noteeraa ruotsinsuomalaiset uutiset ja suomalaispäättäjien tuen ruotsinsuomalaisille ja kuvailee vähemmistön toimintaa aktiiviseksi, vahvistaa jo sinällään ryhmän identiteettiä. DN kertoo myös uudesta saamelaispuolueesta ja saamelaisten pyrkimyksistä päästä Pohjoismaiden neuvoston jäseneksi. Vuonna 1995 vähemmistö ylittää vain tarkkailija-jäseneksi, saamelaisia neuvoston ylimielisyys loukkaa.

Mistä kaikki tämä vimma ja voimakkaat tunteet? Erik Bagerstam kirjoittaa, miten yksilöllä tai ryhmällä on oikeus päättää identiteetistään eli haluaako vaihtaa identiteettiään, pitää kiinni omastaan vai vaalia kaksoidentiteettiä kuten ruotsinsuomalaisuutta. Assimilaatio vie tämän valinnan mahdollisuuden. Edellä kävi ilmi, miten assimilaatiolla luotiin tornionlaaksolaisille vaikutelma siitä, ettei heidän ominaislaadullaan ole merkitystä. 87-vuotias Mimmi kertoo, miten hän on kirjoittanut jopa pääministerille lapsena kokemastaan suomen puhumiskiellosta. Ruotsinsuomalainen kirjailija Antti Jalava kuvailee, millaista oli aloittaa kirjoittaa ruotsiksi: "Kuin olisi yrittänyt maalata vasemmalla kädellä sen jälkeen, kun joku oli hakannut oikean pois." Jalava muistaa, miten opettaja nyhti kynän kädestä, jos hän kirjoitti suomeksi. Kolmessa vuodessa hän menetti suomen. Upplands Väsbyn ruotsinsuomalaista koulua käsittelevä juttu kertoo hyväksytyksi tulemisesta. Jutussa painotetaan, ettei kenenkään tarvitse koulussa hävetä ääntämystään eikä ketään kutsuta "finnjäveliksi", koska kaikki ovat suomalaisia. Rehtori Markku Peura sanoo, että koulua tarvitaan, koska kolmannenkin polven siirtolaisilla on tarve pitää kiinni alkuperästään. Vähemmistön olemassaololle omat koulut ovat välttämättömiä. Romanityttö Barinaa haastatellaan romanivanhempien aloitteesta syntyneessä vapaa-ajankodissa: Barinasta on hauskaa, että vapaa-ajankodin työntekijät haluavat myös oppia romania. Romaniaktiivi Stefano Kuzhicovin mukaan monet vanhemmat kokevat koulun uhkaavan romanikulttuuria: se, että yhdistetään romaniarvot ruotsalaiseen koulumaailmaan, vaatii erityisratkaisuja.

Parissakin jutussa pohditaan omakielisen hoidon merkitystä: Tukholman Suomikodin tulisielu Hilja Jensen kertoo vanhainkodin avajaisissa vuonna 1995, miten useista suomalaisvanhuksista tulee ruotsalaisessa vanhainkodissa apaattisia, kun ruotsi unohtuu eikä ole juttukaveria. Suomikodissa on tuttu kulttuuri, sauna ja suomalaista ruokaa. Oman kulttuurin merkityksestä viestii myös suomenkielisen radiokanavan perustamista koskeva juttu vuodelta 1995. Siinä huomautetaan, miten oma kanava antaa kuuntelijoille ruotsinsuomalaisen näkökulman tapahtumiin. Finska Riksin lakkauttamisen aikaan painotetaan ruotsinsuomalaisen teatterin tärkeyttä. Esimerkiksi nostetaan lastennäytelmä suomenkielisen karhun kieliongelmistä ruotsinkielisten parissa.

Ruotsinsuomalaisten aktiivien mukaan Suomesta tuodut vierailunäytökset eivät omaa tuotantoa vastaa.

Identiteetti-kehysten jutut kuvaavat kielen ja kulttuurin konkreettisten ilmenemismuotojen, kuten omakielisten palveluiden, syvempää merkitystä vähemmistölle. Vähemmistö voi tunnistaa jutuista itsensä ja enemmistö saa aavistuksen siitä, miltä oikeus omaan kieleen tai kielen riisto tuntuu. Romani-sarjan lukija voi haastateltavien avulla ymmärtää, miltä syrjintä tuntuu: "Kauppaan mennessä joku yleensä seuraa, etten vain varasta mitään." Jatkuva epäilyksen alaisena oleminen musertaa." Kehysten puhetapoja ovat sorto ja oikeutus: oikeus omaan kulttuuriin on ihmisoikeus, ja on sortoa ellei tämä oikeus toteudu.

5.4 Kehykset SvD:n jutuissa 1995–1996

Svenska Dagbladetin jutuista vuosilta 1995–1996 hahmottuvat samanlaiset kehykset kuin Dagens Nyheterinkin jutuista: ulkopoliittinen kehys, monikulttuurisuus-, yhtenäisyys- ja identiteetti-kehys. Tietenkin on niin, että ensin tekemäni DN:n kehysten hahmottelu on vaikuttanut SvD:n juttujen havainnointiin. En ryhtynyt kuitenkaan väkisin luomaan SvD:n jutuista täysin uudenlaisia kehyksiä, koska yhtäläisyydet DN:n kehyksiin olivat ilmeiset. Kehysten määritelmät ovat ennallaan ja kehysten sisältä löytyy niin ikään samantapaisia puhetapoja kuin DN:n kehyksistä (sorto-, puolustus-, priorisointi ja oikeutus-retoriikkaa). Yhteistä on sekin, että myös osa SvD:n jutuista istuu useampaan kuin yhteen kehykseen.

5.4.1 Ulkopoliittinen kehys

Aivan kuten DN:ssä, myös SvD:ssä vähemmistöjen tai suomen kielen asemasta tai suomenkielisistä palveluista muodostuu puheenaihe Ruotsin ja Suomen poliitikkojen väliseen keskusteluun. Vuonna 1995 SvD kertoo presidentti Ahtisaaren välittäneen huolensa vapaakoulujen tulevaisuudesta pääministeri Ingvar Carlssonille ja vaatineen suomelle erityisasemaa. Jutussa Ahtisaari tähdentää Suomen seuraavan tarkkaan jokaista muutosta, joka suomalaisia vapaakouluja koskee. Tähän Ahtisaaren Ruotsin-vierailuun palataan muissa vapaakoulujutuissa. Kokoomuksen entinen puheenjohtaja Gösta Bohman kirjoittaa pääkirjoituksellaan vuonna 1995, ettei se mitään Ahtisaaren vierailun ja Carlssonin vastauksen jälkeen on tapahtunut, vahvista sellaista optimismia, jota olisi

kohtuullista odottaa. Bohman varoittaa, että jos ruotsalaiset poliitikot eivät ole kiinnostuneita suomen kielestä, voi se vaikuttaa suomalaisten kiinnostukseen vaalia ruotsia Suomessa. SvD kirjoittaa pääkirjoituksessaan vuonna 1996, että uutiset Boråsin ruotsinsuomalaisen koulun lakkauttamisesta ovat täysin vastakkaisia niille lupauksille, joita pääministeri Ingvar Carlsson antoi vapaakoulukehityksestä huolestuneelle presidentti Ahtisaarelle. Niin ikään Pohjoismaiden neuvoston kokousta koskevassa uutisessa kansanedustaja Kimmo Sasin kerrotaan kyselleen vapaakoulujen tulevaisuudesta pääministeri Ingvar Carlssonilta.

Suomalaisministeri Ole Norrback on vuonna 1995 huolissaan Tukholman läänin suomenkielisen psykiatrisen hoidon lakkautusuhasta ja toinen suomalaisministeri, Tuula Linnainmaa, sanoo Ruotsin laiminlyövänsä suomenkielistä vähemmistöään tv-ohjelmien vaihdossa Suomen ja Ruotsin välillä, kun kolmasosa ruotsinsuomalaisista on suomalaisten ohjelmien ulottumattomissa. Kokoomuslainen valtiopäiväedustaja Chris Heister vaatii Ruotsin hallitusta ryhdistäytymään Ruotsin ja Suomen koulutusministeriöiden yhteistyöelimessä, jonka tehtävänä on suomen kielen aseman tarkkailu Ruotsin kouluissa. Kaikki nämä SvD:n uutisaiheet rakentavat ulkopoliittista kehystä. Jutuissa on yleensä läsnä myös kehukseen kuuluva vastavuoroisuus eli suomen asema Ruotsissa ja ruotsin Suomessa kytketään yhteen. Jopa käsittelystä karsimani jutut ruotsin kielen asemasta Suomessa tulevat vahvistaneeksi kehystä. Osa jutuista kertoo ruotsin voivan Suomessa hyvin, osan mukaan kieli on uhattuna, jolloin ne luovat perspektiiviä vastavuoroisuus-keskusteluun.

DN:n tapaan myös SvD:ssä on juttuja, joissa toimijana on kansainvälinen taho, EBLUL tai EU. EU:n (tai oikeammin EBLULin) kerrotaan vuonna 1995 hyväksyvän tornionlaaksonsuomalaiset vähemmistöksi, kun Ruotsin valtion hyväksyntä puuttuu. Vähemmistöjen uutisoidaan perustaneen yhteisen komitean Ruotsiin EBLULin alaisuuteen vuonna 1996. Samassa jutussa EBLULin kerrotaan hyväksyneen suomen vähemmistökieleksi Ruotsissa. Eräässä jutussa vuonna 1996 saamelaisten erityisasema ja heitä koskevat tukitoimet liitetään Ruotsin EU-jäsenyys sopimukseen. Jutussa todetaan, että saamekäräjien on ollut helpompi saada osakseen ymmärrystä Brysselissä kuin Tukholmassa. (Käytän tässä Ruotsissa vakiintunutta suomennosta saamekäräjät.) Näissä jutuissa kansainvälinen toimija laajentaa Ruotsin sisäistä keskustelua asiaksi, joka kiinnostaa myös eurooppalaista tahoja.

Liitän kehukseen myös jutut, joissa toimija hakee tukea argumentoinnilleen ulkomailta. Erään vuonna 1995 julkaistun jutun mukaan Ruotsissa on useissa yhteyksissä suorastaan kiellettyä käyttää muuta kieltä kuin ruotsia. Jutun mukaan EU käyttäytyy toisin ja pyrkii kaikin keinoin

monikielisyyteen. Vuonna 1995 Huddingen sairaalan professori muistuttaa, että vanhusten kaksikielisiä hoitokoteja on jo Yhdysvalloissa ja Hollannissa. Vuonna 1996 haastateltu monietnisyystutkija ottaa etnisistä kouluista puhuessaan malliksi Hollannin ja Kanadan ja kehottaa Ruotsia ottamaan oppia muista maista monikulttuurisuusasioissa. Yhdysvaltoja, Kanadaa ja Australiaan pidetään eräässä jutussa esimerkkeinä siitä, miten maahanmuuttajien erilaista kulttuuritaustaa voidaan hyödyntää maan kilpailutekijänä. Näissä jutuissa ei tehdä kahden valtion välistä ulkopoliittikkaa, jossa kaupankäynnin kohteena on vähemmistökieli, mutta niissä viitataan Ruotsin rajojen ulkopuolelle ja haetaan auktoriteettia ulkomailta. Siksi jutut sopivat ulkopoliittisen kehyksen raamiin.

Puhetapoina käytetään vastavuoroisuuteen tai kansainväliseen tahoon viittaavaa oikeutusta, ja suomen asemaa tai monikielisyyttä puolustavat riikinruotsalaiset käyttävät myös puolustusretoriikkaa. Sorto-puhekin on käytössä, kun puhutaan virallisen Ruotsin laiminlyönneistä tai ymmärryksen puutteesta vähemmistöjä kohtaan.

5.4.2 Monikulttuurisuus-kehys

SvD:ssä ei käydä vuosina 1995–1996 samanlaista keskustelua suomen tai muidenkaan kielten mahdollisesta vähemmistöasemasta kuten DN:ssä. Sen sijaan SvD:ssä keskustellaan periaatteellisella tasolla monikulttuurisen yhteiskunnan mallista. Tämän tutkielman kannalta keskustelussa on relevanttia suhtautuminen omakielisiin palveluihin. Tässä kehyksessä nostan esimerkkejä niistä jutuista, joissa kannatetaan oikeutta omakielisiin palveluihin.

Keskusteluun osallistuu aktiivisesti SvD:n pääkirjoitustoimittaja Thomas Gür, itse Turkista muuttanut siirtolainen. Luokittelen hänen ensimmäisen puheenvuoronsa helmikuulta 1995 monikulttuurisuus-kehukseen ja loput kirjoitukset yhtenäisyys-kehukseen. Helmikuun kirjoituksessa Gür ruotii varsin kriittisesti sitä, miten ruotsalainen yhtenäiskulttuuri tekee siirtolaisten oman verkostoitumisen ja omat instituutiot, kuten koulut, mahdottomiksi. Gürin mukaan lähinnä vain virolaisilla ja juutalaisilla on ollut omia verkostoja, ja virolaisetkin saivat taistella ruotsalaisviranomaisia vastaan perustaakseen omia koulujaan. Muut muuttajat, kuten suomalaiset, valtio on ottanut haltuunsa ja tehnyt asiakkakseen järjestämällä kotikielenopetusta, mutta ryhmien omia kouluja ei sallittu. Gürin mukaan siirtolaiset tarvitsevat kuitenkin omia verkostojaan maahan muuttaessaan, vaikka verkostot ja etninen identiteettikin menettää

merkitystään parissa sukupolvessa. Tässä Gür lähestyy yhtenäisyys-kehystä: hän ei usko etnisten ryhmien voimaan säilyttää pidemmän päälle kulttuuriaan.

Alkuvuodesta 1996 ulkoministeriön idearyhmän päällikkö Ingemar Karlsson kirjoittaa avoimesta ja suljetusta kansallisvaltiosta. Avoin käsittää kaikki saman oikeusjärjestelmän piirissä elävät yksilöt, jotka kunnioittavat yhteisiä demokraattisia periaatteita. Suljettu perustuu yhteiseen alkuperään, kulttuuriin tai kieleen. Tästä yhteisyydestä poikkeavat yksilöt suljetaan ulkopuolelle tai assimiloidaan. Vähemmistöt ovat toisen luokan kansalaisia, koska ne uhkaavat kansakunnan yhtenäisyyttä. Ann-Sofi Jakobsson ja Anna Jarstad kirjoittavat puolestaan rinnakkaisten identiteettien mahdollisuudesta. Kirjoittajat huomauttavat, miten useita valtioita pidetään virheellisesti kansallisvaltioina, koska niiden vähemmistöjä, kuten saamelaisia tai tornionlaaksolaisia, ei huomata. Sen sijaan, että pönkitettäisiin kansallisvaltioideaalia, joka sulkee osan kansasta pois, pitäisi edistää yhteistä kansallista identiteettiä, joka voi olla yhteinen useille ryhmille. Tällöin saamelainen tai suomalainen identiteetti ei ole ruotsalaisen identiteetin vastakohta, vaan yksilö voi identifioida itsensä useisiin ryhmiin. Konfliktien vaaraa ei lisää monietnisyys, vaan assimilointi. Niin ikään siirtolaisministeri Leif Blombergin lehdistösihteeri Refik Sener etabloisi kansalaisuuden käsitteen, joka kattaa kaikki maan asukkaat mutta ei sano mitään henkilön etnisestä taustasta. Käsite "siirtolainen" mielletään ruotsalaisuuden vastakohdaksi ja "ruotsalainen" sulkee taas pois yksilön kulttuuriperinnön. Refik Sener kommentoi myös ruotsin kielen merkitystä. Sener sanoo tuntevansa useita siirtolaisia, jotka osaavat ruotsia hyvin, mutta tuntevat silti ulkopuolisuutta. Haastattelussa todetaan Senerin olevan yksi niitä harvoja, jotka ovat ei-ruotsalaisesta nimestään huolimatta onnistuneet pääsemään arvovaltaiseen tehtävään.

Hans Ingvar Roth, monietnisyyden tutkija Uppsalan yliopistosta etsii kirjoituksessaan myös monikulttuurisuuden mallia. Rothin mukaan Ruotsi on keskusvaltainen maa, joka ei ole ollut kiinnostunut vähemmistöjen erityisvaatimuksista. Etnistä moninaisuutta on pidetty ongelmana, joka on pyritty kesyttämään, ettei se sekoittaisi ruotsalaisen enemmistökulttuurin normeja. Mutta jos enemmistö pyrkii vaientamaan vähemmistön identiteetin, on kuin koko ihmisarvo kyseenalaistettaisiin. Jos sen sijaan vähemmistö kokee, että heidän erityispiirteensä kiinnostavat enemmistöä, vahvistaa se vähemmistön samastumista yhteiskuntaan. Kansallista yhtenäisyyttä ei luoda kieltämällä monikulttuurisuus, vaan sallimalla se. Eräässä haastattelussa Roth puhuu ryhmäoikeuksista, jolloin yhteiskunta antaa tilaa esimerkiksi etnisille kouluille. Assimilaation sijaan maahanmuuttajat voivat vähitellen osallistua yhteiskunnan eri lohkoihin ja vaikuttaa niihin erityislaadullaan. Espanjalaisnyntinen Miguel Benito, kirjastokorkeakoulun rehtori ja toimittaja,

pohtii puolestaan, miten osa siirtolaisista haluaa pysytellä ruotsalaisen yhteiskunnan ulkopuolella, osa haluaa ruotsalaistua kaikin keinoin ja osa haluaa tietyissä tilanteissa osallistua ruotsalaiseen yhteiskuntaan ja tietyissä olla maanmiestensä kanssa. Benitosta kaikki tavat ovat integraatiota, mutta jokaisella on silti oltava oikeus perustaa instituutioitaan, kuten kouluja ja teattereita, valtion avulla. Jos tätä mahdollisuutta ei ole, kyse on assimilaatiosta. Hedi Bel Habib kehottaa kolumnissaan näkemään Ruotsin monikielisyyden kilpailuetuna eikä ongelmana. Sen sijaan, että pohditaan miten siirtolaisten ongelmat ratkaistaan, pitäisi miettiä, miten siirtolaiset voivat eri kielitaustoineen olla avuksi yhteiskunnan ongelmien ratkaisussa.

Miten monikulttuurisuus SvD:n jutuista päätellen sitten käytännössä toimii? Ruotsinsuomalaisella vähemmistöllä on ainakin jonkin verran toimintatilaa. Vuonna 1995 SvD uutisoi Tukholman kunnan antaneen hyväksyntänsä Järvan ruotsinsuomalaisen koulun perustamiselle ja maan hallituksen siunanneen ruotsinsuomalaisen lukion aloittamisen Botkyrkassa. Paikkakunnan valintaa selittää kunnan suuri suomalaisväestö. Huomattavasti enemmän palstatilaa vie kuitenkin vapaakouluhankkeiden kokema vastatuuli. Sijoitan jutut monikulttuurisuus-kehukseen, koska SvD kyseenalaistaa voimakkaasti vapaakoulujen kohtelun. Keväällä 1995 SvD kirjoittaa pääkirjoitussivullaan, että hallitus aikoo antaa kunnille enemmän valtaa päättää vapaakoulujen toimiluvista. SvD:n mukaan osviittaa tulevasta saa Borås Tidningissä 28.4. julkaistusta jutusta: siinä sosiaalidemokraattinen kunnanneuvos julistaa ylpeästi, että jos kunta saisi päättää niin ainakin ruotsinsuomalainen vapaakoulu ja Elämän sanan kristillinen koulu joutuisivat lopettamaan toimintansa. SvD:n mukaan juuri tällaisilta kunnanpoliitikoilta vapaakoulujen koulurahan on tarkoitus suojella kouluja. SvD palaa aiheeseen syksyllä ja kritisoi komiteapäätöstä, jonka mukaan kunnille annetaan lisää valtaa päättää vapaakoulujen tukirahoista. SvD:n mukaan kunnat voivat käyttää valtaansa vapaakoulujen ahdisteluun Boråsin tapaan.

SvD:n pääkirjoitussivulla entinen kokoomuksen pitkäaikainen puheenjohtaja Gösta Bohman kirjoittaa joulukuussa 1995, että Ruotsin toimenpiteet voivat vaikeuttaa ruotsinsuomalaisten lasten mahdollisuuksia saada sitä opetusta, jota kaksikielisyys vaatii. Bohman ja hänen puoluetoverinsa Chris Heister arvelevat kumpikin, että ruotsinsuomalaisten koulujen toiminta voi käydä mahdottomaksi, kun kuntien valta kasvaa. Bohman siteeraa ruotsinsuomalaisia organisaatioita, joiden mukaan koulujen määrä on vähentynyt ja kehitys pysähtynyt. Heister kysyy, onko sosiaalidemokraattinen hallitus kauniiden puheidensa mukaisesti oikeasti kiinnostunut tukemaan suomea. Boråsissa ruotsinsuomalaisten aloitteellisuutta lastensa parhaaksi ei sallita, vaan kunnan mielestä lasten tulee käydä kunnallista koulua. Heister kertoo käyneensä useissa

ruotsinsuomalaisissa vapaakouluissa, joissa "tehdään fantastista työtä." Hän muistuttaa vapaakoulujen olevan tulosta porvarihallituksen tekemästä uudistuksesta.

Keväällä 1996 SvD palaa pääkirjoituksessaan hallituksen esitykseen lisätä kuntien valtaa vapaakouluasioissa. Esityksen mukaan vapaakoululta voidaan evätä tuki kokonaan, jos sillä on "kielteisiä vaikutuksia kunnan koululaitokseen" eli jos kouluun tulee paljon oppilaita. SvD ihmettelee, miksi sosiaalidemokraatit vaivautuivat selvittämään asiaa, kun esitystä vastustaneita lähetevastauksia ei kuunneltu. Lehti siteeraa jälleen Boråsin kunnanneuvosta ja kirjoittaa, että kunnallispoliitikkojen henkilökohtaiset mielipiteet ratkaisevat, jos esitys toteutuu. Pari kuukautta myöhemmin SvD kirjoittaa pääkirjoitussivullaan, että vapaakoulujen lakkauttaminen on alkanut: "Se tapahtui vieläkin nopeammin kuin olimme pelänneet. Vain reilu kuukausi hallituksen vapaakouluesityksen jälkeen tulee tieto, että Boråsin ruotsinsuomalainen koulu joutuu lopettamaan toimintansa." Lehti siteeraa koulun säätiön puheenjohtajaa, jonka mukaan kunnanneuvos on säilyttänyt vanhemmat ja koulu on antanut periksi. SvD lainaa Borås Tidningiä, jonka mukaan kunnanneuvos on lakkautukseen tyytyväinen. Hänen mukaansa ruotsinsuomalaiset koulut johtavat segregaatioon eikä niitä tarvita. SvD:n mukaan kunnanneuvos ei tiedä, mitä segregatio on. Segregatiota ei ole se, että perheet vapaaehtoisesti valitsevat lapsilleen suomenkielisen koulun. SvD kysyy, miten pahana ruotsalaiset pitäisivät sitä, jos ulkomailla poliitikot haluaisivat sulkea paikkakunnan ruotsalaisen koulun. Lehti lisää, että vapaakouluja on vastustettu myös porvarivaltaisissa kunnissa. Vuonna 1996 SvD kirjoittaa vapaakouluista vielä kahdesti pääkirjoituksessaan: hallituksen esitys ja tehtävä valtiopäiväpäätös jättävät koulut kunnallispoliitikkojen mielivallan vietäväksi. Esimerkkinä käytetään Boråsia.

Se, että SvD varaa pääkirjoitussivultaan runsaasti tilaa vapaakoulukeskusteluun, kertoo aiheen statuksesta. Keskustelulla tehdään tietenkin myös yleistä puoluepolitiikkaa, mutta Boråsin ruotsinsuomalaisen koulun käyttäminen esimerkkitapauksena sitoo jutut monikulttuurisuuskehikseen, koska lehti asettuu vähemmistökouluun tueksi. Sama monikielisyyden salliva linja on löydettävissä myös muissa suomenkielisiä palveluja koskevissa jutuissa. Kun Tukholman läänin suomenkielistä psykiatrista hoitoa uhkaa lakkautus, lehti siteeraa Huddingen sairaalan ylilääkäriä, joka kritisoi säästösuunnitelmia voimakkaasti. Lääkäri varoittaa, että jos suomenkielinen henkilökunta hajotetaan, eivät asiakkaat sitä enää löydä. Vaihtoehdoksi jää terapian antaminen tulkin välityksellä. Kahdessa Tukholman Suomikodista kertovassa jutussa SvD kirjoittaa, että kotia tarvitaan kipeästi. Suomikodin edustajan mukaan monet sairaalat ovat kiitollisia siitä, että saavat lähettää Suomikotiin hankalat potilaansa, joiden elämänlaatu nousee äidinkielisessä ympäristössä.

Jutussa siteerataan Huddingen sairaalan professoria Bengt Winbladia: "Näillä ryhmillä on oikeus asianmukaiseen hoitoon, sen me olemme heille velkaa."

Toinen SvD:n seuraama hoitoalan episodi on Saima Lehtorannan tapaus, josta DN:kin kirjoitti. Lehtorannan tyttäret taistelevat saadakseen äitinsä Suomikotiin, mutta Håbon kunta ei päästä vanhusta muuttamaan. SvD siteeraa kuntaa, jonka mukaan sille aiheutuisi muutosta 360 000 kruunun lisäkulut. SvD siteeraa myös kuntaliittoa, jonka mukaan vanhuksella on oikeus muuttaa kunnasta toiseen. Myös lääkärin lausunto tukee tyttärien kantaa. Asian ratkettua SvD kirjoittaa Tukholman poliitikkojen päättäneen, että Lehtoranta saa paikan Suomikodista. Lehtoranta pääsee siten muuttamaan håbolaisen palvelutalon neljännen kerroksen asunnostaan. SvD:n sanavalinta antaa ymmärtää, että lehden sympatiat ovat Lehtorannan puolella. Se, että lehti kirjoittaa omakielisistä palveluista, kertoo siitä, että lehti pitää palveluja tärkeinä. Jutut sopivat monikulttuurisuus-kehykseen siitäkin syystä, ettei niissä tyydytä kertomaan viranomaisten kulloisiakin päätöksiä, vaan kuullaan myös asianomaisia.

Toki SvD kirjoittaa myös vähemmistöjä kohdanneista takaiskuista. Lehti noteeraa suomenkielistä teatteritoimintaa Finska Riksiä koskevat säästösuunnitelmat ja kertoo RSKL:n pyytäneen valtakunnanteatterin hallitusta varaamaan erikseen määrärahat Finska Riksille. Liitto muistuttaa valtiopäivien päättäneen joulukuussa 1994 suomen kielen erityisasemasta, jonka pohjalta ruotsinsuomalaisia koskevat ratkaisut pitäisi tehdä. Kyseessä on yksi niistä harvoista kerroista, kun SvD:ssa viitataan suomen erityisasemaan. SvD kirjoittaa myös Ruotsin Radion aikeista sijoittaa uuden suomenkielisen radiokanavan päätoimitus Göteborgiin säästösyistä. Lehti huomauttaa, että ruotsinsuomalaisista kaksi kolmasosaa asuu Tukholman seudulla. SvD uutisoi myös Ruotsi laiminlyövänsä suomenkielistä vähemmistöään, kun kolmasosa ruotsinsuomalaisista ei voi katsella Suomesta saatavia ohjelmia. Eräänä epäkohtana voi pitää ulkopoliittisessa keskustelussa esiin tullutta huomiota siitä, että saamelaisvaatimuksia on ymmärretty paremmin Brysselissä kuin Tukholmassa. Eräissä mielipideartikkelissa kiinnitetään huomiota siihen, miten Ruotsista on tullut antisemitististen CD-levyjen ja lehtien eurooppalainen tuotantokeskus. Laki kiihotuksesta kansanryhmää vastaan on tehoton: vain pieni osa lain perusteella nostetuista syytteistä johtaa tuomioon. "Mittapuu sille, miten demokraattinen yhteiskuntamme voi, on se miten suojelemme vähemmistöjämme," artikkelin kirjoittajat huomauttavat. Jutut sopivat monikulttuurisuus-kehykseen, koska niissä nostetaan aiheet esiin epäkohtina.

Useassa jutussa kiinnitetään huomiota maan monikulttuurisen historian käsittelyyn.

Historiakäsityksiä ei DN:n tapaan kytkeä keskusteluun erityis- tai vähemmistöasemasta, tosin yhdessä jutussa historia yhdistetään ruotsinsuomalaisten vapaakoulujen olemassaolon oikeuteen. Gösta Bohman pohjustaa kolumniaan vapaakouluista katsauksella Ruotsin ja Suomen yhteiseen historiaan vuodesta 1527 lähtien, jolloin hoviväki Kustaa Vaasan pojista alkaen osasi suomea ja kirkoissa saarnattiin suomeksi ja ruotsiksikin. Ruotsinsuomalaisten historia nousee esiin myös 1800-luvun metsäsuomalaistutkija Carl Axel Gottlundin henkilökuvasta. Jutussa kerrotaan, miten Gottlund vaati Värmlantiin suomalaista kihlakuntaa. Vaatimusten ansiosta suomalaisyhteisö tuli päättäjien tietoisuuteen, jolloin viranomaiset tekivät kaikkensa tukahduttaakseen suomalaisuuden. Norrbottenin historiaa koskevan väitöskirjan esittelyssä todetaan, että Norrbottenilla voisi historiansa perusteella olla merkittävä rooli Ruotsin kieli- ja kulttuurikeskustelussa, mutta ei ole. Norrbottenissa voi nähdä, miten ruotsalainen vähemmistöpolitiikka on vuosisatojen ajan toiminut: "Tämän häpeätahran monet haluavat maalata yli sillä, että he puhuvat kaukaisissa maissa tapahtuneista väärinkäytöksistä." Toisessa jutussa muistutetaan rajajoen jakaneen vuonna 1809 suomenkielisen kielialueen kahtia: useiden mielestä rajan olisi voinut vetää Kalix-jokea pitkin, jotta alue olisi säilynyt yhtenäisenä. Jutussa kerrotaan, miten Tornionlaakso on eteläruotsalaiselle eksoottinen: kylän raitilla puhutaan suomea, vaikka kaikki osaavat tietenkin ruotsia. Jutussa kuvaillaan, miten vanhemmalle väelle ruotsi tuottaa vaikeuksia ja litteroidaan erään haastateltavan puhetta: "Tet är så tungt att prata svenska." Sympatiat ovat vähemmistön puolella, siksi liitän kirjoituksen monikulttuurisuus-kehykseen.

Parissakin jutussa kaivellaan ruotsalaisen rotubiologian historiaa. Toisessa muistellaan ruotsalaisen Anders Retziuksen teoriaa lyhytkalloisista suomalaisista ja pitkäkalloisista ruotsalaisista ja fyysisten ominaisuuksien määräämistä luonteenpiirteistä, kuten älykkyydestä. Toisessa muistutetaan, miten valtiopäivät päätti yksimielisesti rotubiologian laitoksen perustamisesta Uppsalaan, minkä tulisi antaa aihetta itsetutkiskeluun. Antisemitismin historiaa käsittelevässä jutussa kerrotaan, miten juutalaisuus esitettiin maailmansotien välisenä aikana Ruotsissa vieraana elementtinä. Tämän arvellaan johtaneen empatian puutteeseen juutalaispakolaisia kohtaan. Sotien jälkeen antisemitistinen diskurssi unohdettiin. Artikkelin mukaan huono antisemitismin historian tuntemus mahdollistaa ilmiön tänäkin päivänä.

Lars Lönnroth kirjoittaa, miten Ruotsi on ollut kulttuurien sekoittumisen aluetta jo 800-luvulta lähtien, "mikä ei todellakaan ole valitettavaa." Sekoittuminen on hedelmällinen prosessi, joka estää yhteiskuntaa taantumasta. Nostan monikulttuurista historiaa käsittelevät jutut esiin, koska ne luovat

kaikupohjaa yhtenäisyys-kehyksessä käytävälle keskustelulle Ruotsin kulttuurin koostumuksesta. Monikulttuurisuuskäsityksillä on merkitystä sittemmin myös vähemmistöasemakeskustelussa. Kehyksen puhetapoina ovat puolustus, oikeutus, sorto ja priorisointi. Etenkin enemmistöimijat puolustavat vähemmistöjen oikeuksia omakielisiin palveluihinsa, joita päättäjät panttaavat säästösyistä. Palvelut oikeutetaan yleisillä ihmisoikeuksilla ja oikeudella identiteettiin, mutta myös vähemmistöjen historialla Ruotsissa. Vähemmistöjen kokemaa vastatuulta pidetään sortona.

5.4.3 Yhtenäisyys-kehys

Yhtenäisyys-kehysten jutuissa etusijalle asetetaan ruotsalaisuus, johon vähemmistöjen tulisi mukautua. Keskustelusta suuri osa on SvD:n pääkirjoitustoimittajan Thomas Gürin varassa. Gürin kirjoituksen helmikuulta 1995 määrittelin monikulttuurisuus-kehysten jutuksi, koska siinä Gür kritisoi yhtenäiskulttuurin tekevän vähemmistöjen omat instituutiot mahdottomiksi. Tämän jälkeen julkaistuissa jutuissa Gür korostaa ruotsalaista yhtenäisyyttä niin paljon, että ryhmittelen ne yhtenäisyys-kehykseen.

Huhtikuussa 1995 Gür kirjoittaa, että puheet Ruotsin historiallisesta monikulttuurisuudesta ovat vääristelyä. Ruotsi on etnisesti homogeeninen, joskin maassa on ollut harvalukuisia vähemmistöjä kuten saamelaisia, suomalaisia, juutalaisia tai mustalaisia (tekstissä muodossa zigenare). Nämä vähemmistöt ovat eläneet periferiassa tai ilman oikeuksia, jolloin ne eivät ole vaikuttaneet ruotsalaisen kansallisvaltion syntyyn. Siksi vähemmistöjä kutsutaan usein ruotsalaisiksi. Sotien jälkeen maa on monikulttuuristunut, mutta ruotsin kielessä ei ole termiä ihmisille, jotka ovat Ruotsin kansalaisia, mutta eivät etnisesti ole ruotsalaisia. Gürin ajatukset toistuvat Thomas Hylland Eriksenin arvostelussa, jonka tämä on tehnyt Gürin kirjasta keväällä 1996. Kirjan mukaan valtio pakottaa siirtolaiset valitsemaan kahden äärimmäisyyden väliltä, assimilaation tai oman kulttuurin säilömistä. Gür väittää, ettei useilla siirtolaisilla ole mitään yhteenkuuluvuuden tunnetta siihen ryhmään, johon heidän väitetään kuuluvan. Se, että kohdellaan jonkin ryhmän edustajana voi itsessään olla leimaavaa. Valtion tuki vähemmistölle vaikeuttaa yksilön irtipääsyä yhteisöstä, johon tämä ei halua kuulua. Kulttuuri, joka tarvitsee valtion tukea, on tuhoon tuomittu. Getto tai etninen verkosto voi olla hyväksi yksilölle vain, jos tämä voi halutessaan jättää sen. Kotikielenopetus voi olla järkevää yksittäisissä tapauksissa, mutta erittäin järjetöntä toisissa. Gürin mukaan vähemmistö-käsite on epäjohdonmukainen. Ruotsin juutalaiset on luokiteltu vähemmistöksi, vaikka he ovat ruotsinkielisiä. Gür palaa käsitekritiikkiinsä uudelleen maaliskuussa 1996. Käsitteellä lyödään

samaa kieltä puhuvat yhteen, vaikka näillä ei olisi toistensa kanssa tekemistä, kuten suomalaisilla siirtolaisilla ja tornionlaaksolaisilla: "Kaiken kukkuraksi Ruotsin juutalaisista tuli kielellinen vähemmistö" ("Värre var att de svenska judarna också blev en språklig minoritet på köpet").

Gür kirjoittaa vielä uudemman kerran Ruotsin monikulttuurisuudesta. Hänen mukaansa monikulttuurisuutta ei ole olemassa, vaan on ja on aina ollut vain ruotsalainen kulttuuri ja kansa ja tämän eri variaatioita. Maa ei monietnisty myöskään jatkossa. Ruotsalaisiin verrattuna muut ryhmät ovat merkityksettömiä ja ne assimiloituvat. Ruotsalaiset tulevat sietämään Ruotsin kansalaisia, jotka eivät identifioi itseään ruotsalaisiksi niin kauan kuin ruotsalaisen kulttuurin asemaa ei kyseenalaisteta. Ruotsin kieli tulee aina olemaan ainutkertainen kitti ruotsalaisuudelle. Suomenruotsalaiset säilyvät ruotsalaisina, koska he pitävät yllä ruotsin kieltä. Kaikkia sitoo yhteenkuuluvuuden tunne, joka ei synny siitä, "keitä vanhempamme ovat, vaan siitä keitä lapsemme ovat, ja he ovat ruotsalaisia". Syksyllä 1996 julkaistussa haastattelussa Gür sanoo, että siirtolaisten tukeminen voidaan ymmärtää ruotsalaisten syrjimiseksi, mutta omin voimin siirtolaiset voivat perustaa vaikka omia kouluja. Teksteistä käy ilmi, että lukion opinto-ohjaaja suositteli Gürin hyödyntämään turkkilaistaustaansa. Gür koki kehotuksen loukkaavaksi, koska kulttuurinen identiteetti on ihmisen yksityisasia. Haastattelussa Gür kertoo parikymppisenä siirtolaisena päättäneensä ryhtyä ruotsalaiseksi ja vaihtaneensa turkkilaisen etunimensä Thomakseen.

Kummastelen Gürin tapaa tarkastella vähemmistöä välttämättömänä pahana, josta yksilö pyrkii eroon. Valtion tuki vähemmistölle voi olla myös yksilön kannalta tervetullutta ja omia kouluja perustettaessa suorastaan välttämätöntä. Gürin logiikalla useimmat eurooppalaiset kulttuurit ovat tuhoontuomittuja, koska ne saavat julkista tukea. Tekstien perusteella vähemmistöillä ei ole mahdollisuutta määritellä itse identiteettiään, koska Gürin visio assimilaatiosta on niin vahva. Suomenruotsalaisten määrittelemisen ruotsalaisiksi on suoranainen asiavirhe, ja Gür on melko yksin myös Ruotsin yksikulttuurista historiaa koskevan teesinsä kanssa, kun vertaa mitä monikulttuurisuus-kehyksessä asiasta kirjoitettiin. Mahdollisesti Gürin omat henkilökohtaiset ratkaisut vaikuttavat hänen tapansa jäsentää asioita.

Gürin ajatuksissa on jonkin verran ristiriitaa, koska assimilaatiopainotuksestaan huolimatta hän näkee vähemmistöjen omat koulut mahdollisina. Samalla tavalla ristiriitaisia ovat balkanilaissyntyisen kulttuurisosiologin Aleksandra Ålundin pohdinnat. Hän vastustaa assimilaatiota ja yhtenäiskulttuuria, mutta myös sitä, että siirtolaisten erityistarpeet ilmenisivät omina kouluina tai sairaaloina. Valtion tuki siirtolaisjärjestöille voimistaa etnistä identiteettiä, joka

puolestaan johtaa segregaatioon. En ymmärrä, miten vähemmistöt voivat olla assimiloitumatta, jos etnistä identiteettiä ei pidetä hyvänä ja jos erityistarpeita ei voi ottaa käytännössä huomioon. Yksiviivaisempi yhtenäisyys-eetos näkyy sen sijaan Hoforsia koskevassa reportaasissa. Jutun mukaan Hoforsin kunta toivottaa pakolaiset tervetulleiksi, kunhan he kunnioittavat hoforsilaisia tapoja. Reportaasissa sanotaan, että pakolaisten on hyvä aavistaa ne rituaalit, jotka saavat syntyperäiset ruotsalaiset tuntemaan olonsa mukavaksi.

Parissa koulua käsittelevässä jutussa korostetaan voimakkaasti ruotsalaisuuden normia. Botkyrkan kokoomuslainen kunnanpuolue kirjoittaa vuonna 1995, miten Ruotsi on ruotsalainen ja maan kieli on ruotsi. Siksi kotikielenopetuksesta olisi tehtävä kunnille vapaaehtoinen aine. Kouluissa erinomaisen ruotsin taidon pitäisi olla ehdoton vaatimus. Toisessa jutussa sosiaalidemokraattinen, turkkilaistaustainen kunnallispoliitikko pitää vapaakoulujärjestelmää segregoivana, koska sen avulla ruotsalaiset sijoittavat lapsensa ruotsalaisiin kouluihin. Poliitikko ymmärtää vanhempia. Hänkään ei laittaisi lapsiaan luokkaan, jossa ruotsalaiset ovat vähemmistössä: "Haluan, että ruotsalainen kulttuuri on normittava (normgivande)." Käytännön sulauttamisesta kertoo tammikuussa julkaistu pikku-uutinen, jonka mukaan Norrtäljen kunta lakkauttaa suomenkieliset luokat Hallstavikissa. Suomenkieliset lapset "integroidaan ruotsalaisiin luokkiin." Lehden mukaan syynä lakkautukseen on oppilaspula. Olen itsekin tehnyt juttuja samojen luokkien lakkauttamisesta ja kiinnitän huomiota siihen, ettei jutussa ole haastateltu asianosaisia, suomalaisluokkien lapsia tai vanhempia. Vapaakouluista käytävän keskustelun vastapainoksi sopii silmäys Madridin skandinaavista koulua käsittelevään reportaasiin. Jutussa on toki monikulttuurisia elementtejä, siinä mainitaan, että koulun skandinaaviset oppilaat saavat opetusta kotikielissään. Muutoin jutussa on voimakas ruotsalaiskansallinen eetos: "Täällä pieni sinikeltainen sydän lyö rohkeasti ja yksinään Kastilian vallasmiesten ympäröimänä. Täällä jokainen ruotsalainen pedagogi on gladiaattori, joka taistelee puolustaakseen ruotsalaista perintöä."

Kehyksen puhetapoja ovat priorisointi, sorto ja oikeutus. Ruotsalaisuus ja ruotsin kieli priorisoidaan normiksi, jolle muut kulttuurit ja kielet ovat alisteisia. Normista poikkeava asettuu alttiiksi syrjinnälle, mutta myös ruotsalaista enemmistöä voidaan syrjiä tukemalla vähemmistöjä. Ruotsalaisuuden etusija oikeutetaan sen historiallisella hegemonialla.

5.4.4 Identiteetti-kehys

Edellisissä kehyksissä on jo esiintynyt runsaasti esimerkkejä vähemmistöjen työstä kulttuurinsa säilyttämiseksi. Vuonna 1995 ruotsinsuomalaiset perustavat vapaakoulua Järvaan ja lukiota Botkyrkaan. Ruotsinsuomalaiset kääntyvät oikeuden puoleen saadakseen kunnan maksamaan asianmukaista tukea vapaakoululle Boråsissa. RSKL pyytää valtakunnanteatteria suojaamaan erikseen Finska Riksin määrärahat. RSKL ja Ruotsissa asuvien suomenruotsalaisten järjestö Fris alkavat vuonna 1996 tuoda Suomesta Ruotsiin kananmunia hankkiakseen varoja seuratoimintaan. Tukholman Suomikodin kerrotaan olevan vuosien työn tulos ja dementiaa sairastavan Saima Lehtorannan tyttäret vaativat oikeudessa äidilleen suomenkielistä hoitopaikkaa. RSKL, saamekäräjät ja Tornionlaaksolaisten valtakunnanliitto perustavat yhteisen EBLULin alaisen vähemmistökomitean Ruotsiin.

Liitän kehykseen myös jutut, joissa vähemmistöt saavat näkyvyyttä Ruotsin tai Suomen poliitikkojen rinnalla. Jutuissa on monikulttuurisuus-kehyksenkin aineksia, koska näkyvyys rakentaa monikulttuurisuuden kuvaa. Presidentti Ahtisaari tapaa valtiovierailullaan RSKL:n edustajia. Kokoomuspoliitikko Gösta Bohman siteeraa ruotsinsuomalaisia organisaatioita koulukirjoituksessaan, ja puoluetoveri Chris Heister kertoo käyneensä useissa ruotsinsuomalaisissa kouluissa, "joissa tehdään fantastista työtä". SvD uutisoi, kun tornionlaaksolaisten edustaja osallistuu ensi kertaa EBLULin kokoukseen Brysselissä: edustajuus on iso askel tornionlaaksolaisille, jotka ovat taistelleet kymmenen vuotta saadakseen kielelleen vähemmistöaseman. Jutut sopivat identiteetti-kehykseen, koska niissä vähemmistö saa identiteetilleen vahvistuksen. Monikulttuurisuus-kehyksessä lainasin Hans Ingvar Rothin ajatuksia enemmistön antaman hyväksynnän suuresta merkityksestä vähemmistölle.

Roth kirjoitti niin ikään, että jos enemmistö tukahduttaa vähemmistön identiteetin, on kuin koko ihmisarvo kyseenalaistettaisiin. Ihmisarvosta on pitkälti kyse, kun tarkastelee, mikä merkitys omalla identiteetillä juttujen perusteella on vähemmistöille. Suomikoti-jutuissa todetaan, miten useat eläkeläiset ovat työskennelleet Ruotsissa pitkään, mutta vierastavat kunnallisia palveluja heikon ruotsin taidon takia. Samoin kerrotaan aivoverenvuotopotilaasta, joka oli mykkä kunnes pääsi Suomikotiin. Kukaan ei ollut tullut ajatelleeksi, että mykkyys joutui sairauskohtauksen lisäksi vieraskielisestä ympäristöstä. Jutussa haastatellaan dementiautkija Sirkka-Liisa Ekmania, jonka mukaan esimerkkitapaus on tavallinen. Potilaiden elämänlaatu nousee äidinkielisessä ympäristössä, mikä viivyttänee seniiliyttä. Kuvatekstissä kerrotaan aivoverenvuotopotilaan saunomisesta Suomikodissa. "Sitä on kuin uusi ihminen," lehti siteeraa potilasta suomeksi. Suomenkielinen teksti vahvistaa vaikutelmaa äidinkielen merkityksestä potilaalle. Jopa ruotsinsuomalaisen lukijan

identiteetti vahvistuu, kun hän näkee valtakunnallisessa lehdessä suomea. SvD käyttää suomenkielistä tekstiä tehokeinona myös kuvatessaan Saima Lehtorannan jutustelua tyttärensä kanssa. Suomenkielinen teksti korostaa Lehtorannan yksikielisyyttä ja omakielisen hoidon tarvetta. Kehyksen puhetapoina ovat puolustus, sorto ja oikeutus, jolloin keskeistä on vähemmistöjen oikeus identiteettiinsä ja ihmisarvoiseen elämään.

5.5 Kehykset DN:n jutuissa 1997–1999

Teen seuraavaksi yhteenvetoa Dagens Nyheterin jutuista vuosilta 1997–1999. Kehysjako on sama kuin aiempien vuosien analyyseissä: ulkopoliittinen kehys, monikulttuurisuus-, yhtenäisyys- ja identiteetti-kehys. Kehyksistä löytyvät puhettavat ovat nekin ennallaan (sorto-, puolustus-, priorisointi ja oikeutus-retoriikka). Edellisten analyyseiden tapaan osa jutuista asettuu useampaan kuin yhteen kehykseen.

5.5.1 Ulkopoliittinen kehys

Ulkopoliittisen kehyksen ominaispiirteet ovat tässä analyyseissä samat kuin vuosien 1992–1996 analyyseissä: vähemmistön asemasta ja oikeuksista tulee ulkopoliittinen kysymys esimerkiksi Ruotsin ja Suomen valtioiden välillä. Kehyksen jutuissa haetaan myös tukea Ruotsissa asuvien vähemmistöjen oikeuksille kansainvälisistä sopimuksista tai organisaatioista.

Vuosina 1997–1999 useissa jutuissa keskustelua ruotsinsuomalaisten vähemmistöasemasta käydään nimenomaan Ruotsin ja Suomen päättäjien välillä. DN kertoo Suomen EU-ministerin Ole Norrbackin julistaneen, että suomelle on annettava Ruotsissa vähemmistöasema tai muuten maiden suhteet huononevat. Eräässä pääkirjoituksessa Norrbackin kerrotaan saaneen asiasta eduskunnassa kirjallisen kysymyksen, johon tämä on vastannut sanomalla, että vähemmistöaseman saaminen on Suomelle kansallinen etu ja yksi Suomen hallituksen tärkeimmistä tavoitteista. DN kirjoittaa Suomen suurlähettilään Heikki Talvitien tavanneen ruotsalaisministereitä suomenkielisen väestön puolesta ja uskovan, että Ruotsin hallitus haluaa ratkaista kysymyksen parhaalla mahdollisella tavalla. Keskustan puheenjohtaja Olof Johansson lupaa Suomen keskustan puheenjohtajalle Esko Aholle patistaa pääministeri Göran Perssonia ja tehdä kaikkensa, jotta suomi saa vähemmistöaseman. Aho kommentoi tilannetta sanomalla, että Suomelle kaksikielisyys on kunnia-

asia ja sen pitäisi olla sitä myös Ruotsille. Jutuissa viitataan myös presidentti Martti Ahtisaaren ja pääministeri Paavo Lipposeen, joiden kerrotaan tarttuneen toimeen suomen kielen puolesta. Ahtisaari korostaa kielikysymyksen merkitystä uudelle Ruotsin Helsingin-suurlähettiläälle, ja kommentoi asiaa vierailullaan Tukholmassa: "Minusta perusperiaate on, että suomelle on annettava suoja koko maassa." Ahtisaari antoi lausuntonsa RSKL:n tiloissa, mikä viestii siitä, että ruotsinsuomalaiset ovat kääntyneet asiassa presidentin puoleen. RSKL tapaa myös pääministeri Paavo Lipposen tämän Tukholman-vierailulla. RSKL:n pääsihteeri Esko Melakari sanookin saavansa Suomen hallitukselta tukea toimilleen.

Ruotsissa asuva suomenruotsalainen toimittaja Erik Bagerstam kirjoittaa, että suomalaispoliitikot muistuttivat jo 1980-luvun alussa ruotsalaisministereitä suomalaislasten oikeudesta saada äidinkielen opetusta pohjoismaisen kulttuurisopimuksen mukaisesti. Eräässä pääkirjoituksessa kerrotaan Suomenruotsalaisten kansankäräjien Tukholman-vierailusta, jolla kansankäräjien edustajat vaativat suomelle vähemmistöasemaa koko maassa tai muutoin Ruotsin menettelyä pidetään Suomessa äärimmäisen ynsänä. Jopa entinen presidentti Mauno Koivisto kommentoi suomen tilannetta Tukholman-käynnillään ja pitää kielen uhattua asemaa Ruotsin ja Suomen välisten suhteiden yhtenä konfliktiaiheena. Vähemmistökielikomitean esitettyä vähemmistöasemaa myös suomen kielelle pääministeri Paavo Lipponen kutsui käännettä virstanpylvääksi Suomen ja Ruotsin välisissä suhteissa. Uutisen mukaan päätös parantaa Lipposen ja Perssonin yhteistyöilmastoa. Vähemmistökielikomitean esityksen valmistuttua DN kirjoittaa pääkirjoituksessaan, että komitean päätös hyväksyä suomi vähemmistökieleksi on periaatteellisesti oikea: "Suomi ja ruotsi ovat eläneet rinnakkain useita vuosisatoja, ei vain nykyisen Suomen alueella vaan myös meidän puolella Itämeren. Tämä on itsestäänselvyys suomalaisesta horisontista katsoen ja sen pitäisi olla sitä myös ruotsalaisesta." Luonnehdinta vahvistaa kuvaa kielikeskustelusta Ruotsin ja Suomen välisenä puheenaiheena.

DN:n toimittajat kiinnittävät vuosina 1997–1999 toistuvasti huomiota siihen, miten kielikysymys herättää enemmän kiinnostusta Suomessa kuin Ruotsissa. Jutuissa kerrotaan, miten Ruotsin ja Suomen suhteet uhkaavat saada vakavan kolauksen, jos suomea ei luokitella vähemmistökieleksi ja että ennakkotiedot suomen jättämisestä kielilain ulkopuolelle ovat johtaneet vastalausemyrskyyn Suomessa. Eräässä pääkirjoituksessa kirjoitetaan, että Suomesta tulevat signaalit käyvät yhä selkeämmiksi: Ruotsin odotetaan osoittavan, että suomella on erityisasema Ruotsissa. Pääkirjoituksen mukaan suomalainen näkökulma ei ole kohtuuton, vaikka muodollisesti Ruotsin ei ole vaikea torjua suomalaisia toivomuksia (de finländska önskemålen), koska Euroopan neuvoston

vähemmistökielisopimus ei koske siirtolaiskieliä. Pääkirjoitus nostaa pintaan ulkopoliittisen kehyksen ytimen toteamalla, ettei kyse ole vain vähemmistökielen määritelmästä vaan kysymyksellä on myös ulkopoliittinen ja moraalinen ulottuvuus. Kirjoituksessa muistutetaan, etteivät ruotsi ja suomi ole eläneet rinnakkain tasavertaisina kielinä, vaan ruotsi on ollut Suomessa hallitsevan eliitin kieli samalla kun Tornionlaakson suomenkieliset ovat olleet kovan ruotsalaistamispolitiikan kohteina: "Suomessa ollaankin herkkiä kaikelle, mikä voidaan käsittää Ruotsin ylenkatseeksi Suomea ja suomen kieltä kohtaan." Siksi pääkirjoituksen mielestä Ruotsin on tultava jollain tavoin Suomea ja suomenkielisiä vastaan.

Pääkirjoitus on selkeä esimerkki niistä jutuista, joissa ruotsin asema Suomessa ja suomen Ruotsissa kytketään yhteen. Muitakin esimerkkejä on: toisessa pääkirjoituksessa otetaan esiin suomenruotsalaisten pelko siitä, että Ruotsin kitsas asenne suomea kohtaan heikentää ruotsin asemaa Suomessa. Kirjoituksessa tähdennetään, että kun Ruotsissa vähemmistöjä ei ole nähty, ovat suomenruotsalaisten kokemukset toisenlaisia: "He tietävät, mitä on kuulua kielelliseen vähemmistöön ja mitä vähemmistösuoja merkitsee koko yhteiskunnalle." Vähemmistöpyrkimykset tuntuvat avautuvan lehdelle suomenruotsalaisten kautta. Eräässä jutussa vuonna 1997 DN kertoo Suomenruotsalaisten kansankäräjien haluavan, että vähemmistökielikomitea tunnustaa suomen selkokielellä koko maassa, muutoin Ruotsin valtiopäivät voi rimpulla hankkeesta irti. Kansankäräjät opastaa siis Ruotsia koko kädellä, eikä luottamus valtiopäiviin ole suuri. Kansankäräjien mukaan Suomessa ihmetellään, miksi suomalaisia kohdellaan Ruotsissa kuin keitä tahansa siirtolaisia. Ruotsinsuomalaisten historiasta kertovan kirjasarjan esittelyssä mainitaan, että ruotsalaiset tuomitsevat hanakasti etniset puhdistukset ulkomailla, ja muistutetaan vastaavasti tornionlaaksolaisten kohtelusta. Päätelmänä on, että suvaitsevaisuus ruotsia kohtaan on aina ollut suurempi Suomessa kuin suomea kohtaan Ruotsissa: jos Ruotsissa sovellettaisiin Suomen kielilakia, olisi Ruotsissa 38 kaksikielistä kuntaa. (Taustaksi kerrottakoon, että Suomen kielitilanne kiinnostaa DN:ää ylipäättään ja vuosina 1997–99 on useita juttuja Suomen kaksikielisyydestä.)

Kysymys suomen kielen asemasta mielletään siis Suomen ja Ruotsin valtioiden väliseksi vuoropuheluksi eikä Ruotsin valtiovallan ja ruotsinsuomalaisten väliseksi keskusteluksi. Lehti on huolestuneempi Suomessa heränneestä kiukusta ja mielipahasta kuin ruotsinsuomalaisten tuntemuksista. Tämä sokea piste nousee havainnollisesti esiin ruotsinsuomalaisen kulttuurilehti Liekin entisen päätoimittajan Anita Sällbergin kirjoitettua DN:n yleisönosastoon. Sällberg kysyy, mitä lehdellä on ruotsinsuomalaisia vastaan, kun se on niin täydellisen välinpitämätön ruotsinsuomalaisia ja näiden toimintaa kohtaan. Lehden vastaus on paljastava: "Ei, Dagens

Nyheterillä ei ole kerrassaan mitään Suomea tai ruotsinsuomalaisia vastaan... Päinvastoin, Ruotsin suhteet itään ovat yhä tärkeämpiä, eikä vähiten ajatellen yhä kasvavaa yhteistyötä rajan yli. Toki meillä on kriittinen suhtautumistapa myös tähän ilmiöön. Ja tulee olemaan jatkossakin."

Vastauksesta voi päätellä, ettei lehti ymmärrä Sällbergin kysymystä eikä näe Ruotsissa asuvia suomalaisia vaan tähyää vaistonvaraisesti rajan yli.

Toisaalta DN:n eräessä pääkirjoituksessa pidetään ongelmana sitä, että vähemmistökielikysymystä on seurattu aktiivisemmin Suomessa kuin Ruotsissa. Lehden mukaan näin ei pitäisi olla, koska kysymys liittyy ruotsalaisen yhteiskunnan luonteeseen ja maan ulkosuhteisiin: "Antamalla suomelle vähemmistöaseman Ruotsi edistää suvaitsevaisuuden Eurooppaa." Lause vahvistaa ulkopoliittista kehystä uudesta näkökulmasta. Enää ei pitäydytä vain Ruotsin ja Suomen suhteisiin, vaan Ruotsi näyttää mallia koko Euroopalle. Kun vähemmistökielikomitean työ on valmis, parissakin uutisessa kirjoitetaan, että Ruotsin on liityttävä Euroopan neuvoston vähemmistöjä ja heidän kieliään koskeviin sopimukseen. Tämän tehdäkseen maan on ryhdyttävä konkreettisiin toimiin parantaakseen kielten asemaa koulutuksessa, kulttuurissa ja hoidossa. Uutisista toisessa todetaan, että tähän mennessä vain kourallinen Euroopan maista, kuten Suomi, Norja ja Hollanti, on hyväksynyt sopimuksen. Sanamuoto ilmentää sitä, miten Euroopan neuvosto toimii Ruotsin kielipolitiikan innoittajana maan kulkiessa kehityksen kärjessä.

Kaikkia Ruotsin rooli tienraivaajana ei vakuuta. Toimittaja Erik Bagerstam kirjoittaa vuonna 1997 Ruotsin kuuluvan Euroopan neuvostossa neljän koplaan, joka on vastustanut kielisopimusta. (Muut kolme ovat Ranska, Kreikka ja Turkki): "Tämä tiedetään asiaankuuluvissa piireissä Euroopassa, mutta ei Ruotsissa... Ruotsinsuomalaiset ovat saamelaisten ja tornionlaaksolaisten ohella kansallinen vähemmistö Euroopassa, mutta tätä tosiasiaa ei tunnusteta Ruotsissa." Bagerstam kysyy, miten ruotsalaiset poliitikot voivat touhukkaasti kommentoida vironvenäläisten kohtelua, kun venäläisillä on sentään oikeus omiin kouluihin: "Euroopassa vähemmistöpolitiikkaa seuraavat piirit katselevat ihmeissään, miten Ruotsi tuskailee verrattain harmittoman Euroopan neuvoston vähemmistökielisopimuksen kanssa." Myös pakinoitsija Käll kirjoittaa vähemmistökielikomitean esityksen valmistuttua, että ilman EU:ta Ruotsi olisi edelleen virallisesti yksikielinen, vaikka saamea, suomea ja romania on puhuttu Ruotsissa ikuisuuksia. Disa Håstadin esseessä EU on vähemmistöille mahdollisuus, vaikka Håstadin mukaan historiallisesti tarkasteltuna Euroopassa ei ole vähemmistöjen oikeuksia ymmärretty: "Vasta tänä vuonna Ruotsi on ollut pakotettu hyväksymään joukon vähemmistökieliä." Romaneja koskevassa jutussa kerrotaan, että vähemmistökielikomitea esittää Ruotsin seuraavan Euroopan neuvoston sopimusta vähemmistöjen,

kuten romanien, suojelemiseksi. Saamelaisten tasaveroista kohtelua valtaväestön kanssa perätään kansainvälisiin sopimuksiin viitaten.

Myös vähemmistöt itse tiedostavat ulkopuolisten tahojen eli kansainvälisten järjestöjen voiman. Kun RSKL:n puheenjohtaja Anita Kangas kirjoittaa siitä, miten suomen kielelle on annettava virallinen vähemmistöasema, hän muistuttaa, että vaatimusta tukee Euroopan neuvoston pienten kielten toimisto EBLUL. Jiddishistä keskusteltaessa kielen vähemmistöasemaa puoltavat kirjoittajat viittaavat toistuvasti Euroopan neuvostoon. Kirjoittajat muistuttavat, että Euroopan neuvosto mainitsee nimenomaan jiddishin ja romanin esimerkkeinä ei-alueellisista kielistä, jotka täyttävät kielisopimuksen ehdot. Vähemmistökielikomitean jiddish-asiantuntijan Susanne Sznajderman-Rytzin mukaan sekä neuvoston jiddishä koskevassa raportissa että EBLULin kirjeessä kehoitetaan hallitusta hyväksymään kieli. Vähemmistökielikomitean puheenjohtaja Carin Lundberg käyttää Euroopan neuvostoa omien argumenttinsa tukena. Hän kirjoittaa, ettei pidä paikkaansa, että jiddish mainittaisiin neuvoston sopimuksessa ei-alueellisena suojeltavana kielenä vaan jokainen maa päättää itse, mihin kieliin sopimusta sovelletaan. Lundberg huomauttaa, etteivät Norja tai Suomi, jotka ovat ratifioineet sopimuksen, mainitse jiddishä. Toimittaja David Schwarz muistuttaa puolestaan Hollannin hyväksyneen jiddishin sopimuksen pohjalta. Hebrean asemaa puolustava tohtori David Fischer hakee näkemykselleen tukea Israelin valtion perustamisesta. Näin omaa kantaa vahvistetaan ulkomailta haetuin esimerkein.

Kiinnostavaa taustaa Ruotsin kielikeskustelulle luo se, miten DN:ssä on seurattu muiden maiden suhtautumista Euroopan neuvoston vähemmistökielisopimukseen. Esille on tuotu muun muassa neuvoston Ranskaa kohtaan osoittama kritiikki siitä, ettei maa ole allekirjoittanut kielisopimusta, vaikka Euroopan ulkoministerit ovat sopineet sen ratifioinnista. Eräässä kolumnissa mainitaan Ranskan kritisoinnin ohella se, että Ruotsissa muun muassa tornionlaaksolaiset ja saamelaiset saavat sopimuksen myötä kieltensä tunnustetuiksi. Ruotsin toiminta on kolumnin valossa suoraselkämpää kuin Ranskan.

Kehyksessä korostuu Ruotsin ja Suomen suhteisiin ja maiden kielten vastavuoroisuuteen perustuva oikeutus-puhe: suomen aseman vahvistamista Ruotsissa oikeutetaan suomenruotsin asemaan vedoten. Oikeutus-retoriikkaa käytetään niin ikään, kun jutuissa viitataan kansainvälisiin sopimuksiin tai järjestöihin Ruotsin vähemmistökielten asema vahvistamiseksi. DN käyttää lehtenä paljolti puolustus-retoriikkaa kehottaessaan päättäjiä ymmärtämään suomenkielisten vaatimuksia ja kielikysymyksen syvempää merkitystä. Eri toimijat käyttävät myös sorto-retoriikkaa muistuttaen

suomen historiallisesti alistetusta asemasta, ja ruotsinsuomalainen kulttuurivaikuttaja Anita Sällberg kysyy jopa suoraan, onko DN:llä jotain ruotsinsuomalaisia vastaan.

5.5.2 Monikulttuurisuus-kehys

Monikulttuurisuus-kehysten jutuista voi erottaa kolme pääteemaa: keskustelu vähemmistöasemasta, keskustelu Ruotsin monikulttuurisuuden historiasta ja jutut vähemmistökielisistä palveluista.

5.5.2.1 Vähemmistöasema-teema

Vuosina 1997–1999 Ruotsi valmisteli päätöstään vähemmistöasemasta, ja työ heijastui myös DN:n juttuihin. Lehdessä keskusteltiin eniten siitä, mikä on suomen ja jiddishin kohtalo vähemmistöpäätöksessä. Vettä myllyyn lisäsivät selvityksestä tihkuneet tiedot, joiden mukaan suomea ei oltaisi luokittelemassa vähemmistökieleksi. Toukokuussa 1997 julkaistun DN:n jutun mukaan vähemmistökielikomitea aikoo ehdottaa vähemmistöasemaa saamelle, tornionlaaksonsuomelle, romanille ja mahdollisesti jiddishille. Kesäkuussa lehti kirjoittaa lainsäätäjien tuskailevan, miten suomelle voidaan antaa vähemmistöstatus, vaikka kieltä ei aivan voida luokitella kotimaiseksi kieleksi, mutta jonkinlaista vahvistusta lehden lähteiden mukaan on luvassa. Jutussa muistutetaan, että kun meneillään olevasta selvityksestä vuoti tietoja, joiden mukaan suomi ei ollut saamassa vähemmistöasemaa neljän muun kielen tapaan, käynnistyi valtava koneisto korjaamaan sitä, mitä suomalaiset pitivät suurena epäoikeudenmukaisuutena. Tästä koneistosta kirjoitin ulkopoliittisessa kehyksessä.

Heinäkuussa 1997 DN kehottaa pääkirjoituksessaan kuuntelemaan suomenkielisiä. Lehden mukaan pääkysymys on, miten ne jotka haluavat, pystyvät vaalimaan kieltään ja kulttuuriaan. Kirjoituksessa muistutetaan, miten Suomessa odotetaan, että Ruotsi osoittaa suomella olevan erityisaseman Ruotsissa. Lehti vahvistaa, ettei suomi ole yksi siirtolaiskieli muiden joukossa: "Suomenkielisten määrä ylittää useisiin satoihin tuhansiin ihmisiin työvoimasiirtolaisuuden takia, mutta Tornionlaaksossa suomea on puhuttu vanhastaan. Siten suomi ei ole vain suurin siirtolaiskieli vaan myös Ruotsin suurin vähemmistökieli." Koska vähemmistökielisopimus ei koske siirtolaiskieliä, Ruotsi voi muodollisesti torjua suomalaistoiveet. Kirjoituksen mukaan ei olekaan yllättävää, että tekeillä oleva selvitys on antamassa suomelle vähemmistöaseman vain viidessä Pohjois-Ruotsin

kunnassa. Lehden mukaan kysymyksellä on kuitenkin myös moraalinen ja ulkopoliittinen ulottuvuus (tätä käsittelevin ulkopoliittisessa kehyksessä). Pääkirjoitus tähdentää, että suomalaisten toivomuksena on saada osakseen kunnioittavaa kohtelua: "Ruotsin on jollain tavoin tultava Suomea ja suomenkielisiä vastaan. Ratkaisevaa ei ole, missä muodossa se tapahtuu, vaan että suomenkielisille annetaan paremmat mahdollisuudet ylläpitää kulttuuriaan." Lehden mukaan merkittävä tällainen mahdollisuus on omat vapaakoulut.

RSKL:n puheenjohtaja Anita Kangas vastaa pääkirjoitukseen huomauttamalla, että ratkaisevaa nimenomaan on, missä muodossa suomea tuetaan. Historia on osoittanut, että kunnat laiminlyövät yleisluotoisia sitoumuksia kuten suomen erityisasemaa tai pohjoismaista kielisopimusta. Siksi ratkaisevaa on, että suomelle annetaan virallinen vähemmistöasema niin, että Ruotsi ratifioi Euroopan neuvoston vähemmistökielisopimuksen suomen osalta koko maassa ja suomenkieliset palvelut turvataan lailla. Ennakkopuheet suomen lapsipuolen asemasta ovat kuitenkin sitkeät: syyskuussa presidentti Ahtisaaren valtiovierailun yhteydessä DN kirjoittaa, että vähemmistökielikomitea aikoo syksyllä esittää suomelle vähemmistöasemaa vain tietyissä osissa Ruotsia. Joulukuussa 1997, kun DN uutisoi Suomenruotsalaisten kansankäräjien Tukholmanvierailun, lehti viittaa selvityksestä heruneisiin tietoihin, joiden mukaan komitea tunnustaa suomen viidessä Pohjois-Ruotsin kunnassa ja tukee kieltä muuallakin maassa. Saman päivän pääkirjoituksessa DN kehottaa antamaan suomelle vähemmistöaseman. Samoihin aikoihin lehti uutisoi Norrbottenissa puhjetun kieliriidan: seudun omaa poikaa, sosiaalidemokraattista valtiopäiväedustajaa Ulf Keroa syytetään tornionlaaksonsuomen myymisestä vähemmistökielikomiteassa. Komitean luonnoksessa vähemmistökieliksi luokitellaan suomi, saame ja romani, mutta ei tornionlaaksonsuomea eikä jiddishiä. Eriävässä mielipiteessään professori Henning Johansson vaatii tornionlaaksonsuomelle ja kolmelle saamelaiskielelle asemaa omina kielinään. Kero on tyrmistynyt Johanssonin reaktiosta, koska hänen mukaansa tornionlaaksonsuomi on saamassa selvästi vahvistetun aseman alueellisella lailla.

Kieliriita-jutun mukaan se, ettei jiddishiä olla hyväksymässä vähemmistökieleksi, on niin ikään herättänyt arvostelua. Juutalaisen vähemmistön edustajat aloittavatkin DN:n sivuilla väkevän debatin jiddishin puolesta. Loppuvuodesta 1997 Judisk Krönikan päätoimittaja Jackie Jakobowski arvostelee voimakkaasti vähemmistökielikomiteaa. Hänen mukaansa on mahdotonta ymmärtää, miksi jiddish ei komitean kesäkuussa tehdyn alustavan päätöksen mukaan ole saamassa vähemmistöasemaa: Euroopan neuvosto mainitsee nimenomaan jiddishin ja romanin esimerkkeinä ei-alueellisista kielistä, jotka täyttävät sopimusehdot. "Komiteaselvitystä ovat kirjoittaneet lingvistit,

jotka eivät tunne jiddishiä," Jakubowski kirjoittaa. Hän muistuttaa komitean suostuneen painostuksen jälkeen kutsumaan mukaan jiddishinkielisen asiantuntijan, jolle ei annettu äänioikeutta toisin kuin saamelaisten, tornionlaaksolaisten ja suomalaisten edustajille. Hänen mukaansa komiteatyöskentely kuvaa Ruotsin vähemmistöpolitiikkaa, joka puhuu kauniin sanakääntein moninaisuudesta, mutta ilmentää käytännössä holhoojamentaliteettia.

Vieläkin suuremmin tulevaa komiteapäätöstä arvostelee toimittaja David Schwarz, jonka mukaan komitea loukkaa jiddishin puhujia ja kiistää juutalaisen väestön historian Ruotsissa. Schwarzin mukaan komitean puheenjohtajan Carin Lundbergin on erottava tehtävästään ja jiddish on tunnustettava vähemmistökieleksi: "Vain siten juutalainen vähemmistö Ruotsissa voi saada historiallisen hyvityksen ja tunnustuksen kulttuurilleen." Toisessa kirjoituksessaan Schwarz painottaa, että Ruotsilla on vielä mahdollisuus seurata Euroopan neuvoston sopimusta ja hyväksyä kieli: "Muutoin Ruotsi liittyy niihin, jotka kerran halusivat hävittää kielen." Tammikuussa 1998, pian sen jälkeen kun vähemmistökielikomitea on julkistanut mietintönsä, juutalaiset kulttuuripersonat Basia Frydman ja Salomon Schulman kirjoittavat pitkän debattiartikkelin: "Jiddish ei kelpaa vähemmistökieleksi Ruotsissa. Tämä on pahin juutalaisvastainen teko tässä maassa sitten sota-ajan. Ruotsin viranomaiset eivät epäröi tappaa kulttuuriamme ja siten he saattavat loppuun sen, missä natsit epäonnistuivat." Kirjoittajien mukaan komitean asiantuntijaryhmä on asennoitunut kieleen kielteisesti ja perehtynyt asiaan niin huonosti, ettei se ole käsittänyt, että jiddishiä on puhuttu maassa jo yli kaksi sataa vuotta. Frydmanin ja Schulmanin mukaan jiddishinkielinen kulttuuri on mitä elävin, mutta on vanhenevan sukupolven varassa, joka ei voi välittää perinteitä eteenpäin ilman vähemmistölle tarkoitettuja resursseja. Tekstistä suurin osa on niin tunnepitoista, että käsittelen sitä identiteetti-kehyksessä. Se kehys kokoaa paremmin ne jutut, jotka ilmentävät kielen hylkäämisestä aiheutunutta loukkaantumista.

Carin Lundberg, Ulf Kero ja Birgitta Wichne vastaavat vähemmistökielikomitean nimissä Frydmanin ja Schulmanin kirjoitukseen. Kolmikko pitää kaksikon väitettä juutalaisen kulttuurin tappamisesta yllättävänä ja päättelee sen perustuvan tietämättömyydelle. Lundberg, Kero ja Wichne painottavat komitean esittävän, että juutalaiset tunnustetaan kansalliseksi vähemmistöksi ja tunnustuksen johdosta heidän kulttuuriaan, uskontoaan ja kieltään tuetaan toimin, jotka ovat välttämättömiä oman kielen ja kulttuurin kehittämiseksi. Toimia ovat muun muassa pakollinen kouluopetus juutalaisten historiasta, tuki ainakin yhdelle yliopistolle ja kansankorkeakoululle juutalaisia ja näiden kieltä koskevaa opetusta ja tutkimusta varten ja vakuudet siitä, että jiddish ja juutalainen kulttuuri saavat valtion tukea. Sen sijaan komitean mukaan jiddishiä ei ole käytetty

Ruotsissa riittävän kauan ja laajalti, jotta kieltä voitaisiin pitää vähemmistökielisopimuksen mukaisena kielenä, eivätkä siten vähemmistökieliä koskevat tukitoimet koske jiddishiä. Kirjoittajien mukaan sopimukseen on kirjattu kieltä koskevat toimet erittäin tarkkaan, esimerkiksi sopimuskielillä on annettava opetusta kaikilla kouluasteilla. Kolmikon mukaan jiddish hyötyy kuitenkin koko juutalaiselle kulttuurille tulevasta tuesta.

Vähemmistökielikomitean jiddish-asiantuntija Susanne Sznajderman-Rytz vastaa Lundbergille, Kerolle ja Wichnelle. Hänen mukaansa kolmikon yritys johtaa harhaan asiaan vihkiytymätön lukija ei ole kunniallinen: "He äänestivät jiddishiä vastaan ja veivät siltä oikeuden tasavertaiseen kohteluun muiden vähemmistökielten rinnalla." Sznajderman-Rytzin mukaan Lundberg, Kero ja Wichne antavat ymmärtää, että jiddishiä tullaan tukemaan vähemmistösopimuksen mukaan. Sznajderman-Rytz katsoo, että kielisopimukseen verrattuna vähemmistösopimus on kevyt suositus. Kirjoittajan mukaan sen toimeksiannon, minkä hallitus antoi vähemmistökielikomitealle, olisi pitänyt riittää jiddishin hyväksymiseen: se, että näin ei käynyt, on osoitus poliitikkojen tahdon puutteesta ja kyvyttömyydestä nähdä vähemmistön tarpeet. Jiddishiä on dokumentoidusti puhuttu Ruotsissa 1600-luvulta lähtien: "Ruotsin jiddishin puhujat odottivat vain komitean tunnustusta. Sen poliitikot epäivät heiltä. Siinä ei ole mitään hyväksyttävää... Lukija, joka näkee laajemmat yhteydet, ymmärtää poliitikkojen kannan arvon. Lukija näkee, että poliitikot veivät jiddishiltä mahdollisuuden vahvistua Ruotsissa 53 vuotta kansanmurhan jälkeen... Odotamme nyt, että hallitus mahdollisessa lakiesityksessään korjaa tämän törkeästi syrjivän kannanoton. Muutoin vähemmistökielikomitean mietinnöstä tulee tahrainen dokumentti, traaginen perintö tuleville sukupolville," Sznajderman-Rytz kirjoittaa.

Carin Lundberg vastaa vielä Sznajderman-Rytzille. Lundbergin mukaan ei pidä paikkaansa, että vähemmistökielikomitea vähät välittäisi hallituksen direktiivistä. Direktiivissä hallitus mainitsee jiddishin kielenä, jota sopimus voi koskea, mutta Lundbergin mukaan kukin maa päättää itse, mihin kieliin sopimusta sovelletaan. Lundberg kirjoittaa, että Sznajderman-Rytzin mukaan jiddish on ilman muuta kieli, mihin Ruotsissa voitaisiin soveltaa sopimuksen pitkälle meneviä vaatimuksia. Lundberg viittaa useisiin juutalaisiin asiantuntijoihin, joiden mukaan jiddish ei varsinaisesti ole saanut jalansijaa Tanskan pohjoispuolella. Hän toistaa näkemyksensä siitä, että vähemmistöille esitetyt tukitoimet hyödyttävät myös jiddishiä.

Jiddishiä koskevaa keskustelua sekoittaa juutalaisten sisäinen, DN:n sivuilla käyty keskustelu siitä, kummalle kielelle vähemmistöasema tulisi myöntää, jiddishille vai heprealle. Teologian tohtori

David Fischer kannattaa kieleksi hepreaa, koska heprea on aina ollut juutalaisten universaali jumalanpalveluskieli ja siitä on tullut myös juutalaisen väestön maallinen pääkieli Israelin valtion perustamisen vuoksi. Hänen mukaansa jiddishin käyttöalue rajoittuu Keski- ja Itä-Eurooppaan. Fischer lainaa väitöskirjatutkimusta, jonka mukaan Tukholman juutalaisen seurakunnan jäsenet eivät pidä jiddishin taitoa tärkeänä juutalaista identiteettiä rakentavana tekijänä. Hän painottaa, että vähemmistön on itse suhtauduttava kieleensä myönteisesti, jotta se voidaan hyväksyä vähemmistökieleksi. David Schwarz puolestaan tähdentää, että vaikka heprea onkin juutalaisten uskonnollinen kieli ja sionistien ja Israelin virallinen kieli, on jiddish yli tuhat vuotta ollut tavallisten juutalaisten kieli. Ruotsissa jiddishiä on puhuttu siitä lähtien, kun Aaron Isaac perusti maan ensimmäisen juutalaisen seurakunnan vuonna 1774. Kansanmurhaa koskeva dokumentaatio on jiddishiksi, yliopistot eri puolilla maailmaa opettavat kieltä ja jiddishinkielinen kulttuurielämä kukoistaa. Fischer vastaa vielä Schwarzille huomauttaen, ettei Isaacin ja tämän seurakuntalaisten käyttämä kieli ollut jiddish vaan eräs saksan murre. Fischer väittää vielä, ettei jiddish ole tuhatvuotias vaan syntynyt vasta myöhäiskeskiajalla.

Tornionlaaksonsuomea ja jiddishiä koskevasta keskustelusta huolimatta vähemmistökielikomitea päätyy esittämään vähemmistöasemaa suomelle, saamelle ja romani chibille. DN kirjoittaa komiteamietinnöstä pääkirjoitussivullaan tammikuun 1998 alussa. Jutun mukaan viimeiseen asti oli epäselvää, saisiko suomi vähemmistöaseman koko maassa vai vain viidessä Tornionlaakson kunnassa. DN:n mukaan se, että komitea ei lopuksi tehnyt tätä rajoitusta, ei käytännössä merkitse paljoa, koska taloudellisista syistä panostukset suomen vahvistamiseen on keskitettävä niihin osiin maata, jossa puhujia on eniten. DN pitää komitean valintaa silti periaatteellisesti oikeana, koska suomi ja ruotsi ovat eläneet rinnakkain Itämeren kummankin puolen: "Tämä on itsestäänselvyys suomalaisesta horisontista katsoen ja sen pitäisi olla sitä myös ruotsalaisesta." Päivän politiikan sivulla on aiheesta uutisjuttu: "Ruotsin kieli ei tulevaisuudessa ole enää maan hallitseva (allennarådande) kieli." Jutussa kerrotaan komitean jättäneen esityksensä maatalousministeri Annika Åhnbergille, kerrataan pääkirjoituksen tiedot esitetyistä kielistä ja muistutetaan prosessin taustasta, Euroopan neuvoston sopimuksista. Jutussa toistetaan, että vaikka kielet tunnustetaan vähemmistökieliksi koko maassa, suomen- ja saamenkieliset saavat oikeuden käyttää kieltään viranomaisyhteyksissä ja tuomioistuimissa vain maan pohjoisimmissa kunnissa käytännöllisistä ja taloudellisista syistä. Jutussa mainitaan, että tornionlaaksoalaisten edustaja Henning Johansson jätti esityksestä eriävän mielipiteensä, koska komitea ei erotellut suomea ja tornionlaaksonsuomea tai saamen murteita toisistaan. Komitean kerrotaan myös hylänneen juutalaisten vaatimuksen jiddishin vähemmistöasemasta.

Pari viikkoa myöhemmin DN kirjoittaa asiasta kotimaansivullaan otsikolla "Ruotsista tulee kolme kieltä rikkaampi." Jutussa kerrotaan, että kohta saamelaiset voivat vaatia oikeudenkäyntejä saameksi, ruotsinsuomalaiset päivähoitoa suomeksi ja mustalaiset (tekstissä zigenare) vanhustenhoitoa romaniksi: "Ja valtion on autettava - Ruotsi on saamassa kolme uutta virallista vähemmistökieltä." (Juttu lupaa liikaa, koska romaninkielistä vanhustenhoitoa ei julkishallinnolta velvoiteta. Huomiota kiinnittää lisäksi zigenare-sanankäyttö.) Jutussa kerrotaan komitean esittävän, että Ruotsi tunnustaa saamelaiset, juutalaiset, romanit, tornionlaaksoalaiset ja ruotsinsuomalaiset vähemmistöiksi. Jutussa muistutetaan Euroopan neuvoston sopimuksista ja niihin liittyvistä velvoitteista. Luetellut velvoitteet ovat paljolti samat, joista kirjoitin tutkimuksellisessa viitekehyksessä. Kielisopimuksen kerrotaan kattavan kaiken omakielisistä tienviitoista yliopistokoulutukseen ja lehdistötukeen. Komitean puheenjohtajan Carin Lundbergin mukaan kielisopimuksen vaatimukset täytetään suurelta osin jo nykyään, mutta tulkkikulujen odotetaan maksavan aluksi 3,25 miljoonaa kruunua ja myöhemmin vuosittain 4,65 miljoonaa. Jutun mukaan vähemmistökielten puhujilla on oikeus vaatia opetusta ja lasten- ja vanhustenhoitoa äidinkielellään koko Ruotsissa, jos vaatijoita on tarpeeksi. "Nämä kysymykset olemme jättäneet hallituksen pohdittaviksi," Lundberg sanoo. (Tutkimuksellisesta viitekehyksestä ilmeni, ettei tällaista valtakunnallista oikeutta ei ole sidottu lakiin.) Jutussa mainitaan vielä, että komitea lukee saamen murteet kuuluviksi saameen ja tornionlaaksonsuomen suomeen. Komitean mukaan jiddishin puhujia on liian vähän, jotta kieli voisi saada vähemmistöaseman. Juutalaiset ovat arvostelleet ratkaisua.

Kokoomuksen valtiopäiväedustaja Sten Andersson provosoituu kesällä 1998 jakamaan lehdistötiedotetta, koska romanille esitetään vähemmistöasemaa. Andersson on asemaa vastaan, vaikka hänen puolueensa sitä tukeekin. Malmöläisen Anderssonin mukaan mustalaiset (zigenare) tekevän vanhuksiin kohdistuvia rikoksia ja estävät lapsiaan käymästä koulua. Andersson väittää, että yhteiskunta tukee ryhmää enemmän kuin mitään muuta ja saa vastineeksi liian vähän. Pohjoismaisen mustalaisneuvoston (zigenarrådet) puheenjohtaja Stefano Kuzhikov arvioi, että Anderssonin lausunnot voivat olla kiihotusta kansanryhmää vastaan. Pari kuukautta myöhemmin DN:ssä on romaneista pitkä reportaasi, jossa on tiivistelmä vähemmistökielikomitean ehdotuksesta. Tiivistelmässä toistetaan Euroopan neuvoston sopimusvelvoitteet kuten vähemmistöjen suojeleminen.

Keväällä 1999 DN kertoo, että hallitus aikoo esittää vähemmistöasemaa viidelle kielelle. Kielet ovat saame, suomi, tornionlaaksonsuomi, jiddish ja mustalaisten (zigenarnas) kieli romani chib. Jutun

mukaan saame ja tornionlaaksonsuomi saavat muita vahvemman aseman. Tässä kohtaa juttu on puutteellinen, sillä kesäkuussa 1999 hallitus esittää vahvistettua asemaa myös suomelle. DN otsikoi kesäkuun esitysuutisen harhaanjohtavasti "Saamesta tulee vähemmistökieli". Jutussa toki luetellaan kaikki viisi ryhmää, joille hallitus esittää vähemmistöasemaa. Jutussa kerrotaan, että valtiopäiville jätetyn esityksen mukaan saame, suomi ja meänkieli eli tornionlaaksonsuomi (jutussa kirjoitusasussa meänkieli) saavat vahvemman suojan kuin jiddish ja romani chib, koska ensin mainituilla on erilainen maantieteellinen ja historiallinen tausta Ruotsissa. Jutun mukaan Norrbottenin asukkaat voivat käyttää saamea, suomea ja meänkieltä kontakteissaan viranomaisten kanssa, kun laki vuoden 2000 huhtikuussa astuu voimaan ja saada esikouluopetusta tai vanhainhoitoa näillä kielillä. Jutussa luetellaan kunnat, joissa laki on voimassa saamen, suomen ja meänkielen osalta. Kun valtiopäivät lopulta hyväksyy hallituksen esityksen joulukuussa 1999, DN kirjoittaa aiheesta politiikan sivun Lyhyesti-palstalla: "Valtiopäivät vahvasti torstaina viisi vähemmistökieltä Ruotsiin: saame, suomi, tornionlaaksolaisten kieli meänkieli, romanien romani chib ja jiddish." Jutussa toistetaan saamen-, suomen ja meänkielisten oikeus käyttää kieltään tuomioistuimissa ja viranomaisyhteyksissä ja luetellaan asiaankuuluvat kunnat. Lisäksi kerrotaan, että opetussuunnitelmaa muutetaan niin, että kaikki oppilaat saavat tietoa vähemmistöistä ja heidän kielistään. Kiinnostavaa on, että vähemmistöjen kannalta historiallinen päätös uutisoidaan näin vaatimattomasti, eikä jutussa perustella sitä, miksi kielet saavat vähemmistöaseman.

Alkukeväästä 1999 DN:ssä on pakinamuotoinen kirjaesittely professori Kenneth Hyltenstamin kirjasta "Sveriges sju inhemska språk - ett minoritetsspråksperspektiv" (Ruotsin seitsemän kotimaista kieltä - vähemmistökielinäkökulma). Kirjassa käsitellään saamea, meänkieltä, suomea, romania, jiddishia, viittomakieltä ja ruotsia. Hyltenstamin mukaan kielen ja murteen ero ei ole lingvistinen vaan poliittinen. Pakinan kirjoittaja Staffan Skott kaipaa kielten joukkoon älvdalskaa, jonka puhujia on yhtä paljon kuin joidenkin vähemmistökielten. Niin ikään eräässä tv-dokumentissa ja siitä kertovissa DN:n esittelyteksteissä käsitellään neljää kieltä Ruotsin vähemmistökielinä, ei murteina. Kielet ovat älvdalska, lägesboa, gutamålet ja överkölis. Loppuvuodesta 1999 DN kirjoittaa viittomakielisten vaativan kielelleen vähemmistöasemaa. Mainitsen jutut, koska ne osoittavat, ettei Euroopan neuvoston vähemmistökielen määritelmä ole ainoa mahdollinen.

Vähemmistöasema-teeman jutuissa esiintyy paljon priorisointi-puhetta, kun vähemmistökieliä valitaan. Alkutilanteessa seula on tiukka: ilman tunnustusta ovat vuorollaan jäämässä niin suomi, tornionlaaksonsuomi kuin jiddishkin. Suomen kielen rasitteeksi koituu mittava suomalainen työvoimasiirtolaisuus, tornionlaaksonsuomen ristiksi läheisyys suomeen ja jiddishia vastaan puhuu

kielenkäyttäjien vähyys. Juttujen perusteella on vaikea päätellä, mikä näiden faktoreiden suhteen olisi keskustelun aikana oleellisesti muuttunut niin, että kielet lopulta kelpuutetaan vähemmistökieliksi. Toki DN tuo esiin suomen historiallisen taustan Ruotsissa, mutta muutoin ratkaisu on Hyltenstamia lainaten poliittinen. Käsittelin ulkopoliittisessa kehyksessä suomalaisten poliitikkojen panosta vähemmistökeskustelussa. Monikulttuurisuus-kehyksessä merkittävä toimijarooli on itse DN:llä, joka prosessin edetessä liikkuu pääkirjoituksissaan varovaisesta kannasta suomele suopeampaan suuntaan ja kehottaa antamaan kielelle vähemmistöaseman. Lehden mukaan vähemmistöasemalla Ruotsi voi osoittaa suomenkielisiä kohtaan oikeutettua kunnioitusta. Sorto-puhe on suomen osalta lähinnä rivien välissä, kun taas jiddish-keskustelussa juutalaiset toimijat käyttävät sorto-retoriikkaa johdonmukaisesti. Jiddishiä uhkaavaa hylkäämistä pidetään toisen maailmansodan juutalaisvainojen jatkeena. Komiteaesityksen valmistuttua priorisointi-puhetta käytetään toisella tapaa: taloudellisista syistä saamea ja suomea koskevat toimet kohdistetaan tiettyihin kuntiin. Lehti ei kyseenalaista periaatetta, jonka mukaan uudistus ei saa lisätä valtion menoja. Toisaalta kaikkea ei mitata rahassa: otsikko "Ruotsista tulee kolme kieltä rikkaampi" kuvastaa, että vähemmistö päätöksellä nähdään myös henkinen, ei vain taloudellinen merkitys.

5.5.2.2 Ruotsin monikulttuurisuus -teema

Tutkimuksellisesta viitekehyksestä ilmeni, miten tutkijat ja vähemmistö päätöstä valmistelleet poliitikot näkevät päätöksen muuttaneen virallisen Ruotsin suhtautumisen vähemmistöihin: päätöksellä maahan luotiin ensi kertaa vähemmistöpolitiikka. Kuten edellä ilmeni, DN ei tätä historiallista käännettä juuri hehkuta. Vuonna 1997 vähemmistöaseman valmisteluvaiheessa DN huomauttaa, että prosessia seurataan tiiviimmin Suomessa, vaikka valmistelun tuloksena Ruotsi muuttuu yksikielisestä monikieliseksi maaksi. Jiddish-keskustelussa kielikomitean puheenjohtaja Carin Lundberg huomauttaa pariin kertaan, että jiddishiä tuetaan uuden vähemmistöpolitiikan puitteissa ja että tukitoimilla valetaan pohjaa vähemmistöpolitiikalle. DN:n juttujen perusteella voi päätellä, että muutosta pidetään aiheellisena. Nimimerkki Kåll naljailee pakinassaan vuonna 1997, että suomalaiset ja saamelaiset saavat oikeuden hoitaa asioitaan Pohjois-Ruotsissa äidinkielellään: "Oli jo aikakin. Siihen on mennyt 900 vuotta tai jotain sinne päin." Kåll toivoo, että vähemmistö päätöksen ansiosta tieto kaksikielisyydestä leviää Ruotsissa. Samoihin aikoihin DN:n pääkirjoituksessa myönnetään, ettei Ruotsissa ole ollut herkkyyttä vähemmistökysymyksille. "Meillä on aina ollut vähemmistöryhmiä, kuten saamelaisia tai Tornionlaaksossa suomenkielisiä.

Mutta politiikkaa on johdettu kuin ne olisivat olleet merkityksettömiä. Tämä on rakentanut yhteisyyttä ja tähdännyt assimilaatioon." Toisessa pääkirjoituksessa todetaan, että Ruotsissa on aina puhuttu muitakin kieliä kuin ruotsia: vähemmistökielikomitean mietintö vahvistaa asian virallisesti.

Pääkirjoitukset saavat tukea kirjaesittelystä, joka koskee ruotsinsuomalaisten historiaa käsittelevän sarjan "Finnarnas historia i Sverige" päätösosaa. Esittelyssä Carl-Göran Ekerwald muistuttaa, miten Ruotsia on leimannut niin saamelainen, suomalainen, norjalainen kuin tanskalainenkin perinne: "Silti valtiovalta on yrittänyt ummistaa silmänsä todellisuudelta ja pitää yllä myyttiä kielellisesti ja kulttuurisesti yhtenäisestä Ruotsista. Erityisen huomionarvoista on suomalaisten kohtelu." Kirjaan on dokumentoitu useita esimerkkejä ruotsalaisten suhtautumisesta suomen kieleen. Ekerwald siteeraa kirjan toimittajaa Jarmo Lainiota, joka kertoo virallisen Ruotsin tunnustaneen erittäin vastentahtoisesti, että suomea on puhuttu Ruotsissa kautta aikain. Viranomaiset ovat kutistaneet äidinkielen "kotikieleksi." Vielä vuonna 1957 Tornionlaakson kirjastoja kiellettiin ostamasta suomenkielisiä kirjoja, vuonna 1958 koululaisia kiellettiin puhumasta välitunnilla suomea ja 1990-luvun alussa kahdella työpaikalla haluttiin kieltää suomenkielisiä puhumasta keskenään suomea. Kieltoa perusteltiin sillä, että suomalaiset puhuivat liian aggressiivisesti ja heidän uskottiin puhuvan pahaa ruotsalaisista. Ekerwald siteeraa Uppsalan yliopiston entistä suomen kielen lehtoria Maijaliisa Jokista, jonka mukaan ruotsalaisten parissa ymmärrys on kuitenkin kasvanut. Toinen siteeraus on Klaus Vikingiltä, jonka mukaan ruotsalaiset ovat ennakkoluulottomuudessaan ennakkoluuloinen kansa.

Upplands Väsbyn ruotsinsuomalaisen koulun rehtori Markku Peura kertoo vuonna 1997, miten 1970-luvulla siirtolaisista tuntui, että he pystyivät vaikuttamaan yhteiskuntaan. Sitten ilmasto muuttui: valtio ei ollutkaan niin kiltti kuin suomalaiset olivat luulleet, vaan oli olemassa raja sille, miten pitkälle valtio menee eri vähemmistöjen tarpeita tyydyttääkseen. Tuolloin Peura päätteli, että ruotsinsuomalaisten on itse perustettava koulunsa ja instituutionsa. Hän johti RSKL:n alaista työryhmää, jonka työ kantoi hedelmää vuonna 1990, kun ensimmäinen ruotsinsuomalainen koulu perustettiin. Peuran mukaan Upplands Väsbyssä vapaakoulun perustaminen on sujunut hyvin, koska kunta haluaa hyvittää suurelle suomalaisväestölle tämän tekemää työtä. Muutoin Peuran mielestä Ruotsi on aina ollut yksikulttuurinen ja toteuttanut assimilaatiopolitiikkaa, ja siten etnisiä vapaakouluja pelätään. Edellä mainittu tv-ohjelmapuffi älvdalskasta täydentää Peuran ajatusta. Ohjelmaesittelyssä huomautetaan, ettei kotikielenopetus tai kansallinen ylpeys koske vain suomalaisia tai bosnialaisia. Ruotsikin on kautta aikain ollut hajanainen maa, mutta maan rajojen

sisällä voi mainiosti elää useita kieliä täydennyksenä, ei uhkana riikinruotsille. Jotta näin voi kirjoittaa, on uhkaskenaariota pitänyt ensin käsitellä.

Nykypäivän asenteista kertoo jotain Bålstassa asuvan ruotsinsuomalaisen yleisönosastokirjoitus, jossa hän kummastelee jääkiekon maailmanmestaruuskisojen aikaisia tv-mainoksia tyyliin "murskatkaa suomalaiset." Ruotsinsuomalainen kulttuurivaikuttaja Anita Sällberg kysyy yleisönosastolla, mitä DN:llä on ruotsinsuomalaisia vastaan, kun se vaikenee vähemmistön kuoliaaksi. Suomalaissyntyinen DN:n toimittaja Kaa Eneberg ihmettelee, miksi suomenkieliset nimet kirjoitetaan Ruotsissa johdonmukaisesti väärin ja arvelee syyksi välinpitämättömyyttä. Kirjoitan näistä teksteistä enemmän identiteetti-kehyksessä: monikulttuurisuus-kehyksessä ne muistuttavat lähinnä suomen asemasta käytännön elämässä. Pakinoitsija Åkermark kummeksuu riikinruotsalaisten vastentahtoisuutta oppia suomea, joka kuitenkin kuuluu myös Ruotsin historiaan. Hänestä on hävytöntä pitää ruotsalaisten Suomea koskevaa tietämättömyyttä huvittavana ja luonnollisena.

DN:n jutuissa ei käsitellä vain suomalaisten tai meänkielisten assimilaatiota. Basia Frydman ja Salomon Schulman muistuttavat kirjoituksessaan vuonna 1998, miten Ruotsiin tuli sodan melskeissä pieni juutalaisia, mutta useimmat jatkoivat matkaansa Ruotsin natsisympatioiden vuoksi. Vuonna 1997 DN uutisoi hallituksen sijoittavan 15 miljoonaa kruunua toisen maailmansodan juutalaisvainoista kertovaan koululaisten tiedotuskampanjaan: koululaisten parissa tehdyn kyselyn mukaan kolmannes nuorista epäilee juutalaisten joukkomurhan todenperäisyyttä. Voi arvailla sitä, vaikuttiko vähemmistökeskustelu kampanjan ajankohtaan. Ulkoministeriön lähettiläs Thomas Hammarberg kirjoittaa puolestaan romaneja koskevasta syrjinnästä. Hammarbergin mukaan Ruotsilla on syytä itsekritiikkiin, koska ryhmää on syrjitty modernina aikana, ennakkoluuloja on levittänyt myös valtionhallinto ja stereotypioita uusinnetaan yhä. Hän esittelee Karl-Olov Arnstbergin kirjan romaneista. "Se silittää ennakkoluuloja myötäkarvaan tavalla, jota en ole nähnyt julkisessa keskustelussa sitten 60- ja 70-lukujen," Hammarberg kirjoittaa. Hän kertoo Arnstbergin vetävän eron "mustalaisten" (zigenare) ja "ruotsalaisten" välille: "Samalla hänen analyysistään häviää tärkeä lähtökohta: se, että ruotsalaiset romanit ovat sekä romaneja että ruotsalaisia, Ruotsin kansalaisia." Hammarbergin mielestä väärinkäsitys johtaa Arnstbergin pohdiskelemaan sitä, onko romanivaikuttaja Katarina Taikon "mustalainen" vai "ruotsalainen". Arnstberg ymmärtää Taikonin väärin, kun tämä puhuu romanien yhtäläisten oikeuksien puolesta, ja luulee Taikonin kannattavan assimilaatiota.

Hammarbergin mukaan Arnstberg antaa erittäin kielteisen kuvan romanikulttuurista, jonka oleellisia osia vaikuttavat olevan rikokset. Arnstberg väittää median kaunistelevan kansanryhmää.

Hammarbergin mukaan onkin loogista, että Arnstberg osin kannattaa älytöntä ajatusta siitä, ettei romaneiksi luettaisi henkilöitä, joilla ei ole sosiaalisia ongelmia. Hammarbergin mukaan Arnstberg sanoo määritelmän olevan provokatiivinen, "mutta ei täysin perusteeton". Hammarberg siteeraa Arnstbergiä: "Kun luen sosiaalipalvelun asiakirjoja (romaneista), jää jäljelle vain yksi reaktio: valittaa sitä kohtuutonta kohtaloa, että jotkut ihmiset syntyvät mustalaisiksi (zigenare)".

Hammarbergin mukaan reaktio ei ole lahjakas eikä rakentava: "Ehkä se on syynä siihen, että kirjasta on tullut niin ohut analyysi vaikeiden sosiaalisten ongelmien juurista."

Toki toisenlaisiakin monikulttuurisuuden kuvia DN:ssä on. Talvella 1999 lehti kertoo Sundbybergin kansankorkeakoulun kurssista, jossa romaneja koulutetaan päihdetyöntekijöiksi. Jutussa kerrotaan huumeiden olevan romanien keskuudessa vakava ongelma. Aluksi muistutetaan, miten nelisenkymmentä vuotta sitten poliisi läksytti romanit tiehensä, jos he viipyivät jollain seudulla muutamaa päivää pidempään. Siten koulunkäynnistä tuli katkonaista. Sundbybergin ryhmän 12 opiskelijasta kaksi on suorittanut lukiokoulun. Mutta nyt kurssin opettajat kertovat harvinaisen motivoituneesta opetusryhmästä. Opiskelijoita kaksi sai töitä ensimmäisellä harjoitteluosuudella, eikä kukaan halua jättää kurssia kesken. Jutussa muistutetaan myös romanien tulevasta vähemmistöasemasta. Juttu sopii monikulttuurisuus-kehykseen, koska antaa ryhmälle myönteistä näkyvyyttä aiheen ongelmallisuudesta huolimatta. Kurssi on samalla esimerkki vähemmistön etnisen taustan hyödyntämisestä.

Pikku-uutinen Uppsalan yliopistossa tarkastettavasta Ellen Bijvoetin väitöskirjasta lyö luun kurkkuun segregaatiomöröstä varoittaville: väitöksen mukaan ruotsinsuomalaiset nuoret ovat kaksikielisyytensä ansiosta hyvin varustautuneita monikielisyyden vaatimukseen työmarkkinoilla. Useassa jutussa kiitellään siirtolaisten panosta Ruotsin kehittämiseen kautta vuosisatojen, ja jopa siirtolaisten tuottamasta taloudellisesta hyödystä esitetään laskelma. Maahanmuuttoministeri Pierre Schori vakuuttaa vuonna 1998, että ilman työvoimasiirtolaisuutta Ruotsista ei olisi tullut sitä teollista menestysvaltiota mikä siitä tuli.

Monikulttuurisuus-teeman jutuissa ruotsalaiset toimijat tekevät tiliä Ruotsin suhtautumisesta vähemmistöihin lähihistoriassa. Näiden juttujen valossa vähemmistöasema on tilaisuus hyvittää vähemmistöille näiden kokemat vääryydet. Puheenvuoron saavat myös ruotsinsuomalaisten ja juutalaisten edustajat, jotka ammentavat kokemuksia vähemmistön kollektiivisesta muistista.

Jutuissa on runsaasti sorto-retoriikkaa, ja edellisen teeman tapaan vähemmistöt saavat enemmistöä puolustajia. Oikeutus-puhettakin kuullaan, kun Upplands Väsbyn ruotsinsuomalaisten koulun taivalta helpottaa lukuisten suomalaissiirtolaisten tekemä työ seudun tehtailla. Priorisointi-puhe on läsnä käänteisesti: on aika priorisoida eri ryhmien tarpeet uudelleen, jolloin ruotsalainen normi saa tehdä tilaa myös vähemmistöille.

5.5.2.3 Vähemmistökieliset palvelut

Miten Ruotsissa vähemmistökieliset palvelut sitten toimivat siinä vaiheessa, kun vähemmistöasemaa valmisteltiin? DN:n juttujen valossa ilmassa oli kahta tuulta: toisaalta palveluita uhattiin lakkauttaa, toisaalta syntyi uusia omakielisiä ratkaisuja.

Huonot uutiset ensin: kun DN keväällä 1997 kertoo suomalaisten toimista suomen vähemmistöaseman saamiseksi, lehti kuvaa, miten Suomen suurlähettiläs Heikki Talvitie on tavannut ruotsalaisministereitä. Diplomaattisissa "non papers" -kirjeissä on selvitetty, kuinka suomenkielinen hoito ja opetus ovat heikentyneet suomen erityisasemasta huolimatta. "Kielelle vaaditaankin lainsuojaa, jotta uusilta heikennyksiltä vältyttäisiin," DN kirjoittaa. Hieman myöhemmin DN muistuttaa pääkirjoituksessaan, että ruotsinsuomalaisten vapaakoulut tulivat mahdollisiksi Bildtin hallituksen aikana, mutta sosiaalidemokraattinen hallitus teki selväksi valtaan tullessaan, että vapaakoulujen ehtoja ylipäättään huononnetaan: "Tämä herätti huolta suomenkielisten parissa, ja siitä lähtien kunnissa tehdyt säästöt ovat vahvistaneet suomenkielisten käsitystä siitä, että kehitys on mennyt väärään suuntaan." RSKL:n puheenjohtaja Anita Kangas antaa suuntauksesta saman kuvan pääkirjoitukseen kirjoittamassaan vastineessa: "Kehitys on osoittanut selvästi, että taloudellisesti tiukkoina aikoina kuntien on ollut helppo leikata suomenkielisiä palveluja. Suomenkielisten päiväkotien ja luokkien määrä on vähentynyt kolmanneksella ja psykiatriset palvelut kahdella kolmasosalla. Kunnat ovat siten lyöneet laimin vuoden 1994 valtiopäiväpäätöksen suomen erityisasemasta." Kangas lisää vielä, että kunnat ovat olleet hyvin passiivisia noudattamaan pohjoismaista kielisopimusta, joka takaa Suomen kansalaiselle oikeuden käyttää äidinkieltään viranomaisten kanssa. RSKL:n kyselyn mukaan vain kourallinen kunnista tiesi sopimuksesta. "Historia on osoittanut, etteivät yleisluontoiset sitoumukset riitä vahvistamaan suomen asemaa," Kangas tiivistää.

Vuonna 1997 DN kirjoittaa suomenkielisen päiväkodin lakkautusuhasta Tukholmassa. Päiväkodin kahdesta osastosta toinen aiotaan sulkea ja toinen siirtää johonkin muuhun päiväkotiin lasten vähyyden takia. Jutussa auotaan suomenkieliseen hoitoon liittyvää hallinnollista ongelmaa: eri puolilla Tukholmaa on kymmenkunta päiväkotiosasto, joilla on suomenkielistä henkilökuntaa. Näille osastoille ei ole erillistä jonotusjärjestelmää, vaikka vanhemmat ovat sellaista vaatineet, jotta osastot olisi helpompi löytää. Kunnan lastenhoidosta vastaava virkamies pitää erillistä jonoa hyvänä ehdotuksena. Virkamiehen mukaan lakkautettavaan päiväkotiin on lapsia jonossa, mutta lapsista vain kaksi tulee oikeasta kaupunginosasta. Siksi eri kaupunginosien kannattaisi yhdistää toimintaansa, kun lapsimäärä jossain osassa ei riitä oman osaston ylläpitoon. Jutussa haastatellaan erään lapsen äitiä, joka kertoo päiväkodin olevan nyt neljättä kertaa lakkautusuhan alla. Niin pian kuin osastot eivät ole täynnä, kunta haluaa karsia toimintaa. Äidin mukaan kunta on kertonut päiväkodista kiinnostuneille vanhemmille, ettei syksyksi ole paikkoja. Virkamies myöntää, että vanhemmille on kerrottu lakkautusuhasta. Oman toimittajakokemukseni perusteella voin vakuuttaa, että juttu kertoo osuvasti niistä käytännön ongelmista, joihin suomenkielisten lasten vanhemmat törmäävät. Sijoitan jutun monikulttuurisuus-kehykseen, koska siinä on selkeästi tuotu epäkohdat esiin ja annettu asianosaisille puheenvuoro.

Vuotta myöhemmin DN kirjoittaa niin ikään suomenkielisen osaston lakkautusuhasta Tukholmassa. Tämä osasto on saanut vuoden aikaa kohentaa talouttaan. Päivähoidon hallinto on tyytymätön osaston käyttöasteeseen. Jutussa haastatellaan erään lapsen isää, jonka mukaan kukaan vanhempi ei uskalla hakea lapselleen paikkaa osastolta, joka on jatkuvasti lakkautusuhan alla: "Nyt tarvitsemme työrauhaa. Kymmenen vuoden ajan olemme joutuneet muuttamaan kerran vuodessa." Osasto saa nytkin muuttaa toisiin tiloihin. Pari kuukautta myöhemmin DN kirjoittaa, että osaston jatko on turvattu halvempien tilojen myötä. Jutussa muistutetaan, että hallinto halusi lakkauttaa koko toiminnan, mutta muutti mieltään kunnallispoliitikkojen puututtua peliin.

Saamelaiset ovat vuonna 1998 tyytymättömiä valtion tapaan hoitaa saamelaisasioita. Jutussa muistutetaan, miten taannoin hallitus pyysi saamelaisilta anteeksi vähemmistön kohtelua menneisyydessä. Nyt tuo ele tuntuu tyhjältä: päätös vähemmistöasemasta viipyy eikä hallituksella ole enää erityistä saamelaisministeriä. Saamelaiset tuntevat tullessa petetyiksi. Osa saamelaisasioista on siirretty integraatioministeri Ulrica Messingin pöydälle. "Saamelaisasioista on tullut integraatiokysymyksiä. Alkuperäiskansasta on tullut siirtolaisia," DN kirjoittaa. Loput saamelaiskysymykset kuuluvat maatalousministerille. Jutussa siteeratun saamelaisliiton juristin mukaan asiat ovat ajautuneet harmaalle alueelle. DN viittaa myös historioitsija Lennart

Lundmarkiin, jonka mukaan saamelaisia syrjitään historiankirjoituksessa, koska heiltä puuttuvat kirjalliset lähteet. Hieman myöhemmin DN kirjoittaa, että saamelaiskysymykset siirtyvät takaisin maatalousministeri Margareta Winbergille, joka on hoitanut niitä ennenkin. Ulrica Messing oli tullut tähän johtopäätökseen kuultuaan saamelaisten tyytymättömyydestä vastuujakoon. Messingin vastuulle jää edelleen esitys vähemmistökielistä. Jutun mukaan saamelaiset toivovat nyt, että hallitus panee asioihin vauhtia. Pari viikkoa myöhemmin DN kertoo Winbergin matkustavan Kiirunaan osoittaakseen, että hallitus pitää saamelaiskysymyksiä tärkeitä.

Vuonna 1997 DN:ssä käydään napakka keskustelu valtion siirtolaislehden *Invandratidningenin* lakkauttamisesta. Lehti ilmestyi tuolloin kahdeksalla kielellä, joista yksi oli suomi. Muun muassa Journalistiliiton puheenjohtaja kysyy, miksi valtio haluaa lakkauttaa toimivan tiedotuskanavan siirtolaisille ja sijoittaa rahat byrokraatiaan, siirtolaisviraston perustamiseen. Lehden iranilaissyntyinen lukija kiittää lehteä opastuksesta ruotsalaiseen yhteiskuntaan ja yhteyden luomisesta Ruotsin iranilaisiin. Juutalaisten vähemmistökeskusteluun osallistunut David Schwarz tyrmää lehden ja pitää sitä integraation esteenä: "Ei ole valtion, vaan siirtolaisten tehtävä integroida itse itsensä". Schwarz kysyy, mikä ruotsiniranilaisilla on pielessä, kun he elävät ruotsalaisen yhteiskunnan ulkopuolella ja kaipaavat valtion kustantamaa lehteä saadakseen tietoa maanmiehistään. Schwarz ei perustele, miten iranilaisen identiteetin vaaliminen sulkee henkilön yhteiskunnan ulkopuolelle. Iranilaislukija Azar Mahloujian vastaa iranilaisten tulleen sodan jaloista, joten omatekoista lehteä ei ole.

DN nostaa esiin vielä yhden vähemmistöjä koskevan säästökohteen: kesällä 1999 lehti kirjoittaa Ruotsin Radion (SR) uhmaavan tietoisesti lähetyslupaansa. Jutussa kerrotaan, että hallituksen antaman toimiluvan mukaan Ruotsin TV:n, Radion ja Koulutusradion resurssit vähemmistökieliseen toimintaan on säilytettävä vähintään vuoden 1996 tasolla. Radiossa siirtolais- ja vähemmistökielten resursseja on leikattu 12 prosenttia tuosta tasosta. DN:n mukaan jää nähtäväksi, saavatko SR:n rikkeet mitään seurauksia. DN kysyy kulttuuriministeri Marita Ulvskogilta, eikö toimilupa ole tehoton, jos sitä voi rikkoa ilman seurauksia. Ulvskogin mukaan hallitus ei voi puuttua radion toimintaan: "Lähden siitä, että radiolla on hyvät perusteet toimia niin kuin toimii." Ulvskog jää seuraamaan tilannetta. Jatkojutussa eri puolueiden edustajat kannattavat lähetysluvan tarkempaa valvontaa. Kokoomuksen Gunnar Hökmark sanoo, että radion nuorisokanavan P3:n yksityistämällä olisi saatu resursseja muun muassa vähemmistökieliseen toimintaan: "Ei ole mitään syytä säästää tämäntyyppisistä ohjelmista, joista Ruotsin Radio on

erityisesti vastuussa." Radion toimitusjohtaja Lisa Söderberg vastaa debattiartikkelissaan kritiikkiin mainiten vähemmistökielisen toiminnan olevan osa Ruotsin Radiota.

DN:ssä on myös esimerkkejä palveluista, jotka toimivat. Vuonna 1997 peräänkuulutetaan uutta ajattelua vanhustenhoitoon, koska siirtolaiseläkeläiset haluavat hoitoa omalla kielellään. DN siteeraa vanhustyöntekijä Kristiina Heikkilän tutkimusta, jossa Södertäljen suomalaiset ja assyrialaiset kertovat hoitotoiveistaan. Södertäljen sosiaalidemokraattinen kunnanneuvos lupaa, että kunta tutkii mahdollisuuksia suomenkielisen osaston avaamiseen ja selvittää kotipalvelun kieliresurssit. Kunnan on pidettävä huolta siitä, etteivät omaiset joudu ottamaan hoitovastuuta vaihtoehtojen puuttuessa. Samana vuonna DN uutisoi näyttävästi, että hallitus antaa suomenkieliselle digitaaliselle radiokanavalle luvan koelähetyksiin vuoden 1998 alusta alkaen. Ruotsin Radion P7-kanava, Radio Sisu, pyrkii tavoittamaan Ruotsissa asuvat 430 000 suomenkielistä, tornionlaaksolaista ja suomenruotsalaista. Hallituksen ehtona koelähetyksille on, ettei nykyisiä analogisia suomenkielisiä lähetyksiä supisteta ennen kuin useimmilla kuuntelijoilla on käytössään digitaaliradio. DN:n mukaan koelähetysten aloittaminen merkitsee paljon radiotoiminnalle Ruotsissa, koska digitaaliradion on määrä korvata analoginen tekniikka. Vuonna 1997 suomenkielinen kanava mainitaan vielä digitaalitekniikkaa käsittelevässä jutussa ja suomenkielinen radiotoiminta ylipäätään paikallisradion 20-vuotisjuhlajutussa.

Vuonna 1998 Tumban lukion suomalais-ruotsalainen linja mainitaan DN:n erityisliitteessä Gymnasieguidenissa (Lukio-oppaassa). Otsikolla "Opiskelua kahdella kielellä" kerrotaan kaksikielisestä opetuksesta (linja on sittemmin lopetettu.) Jutussa painotetaan linjan vaativuutta. Samana vuonna DN:ssä on sivun juttu Botkyrkan vapaakouluista. Joukossa on neljä etnistä vapaakoulua: kaksi islamilaista koulua, yksi monikulttuurinen koulu ja ruotsinsuomalainen koulu, jonka perustivat neljä kunnallisilla suomalaisluokilla työskennellyttä opettajaa vuonna 1996. Toisessa saman sivun jutussa pohditaan, johtavatko islamilaiset koulut segregatioon. Jutussa haastateltu kunnan koulutuslautakunnan sosiaalidemokraattinen puheenjohtaja Inger Andersson suhtautuu kouluihin varauksellisesti: "Voi kysyä, tarvitaanko kouluja. Meillä on arabialaisia luokkia. Minulla ei ole mitään arabialaisia tai suomalaisia luokkia vastaan, päinvastoin on tärkeää vaalia kaksikielisyyttä aktiivisesti. Mutta silloin lapset käyvät kuitenkin koulua muiden lasten kanssa. Erityiskouluissa on se vaara, että eristäytyy. Ne voivat segregoida." Kansanpuolueen valtiopäiväedustaja, botkyrkalainen Karin Pilsäter uskoo puolestaan, että etniset koulut voivat tavoittaa ne, jotka muutoin eristäytyisivät, ja toimia linkkinä oman kulttuurin ja ruotsalaisen

yhteiskunnan välillä. Juttu on vuosina 1997–1999 julkaistujen DN:n juttujen pinossa poikkeus: keskustelu vapaakoulujen segregoivasta vaikutuksesta on selvästi jäänyt taakse.

Loppuvuodesta 1999 DN:ssä on iso juttu Pajalan kunnan päätöksestä opettaa kaikille kunnan lapsille tornionlaaksonsuomea. Juttu on otsikoitu "Pakollista suomea koulussa.

Sosiaalidemokraattiset poliitikot haluavat nostaa tornionlaaksonsuomen asemaa." (Jutussa puhutaan suomesta ja tornionlaaksonsuomesta erottelematta kieliä toisistaan.) DN:n mukaan tavoitteena on, että peruskoulun päättyessä lapset osaavat lukea ja kirjoittaa yksinkertaista tekstiä tornionlaaksonsuomeksi. Jutun mukaan on epätavallista, että kunnanpoliitikot näin yksipuolisesti päättävät koulun valinta-aineesta. Päätös jakaa mielipiteet Pajalassa. Jutussa siteerataan kokoomuslaista Torsten Aasaa, jonka mukaan on väärin, että myös paikkakunnalle muuttaneet joutuvat opettelemaan kieltä, koska sitä voi opettaa lapsille kotona. Opetus maksaa ja vie aikaa muilta tärkeiltä aineilta. Owe Pekkari, sosiaalidemokraattinen kunnanpuolue, puolustaa opetusta ja muistuttaa, että valtiopäivät hyväksyy lähiaikoina meänkielen vähemmistökieleksi. Kunnan täytyy näyttää, että se on valmis tekemään työtä kotikentällä kielen säilyttämiseksi. Osa kouluista opettaa jo nyt tornionlaaksonsuomea vapaaehtoisena aineena. Puran keskustelun identiteetti-merkityksiä identiteetti-kehyksessä.

Vähemmistökieliset palvelut -teeman jutuissa törmää kaksi puhetapaa: virkamiesten priorisointi-puhe säästövaatimuksineen ja vähemmistön sorto-puhe. RSKL:n puheenjohtaja Anita Kangas puhuu kuntien välinpitämättömyydestä suomenkielisiä palveluja kohtaan ja ruotsinsuomalaiset vanhemmat ovat väsyneitä varjonyrkkeilyyn suomenkielisen lastenhoidon säilyttämiseksi. Tässäkin kehyksessä on liikkeellä ruotsalaisia puolustus-toimijoita: ylipäätään DN:n tapa nostaa esiin vähemmistöpalveluja koskevat epäkohdat on puolustavaa toimintaa, koska niissä on annettu tilaa vähemmistön näkökulmalle. (Toki hyvä journalismi ylipäätään valottaa asioita eri näkökulmista.) Jutut olisivat rakentaneet yhtenäisyys-kehystä, jos vähemmistöpalveluja koskevat leikkaukset olisi otettu annettuina. Näin ei käynyt, ja niin jutut kuuluvat moninaisuus-kehukseen.

5.5.3 Yhtenäisyys-kehys

Yhtenäisyys-kehyksessä vaalitaan ruotsalaista yhtenäiskulttuuria. Toimittaja ja kirjailija Lars Ulvenstam kirjoittaa debattiartikkelissaan vuonna 1997: "Vaalikaa siirtolaisten assimilaatiota. On tärkeämpää, että siirtolaiset oppivat tuntemaan Ruotsin ja ruotsalaisen kulttuurin kuin päinvastoin."

Ulvenstam pitää monikulttuurisuus-retoriikkaa naiivina: vapaaehtoinenkin segregatio on taloudellisesti ja psykologisesti haitallista ja epäoikeudenmukaista maahanmuuttajien lapsia kohtaan. Moninaisuus voi toimia vain ruotsalaisessa kehyksessä. Ulvenstamin mukaan on toki rikastuttavaa omaksua siirtolaiskulttuureista asioita, joista pitää kuten musiikkia tai ruokaa.

Ulvenstam kirjoittaa, että kansallinen ja kulttuurinen yhteinen identiteetti on jotain, minkä kaikkien uskoisi voivan omaksua. Hänen mielestään assimilaatiossa ei pakoteta ihmisiä elämään maassa maan tavalla. "Ensimmäisestä muuttajasukupolvesta ei koskaan voi tulla ruotsalaisia, mutta toisella on tähän paremmat mahdollisuudet ja kolmas on jo täysin assimiloitunut." Ulvenstam mainitsee juutalaiset "onnellisena esimerkkinä harmonisesti assimiloituista". Ulvenstam tähdentää, että he ovat menestyneitä ja monet ovat kääntyneet kristinuskoon oman kulttuuri-identiteettinsä säilyttäen. Amerikanruotsalaisissa perheissä äidit puhuivat lapsilleen englantia, jottei näille tulisi minkäänlaista etnistä vammaa. Nyt ruotsalaisuus näkyy enää vain jouluruuissa. "Onnellinen assimilaatio," Ulvenstam arvioi: "Jos siirtolaisillamme kaikki menee onnellisesti, tulee heistä parissa sukupolvessa assimiloituja." Ulvenstam kommentoi sosiaalidemokraattista aloitetta, jossa ruotsi nimetään yhteiseksi kommunikaatiokieleksi samalla kun tuetaan kolmannen polven muuttajien äidinkielen taitoja. Ulvenstamin mukaan "ruotsi yhteisenä kommunikaatiokielenä" kuulostaa devalvoidulta. Ulvenstam muistelee, miten hän kymmenen vuotta sitten sai näkemyksineen kotikielenopettajat takajaloilleen, ja vasta kun hänen tuekseen asettui (jiddish-keskustelussa siteeraamani) David Schwarz, vastaväitteet tukahtuivat.

Ulvenstam ei kysele siirtolaisten kielellisten tarpeiden perään eikä jätä niille tilaa. Retoriikka tekisi toteutuessaan monikulttuurisen yhteiskunnan mahdottomaksi. Tutkimuksellisessa viitekehyksessä maalattuun vähemmistömaisemaan nähden Ulvenstamin näkemykset vaikuttavat vanhentuneilta. Erityisen kiinnostavia ovat hänen ajatuksensa kristinuskoon kääntyneistä, identiteettinsä säilyttäneistä juutalaisista; tämän vähemmistön identiteetin kulmakivi on juuri juutalainen uskonto. Kiintoisaa on niin ikään vähemmistökielen hylkääminen etnisen vamman välttämiseksi. Ruotsalaisten tarpeiden ensisijaisuutta korostaa kannustus poimia siirtolaiskulttuurista mieleiset elementit kuten ruuat. Monikulttuurisuus sallitaan vain, jos se tietää enemmistölle parempia kulutusmahdollisuuksia.

Hieman maltillisemmin ruotsalaisuuden etusijasta kirjoittaa pääkirjoitustoimittaja Johannes Åman vuonna 1998. Åman siteeraa Upplands Väsbyn ruotsinsuomalaisen koulun rehtoria Markku Peuraa, jonka mukaan ruotsalainen koulu on sataprosenttisesti ruotsalainen, eikä muita kulttuureja

kunnioiteta. Åmanin mukaan Peura on oikeassa: monikulttuurisuus on tyhjää puhetta. Åmanin mielestä tämä on osin väistämätöntä ja toivottavaakin: "Ruotsin koulujen on annettava oppilailleen hyvät edellytykset selviytyä ruotsalaisessa yhteiskunnassa. Siksi ruotsin kielelle... on annettava tietty etusija muihin kieliin ja kulttuureihin verrattuna." Åmanin mukaan tämä ei ole ongelma vaan se, etteivät siirtolaiset tunne, että heitä kunnioitettaisiin. Åman viittaa Staffan Boliniin, joka on kouluviraston pyynnöstä selvittänyt islamilaisten koulujen yhteyttä segregaatioon. Bolin ei kiistä segregaatian riskiä, mutta näkee koulujen edistävän koko perheen integraatiota: kouluthan ovat ruotsalaisia ja opetus on pääosin ruotsiksi. Åman pääättelee, että koulut voivat toimia siltana muuhun yhteiskuntaan, kunhan koulun johto korostaa yksikön roolia ruotsalaisena instituutiona. Yhtenäisyyttä rakentaa myös käsittelystä karsimani juttusarja Ruotsissa asuvista siirtolaiskirjailijoista. Sarjassa pohditaan, mikseivät siirtolaiskirjailijat voi kirjoittaa ruotsiksi ja miten heitä voitaisiin tähän rohkaista.

Joissain jutuissa vähemmistöläisyys näyttäytyy niin ongelmallisena, että jutut rakentavat yhtenäisyyttä. Juttujen alatekstin voisi purkaa sanoiksi "jos kaikki olisivat kuin ruotsalaiset, ei tätäkään ongelmaa olisi." Turvallisuuspoliittisen asiantuntijan Gunnar Lassinantin 50-vuotishaastattelussa vuodelta 1997 painotetaan, että Lassinantin juuret ovat suomenkielisessä Tornionlaaksossa (jutussa käytetään termejä suomi ja meänkieli lomittain). Lassinantti uskoo, että kaksikulttuurinen tausta auttaa häntä ymmärtämään paremmin etnisiä jännitteitä. Hänen mukaansa kielikysymys on Tornionlaaksossa vieläkin dynamiittia, vaikka meänkielen asema on kohentunut. Lassinantti siteeraa isäänsä, legendaarista maaherra Ragnar Lassinanttia, joka tapasi sanoa, että meänkieli on "pysähtynyt jonnekin polku pyörän ja auto biilin välille," eli kieli ei ole uudistunut. Gunnar Lassinantin mukaan pitkällä tähtäimellä tornionlaaksolaisten on kaksikielistyttävä, vaikka pääasia on, että nämä ovat saaneet itseluottamuksensa takaisin. Lassinantti ei tarkenna, mitä hän kaksikielistymisellä tarkoittaa: onko asukkaiden opeteltava suomea vai ruotsia. Oletan että jälkimmäistä, koska missään kirjoituksessa enemmistön ei odoteta opettelevan vähemmistökieltä. Meänkielen aseman edistymisestä huolimatta juttu painottuu kielen ongelmiin.

Vuonna 1999 romaneilla on rooli lapsivaimoista kertovassa DN:n sarjassa. Yhdessä jutussa kerrotaan malmöläisestä yläasteesta, jossa viisitoista tyttöä on viimeisen kahden vuoden aikana lopettanut koulun ja mennyt naimisiin: "Kyse on nuorista tytöistä, joilla on erilainen kulttuuritausta, ja ongelma tunnetaan eri puolilla Ruotsia." Jutussa siteerataan tukholmalaisen monikulttuurisen koulun johtajaa, jonka mukaan Ruotsissa kasvaneet tytöt saavat ruotsalaisen arvomaailman, jota vanhemmat pitävät uhkana: "Perheet naittavat tyttärensä pois pelastaakseen heidät." Jutussa

kuvaillaan, miten kolme romanimestä käy vierailulla toisen romaniperheen luona aikomuksenaan ostaa perheen kymmenvuotiaan tyttären. Käynnin jälkeen äiti ei laske lastaan silmistään, ja koulu saa jäädä. DN:n mukaan kyseessä on tyyppiesimerkki siitä, mitä romanityöille voi tapahtua. Malmöläisen koulun rehtori vahvistaa, että jatkuvasti joku oppilaista elää sieppausuhan alaisena tai uhkaa karata kotoaan. Teiniavioliitot ovat yleisiä paitsi romani-, myös muslimi- ja kristityissä assyrialaisperheissä. Jutussa lainataan kouluvirastoa, jonka mukaan vain kaksi romanilasta kymmenestä suorittaa peruskoulun. Syynä heikkoon tulokseen ovat runsaat poissaolot. Jutussa suositellaan käyttämään romani-sanaa mustalais-sanan sijasta ja kerrotaan romaneille esitetystä vähemmistöasemasta.

Jutussa asianosaisia, romaneja, ei kuulla lainkaan, mistä syystä juttu rakentaa voimakkaasti toiseutta: vähemmistölle on tarjolla vain uhrin ja roiston roolit, ei ratkaisijan asemaa. Teiniavioliitto-ongelmaa on toki voitava käsitellä, mutta jutussa ongelma etnistetään voimakkaasti. Kulttuurien yhteentörmäyksessä vähemmistön identiteetillä ja arvoilla on suuri merkitys, ja nämä arvot näyttävät pelkäämistään ongelmallisina. Ylva Brune kirjoittaa, miten mediat kuvaavat toisen polven siirtolaistyttöjen matkaa kohti ruotsalaisuutta ja modernisuutta. Brunen mukaan tällainen ruotsalaisuus-käsite luo teksteihin nationalistisen ja kolonialistisen sävyn (Brune 2004, 287–298). Brunen havainto tuli mieleen lapsivaimo-juttua lukiessa. Yhtenäisyyttä rakennetaan ymmärtämällä uhriksi joutuneita tyttöjä, jotka omaksuvat ruotsalaiset arvot. Vähemmistöaseman mainitseminen jutun päätteeksi asettaa vähemmistöprojektin outoon valoon.

Bodenilainen Sören Skogsdal on yleisönosastokirjoituksellaan vuodelta 1998 saman problematiikan kimpussa. Skogsdal kysyy, oliko hänen isoisänsä rasisti, kun tämä muiden kyläläisten tapaan tarjosi mustalaisille majapaikan 1950-luvun Tornionlaaksossa: "He auttoivat ja kunnioittivat mustalaisia, mutta eivät edes unissaan ajatelleet, että mustalaiset olivat niin kuin me tai että heidän elämäntapansa olisi ongelmaton." (Skogsdal käyttää nimitystä zigenare ja kääntää sen suomeksi mustalaiset.) Skogsdalin mukaan nykyään ani harva avaa ryhmälle kotinsa ja kontaktit on säilytetty sosiaaliviranomaisille: "Suhtautuminen mustalaisiin ja heidän elämäntapaansa on tuskin muuttunut, mutta vaatimukset siitä, että vaikenemme heidän tai pakolaisten ongelmista, ovat tulleet tärkeämmiksi kuin se, miten käytännössä toimimme. Mutta näin on asian laita vain virallisessa keskustelussa - tuvissa populismi on voimissaan." Skogsdalin kirjoitus rakentaa yhtenäisyyttä keskittymällä romanikulttuurin ongelmallisuuteen. Toisaalta hän kiinnittää huomiota aikamme kaksinaismoralismiin ja pyrkii herättämään rehellistä keskustelua. Merkille pantavaa on, että

Skogsdalin mukaan kyläläiset kunnioittivat mustalaisia: kirjoitus kysyykin, miten kunnioitus nyt ilmenee tai onko sitä.

Disa Håstad huomauttaa esseessään vuonna 1999, etteivät vähemmistöjen oikeudet ole ongelmattomia: kuinka pitkälle valtio voi mennä vähemmistöjen oikeuksissa hajoamatta? Håstad muistuttaa vähemmistöjen ongelmista entisen Jugoslavian alueella ja keskustelusta espanjankielisten oikeuksista Yhdysvalloissa: jos oikeuksia annettaisiin, tulisivatko muut ryhmät perässä? "Nyt olemme kuulleet Ruotsissa saamelaisista, jotka vaativat tulla valituiksi valtiopäiville saamelaisina, jotta voivat edistää oman kansansa, ei muiden etuja. Asiasta hämmästynyt reporteri huomautti, että saamelaiset ovat aina voineet tulla valituiksi valtiopäiville. Mutta he eivät ole voineet puhua siellä saamea, tietenkään. Aivan kuten Ranskan kansalliskokouksessa ei voi puhua korsikaa tai Turkin parlamentissa kurdia," Håstad kirjoittaa. Håstadista ei ole varmaa, että vähemmistökäsite on yhdistettävissä demokratiaan: "Seurauksia voi ainakin olla vaikea aavistaa." Vähemmistökielten ongelmallisuus vilahtaa jopa Itämeren talousyhteistyötä käsittelevässä jutussa vuodelta 1997. Jutussa siteerataan maakäräjien projektijohtajaa, jonka mukaan kaikissa Itämeren maissa, myös Ruotsissa, puhutaan useita vähemmistökieliä: "Tämä on tehokas este maitten välisen vaihdon lisäämiselle." Jutussa ei eritellä tarkemmin, miten kielet hidastavat kauppavaihtoa. Kielikirjon ongelmallisuuden korostaminen rakentaa yhtenäisyyttä, koska ilman kirjoja ei olisi mainittuja esteitä tai uhkia. Kokonaisuudessaan jopa ajoittain kovasanainen väittely vähemmistöasemasta ja sen ympärillä puhjenneet kieliriidat luovat kuvaa hankalasta aihealueesta.

Jo aiempina vuosina DN:ssä on kirjoitettu, miten vähemmistökieliset ohjelmat ovat ongelma Ruotsin Radion musiikkikanava P2:lle. Vuosina 1997–1999 tätä kuvaa uusinnetaan. Vuonna 1997 P2-kanavan uusi päällikkö Christer Eklund sanoo, että suurkaupunkien ulkopuolella P2:n ohjelmisto on valitettavasti hajanainen, koska vähemmistökielten on mahdollista samalle taajuudelle. Vuonna 1999 DN toistaa: "P2:n musiikkitarjonta keskeytyy aamuisin ja iltapäivisin antaakseen tilaa saameradiolle, suomalaiselle P7:lle ja siirtolaiskielten toimitukselle sekä koulutusradiolle... P2:lla halutaan tietenkin lähettää musiikkiradiota vuorokauden ympäri koko maassa." Lehti lisää, että digitaalisesti musiikkikanava on saatavilla koko maassa. Eklund joutuu puolustamaan kanavan musiikillisuutta, kun mediaprofessori Stig Hadenius moittii puheen suurta osuutta kanavalla myöhemmin samana vuonna. Eklund vastaa: "(Kritiikistä) ei käy ilmi, johtuuko Hadeniuksen kielteinen suhtautuminen P2:n puheosuuksiin siitä, että kanavaa käytetään valtakunnan verkossa Tukholman ja Malmön ulkopuolella 5 tuntina vuorokauden 24 tunnista koulutusradion ja vähemmistökielisten ohjelmien lähettämiseen. Mutta vaikka nämä katkot ovat

ongelma musiikkiradion identiteetille, ne eivät romuta sitä tosiasiaa, että P2 tarjoaa enimmäkseen musiikkia." Eklund osoittaa kirjoituksellaan ongelman marginaalisuuden. Tästäkin huolimatta jutut rakentavat ruotsalaista yhtenäisyyttä, koska niissä ei kuulla vähemmistökielisen ohjelman kuuntelijaa eikä selvitetä, mikä merkitys tällä ongelmallisella ohjelmalla on hänelle.

DN kirjoittaa suomenkielisestä digitaaliradiosta vuonna 1999 niin synkästi, että juttu rakentaa yhtenäisyys-kehystä kanavan monikulttuurisuudesta huolimatta. Otsikko kuuluu: "P7 kaikuu avaruudessa kuuroille korville" (P7 ekar ohörd i rymden). Jutussa kerrotaan kanavan käyttävän vuosittain 35 miljoonaa kruunua. "60 työntekijää työskentelee lujasti tavoittaakseen Ruotsin 400 000 suomenkielistä. On vain yksi ongelma: kukaan ei kuuntele." Ongelmana on digitaalivastaanottimien heikko myynti. Toimittaja kuvaa, että on absurdia kävellä P7:n toimituksessa keskellä työtään tekeviä toimittajia. Suomalaiset palavat missiolleen, mutta pian kärsivällisyys on lopussa. Toimittaja siteeraa uutispäällikkö Tapani Mansikkalaa, joka vahvistaa, että on turhauttavaa tehdä radiota, kun ei saa palautetta: "Se, mikä pitää meidät käynnissä on tieto siitä, että jonkun on aloitettava. Ihmiset eivät osta laitteita, jos ei ole ohjelmaa." DN:n toimittaja kertoo yrittävänsä kuunnella toimituksen auton DAB-radiota, mutta suomenkielistä lähetystä ei kuulu. Jutussa toistetaan pari kertaa, että digitaalitekniikka on suomalaisille mahdollisuus saada oma kanava. Kanavapäällikkö Jukka Häyrinen kertoo, että vuoden kuluttua kanavaa ryhdytään markkinoimaan kunnolla. Jos kiinnostus ei herää, on aika pohtia DAB-satsauksen lopettamista. "Vaihtoehtona on sijoittaa internetiin, kaapeliin ja satelliittiin," Häyrinen sanoo. DN muistuttaa vielä eri kanavilla kuultavista suomenkielisistä analogisista lähetyksistä. Jutussa ei ole haastateltu suomenkielisiä kuuntelijoita. DN kyseenalaistaa toiminnan järkevyyden, mutta ei ideoi vaihtoehtoja eikä pohdi, miksi vähemmistökielinen kanava käy kalliin teknisen muutoksen kärjessä.

Jatkojutussa Ruotsin Radion toimitusjohtaja Lisa Söderberg kertoo olevansa vihainen laitetuottajille digitaalitekniikan viivyttyämisestä. Hänestä on ikävää, että vain harvat voivat kuunnella suomenkielistä kanavaa: "Olen antanut ohjelmajohtajalle tehtäväksi tutkia kaikki keinot, jotta voisimme tavoittaa suomenkieliset kuuntelijamme muulla tavoin." Söderberg toistaa Häyrisen idean kaapeli-, internet- tai satelliitti-jakelusta. DN:n toimittaja sanoo, että laitetuottajat tuskin tuottavat laitteita, joille ei ole tarvetta. "Tarvetta on, sen me tiedämme yleisökontaktiemme kautta, mutta laitetuottajat laahustavat perässä," vastaa Söderberg. Söderberg puolustaa siis suomenkielistä digikanavaa, joten juttu sopisi monikulttuurisuus-kehykseen. Toisaalta siinä on yhtenäisyys-ainesta. DN paljastaa asenteensa huomauttamalla, ettei kanavalle ole tarvetta. Lehti ei kysy, vaan väittää.

Yhtenäisyys-kehyksen jutut läpäisee priorisointi-retoriikka: juttuja yhdistää ruotsalaisuuden ja ruotsalaisten tarpeiden etusija vähemmistöihin verrattuna. Useimmissa kehyksen jutuissa vähemmistöt eivät puhu lainkaan, vaan vähemmistöistä puhutaan. Vähemmistöiltä odotetaan ruotsalaistumista, koska heidän erilaisuudestaan seuraa monenlaista pulmaa. Jutuissa ei niinkään käytetä sorto-puhetta, vaan kärkevimmillään jutut tuottavat sortoa kuten vahvistavat romanien toiseutta. Oikeutus-puhe loistaa poissaolollaan. Enemmistön tai vähemmistöjen palveluita ei oikeuteta millään: esimerkiksi enemmistön oikeus tauottomaan musiikinkuunteluun on itsestänselvyys. Jos puhe kääntyy vähemmistöjen oikeuksiin, niissä nähdään riskejä.

5.5.4 Identiteetti-kehys

Identiteetti-kehyksen jutut piirtävät kuvaa siitä, mikä merkitys kielellä tai etnisellä taustalla on vähemmistön identiteetille. Keskustelu vähemmistöasemasta liittyy identiteettiin, koska kielen hyväksymisellä tai hylkäämisellä on suora yhteys vähemmistön mahdollisuuksiin toteuttaa identiteettiään. Identiteetin tärkeyttä ilmentää vähemmistön toiminta kielensä puolesta. Vuosilta 1997–1999 DN:ssä on tästä toiminnasta lukuisia esimerkkejä. Lehti mainitsee ruotsinsuomalaisten pitäneen Sergelin torilla mielenosoituksen vähemmistövaatimusten johdosta. RSKL on lähettänyt aiheesta hallitukselle kirjelmän. RSKL:n puheenjohtaja Anita Kangas kirjoittaa DN:n pääkirjoitukseen kommentin, jossa hän painottaa, miten tärkeää saada suomelle vähemmistöasema. Ruotsinsuomalaiset tapaavat niin presidentti Ahtisaaren kuin pääministeri Lipposen. Suomenkieliset vanhemmat yrittävät pelastaa lastensa päiväkotiasaston rekrytoimalla itse päiväkotiin lisää lapsia.

Jälleen se, että lehti mainitsee ruotsinsuomalaiset esimerkiksi valtiovierailujen yhteydessä tuo vähemmistölle näkyvyyttä ja tuottaa identiteettiä. Samaan tapaan identiteettiä vahvistaa isohko uutinen perustettavasta suomenkielisestä kanavasta, jonka kerrotaan lisäävän merkittävästi radion ohjelmatarjontaa omalla kielellä. Toisessa jutussa kanavan ajankohtaispäällikkö Riitta Huikko vahvistaa, että ruotsinsuomalaisille on suuri asia saada oma kanava. Näkyvyyttä luo myös esimerkiksi Upplands Väsbyn ruotsinsuomalaisen koulun rehtorin Markku Peuran syntymäpäivähaastattelu, ja väitän, että jopa kahden ruotsinsuomalaisen vaikuttajan, RSKL:n varapuheenjohtajan Aarre Pulkkisen ja kirjailija Kalervo Kujalan muistokirjoitukset kohottavat profiilia. Pulkkisen muistokirjoituksessa käydään läpi, miten tämä halusi rakentaa Ruotsiin suomenkielisen infrastruktuurin, ja luodaan silmäys ruotsinsuomalaiseen järjestövaikuttamiseen.

Kujalan muistokirjoitus kuvaa vainajan panosta ruotsinsuomalaiselle kirjallisuudelle. Se, että ruotsinsuomalaisia muistellaan juuri vaikuttajina, osoittaa niin enemmistölle kuin vähemmistöllekin, että vähemmistön elämäntyö noteerataan. Ruotsinsuomalainen järjestötyö voi olla ura.

Muillakin vähemmistöillä on vastaavaa aktiveettia asemansa vahvistamiseksi. Ruotsin kuurojen liitto käy perustuslakivaliokunnan pakeilla vaatiessaan viittomakielelle vähemmistöasemaa. Professori Henning Johansson jättää vähemmistökielikomitealle eriävän mielipiteensä, kun komitea on niputtamassa yhteen tornionlaaksonsuomea ja suomea ja toisaalta saamen eri muunnoksia. Tornionlaaksolaisia edustava Johansson vaatii kullekin kielelle asemaa omina kielinään: kannanotto kuvastaa meänkielen merkitystä identiteetille ja irtioton tarvetta suomesta. Johansson palkitaan aktiivisuudestaan kaksi vuotta myöhemmin valtiopäivien vähemmistö päätöksen alla. Ruotsin tornionlaaksolaisten liitto myöntää Johanssonille stipendin tämän työskentelystä "määrätietoisesti ja menestyksekkäästi tornionlaaksolaisten ja meänkielen hyväksi silloin, kun vähemmistökielikomitea esitti, ettei meänkieltä hyväksyttäisi kieleksi." Saamelainen järjestöväki älähtää, kun osa saamelaisasioista ajautuu integraatioministerin pöydälle: "Alkuperäiskansasta on tullut siirtolaisia." Saamelaiset kokevat enemmistön vääristelevän vähemmistön identiteettiä.

Juutalaisetkin tuntevat tulevansa kaltoin kohdelluiksi. Ryhmä purkaa kovin sanoin pettymystään siinä vaiheessa, kun jiddishille ei olla myöntämässä vähemmistöasemaa. He kokevat, että koska heidän kieltään ei tunnusteta, jää osa identiteetistäkin vahvistamatta. Jackie Jakubowski pitää vähemmistökielikomitean menettelyä alentavana ja muistuttaa, ettei komitean jiddish-asiantuntijalla ollut äänioikeutta. David Schwarz kytkee omassa kirjoituksessaan keskustelun vähemmistöasemasta juutalaisten kansanmurhaan. Schwarz kertoo, että hallituksen koululaisille suunnattu tiedotuskampanja kansanmurhasta ilahduttaa häntä. Hän kertoo olleensa lapsena keskitysleirillä ja tuohtuvansa joka kerta, kun kansanmurhan todenperäisyys kyseenalaistetaan. Siten vähemmistökielikomitea loukkaa jiddishin puhujia, kun se ei ehdota kielelle vähemmistöasemaa. Schwarzin mukaan jos hallitus on kansanmurhakampanjansa kanssa tosissaan, on jiddish tunnustettava vähemmistökieleksi ja komitean puheenjohtajan erottava: "Vain siten juutalainen vähemmistö Ruotsissa voi saada historiallisen hyvityksen." Toisessa kirjoituksessa Schwarz tiivistää, että ellei jiddishiä hyväksytä, "Ruotsi liittyy niihin, jotka kerran halusivat hävittää kielen."

Myös näyttelijä Basia Frydman ja lääkäri Salomon Schulman pitävät vähemmistökielikomitean ehdotusta kansanmurhan jatkeena. Kirjoittajien mukaan kyseessä on pahin juutalaisvastainen teko Ruotsissa sitten sotien: "Ruotsin viranomaiset eivät epäröi tappa kulttuuriamme ja siten he

saattavat loppuun sen, missä natsit epäonnistuivat. Hallituksen satsaus kansanmurhasta tiedottamiseen on isku vasten tuhansien jiddishin puhujien kasvoja." Kirjoittajat muistuttavat, että suurin osa kansanmurhan uhreista oli jiddishin puhujia. Ruotsiin tuli pieni määrä pakolaisia, mutta useimmat jatkoivat matkaansa maan natsisympatioiden vuoksi. Kirjoittajat kertovat lapsuutensa olleen häpeän täyttämää, kun monet eivät uskaltaneet paljastaa olevansa juutalaisia. Vasta nuorina aikuisina monet kääntyivät kulttuurinsa puoleen pelastaakseen sen, mitä kielestä oli jäljellä: "Nyt jiddish ei ole viranomaisten mielestä edes vähemmistökieli vaan puhetapa, joka passitetaan historian hautoihin." Frydmanin ja Schulmanin mukaan jiddish on mitä elävin, mutta tarvitsee tukea välittyäkseen eteenpäin: "-Kustannukset, sanovat hallituksen virkamiehet. Ottakaa ryöväämämme natsikulta ja antakaa takaisin meille. Ottakaa niiltä natseilta ja natsien apureilta, joille annoitte turvapaikan. Ottakaa niiltä, jotka tienasivat isot rahat Saksan-kaupoillaan. Nämä valtion viranomaisten hämäräpuuhat ovat niin sanomattoman törkeitä, että kehotamme syrjintäasiamiestä tutkimaan sitä loukkaavaa menettelyä, jota viranomaiset ovat harjoittaneet jiddishiä kohtaan." Myös kielikomitean jiddish-asiantuntija Susanne Sznajderman-Rytz linkittää jiddishin hylkäämisen kansanmurhaan. Hän toivoo, että lukija näkee ratkaisun laajemman merkityksen: "Lukija näkee, että poliitikot vievät jiddishiltä mahdollisuuden vahvistua Ruotsissa 53 vuotta kansanmurhan jälkeen." Kirjoittajan mukaan tunnustuksen epääminen on osoitus poliitikkojen tahdon puutteesta ja kyvyttömyydestä nähdä vähemmistön tarpeet.

Juutalaisten ahkera kirjoittelu DN:ään kertoo jo sinänsä ryhmän aktiivisuudesta ajaa asiaansa. Kirjoittelu osoittaa, miten suurta osaa kansanmurha näyttelee juutalaisten identiteetissä, eikä ryhmä epäröi tuoda tätä julki. Vähemmistö asettaa enemmistön ultimaatumien eteen: jos enemmistö ei hyväksy jiddishiä vähemmistökieleksi, hyväksyy se hiljaisesti juutalaisten kansanmurhan. Kirjoitusten tunnevoimaa lisää se, että monet kirjoittajista jakavat henkilökohtaisia kokemuksiaan. Tilannetta hämmentää silti se, että juutalaiset keskustelevat keskenään jiddishin merkityksestä. David Fischer lainaa väitöskirjaa, jonka mukaan Tukholman juutalaisen seurakunnan jäsenet eivät pidä jiddishin taitoa tärkeänä tekijänä juutalaiselle identiteetille.

Parissa jutussa puretaan assimilaation jättämää arpea tornionlaaksolaisten sieluun. Pajalasta kertova reportaasi vuodelta 1998 painottuu muuttotappion seurauksiin, mutta sivujuonteena on tornionlaaksonsuomi: "Ei suomi, vaan tornionlaaksonsuomi: vanhanaikaiseen suomeen sekoitetaan ruotsalaisia sanoja ja ilmauksia... Alueen asukkaat kutsuvat itse kieltä nimellä meänkieli (vårt språk)." Jutussa siteerataan paikkakunnan asukkaita, joiden mukaan ruotsiksi ei voi kiroilla, ja muistutetaan, että vielä 50-luvulla oppilaita kiellettiin puhumasta äidinkieltään. Pajalan

kunnanneuvos Owe Pekkari kertoo kiellon jättäneen sieluun haavat, koska oman kielen puhuminen on tärkeää identiteetille. Kielikieltoon palataan vuonna 1999, kun DN uutisoi Pajalan poliitikkojen päätöksen pakollisesta meänkielen kouluopetuksesta. Päätös on sinällään identiteetti-teko. Jutussa mainitaan monien pajalalaisten muistavan, miten heidät pakotettiin opettelemaan ruotsia. Tunne siitä, ettei suomi kelpaa, on ollut vahva, ja siksi kielikysymys on tunnepitoinen (termejä suomi ja meänkieli käytetään lomittain.) Pekkari kertoo, että pajalalaisista 70 prosenttia puhuu meänkieltä joka päivä ja kuntalaiset ovat työskennelleet vähemmistöaseman puolesta pitkään. Kun valtiopäivät tunnustaa kielen, on kunnan oltava hankkeen takana. Torsten Aasasta on väärin, että ruotsinkieliset joutuvat opettelemaan meänkieltä. Aasan kommentti vahvistaa asian tunnepitoisuuden: vähemmistökielen opettelu kouraisee myös enemmistön identiteettiä.

Ruotsalaisten asenteet suomea kohtaan nostetaan kissana pöydälle, kun DN:n suomalaissyntyinen toimittaja Kaa Eneberg kysyy vuonna 1997 kolumnissaan, miksi suomenkieliset nimet kirjoitetaan Ruotsissa johdonmukaisesti väärin. Hän viittaa Ruotsin Television suomenkielisten Uutisten juttuun, jossa tartuttiin Dramaten-teatterin käsiohjelmaan Herra Puntila ja hänen renkinsä -näytelmästä. Ohjelma vilisi kirjoitusvirheitä. Enebergin mukaan syynä on piittaamattomuus: ruotsalaisille suomi on naurettava kieli. Hän kertoo kouluvuosistaan, jolloin opettajaa huvitti hänen vierasperäinen sukunimensä, Kaukoniemi. Enebergin kolumniin tulee viljalti vastauksia, joissa vahvistetaan näkemystä ruotsalaisten yliolkaisuudesta, jopa pilkanteosta. Pari viikkoa myöhemmin Eneberg sulkee keskustelun toteamalla, että on kuin olisi vetänyt korkin samppanjapullosta, kun otti puheeksi suomalaisnimien kohtelun. Kommentti osoittaa, millaiset lataukset kieleen liittyvät. Asiaa avaa ehkä Carl-Göran Ekerwaldin kommentti ruotsinsuomalaisten historiaa käsittelevästä kirjasarjasta: Ruotsissa asuville suomalaisille kieli on identiteetin perusta.

Bålstassa asuva ruotsinsuomalainen tv-katsoja on saman teeman äärellä kysyessään vuonna 1998 yleisönosastossa, voidaanko etnisiä ryhmiä kohdella mainoksissa miten vain jääkiekon maailmanmestaruuskisojen aikaan. Kirjoittajan mukaan TV3 ja osa iltapäivälehdistä asettui urheiluhuligaanien kanssa samoille linjoille iskulauseillaan "Murskatkaa suomalaiset" tai "Hakatkaa suomalaiset tohjoksi" (Krossa finnarna, Banka skiten ur finnarna). Kirjoittajasta mainokset antavat ymmärtää, että kiihotus kansanryhmiä vastaan on sallittua. Hänestä on häpeämätöntä loukata näin naapurimaata ja sivuuttaa oma ruotsinsuomalainen vähemmistö. Kirjoittaja kummastelee, miksei kukaan ole reagoinut tähän väkivallan yllytykseen. Vähemmistöjen näkymättömyydestä kirjoittaa puolestaan ruotsinsuomalainen kulttuurivaikuttaja Anita Sällberg, joka kritisoi pääministeri Göran Perssonia tämän nimittäessä integraatioministeriksi Lars Engqvistin Filmi-instituutista. Sällbergin

mukaan Perssonilla oli mainio tilaisuus valita tehtävään siirtolaistaustainen henkilö. Sällberg siteeraa Perssonia, joka sanoo ottavansa hallitukseen mielellään siirtolaistaustaisia henkilöitä, mutta sellainen valinta juuri tälle paikalle lähettäisi vääriä signaaleja. "Onhan kyse asioista, jotka koskevat koko yhteiskuntaa," Persson sanoo Sällbergin mukaan. Sällberg kysyy, eikö siirtolaistaustainen ministeri muka huolehtisi koko yhteiskunnan edusta. Sällbergiä sieppaa selvästi se, ettei siirtolaistaustaisiin poliitikkoihin luoteta. Jutussa on myös monikulttuurisuus-kehityksen säie, koska se osoittaa miten kauniit puheet integraatiosta käytännössä toteutuvat.

Anita Sällbergin mukaan DN katsoo pääministerin lailla vähemmistön ohi. Sällberg kysyy yleisönosastossa vuonna 1999, mitä lehdellä on ruotsinsuomalaisia vastaan: "Miten DN voi niin täydellisesti olla välittämättä meistä ruotsinsuomalaisista?" Sällberg kuvaa, miten ruotsinsuomalaiset ahkeroivat useilla kulttuurin aloilla, mutta mistään ei näy jälkeäkään DN:ssä, vaikka lehteen lähettäisi valmista materiaalia. "Vastauksena on aina ollut korviapuuduttava hiljaisuus. Jos meistä joskus kirjoitetaan, sävy on usein alentuva, naljaileva. Tuoreessa ja kivuliaassa muistissa on juttu ruotsinsuomalaisten vanhustentalon, Tukholman Suomikodin avajaisista... Harvoin olen lukenut mitään niin alentuvaa, jopa nimi Suomi-koti oli kirjoitettu johdonmukaisesti väärin "Soumi-koti"... Vihaako DN meitä ruotsinsuomalaisia?" Siteerasin jo ulkopoliittisessa kehityksessä DN:n vastausta: lehdellä ei ole mitään Suomea tai ruotsinsuomalaisia vastaan, päinvastoin Ruotsin suhteet itään ovat yhä tärkeämpiä. Sällberg suututtaa, ettei DN näe ruotsinsuomalaista vähemmistöä, ja DN:n vastaus osoittaa, ettei lehti sitä näekään. Tämäkin juttu linkittyy monikulttuurisuus-kehitykseen, koska se osoittaa, miten vaikeaa vähemmistön on murtautua enemmistön tietoisuuteen. Monikulttuurisuus- ja identiteetti-kehysten yhdistelmää on niin ikään Tukholman suomalaista seurakuntaa koskevassa jutussa. Seurakunnan kirkkoherra Pekka Turunen pitää tärkeänä sitä, että seurakunta on osa Ruotsin kirkkoa eikä suomalaisuuden puolustuslinnake. Silti seurakunnan huomaan vetävät suomalaiset perinteet: kyse ei ole uskonnollisesta herätyksestä vaan paluusta juurille.

Vuosien 1992–1996 kehysanalyysin jutuissa lukijoille avattiin kuvaa siitä, millaista on olla romani. Vuonna 1999 julkaistu juttu kansankorkeakoulun romani-kurssista jatkaa tätä teemaa. Päihdetyöntekijäksi opiskeleva Esa Isberg kertoo, että monet romanit ajautuvat päihteiden käyttöön, vaikka pyrkivät elämään tavallista elämää: "He hakevat töitä, mutta heillä on väärä tausta, väärä hiustenväri, huono koulutus. Heillä ei ole mitään arvoa. Itseluottamus katoaa." Opiskelija Seppo Lindgren kertoo, että romaneiden on helpompi auttaa toisia romaneja, koska he tuntevat kulttuurinsa. Useilla kurssilaisista on väärinkäyttäjätusta, mistä voi olla työssä jopa etua. Opettajat

kertovat harvinaisen motivoituneesta opetusryhmästä. Eräs opiskelijoista sanoo, että monet luulivat kurssin epäonnistuvan, joten on mukava osoittaa, että "me kelpaamme yhtä hyvin kuin muutkin." Ongelmallisista raameista huolimatta juttu voi antaa lukijoilleen myönteisiä identifikaatiokohteita: haastateltavilla on aktiivinen rooli maanmiestensä auttajina. Materiaalin kokonaisuudessa mittasuhteet ovat silti kärjistäen niin, että romaneista puhutaan mutta romanit eivät itse puhu. Pohjoismaisen mustalaisneuvoston (zigenarrådet) puheenjohtaja Stefano Kuzhiov arvioi kokoomuksen valtiopäiväedustajan Sten Anderssonin romanien vastaisia lausuntoja kiihotukseksi kansanryhmää vastaan. Kyse on yksi niistä harvoista kerroista, kun romanien edustaja kertoo miltä oman vähemmistön riepottelu mediassa tuntuu.

Vuosien 1992–1996 kehysanalyysistä ilmeni, miten äidinkielistä vanhustenhoitoa pidetään tärkeänä. Ajatus saa vahvistusta myös vuosien 1997–1999 materiaalista: suomenkielistä hoitoa pidetään kohtuullisena korvauksena suomalaissiirtolaisten työpanoksesta. Niin ikään aiemmassa kehysanalyysissä pidettiin äidinkielistä opetusta välttämättömänä kaksikielisen ja -kulttuurisen identiteetin kannalta. Teesi toistuu tässäkin analyysissä. Upplands Väsbyn ruotsinsuomalaisen koulun rehtori Markku Peura katsoo, ettei ruotsalainen koulu kunnioita muita kulttuureja: "Siksi tarvitsemme omia koulujamme." Peuran mukaan lasten on saatava käydä koulua sillä kielellä, jota nämä osaavat parhaiten, jotta heidän ei tarvitse yrittää olla muuta kuin oikeasti ovat. Siten lasten itsetunto ja identiteetti vahvistuvat. Niin ikään Botkyrkan ruotsinsuomalaisessa koulussa korostetaan kaksikielisyyttä, koska oppilailla ovat juuret niin Suomessa kuin Ruotsissakin.

Materiaalissa on melko vähän pohdintaa siitä, millaista on olla kaksikielinen. Tumban kaksikielistä lukiolinjaa esittelevässä jutussa opiskelija Piia Lappalainen valottaa hieman tätä maailmaa: opiskellessaan Piia kertoo ajattelevansa tietyt asiat suomeksi ja tietyt ruotsiksi. Linjalla kaikki ovat kaksikielisiä, vaikka monilla on toinen kielistä toista vahvempi. Jutussa kuvataan, miten oppilaat puhuvat välitunneilla keskenään suomea, mutta vaihtavat kielen nopeasti tarvittaessa ruotsiksi. Piia kertoo oppilaiden yleensä pyytävän opettajia puhumaan ruotsia, koska monien kotona puhutaan suomea. Suomen kielen ja ryhmän pienuuden takia yhteenkuuluvuudentunne on suuri. Materiaalissa on myös erittäin vähän esimerkkejä kaksikielisyyden iloista. Vuodelta 1997 on Kiirunan kunnan neuvoksen Lars Törnmanin sitaatti. Hän on ylpeä siitä, että kunnan asukkaat voivat asioida suomeksi ja saameksi, koska kieliä osataan kunnassa niin hyvin. Owe Pekkari lausuu meänkielen kouluopetusta koskevassa uutisessa: "Tornionlaaksonsuomen tunnustaminen merkitsee paljon ihmisten itsetunnolle täällä." Henning Johanssonille myönnettävä stipendi on myös merkki

vähemmistön työvoitosta. Kyseessä ovat ainoat uutiset, joissa vähemmistö iloitsee saamastaan tunnustuksesta.

Kehyksen jutuissa on leimallisesti kyse siitä, miten vähemmistö kokee tulleensa nähdyksi: tekeekö enemmistö luoma kuva vähemmistölle oikeutta vai ei. Ellei kuva vastaa vähemmistön käsitystä, ryhmä tarttuu nopeasti sorto-retoriikkaan ja tulkitsee esitetyn kuvan syrjinnäksi, jopa tietoiseksi sellaiseksi. Puhuvin esimerkki tästä on jiddish-keskustelu, jossa juutalaisten mukaan jiddish on vähemmistökieli ja kielikomitean mukaan se ei sitä ole. Toisaalta journalistiset käytännöt ohjaavat keskustelua ongelmakeskeisyyteen. Näkemysero on kiinnostavampi aihe kuin harmoninen yksimielisyys. Siten materiaalissa painottuvat jutut, joissa vähemmistö purkaa tyytymättömyyttään. Mutta kyse on myös journalistisesta valinnasta: DN olisi toki voinut kysyä vähemmistöiltä, miltä vähemmistöaseman saaminen tuntuu. Owe Pekkarin yllä mainittua lausuntoa lukuun ottamatta ilonpurkauksia ei juuri näy. Ilmeisesti tällaista kysymystä ei ole pahemmin esitetty.

5.6 Kehykset SvD:n jutuissa 1997–1999

Svenska Dagbladetin jutuista hahmottuu Dagens Nyheterin tapaan neljä kehystä, jotka ovat ulkopoliittinen kehys, monikulttuurisuus-, yhtenäisyys- ja identiteetti-kehys. Tässäkin analyysissä osa jutuista sijoittuu useampaan kehykseen samanaikaisesti. Kehyksissä käytetyt puhutavat ovat nekin ennallaan (sorto-, puolustus-, priorisointi- ja oikeutus-puhe.)

5.6.1 Ulkopoliittinen kehys

Ulkopoliittisen kehyksen määritelmä on sama kuin edellä: kehyksen jutuissa vähemmistön asemasta tulee ulkopoliittinen kysymys lähinnä Ruotsin ja Suomen välillä tai vähemmistön oikeuksille haetaan tukea kansainvälisistä sopimuksista, organisaatioista tai esimerkeistä.

Suomen kielen asemasta kehkeytyy SvD:nkin sivuilla kiistakapula Ruotsin ja Suomen välisessä keskustelussa. Keväällä 1997 SvD kirjoittaa ruotsinsuomalaisten ryhtyneen taisteluun vähemmistöaseman puolesta, koska kielilakia valmistelevalle parlamentaarisen komitean odotetaan sulkevan suomen Ruotsin vähemmistökielten ulkopuolelle. Tämä on herättänyt keskustelua, ”eikä

vähiten Suomessa”. Suomen Eurooppa-ministeri Ole Norrback on vedonnut Ruotsin hallitukseen, jotta tämä antaa suomalaiselle vähemmistökielenä.

Kesällä 1997 SvD otsikoi, miten Suomessa vaaditaan suomalaiselle korkeampaa asemaa Ruotsissa (Finländare kräver höjd status för finska språket i Sverige). Jutussa kerrotaan, miten Suomessa äänenpainot kovenevat, jotta valtionjohto yrittäisi vaikuttaa Ruotsin hallitukseen suomen aseman parantamiseksi. Asialla ovat niin tiedotusvälineet kuin poliitikot: "Liikkeelle panevana voimana ovat viime vuosina tehdyt suomen opetusta koskevat leikkaukset sekä tiedot, joiden mukaan vähemmistökielikomitea ei antaisi suomalaiselle asemaa virallisena vähemmistökielenä." Jutun mukaan Lipposen hallitus on saanut kirjallisen kysymyksen sosiaalidemokraattiselta kansanedustajalta Mikko Elolta. Elo kysyy, mihin toimiin Suomen hallitus aikoo ryhtyä, jotta suomi voi saada virallisen vähemmistöaseman Ruotsissa. Jutussa kerrotaan, että Perssonin hallitus saa puolestaan vastata kokoomuslaisen kansanedustajan Kimmo Sasin kirjalliseen kysymykseen. Sasi kysyy Pohjoismaiden neuvostossa, seisooko Ruotsin hallitus yhä vuodelta 1994 peräisin olevan lausuman takana, jonka mukaan ”suomalaisella on erityisasema Ruotsissa.”

Heinäkuussa 1997 SvD kirjoittaa, miten kielitaistelu kovenee: "Suomen viisipuoluehallitus korottaa ääntään suomen asemaa koskevassa konfliktissa". SvD siteeraa Eurooppa-ministeri Ole Norrbackia: se, että suomalaiselle saadaan lainmukainen vähemmistöasema koko Ruotsissa, on nyt ”Suomen kansallinen etu ja yksi hallituksen tärkeimmistä tavoitteista.” SvD kirjoittaa, että Suomen valtionjohto on laajalla rintamalla lähestynyt Ruotsin hallitusta kysymyksen vuoksi ja lisää toimia on tulossa: "Asialla sanotaan jopa olevan merkitystä maiden välisille suhteille. Lipposen hallituksen näkemys suomen ja suomenkielisen kansanvähemmistön (folkminoritet) asemasta käy ilmi Eurooppa-ministeri Ole Norrbackin tuoreesta vastauksesta sosiaalidemokraattisen kansanedustajan Mikko Elon kirjalliseen kysymykseen. Hän (käsittääkseni Elo) viittaa Ruotsin vähemmistökielikomiteasta saatuihin etukäteistietoihin, joiden mukaan suomi saisi aseman lainmukaisena vähemmistökielenä vain viidessä tornionlaaksolaisessa kunnassa... Vastauksessaan ministeri Norrback luettelee koko joukon viimeaikaisia heikennyksiä ruotsinsuomalaisten tilanteeseen - huononnuksia, jotka johtuvat 'suomen heikosta lainsäädännöllisestä asemasta' sekä läänien ja kuntien säästöistä." SvD viittaa vielä Norrbackiin tämän kertoessa Suomen toimista asiassa: "Viimeksi presidentti Martti Ahtisaari nosti esiin suomen aseman ottaessaan virallisesti vastaan Ruotsin uuden Helsingin-suurlähettilään Kerstin Asp-Johanssonin... Ahtisaari totesi tuolloin, että ruotsinsuomalaisia tilanne ei tyydytä, jos suomalaiselle annetaan vähemmistökieliasema vain viidessä Pohjois-Ruotsin kunnassa eikä koko maassa."

SvD noteeraakin Suomen tyytyväisyyden, kun vähemmistökielikomitea päätty esittämään suomelle vähemmistöasemaa. Alkuvuodesta 1998 SvD siteeraa pääministeri Paavo Lipposta kahdesti, kun tämä kuvaa vähemmistökieliesitystä virstanpylvääksi Suomen ja Ruotsin välisissä suhteissa. Lipposen mukaan esitys vastaa pitkälti niitä tavoitteita, joita ruotsinsuomalaiset ovat asettaneet. Toisella kertaa Lipposen kommentti on sivujuonteena Ruotsin ja Suomen pääministeritapaamisesta kertovassa jutussa: "Riikan-kokous. Pääministerit puhdistavat ilmaa ennen huippukokousta". Jutun mukaan pääministerit tapaavat Helsingissä polttaakseen rauhanpiippua, koska maat ovat erimielisiä EU:n itälaajentumisesta. Jutun mukaan yhteistyöilmapiiriä on kuitenkin parantanut Ruotsin selvitys, jossa esitetään, että suomesta tulisi vähemmistökieli Ruotsissa.

Suomen kieli Suomen ja Ruotsin välisenä puheenaiheena nousee esiin myös suomen asemaa Ruotsissa käsittelevässä seminaarissa keväällä 1999. Tapahtumapaikkana on MeritaNordbankenin Ruotsin pääkonttori, ja paikalla ovat niin Suomen suurlähettiläs kuin Ruotsin ulkoministeriön ja kirkon edustus. Vaikka seminaari on Ruotsinsuomalaisten keskusliiton järjestämä, pääosa jutussa on enemmistötoimijoilla. Jutussa mainitaan tulossa oleva vähemmistökieliesitys, jota "Suomen suurlähettilään Heikki Talvitien puheista päätellen on odotettu Helsingissä tarpeeksi pitkään". SvD kertoo, miten MeritaNordbanken aikoo opettaa Ruotsin puolella toimihenkilöilleen niin paljon suomea, että nämä pystyvät lukemaan suomeksi kirjoitettua taselaskelmaa. Pankin Boråsin konttorissa palveleaan asiakkaita myös suomeksi. Lukijaa muistutetaan Suomen ja Ruotsin yhteisestä taipaleesta huomauttamalla, miten ensimmäinen suomenkielinen Uusi Testamentti painettiin nykyisen Tukholman suomalaisen kirkon läheisyydessä vuonna 1548. Jutusta käy ilmi, miten käytännön pankkiyhteistyö on vaivihkaa nostanut suomen kielen statusta ruotsalais-suomalaisessa kanssakäymisessä ja miten Pohjanlahden yli vaalittu monikielisyys hyödyttää myös ruotsinsuomalaisia.

Kuten aiemmissakin kehysanalyyseissä, myös tässä Suomen ja Ruotsin kielitilanteet rinnastetaan toisiinsa. Ajoittain rinnastus myös problematisoidaan. Kesällä 1997, kun prosessi on vielä kesken, SvD kirjoittaa: "Suomalaisissa lehdissä on ollut huolestuneita pääkirjoituksia ja kolumneja, joissa vaaditaan Ruotsin suomenkieliselle väestölle, jos ei aivan samoja oikeuksia kuin ruotsinkielisellä vähemmistöllä on Suomessa, niin kuitenkin virallisesti tunnustettua asemaa." Väliotsikolla "Uhkaavia vihjauksia" (Hotfulla antydningar) lehti kirjoittaa, että "on ilmennyt enemmän tai vähemmän uhkaavia vihjauksia siitä, että ruotsalainen ynseys voi johtaa suomenruotsalaisten aseman heikentymiseen". Väliotsikko luo juttuun lisää dramatiikkaa.

Sydänkesällä 1997 SvD julkaisee suomenruotsalaisen, Ruotsissa asuvan toimittajan Birgitta Kurtén Lindbergin pitkän artikkelin "Suomi Ruotsissa. Ei edes vähemmistöasemaa" (Finska i Sverige. Inte ens minoritetsstatus). Kurtén Lindberg muistuttaa, ettei Ruotsi ole vielä allekirjoittanut Euroopan neuvoston vähemmistökielisopimusta. Tämä on herättänyt suuttumusta Suomessa, joka luonnollisesti tuntee myötätuntoa suomen puolesta: "Suomalaisten määrä Ruotsissa vastaa numeerisesti (joskaan ei prosentuaalisesti) suomenruotsalaisten määrää Suomessa, noin 300 000. Kun ruotsi on Suomessa perustuslain mukaan yksi maan virallisista kielistä, periaatteessa samanarvoinen enemmistökielen kanssa, ei suomi ole saavuttanut Ruotsissa edes vähemmistöasemaa eli tiettyjä lakiin sidottuja oikeuksia omakielisiin palveluihin, kouluihin, päiväkoteihin ja niin edelleen. Tämä tarkoittaa, että suomalaisten suuri joukko on täysin jätetty Ruotsin viranomaisten mielivallan armoille ja he (suomalaiset) saavat säästöaikoina kintuillensa tavalla, joka ei voisi koetella kotimaista väestöä." Kurtén Lindberg lainaa Suomen Eurooppa-ministeri Ole Norrbackin vastausta kansanedustajan kirjalliseen kysymykseen. Vastauksen mukaan suomenkielinen päivähoito ja suomenkieliset luokat ovat vähentyneet viime vuosina kunnallisissa kouluissa kolmanneksen ja suomenkieliset psykiatriset palvelut yli 70 prosenttia: "Suomen hallitus painaa siksi päälle... ja käyttää päättäväisiä sanoja: suomelle on annettava vähemmistökieliasema Ruotsissa, eikä vain tietyissä pohjoisissa kunnissa, kuten Ruotsin puolella on selvästikin esitetty, vaan koko maassa. Tämä ei vain edistäisi sopua maidemme välillä, se olisi myös perusteltu ajatellen suomen historiallista erityisasemaa Ruotsissa, kuten Norrback totesi kirjeessään (maatalousministeri) Margareta Winbergille."

Kurtén Lindberg kysyy artikkelissaan, millainen on sitten suomen historiallinen erityisasema Ruotsissa. "Vuoteen 1809 saakka Suomi oli osa Ruotsin valtakuntaa... Suomi, vaikkakin vahvasti syrjittynä, oli merkittävä vähemmistökieli. Sillä alueella, jota nykyään kutsutaan Ruotsiksi, ei suomella ole sitä vastoin ollut suurempaa merkitystä. Suomalaisia on ollut Värmlannissa ja maan pohjoisimmissa osissa, joita on enimmäkseen laiminlyöty: numeerisesti heitä ei ole ollut niin paljon, että he olisivat herättäneet suurempaa huomiota. He eivät myöskään ole kuuluneet mihinkään kulttuuria kantavaan kerrokseen, ja siksi heidän on ollut vaikea saada ääntään kuuluville." Kurtén Lindbergin mukaan ne piirit Suomessa, jotka vetävät yhtäläisyyksiä suomenruotsalaisten ja ruotsinsuomalaisten tilanteista, ovat yhdessä tärkeässä suhteessa väärässä: "Enemmistö Ruotsissa nykyään asuvista suomalaisista on uusia muuttajia. Päinvastoin kuin suomenruotsalaisilla Suomessa, ei heillä ole historiallisia juuria nyky-Ruotsin alueella. Suomenruotsalaisten kotipaikkaoikeus Suomessa periytyy ainakin 1100-luvun puoliväliin, heillä on ollut hallitseva asema maan

politiikassa ja kulttuurissa ja he ovat niin sanotusti luonnollisesti perineet vahvan asemansa ja muodostavat itsestään selvän ja ikimuistoisen osan suomalaista (finländska) kansaa." Kurtén Lindbergin johtopäätös siis on, ettei ruotsinsuomalaisten tilannetta voi rinnastaa suomenruotsalaisten asemaan: "Tämä ei kuitenkaan estä sitä, etteikö olisi hyvin helppo olla Suomen hallituksen kanssa samaa mieltä, kun se puhuu vahvistetun suomen aseman puolesta. Näin osin täysin inhimillisistä syistä, osin, ei suomen historiallisen aseman vuoksi Ruotsissa - se on ollut heikko - vaan maidemme pitkän yhteisen historian vuoksi. Inhimilliset syyt säilyvät ilman, että niiden vuoksi pitäisi vääristellä historiaa." Kurtén Lindberg kertoo seuraavansa ymmällään poliittista lehmänkauppaa, jossa tietyt suomenruotsalaiset piirit ovat myöhään heränneet tuntemaan myötätuntoa ruotsinsuomalaisten puolesta samalla, kun tietyt suomalaiset piirit ovat äkkiä kiinnostuneet suomenruotsalaisten tilanteesta.

Kielikeskustelussa SvD antaakin paljon tilaa suomenruotsalaisille toimijoille. Joulukuussa 1997 SvD kirjoittaa suomenruotsalaisten taistelevan, jotta Ruotsi antaa suomelle vähemmistöaseman koko maassa. Lehti siteeraa Henrik Laxia Suomenruotsalaisista kansankäräjistä. Kansankäräjien mukaan Suomessa pidetään äärimmäisen ynsenä sitä, jos vähemmistöasemaa ei tule. SvD:n mukaan vähemmistökielikomitean selvityksestä vuotaneiden tietojen mukaan suomi tunnustetaan viidessä Pohjois-Ruotsin kunnassa, ja kieltä tuetaan myös muualla maassa. Lehti siteeraa kansankäräjiä: "Tämä on historiallinen läpimurto, mutta riittämätön, jos asema ei koske koko maata."

Suomenruotsalaisten kansankäräjien pääsihteeri Christian Brandt kirjoittaa syksyllä 1998 SvD:ssä suomen kielestä otsikolla "Kunnioitus suomea kohtaan tärkeää" (Respekt för finskan viktig). Brandt muistuttaa ruotsalais-suomalaisista yritysfuusioista, jotka Brandtin mielestä edellyttävät myös molemminpuolista kulttuurista lähentymistä. Hän kysyy, onko Ruotsilla avainta Suomen syvällisempään ymmärtämiseen. Brandtin mukaan Suomella on odotuksia Ruotsin suhteen, onhan Suomessakin suomella ja ruotsilla yhdenvertainen asema kansalliskielinä. Brandt tähdentää, ettei tätä pidä pelkästään nähdä Ruotsiin suuntautuvana hyvätahdon eleenä: 70 prosenttia suomalaisista pitää ruotsin kieltä tärkeänä osana suomalaista yhteiskuntaa. Synä lienevät kuusi sataa vuotta jatkunut yhteinen historia ja suomalaisten toivomus kuulua länsieurooppalaiseen kulttuuripiiriin.

Brandtin mukaan ruotsalaisista voi tuntua houkuttelevalta tuudittautua siihen yliotteeseen, jonka historia on Ruotsille antanut. Kahden maan kohtaamisessa teoilla on kuitenkin suuri symbolinen merkitys. Brandtin mukaan suomalaisessa mediassa esiintyy ruotsin kielestä lukemattomia

kommentteja, jotka ilmaisevat hillittyä mutta avointa turhautumista: ”Miksi suomalaisen osapuolen olisi annettava ruotsalaisille se etu, että nämä saavat käyttää äidinkieltään? Eikö olisi oikeudenmukaisempaa käyttää neutraalia kieltä kuten englantia?” Brandtin mukaan tällaiset argumentit sivuuttavat sen erityissuhteen, jonka varassa yhteistyö Suomen ja Ruotsin välillä lepää. Brandt opastaa, että uudenlainen suhtautuminen suomen kieleen voisi sulattaa jäätä: ”Suomi... arvostaa kaikkia eleitä, jotka ilmaisevat kunnioitusta suomea kohtaan. Ruotsin parlamentaarisen komitean tammikuussa jättämä ehdotus, jonka mukaan suomen kielelle annetaan Ruotsissa tiettyjä oikeuksia 'vähemmistökielenä', on herättänyt myönteisiä reaktioita. Se, että ehdotuksen sisältö on laiha, on luonnollisesti latistanut iloa. Kukaan Suomessa ei vaadi tosissaan, että suomen olisi saatava Ruotsissa samat oikeudet kuin ruotsin Suomessa, mutta hieman enemmän anteliaisuutta (generositet) oli silti toivottu. Mutta ehkä suomalaisten odotukset Ruotsia kohtaan kohdistuvat ylipäättään suomen kieltä koskeviin asenteisiin. Miksi sen ajatuksen, että satsattaisiin pieneen suomen perusteiden opetukseen itse herra Svenssonille, täytyy tuntua niin ylitsepääsemättömän vaikealta ja vastenmieliseltä? Ja miksi ajatus siitä, että muutama prosentti ruotsalaisista lapsista osaisi tulevaisuudessa puhua kelpoa suomea, vaikuttaa niin täydellisen mahdottomalta ruotsalaisten mielissä? Tämänäyttymiset kysymykset voivat tuntua perusteettomilta, jopa provosoivilta. Silti ne heijastavat tukahdutettua todellisuutta... (ja) ilmaisevat pohjimmiltaan sitä, mitä voitaisiin kutsua historialliseksi traumaksi. Ehkä aika on kypsä suuremmalle avoimuudelle,” päättää Brandt.

Myös ruotsinsuomalaiset rinnastavat maiden kielitilanteet. SvD mainitsee kesällä 1997 kirjoittaessaan vähemmistökielikomiteasta, että ruotsinsuomalaiset vaativat suomelle virallista asemaa samaan tapaan kuin ruotsilla on Suomessa. Toisaalta Suomeen viitataan myös keskusteltaessa ruotsin asemasta Ruotsissa. Kipinän keskusteluun on antanut mitä ilmeisimmin vähemmistökieliprosessi. Ruotsin kielilautakunnan Ulf Teleman ja Margareta Westman kysyvät artikkelissaan vuonna 1999, että eikö ole omituista, ettei Ruotsilla ole lakiin sidottua enemmistökieltä, kun kerran maahan ollaan säätämässä vähemmistökieliä. ”Onko tarkoitus, että ruotsi on virallinen kieli vain EU:ssa ja Suomessa?” Artikkelia kommentoivassa pääkirjoituksessa muistetaan niin ikään Suomea: ”Esimerkiksi Suomen tilanne on toinen kuin Ruotsin: siellä ruotsi on tunnetusti perustuslakiin sidottu virallinen kieli. Syykin on kaikkien tiedossa. Vaivat pitävät meteliä, kun terveys vaikenee (Var plåga har sitt skri, men hälsan tiger still). Suomella, aivan kuten Belgiassa, Kanadalla ja Etelä-Afrikalla on hankalia, traagisiakin ongelmia kielellisen hajaannuksen kanssa. Me olemme rauhassa voineet nojautua taaksepäin, paheksua toisia ja tyytyväisinä sanoa, että täällä puhuvat muut niin kuin mekin. Niin ei siis ole enää.”

Ulkopoliittista kehystä vahvistavat myös ne monituiset jutut suomenruotsalaisista ja Suomen kielilaeista, jotka lähes kaikki karsin käsittelystä, koska niiden tapahtumapaikkana on Suomi. Poikkeuksena on suomenruotsalaisen, Ruotsiin muuttaneet Inger Wikström-Lindgrenin omaelämäkerrallinen kirjoitus kaksikielisyydestä: otin jutun tarkasteluun, koska siinä kirjoittaja käsittelee myös ruotsinsuomalaisten asemaa. Hän sanoo oman, suomenruotsalaisen taustansa vuoksi ymmärtävänsä ruotsinsuomalaisten taistelua, jotta ryhmä saavuttaisi samat edut kuin suomenruotsalaisilla on. Hän kertoo olevansa samaa mieltä siirtolaistutkija David Schwartzin kanssa siitä, että suomenruotsalaiset ovat ”maailman etuoikeutetuin vähemmistö.” (Olen siteerannut Schwartzia tiuhaan jiddish-keskustelussa.) Wikström-Lindgrenin mukaan suomenruotsalaisten ongelmat ovat ruotsinsuomalaisten tilanteeseen verrattuna luksuongelmia. Suomenruotsalaisista kertovien juttujen runsaus kiellii siitä, että ruotsin kielen asema Suomessa kiinnostaa Ruotsia. Jutuista käyvät toisaalta ilmi suomenruotsin elinvoimaisuus, toisaalta kielen kokemat paineet suomen puristuksessa. Karsiutuneissa jutuissa on myös maininta Suomen tasavallan presidentin myöntämästä kunniamerkistä Ruotsin Television toimitusjohtajalle Sam Nilssonille hänen ansioistaan suomenkielisen ohjelmatarjonnan ja Suomen ja Ruotsin televisioyhteistyön edistämisestä. Se, että Suomen korkein edustaja antaa tunnustusta ruotsalaisen instituution edustajalle vahvistaa ulkopoliittista kehystä, vaikka juttu ei sinänsä tutkimusaineistoon kuulu.

Ulkopoliittista kehystä rakentavat myös muut kuin jutut Suomen ja Ruotsin välisestä keskustelusta. Paitsi, että jutuissa puhutaan tietenkin Euroopan neuvostosta ja sen vähemmistösopimuksista, myös EU on taajaan viitattu taho kehyyksen jutuissa. Kun tornionlaaksolaisesta Bengt Pohjasesta tulee vuonna 1997 Oulun yliopiston kunniatohtori, jutussa mainitaan, että tornionlaaksonsuomi on tunnustettu EU:ssa vähemmistökieleksi. Vuonna 1997 Erik Bagerstam mainitsee pakinassaan, miten EU:ssa saamelaiset, tornionlaaksolaiset ja ruotsinsuomalaiset ovat kansallisia vähemmistöjä, mutta eivät Ruotsissa. (Ilmaus "EU:ssa" on epätarkka, mutta en tartu tässä siihen, koska oleellista on, että jutuissa viitataan Ruotsin ulkopuolelle).

EU on voimakkaasti esillä myös joulukuussa 1999 julkaistussa koko sivun jutussa, joka käsittelee toisaalta ruotsin asemaa EU:ssa suurten kielten vallatessa alaa ja toisaalta kielen asemaa Ruotsissa, kun maan on otettava huomioon vähemmistökielensä. Etusivun vinkki otsikolla "Räjähdyksainesta" (Sprängstoff) antaa vihiä jutun asetelmasta: "Kieliriita: EU-yhteistyö on johtanut useisiin kieliriitoihin. Mitä kieliä on käytettävä EU-kokouksissa ja miltä kansallisten vähemmistökielten määritelmän pitäisi näyttää? Hiljattain valtiopäivät on hyväksynyt viisi vähemmistökieltä. Nämä tulevat saamaan tukea ja huomiota. Päätöksellä tulee olemaan laajalle meneviä seurauksia."

Sisäsivun otsikossa kysytään "Kuka rakastaa ruotsin kieltä?" Ingressi syventää vinkkiä: "Ruotsin eurooppalaistumisprosessin takia suuret kielet puristavat ruotsia samalla, kun meille annetaan tehtäväksi kotipuolella tukea omia alueellisia kieliämme. Kaksi vastakkaista roolia ovat johtaneet samaan asiaan: tarpeeseen ottaa kantaa ruotsin asemaan tulevaisuudessa." Leipätekstissä kielikysymys nähdään kautta linjan ongelmallisena: "Kieli on Euroopassa poliittista räjähdyksainetta. Siellä missä kartan ja kielen rajat eivät ole yhtäläiset, esiintyy konflikteja alueellisten ja kansallisten intressien välillä."

Jutun kirjoittaja Maria Cederroth huomauttaa, että vähemmistökielisopimuksen ovat hyväksyneet tähän mennessä Kroatia, Suomi, Saksa, Unkari, Alankomaat, Norja ja Sveitsi. "Työ sopimuksen parissa on antanut Ruotsille, jossa perinteisesti on vahva yhtenäiskulttuuri, aavistuksen siitä, mitä taistelu valtakunnan kielen ja vähemmistökielten välillä merkitsee. Tällaiset vastakkainasettelut ovat osa arkea useissa muissa eurooppalaisissa maissa, joissa alueellisuus kuuluu kiinteämmin poliittiseen kulttuuriin." Jutun mukaan ruotsin asema on ollut niin varma, ettei Ruotsilla varsinaisesti ole lakiin sidottua enemmistökieltä. Sen sijaan yksi selkeimmistä esimerkeistä alueellisen ja valtakunnallisen kielen taistelusta on Ranska, joka on allekirjoittanut Euroopan neuvoston sopimuksen, mutta tuskin ratifioi sitä. Ranskan perustuslakituomioistuin pitää sopimusta vähemmistökielten tukemisesta perustuslain vastaisena, ja sopimuksen katsotaan uhkaavan maan suvereenisuutta alueellisin ja ylikansallisin vaatimuksin. Jutussa muistutetaan, että joulukuun alussa valtiopäivät päätti niistä toimista, joita tarvitaan, jotta Ruotsi voisi ratifioida Euroopan neuvoston sopimukset (kainalojutussa kerrotaan, mitä toimet ovat). Jutussa nähdään alueellisten kielten vahvistaminen suhteessa valtakunnan kieleen ongelmallisena. Cederroth kirjoittaa: "Kun alueellinen kieli saa osakseen myönteistä erityiskohtelua jossain osassa maata, syntyy usein vastakkainasetteluja sen ryhmän välillä, joka käyttää kieltä ja niiden paikallisten ihmisten välillä, joka eivät kieltä osaa. Yksi eurooppalainen esimerkki tästä on Espanjan Katalonia, jossa vaatimus katalaanin kielen taidosta julkisia virkoja täytettäessä johtaa siihen, että se joka ei osaa kieltä tarpeeksi hyvin, on sosiaalisessa alakynnessä, joka on luotu viranomaispäätöksellä." Cederrothin mukaan samantyyppinen, vaikkakin vaatimattomampi konflikti on syntynyt Ruotsissa Pajalassa kunnan päättäessä pakollisesta meänkielen opetuksesta.

Jutussa kyseenalaistetaan vähemmistökielen määritelmä ja tuodaan esiin ne poliittiset vaikutteet, joiden perusteella jiddish luokiteltiin vähemmistökieleksi mutta viittomakieltä ei. Jutussa siteerataan dosentti Olle Josephsonia, jonka mukaan viittomakieli jäi vähemmistökielten ulkopuolelle, koska toisin kuin romanien ja juutalaisten osalta, ei ole minkäänlaista eurooppalaista painetta ratifioida

viittomakieltä: "Eurooppalaisissa yhteyksissä Ruotsille on hyvin tärkeää osoittaa solidaarisuutta vainottuja ryhmiä kohtaan."

EU:n lisäksi ulkopoliittisessa kehyksessä figuroi Pohjoismaiden neuvosto. Vuonna 1998 SvD kirjoittaa, miten vapaakoulut voittivat neuvoston tuen tämän kokouksessa yhden äänen erolla. Koulujen puolesta äänestivät neuvoston konservatiivit. Siten Pohjoismaiden neuvosto päätti, että kansallisille vähemmistöille on annettava mahdollisuus perustaa vapaakouluja, jotka seuraavat maan opetussuunnitelmaa. Vapaakouluja arvosteleva sosiaalidemokraatti Eva Johansson syytti neuvoston porvaripuolueita siitä, että nämä asennoituvat ylseästi yleisiin kouluihin ideologisista syistä ja vievät valtioilta vastuun kansallisesta koulutuspolitiikasta. Ruodin juttua lisää monikulttuurisuus-kehyksessä, koska se liittyy myös Ruotsin monikulttuurisuuden mallittamiseen.

Svante Nordin hakee vuonna 1998 kansallisvaltioideaalille vertailukohtia Euroopasta: "Euroopan onnellisimmat valtiot ovat olleet niitä, jotka skandinaavisten maiden tapaan ovat rakentuneet tälle (kansallisvaltion) periaatteelle, kun taas monietnisyys on aina luonut konflikteja ja epävakautta." Nordinin mukaan esimerkkinä monietnisyyden haitoista on entinen Jugoslavia. Hänen mielestään monikulttuurinen valtio voi toimia vain silloin, kun yhdellä ryhmällä on kiistaton hegemonia, kuten Yhdysvaltain valkoisilla, ja eri maista tulleet ovat valmiita luopumaan kulttuuristaan yhteisen kulttuurin hyväksi.

Kaikkiaan ulkopoliittisessa kehyksessä kuullaan kosolti sorto-puhetta. Sitä mahdollisuutta, ettei suomelle annettaisi vähemmistöasemaa, pidetään kohtuuttomana suhteessa ruotsin asemaan Suomessa. Suomen kieltä puolustavat, lähinnä suomenruotsalaiset tahot, katsovat, että ruotsalaisten olisi ylipäänsä syytä korjata ylemmydentuntoista asennettaan suomea kohtaan. Suomen vähemmistöasemaa oikeutetaan osin suomalaisten Ruotsiin sijoittuvalla historialla, osin maiden yhteisellä historialla. Kehyksessä kuullaan myös kriittistä priorisointi-puhetta, kun Olle Josephson pohtii, miksei viittomakieltä hyväksyty vähemmistökieleksi, kun jiddishkin kelpuutettiin. Josephson pitää syynä Ruotsin pyrkimystä pitää huolta solidaarisesta maineestaan eurooppalaisessa keskustelussa.

5.6.2 Monikulttuurisuus-kehys

Monikulttuurisuus-kehysten jutuissa työstetään Ruotsin monikulttuurisuuden mallia. SvD:n jutuista vuosilta 1997 - 99 kehyksessä erottuu kolme teemaa: keskustelu kielten vähemmistöasemasta, jutut vähemmistökielisten palveluiden toteutumisesta sekä teoreettinen keskustelu monikulttuurisesta yhteiskunnasta. Monikulttuurisesta yhteiskunnasta keskustellaan myös yhtenäisyys-kehyksessä. Liitän keskustelua koskevat jutut monikulttuurisuus-kehykseen, kun niissä voittopuolisesti nähdään monikulttuurisuus tavoiteltavana tai mahdollisena, ja yhtenäisyys-kehykseen, kun sama ilmiö näyttäytyy ongelmallisena ja mahdottomana.

5.6.2.1 Keskustelu vähemmistöasemasta

Keväällä 1997 SvD kirjoittaa viiden järjestön vaativan, että hallitus hyväksyy Euroopan neuvoston sopimuksen vähemmistöjen suojaksi. Järjestöt, Saamekäräjät, Juutalaisten keskusneuvosto, Ruotsinsuomalaisten keskusliitto, Ruotsin tornionlaaksolaisten valtakunnanliitto ja Pohjoismainen mustalaisneuvosto (zigenarrådet), pitävät yllättävänä sitä, että heidän kielikysymystään käsittelee maatalousministeriö. Järjestöt kehottavat pääministerille ja valtiopäiville osoittamassaan kirjeessä päättäjiä antamaan kielille perustuslain suojan.

Hieman myöhemmin SvD kirjoittaa ruotsinsuomalaisten vaatimuksista seuraavin otsikoin: "Taistelu kielen aseman puolesta. Suomalaiset siirtolaiset haluavat äidinkielelleen vähemmistöluokituksen" (Kamp för språklig status. Finska invandrare vill ha sitt modersmål minoritetsklassat). Jutun mukaan Ruotsin suomenkieliset ovat järjestäneet Tukholmassa mielenosoituksen tuodakseen esiin "tämän päättäväisen viestin". Rankkasateesta huolimatta paikalle oli lyöttäytynyt satakunta ihmistä. Jutussa siteerataan Ruotsinsuomalaisten keskusliiton pääsihteeriä Esko Melakaria: "Jos kieleemme luokitellaan vähemmistökieleksi, voidaan suomenkielisille lapsille taata päiväkotija, joissa on suomenkielistä henkilökuntaa, oppilaat voivat saada kotikielenopetusta ja vanhukset suomenkielistä hoitoa. Nykyään kunnat säästävät juuri näistä. Suomen kielen asemaa on vahvistettava, jotta meitä voidaan suojella säästöiltä." Melakari selventää, että suomella on erityisasema, mutta luokitus vähemmistökieleksi antaisi vahvemman juridisen suojan. Kielilakia valmistelevalle parlamentaarisen komitean odotetaan sulkevan suomen Ruotsin vähemmistökielten ulkopuolelle, mikä on herättänyt keskustelua etenkin Suomessa. (Suomen reaktioista kirjoitin ulkopoliittisessa kehyksessä.)

Kesällä 1997 SvD kertoo vähemmistökielikomitean työskentelystä otsikolla "Ruotsi voi saada useita virallisia kieliä." Alaotsikon mukaan eteläsaame puuttuu komitean alustavasta päätöksestä, mikä herättää arvostelua. Jutussa kerrotaan, että kaksi Norrbottenin kuntaa, Kiiruna ja Jällivaara, voivat saada kolme virallista kieltä, ruotsin, suomen ja saamen. Viisi muuta kuntaa saavat kaksi kieltä. Kuntien asukkaat voisivat käyttää suomea tai saamea yhteyksissään valtion tai kunnan hallintoon, mutta asukkaat eivät voisi vaatia vastausta äidinkielellään. Valtiollista selvitystä voidaan pitää ensimmäisenä askeleena kohti Ruotsin vähemmistöpolitiikkaa. "Tähän mennessä Ruotsilla ei ole ollut erityistä politiikkaa maassa pitkään olleille vähemmistöille, vaan ainoastaan siirtolaispolitiikkaa," sosiaalidemokraattinen valtiopäiväedustaja ja vähemmistökielikomitean puheenjohtaja Carin Lundberg sanoo. Väliotsikolla "Voi hylätä sopimuksen" SvD kertoo komitean työstävän esitystä siitä, miten Ruotsi voisi liittyä Euroopan neuvoston vähemmistökielisopimukseen. Jutun mukaan mitään päätöksiä ei ole tehty. "Voidaan ajatella, että tulemme yhä siihen johtopäätökseen, ettei meidän pidä liittyä sopimukseen," sanoo Lundberg. Jutussa selvitetään, ettei sopimus koske siirtolaiskieliä, vaan maassa perinteisesti puhuttuja kieliä. Alueellisen vähemmistökielen suoja on vahvempi, kun taas ei-alueellista kieltä koskevat velvoitteet ovat epämääräisempiä.

SvD:n mukaan mahdollinen liittyminen sopimukseen tekisi saamesta alueellisen kielen neljässä Norrbottenin kunnassa. Jutussa siteerataan Saamekäräjien puheenjohtajaa Ingvar Åhrénia, jonka mukaan kyseessä on askel oikeaan suuntaan: "...mutta meidän mielestämme kaikki kolme saamelaista kielialuetta olisi otettava mukaan. Esitetyistä kunnista puuttuu eteläsaame". Åhrén pitää epäloogisena sitä, ettei esitys anna oikeutta saada viranomaisilta vastausta vähemmistökielellä. Komitean mukaan suomea on puhuttu jatkuvasti ainoastaan Tornionlaaksossa, ja siksi suomelle esitetään laajoja alueellisia oikeuksia vain viidessä Pohjois-Ruotsin kunnassa. Esitys ei erottele suomea eikä tornionlaaksonsuomea. Suomenkieliset ovat vaatineet suomelle virallista asemaa koko Ruotsiin samaan tapaan kuin ruotsilla on Suomessa. Alueellisten sääntöjen lisäksi suomelle ja saamelle esitetään koko maan kattavaa koulutus- ja kulttuuritukea. Väliotsikolla "Romani saa heikomman tuen" SvD kirjoittaa, että esityksen mukaan mustalaisten (tekstissä zigenarnas) kieli romani saa aseman ei-alueellisena kielenä. Komitea on keskustellut romanien kielikoulutuksen lisäämisestä sekä siitä, annetaanko juutalaisten kielelle jiddishille asema ei-alueellisena vähemmistökielenä. Komitean saaman toimeksiannon mukaan selvityksestä ei saa koitua valtiolle lisäkuluja. Ingvar Åhrénin mukaan kuluja saattaa tulla: "Mutta se johtuu siitä, että Ruotsi saa maksaa vanhoista synneistään. Jos me saamelaiset olisimme aina saaneet käyttää kieltämme, olisi hallinnossa nyt ihmisiä, jotka puhuisivat ja kirjoittaisivat saamea."

Kesäkuussa 1997, pian edellisen jutun jälkeen SvD kirjoittaa jiddishin jäävän ilman vähemmistöstatusta. Jutun mukaan vähemmistökielikomitea on alustavasti päättänyt, ettei se esitä jiddishille erityistä suojaa. Romanille (jutussa zigenarnas språk romani) on päätetty esittää ei-alueellista vähemmistöasemaa. Jutussa siteerataan komitean asiantuntijajäsentä, Juutalaisten keskusneuvoston edustajaa Susanne Sznajderman-Rytziä: "Ruotsissa on 20 000 juutalaista. Meidät tulisi ottaa huomioon samoin ehdoin kuin komitea on ottanut huomioon muutkin vähemmistöt." SvD muistuttaa komitean ratkaisevan, voiko Ruotsi liittyä Euroopan neuvoston vähemmistökielisopimukseen, ja siteeraa komitean puheenjohtajaa Carin Lundbergiä: "Meidän mielestämme jiddishillä ei ole Ruotsissa vähemmistökielen asemaa neuvoston tarkoittamalla tavalla." Heinäkuussa SvD kertoo Ruotsin Juutalaisen keskusneuvoston vaativan komiteaa tarkistamaan päätöstään. Maan hallitukselle kirjoittamassaan kirjeessä keskusneuvosto katsoo komitean käsittäneen väärin vähemmistökielisopimuksen. Keskusneuvosto korostaa, että sopimus suojelee erityisesti ei-alueellisia kieliä kuten jiddishiä ja romania. Jutussa mainitaan, että vähemmistökielikomitea pitää romania, muttei jiddishiä, suojelunarvoisena kielenä.

Joulukuussa 1997 SvD kirjoittaa, että suomen, saamen ja mustalaisten kielen (det zigeniska språkets) asemaa vahvistetaan koko maassa. "Maan pohjoisimpien osien kunnat eivät siten ole enää yksin ruotsinkielisiä, vaan osin kaksi- tai jopa kolmikielisiä, vähemmistökielikomitea esittää loppuraporttinsa luonnoksessa." Lehden mukaan esityksestä vallitsee valtiopäivillä poliittinen yksimielisyys. "Tämä merkitsee, että Ruotsi mitä todennäköisimmin tulee ratifioimaan Euroopan neuvoston vähemmistökielisopimuksen, joka tukee vähemmistökieliksi luokiteltuja kieliä." Viiteen kuntaan ehdotetaan uutta lakia, joka soisi väestölle oikeuden käyttää suomea viranomaiskontakteissa ja tuomioistuimissa. Lehden mukaan selvitys jätetään vuoden 1998 tammikuussa.

Tammikuussa 1998 SvD uutisoikin kielikomitean esityksen kertomalla, että suomi, saame ja mustalaisten romani chib (det zigeniska romani chib) pitää tunnustaa vähemmistökieliksi Ruotsissa. Kielet, etenkin suomi ja saame, saavat siten erityisiä etuja. "Ruotsi ei ole tulevaisuudessa enää yksikielinen maa, jos komitean suositusta noudatetaan. Erityisen vahva suojasta tulee maan pohjoisimmista kunnista, joista tulee osin kaksi- tai kolmikielisiä. Jiddishiä ei tunnusteta vähemmistökieleksi."

Runsas kuukausi myöhemmin Olle Josephson kirjoittaa kielipalstalla Ruotsin saavan kolme virallisesti tunnustettua vähemmistökieltä: suomen (noin 300 000 puhujaa), saamen (noin 10 000 puhujaa) ja romanin (puhujien määrä noin 50 - 90 prosenttia Ruotsin 20 000 romanista). Vähemmistökielikomitean esityksen toteutuessa Ruotsista tulee kuudes maa, joka liittyy Euroopan neuvoston sopimukseen. Josephson kirjoittaa esityksen seurauksista nostoen esiin tutkimuksellisessa viitekehyksessä mainitsemani koulutukseen ja viranomaiskontakteihin liittyvät oikeudet. Josephson muistuttaa, ettei vähemmistöasemaa ratkaise puhujien määrä. "Silloin esimerkiksi espanja, arabia tai persia olisivat hyvissä asemissa. Jokaista näistä kielistä lukee pelkästään peruskoulussa noin 10 000 oppilasta kotikielensä. Ei, sopimuksen mukaan kaksi muuta ehtoa ovat tärkeämpiä: kieltä on pitänyt käyttää maassa perinteisesti ja sen pitää olla itsenäinen kieli, ei murre."

Josephson kertoo, että jiddishin ja tornionlaaksonsuomen edustajat katsovat komitean sivuuttaneen heidät. "Noin neljä tuhatta ruotsalaista puhuu nykyään jiddishiä. Mutta komitean enemmistön mielestä ei voida osoittaa, että jiddishiä on puhuttu Ruotsissa jatkuvasti ennen vuotta 1870. Saamea on puhuttu pari tuhatta vuotta, suomea ainakin tuhat ja romania... viisisataa vuotta. Selvityksen mukaan jiddishin puhujia on myös niin vähän, ettei vähemmistöasemasta seuraavia toimia voida toteuttaa. Mutta tämä argumentti ei siis ole sopimuksen mukaan keskeinen." Josephson kirjoittaa, että tornionlaaksonsuomella eli meänkielillä (käyttäen juuri tätä muotoa) on pitkät perinteet ja puhujiakin noin 50 000 ihmistä. "Mutta sitä pidetään suomen murteena. Kieli vai murre on kuitenkin perinteisesti vaikea kysymys. Tornionlaaksonsuomi toimii tiettyssä määrin omana kirjakielensä, jolla on kielioppi ja standardisuomesta poikkeava sanavarasto. Ja monet tornionlaaksolaiset ovat itse sitä mieltä, että he puhuvat omaa kieltä, mikä on myös tärkeä kriteeri." Josephson huomauttaa vielä komitean hylänneen "yllättävän helposti" 10 000 ruotsalaisen äidinkielen, viittomakielen. "Se on joka tavalla oma, täysin kehittynyt kieli, jota lienee käytetty ainakin 1800-luvun alusta alkaen, kun ensimmäisistä kuurojen kouluista tuli jonkinlaisia kulttuurikeskuksia. Komitean käytännöllinen näkökulma on ymmärrettävä. Jos kieli saa vähemmistöaseman, on myös oltava taloudellisia ja henkilöstöresursseja kunnan tukeen. Mutta samalla se on epäpoliittinen kanta. Vaikka käytännön tukea onkin rajoitettava, voi juuri poliittinen tunnustus merkitä paljon pienen kielen eloonjäämismahdollisuuksille."

Kesällä 1998 SvD:ssä puhkeaa keskustelu romanin kielestä. Ensimmäinen juttu on otsikoitu "Kotikieli. Kokoomus erimielinen mustalaisista" (Hemspråk. M oenigt om zigenare). Lehti kutsuu siis keskustelua virheellisesti kotikieli-, ei vähemmistökielikeskusteluksi. Jutussa siteerataan

kokoomuksen valtiopäiväedustajaa, malmöläistä Sten Anderssonia, jonka mukaan romanien tai mustalaisten (zigenare) ei pitäisi saada kieltään luokiteltua kotikieleksi, koska niin monet tekevät rikoksia eivätkä kansanryhmän edustajat tee mitään hillitäkseen niitä. Kyseessä on Anderssonin reaktio vähemmistökielikomitean esitykseen. Kokoomuksen puoluesihteerin Gunnar Hökmark ottaa Dagens Eko (-radiolähetysessä) etäisyyttä lausuntoon: ”Hänellä on asiasta väärä käsitys. Puolue ei jaa sitä käsitystä.” Andersson puolustautuu: ”Olen kokoomuksen valtiopäiväedustaja ja voitin (tämän) vuoden vaaleja edeltävän koevaalin. Kysyn vain, kuka on kokoomuslaisin tässä suhteessa.” Pari viikkoa myöhemmin SvD kirjoittaa politiikan sivulla asiasta uudelleen. ”Valtiopäiväedustaja Sten Andersson... vastaa massiiviseen arvosteluun, jota hän on saanut sanottuaan, etteivät Ruotsin mustalaiset, tai romanit, (Sveriges zigenare, eller romer) ansaitse vähemmistöasemaa. Hän sanoo valtiopäiväkysymyksessä integraatioministeri Lars Engqvistille vain siteeranneensa debattiartikkelia, ja kysyy, haluaako Engqvist kieltää artikkeleihin viittaamisen, kun arvostellaan integraatiopolitiikkaa.” Hieman myöhemmin Andersson kirjoittaa itse SvD:n pääkirjoitussivulla näkemyksistään. Ruodin näitä kirjoituksia yhtenäisyys-kehityksessä, johon ne jaotteluni mukaan kuuluvat. Käsittelen samassa yhteydessä myös integraatioviraston edustajan Sten Hjelmkogin vastauksen Anderssonille, vaikka Hjelmkogin kirjoitus rakentaa sinällään monikulttuurisuus-kehystä.

Keväällä 1999 SvD siteeraa Ruotsin Radion Eko-toimitusta kertoessaan, että hallitus aikoo esittää viiden kielen tunnustamista virallisiksi vähemmistökieliksi. Valtioneuvos Ulrika Messingin olisi jo pitänyt esitellä ehdotus, mutta se viivästy. Kielet ovat saame, tornionlaaksonsuomi, suomi, jiddish ja ”mustalaisen kieli romani chib (zigenarnas språk romani chib)”. SvD kirjoittaa, että saame ja tornionlaaksonsuomi saavat muita vahvemman aseman, jolloin kieliä on voitava käyttää esikoulussa, vanhustenhoidossa ja viranomaiskontakteissa tietyissä Pohjois-Ruotsin kunnissa (lehti luettelee kunnat). ”Mitä tulee suomeen, jiddishiin ja romani chibiin hallitus katsoo, etteivät niillä voi olla samanlaista asemaa, koska kielen käyttäjät ovat maantieteellisesti enemmän hajallaan. Sen sijaan hallitus haluaa tukea kieliä muilla tavoin esimerkiksi kirjallisuustuen tai radio- ja tv-ohjelmien avulla. Kieliä on myös voitava opiskella ainakin jossain maan yliopistoista. Kysymys siitä, mitkä vähemmistökielet Ruotsi aikoo tunnustaa Euroopan neuvoston sopimusten mukaisesti, on herkkä. Kiistakysymykset koskevat muun muassa tornionlaaksonsuomen asemaa suhteessa suomeen sekä saamen jakautumista etelä- ja pohjoissaameen.” Joko Eko-toimituksen tiedot tai SvD:n siteeraus on väärä, sillä vahvemman aseman sai lopulta myös suomi. SvD ei korjaa asiaa kesäkuussa, kun esitys tulee, vaan vasta lokakuussa.

"Viittomakieli pitää luokitella vähemmistökieleksi", SvD kirjoittaa kesäkuussa 1999. Lehti kertoo, ettei hallituksen valtiopäiville jättämässä vähemmistökieliesityksessä ole viittomakieltä mukana. Hallituksen mukaan kieli ei täytä kansallisen ja kulttuurisen identiteetin vaatimusta. Jutussa siteerataan Ruotsin Kuurojen valtakunnanliittoa. "Meidän kielemme on ruotsalainen viittomakieli. Se on ensimmäinen kielemme ja äidinkielemme. Sen kautta olemme saaneet yhteisiä kokemuksia, jotka ovat ainutlaatuisia kuurojen ryhmälle. Meillä on tapoja, jotka juontuvat siitä, että meillä on oma kielellinen yhteisö."

Vähemmistökielikeskustelu herättää myös kiinnostuksen ruotsin asemaa kohtaan. Kesällä 1999 Ruotsin kielilautakunnan entinen puheenjohtaja Ulf Teleman ja lautakunnan sihteeristön päällikkö Margareta Westman vaativat artikkelissaan ruotsin kielelle lakisääteistä asemaa. Kirjoittajien mukaan ruotsilla on niin pitkään ollut itsestään selvä asema, ettei mikään laki vahvista ruotsin olevan maan pääkieli. Kirjoittajat ovat kuitenkin huolissaan kielen tulevaisuudesta englannin vallatessa alaa. "On vahvistettava se, että ruotsin on oltava yhteiskunnan kantava kieli (det samhällsbärande språket) ja sitä on vaalittava kokonaisena kielenä, kelpoisena kaikilla aloilla." Julkisia päätöksiä olisi pohjustettava arvioimalla päätösten kieltä koskevia seurauksia samaan tapaan, kuin arvioidaan ympäristöseurauksia. Kirjoittajat varoittavat kysymyksen politisoinnista: "Standardiruotsista ei saa tulla poliittisen pelin nappulaa... Vaatimuksia on tarkasteltava vähemmistöesityksen valossa. Jos saame, suomi, meänkieli, romani chib ja jiddish saavat Ruotsissa lakiin perustuvan vähemmistöaseman - mikä on hyvä - eikö ole hieman omalaatuista, jos meillä ei ole lakiin sidottua enemmistökieltä. Onko tarkoitus, että ruotsi on virallinen kieli vain EU:ssa ja Suomessa?" Kirjoittajat painottavat myös muiden kielten tärkeyttä: "Tietenkin meidän on jatkossa satsattava vieraiden kielten taitoon, ei vain Englantiin, vaan myös Saksaan, Ranskaan, Espanjaan, Venäjään ja siirtolaistemme ja kotimaisten vähemmistöjemme äidinkieliin. Kielilautakunta pitää ihanteena sitä, että ruotsi on elävä ja vahva oma kielemme ja että ruotsalaisilla on myös hyvät taidot muissa kielissä... On oma tehtävämme huolehtia siitä, että ruotsi säilyy vahvana ja elävänä. Kukaan muu ei voi sitä tehdä."

SvD reagoi kielilautakunnan edustajien artikkeliin pääkirjoitussivullaan kirjoittamalla varsinaisesti ruotsin kielen asemasta, vaikka juttu alkaa vähemmistökielistä. "Jos kaikki menee niin kuin on ajateltu, Ruotsi saa pian viisi lakiin sidottua vähemmistökieltä - saamen, kahta lajia suomea, jiddishin ja romanin. Kenelläkään ei pitäisi olla mitään tätä vastaan. Sen sijaan tapahtuma voi virittää pohdintaa siitä kummallisesta tilanteesta, ettei - aivan kuten kaksi Ruotsin kielilautakunnan professoria hiljattain osoittivat - ruotsi nauti maassamme minkäänlaista lakisääteistä suojaa..."

Esimerkiksi Suomessa tilanne on toinen: siellä ruotsi on tunnetusti perustuslakiin sidottu virallinen kieli. Syykin on kaikkien tiedossa. Kun vaivat pitävät meteliä, terveys vaikenee (Var plåga har sitt skri, men hälsan tiger still). Suomella, aivan kuin Belgiassa, Kanadalla ja Etelä-Afrikalla on hankalia, toisinaan traagisia ongelmia kielellisen hajaannuksen kanssa. Me olemme rauhassa voineet nojautua taaksepäin, paheksua toisia ja tyytyväisinä sanoa, että täällä puhuvat muut niin kuin mekin. Niin ei siis enää ole." Pääkirjoituksessa kysytään vielä, että tarvitseeko ruotsi lainsuojaa Ruotsissa? "Ehkä, kaikesta huolimatta. Tähän asti se ei ole sitä tarvinnut, kun on kohtuullisesti otettu huomioon kotimaiset vähemmistömmme. (Än så länge har det inte behövts; med skälig hänsyn visad till våra inhemska minoriteter). Ennen kaikkea tämä koskee lakia ja oikeutta. Asiointi ruotsalaisessa käräjäoikeudessa hoidetaan tulkin välityksellä ruotsiksi. Jos hallitusoikeus joutuisi ottamaan kantaa turkiksi kirjoitettuun sopimukseen, saisi se pyytää pätevää käännöstä ja perustaa arvionsa siihen." SvD:n mukaan todellisen uhan ruotsille muodostaakin englannin tunkeutuminen eri käyttöalueille. Lehti käyttää kotimaisen vähemmistön käsitettä laajasti sisällyttäen siihen myös ruotsinturkkilaiset.

Olle Josephson kirjoittaa syksyllä 1999 kielipalstalla vähemmistökielistä otsikolla "Viisi ruotsalaista kieltä." Hän kertoo vähemmistöhankkeen vaiheet: valtion selvitys ehdotti vuoden 1998 alussa, että Ruotsi tunnustaisi saamen, suomen ja romani chibin vähemmistökieliksi. Valtiopäivien on määrä käsitellä marraskuun 1999 lopussa hallituksen esitys, joka esittää viittä vähemmistökieltä. Mukaan ovat tulleet tornionlaaksonsuomi eli meänkieli (jutussa muodossa "meänkieli") ja jiddish. "Perustelut ovat kohtuullisia, mutta eivät moitteettomia (invändningsfria)... Pohjois-Norrlandissa hallitusesitys merkitsee siis valintaa kahden suomalaisen vähemmistökielen välillä sen sijaan, että käytössä olisi vain yksi, standardisuomi (riksfinskan). Syynä on se, että useat meänkielen puhujat kokevat standardisuomen yhtä vieraaksi kuin ruotsin. He ymmärtävät ja puhuvat kumpaakin suunnilleen yhtä hyvin. Monet (ainakin vanhempi polvi) ovat sitä mieltä, että heidän äidinkieltensä (meänkieli tarkoittaa 'meidän kieltä') ei ole 'oikea kieli'. Vasta virallinen tunnustus tekisi heille psykologisesti mahdolliseksi käyttää äidinkieltään muutenkin kuin yksityisesti. Mutta voidaan kysyä, eikö meänkieli pidemmällä tähtäimellä saisi vahvemman aseman suomen muunnoksena (en varietet av finskan), aivan kuten selvitys esitti. Silloin se saisi paremmin tukea suuremmasta kieliyhteisöstä. Saamelaiset puhuvat yhdestä saamelaiskielestä, vaikka sen kolme muunnosta, eteläsaame, luulajansaame ja pohjoissaame, ovat kielellisesti kaukana toisistaan. Meänkieliset ovat myös melko epävarmoja kielivalinnastaan. Tuoreen kyselyn mukaan puolet Tornionlaakson vanhemmista, jotka haluavat lapsilleen suomen opetusta, ovat sitä mieltä, että opetuskielen on oltava meänkieli, puolet haluaa kieleksi standardisuomen."

Josephson puuttuu vielä jiddishin asemaan: "Ratkaiseva perustelu sille, että jiddishille annetaan vähemmistöasema, on se, että Ruotsin harvat jiddishin puhujat kuuluvat kansaan, joka joutui 1900-luvun julmimman kansanmurhan kohteeksi. Euroopan valtioilla on yhteinen vastuu jiddishin puhujien hyvityksestä (upprättelse). Tämä olisi pitänyt sanoa suoraan. Ja miksi maan 10 000 viittomakielen puhujaa ei saa äidinkielelleen vähemmistöasemaa? Kieli täyttää kaikki kriteerit. Tunnustuksella olisi suuri symbolinen merkitys, ennen kaikkea muiden maiden viittomakielen puhujille. Nyt esitys kompastuu mutkikkaisiin pohdiskeluihin siitä, mitkä ovat erityisiä kulttuureja ja 'kansallisia vähemmistöjä'... Hyväntahtoisuudessaan esitys tulee vaarallisen lähelle epämuakavalta tuntuvaa ruotsalaisten kansalaisten etnistämistä." Josephson huomauttaa vielä vähemmistöaseman seurausten vaihtelevan. Hän kertoo saamelaisten ja suomen tai meänkielen puhujien oikeudet määrätyissä Norrbottenin kunnissa. "Muualla Ruotsissa 400 000 suomalaista saavat tuskin mitään uusia oikeuksia." Saamelaisten osalta hän pitää hallitusesityksen merkitystä Arjeplogin eteläpuolella enimmäkseen symbolisena. "Tältä osin hallitus olisi voinut olla suorapuheisempi". Romani chib saa puolittaisen lupauksen säännöllisistä ohjelmista Ruotsin Radiossa ja TV:ssä, ja aikakauslehti- ja kirjallisuustukeen luvataan miljoonan kruunun lisämäärärahaa. "Miljoonan kruunun tuki aikakauslehdistölle on todellakin alhainen hinta siitä, että noin puoli miljoonaa ruotsalaista määritellään kansallisiksi vähemmistöiksi." Josephson suhtautuu siis vähemmistöaseman vaikutuksiin kriittisesti ja on yksi niistä harvoista, jotka kyseenalaistavat sen periaatteen, etteivät vähemmistökielet saa maksaa yhteiskunnalle mitään.

Kun valtiopäivät hyväksyy hallituksen esityksen vähemmistökielistä joulukuussa 1999, SvD kirjoittaa asiasta lyhyesti kotimaansivulla otsikolla "Viisi vähemmistökieltä tunnustettu."

"Valtiopäivät vahvasti torstaina Ruotsiin viisi vähemmistökieltä. Pääosin yksimielinen valtiopäiväpäätös merkitsee, että saamelaiset, ruotsinsuomalaiset, tornionlaaksolaiset, romanit ja juutalaiset muodostavat Ruotsin kansalliset vähemmistöt. Heidän kielensä ovat saame eri muunnoksineen, suomi, tornionlaaksolaisten kieli meänkieli (jutussa tässä muodossa), romanien romani chib ja jiddish, jota Ruotsin juutalaiset ovat puhuneet eri aikakausina." Jutussa luetellaan ne kunnat, joissa saamea, suomea ja meänkieltä voi käyttää vuoden 2000 huhtikuun alusta lähtien "tietyissä määrin" tuomioistuimissa ja hallintoviranomaisten kanssa asioidessa.

Historiallisen päätöksen vähemmistöasemasta SvD uutisoi siis vaatimattomasti. Lehti toteaa, mitä päätös merkitsee, mutta ei taustoita sitä, jolloin uudistus ei ehkä avaudu asiaan vihkiytymättömälle. Toki lehti kuvaa päätöstä edeltäneissä jutuissa muutoksen luonnetta; Ruotsi muuttuu virallisestikin

monikieliseksi maaksi. Kaikkiaan vähemmistöasema-teeman keskustelussa kiinnostavaa on valtiovallan varovainen aloitus. Kesällä 1997 vähemmistökielikomitean puheenjohtaja Carin Lundberg jättää avoimeksi sen mahdollisuuden, ettei komitea suositakaan Euroopan neuvoston sopimukseen liittymistä. Keskustelussa kuullaan vähemmistöjen edustajia vähän. Yhdessä uutisessa siteerataan viiden vähemmistöryhmän yhteiskirjettä, muutoin kuullaan kahteen kertaan ruotsinsuomalaisia ja juutalaisia ja kertaalleen saamelaisia ja viittomakielisiä. Olle Josephson, tuolloin Tukholman yliopiston pohjoismaisen kielten dosentti, luonnehtii pariin kertaan meänkielisten tuntemuksia ja kommentoi viittomakielisten pyrkimyksiä. Suoraan meänkielisiä ei kuulla. Niin ikään romaneista valtaväestö puhuu välillä kovasanaisestikin, eikä vähemmistöltä pyydetä vastaväitettä. Vähemmistötoimijoiden puuttumista kompensoinee ulkopoliittisessa kehyksessä kuuluneet suomalaiset ja eurooppalaiset toimijat, jotka legitimoivat prosessia. Vaikka monikielisyys nähdään paikoin ongelmallisena, itse vähemmistöhankeeseen puhujat suhtautuvat prosessin edetessä myönteisesti. Hanke herättää kiinnostuksen myös ruotsin asemaan. Teeman hallitsevin puhetapa on asiallinen priorisointi-puhe. Eri ryhmien tilannetta suhteutetaan vähemmistökielisopimuksen kriteereihin tunteilematta. Jopa vähemmistön tuntemuksiin suhtaudutaan juridisella viileydellä huomauttaen tuntemusten olevan varteenotettavia tekijöitä päätöksiä tehtäessä. Vähemmistöasemaa ei oikeuteta erityisesti esimerkiksi vähemmistöjen historialla, vaan itse prosessilla, sillä miten Ruotsi suhtautuu Euroopan neuvoston sopimukseen. Jos sopimukseen liitytään, siitä seuraa tiettyjä oikeuksia.

5.6.2.2 Vähemmistökieliset palvelut

Keskustelu vähemmistökielisten palveluiden toteutumisesta liittyy osin edelliseen vähemmistöasema-teemaan. Palveluiden toteutumisella tai toteutumattomuudella argumentoidaan vähemmistöaseman puolesta. Edellä esimerkiksi RSKL:n pääsihteeri Esko Melakari katsoi vuonna 1997, että kielelle tarvitaan vähemmistöasema, koska kunnat säästävät juuri suomenkielisistä palveluista, lastenhoidosta, äidinkielenopetuksesta ja vanhustenhoidosta. Kielellä jo oleva erityisasema ei säästöiltä suojele. Niin ikään ulkopoliittisessa kehyksessä siteeratut suomalaispoliitikot huomauttavat suomen opetuksen leikkauksista. Kesällä 1997 SvD siteeraa Ole Norrbackia, joka luettelee ”koko joukon viimeaikaisia heikennyksiä ruotsinsuomalaisten tilanteeseen – huononnuksia, jotka johtuvat ’suomen heikosta lainsäädännöllisestä asemasta’ ja läänien ja kuntien säästöistä.” Myös Ruotsissa asuva suomenruotsalainen toimittaja Birgitta Kurtén Lindberg siteeraa Norrbackia, joka kertoo suomenkielisten luokkien vähentyneen kunnallisissa

kouluissa kolmanneksen, päivähoidon saman verran ja psykiatristen palveluiden 70 prosenttia. Kurtén Lindberg tähdentää, että kun ruotsi on Suomessa periaatteessa samanarvoinen suomen kanssa, ei suomi ole saavuttanut Ruotsissa edes vähemmistöasemaa eli lakisääteisiä oikeuksia omakielisiin palveluihin. ”Suomalaisten suuri joukko on jätetty täysin Ruotsin viranomaisten mielivallan armoille, ja he (suomalaiset) ovat saaneet säästöaikana kintuillensa tavalla, joka ei voisi kohdata kotimaista väestöä.” Kurtén Lindbergin mukaan ruotsinsuomalaisten historiaa ei voi rinnastaa suomenruotsalaisiin: Ruotsi-Suomessa suomi oli laiminlyöty kieli, ja Ruotsiin asettuneiden suomalaisten oli vaikea saada ääntään kuuluville. Enemmistö nykyisistä ruotsinsuomalaisista on uusia muuttajia, joilla ei ole historiallisia juuria Ruotsissa. Silti hänen mielestään suomen asemaa olisi vahvistettava Ruotsissa inhimillisistä syistä ja Suomen ja Ruotsin yhteisen historian takia.

Niin ikään Ruotsiin asettunut suomenruotsalainen Inger Wikström-Lindgren kertoo oman kokemuksensa kautta ymmärtävänsä ruotsinsuomalaisten taistelua: ”Yhtä ja toista on saavutettu vuosien myötä, mutta päätavoite, se että tulisi hyväksytyksi vähemmistönä kaksikielisessä maassa kaatuu toistuvasti siihen tosiasiaan, että jonossa odottavat sadat muut kieliryhmät. Eikä tilanne ole parantunut sinä aikana, kun olen asunut Ruotsissa. 80-luvulla kotikielenopetus oli itsestään selvä oikeus, nykyään mahdollisuudet vaihtelevat kunnasta toiseen, ja vanhemmat huomaavat usein tulevansa voitetuksi taistelllessaan lastensa oikeudesta kahteen kieleen ja kulttuuriin.”

Suomenruotsalaisten kansankäräjien pääsihteeri Christian Brandt perää Ruotsilta asennemuutosta suhteessa suomeen. Brandtin mukaan Suomi arvostaa kaikkia eleitä, jotka ilmaisevat kunnioitusta suomea kohtaan. Brandtin mukaan vähemmistökielikomitean ehdotus suomen vähemmistöasemasta on herättänyt myönteisiä reaktioita, vaikka iloa onkin lannistanut ehdotuksen laiha sisältö. ”Kukaan Suomessa ei vaadi tosissaan, että suomen olisi saatava Ruotsissa samat oikeudet kuin ruotsin Suomessa, mutta hieman enemmän anteliaisuutta oli silti toivottu. Mutta ehkä suomalaisten odotukset Ruotsia kohtaan kohdistuvat oikeastaan suomea koskeviin asenteisiin. Miksi ajatuksen siitä, että satsattaisiin pieneen suomen perusteiden opetukseen itse herra Svenssonille, täytyy tuntua niin ylitsepääsemättömän vaikealta ja ehkä vastenmieliseltä? Ja miksi ajatus siitä, että muutama prosentti ruotsalaisista lapsista osaisi tulevaisuudessa puhua kelpo suomea, vaikuttaa tuntuvan niin täydellisen mahdottomalta ruotsalaisten mielissä? Tämänäyttymiset kysymykset voivat tuntua perusteettomilta, jopa provosoivilta. Silti ne heijastavat tukahdutettua todellisuutta... sitä, mitä voitaisiin kutsua historialliseksi traumaksi.”

Erik Bagerstam, hänkin syntyjään suomenruotsalainen, ilmaisee vähemmistösympatioita pakinassaan vuonna 1997. Bagerstam kertoo hupailleensa saamelaisen ystävänsä kanssa tutkimusmatkasta, jolla Euroopan sosiaaliantropologeilta mitattaisiin nenänvarren ja hiusrajan välinen etäisyys. Bagerstam ironisoi saamelaisiin kohdistuneita rotubiologisia tutkimuksia, vaikka sitä ei jutussa suoraan sanotakaan. Hän huomauttaa saamelaisten asuvan Saame-maassa Norjassa, Ruotsissa, Suomessa ja Venäjällä, mutta myös saamelaisalueen ulkopuolella esimerkiksi Tukholmassa. Hän kertoo vähitellen ymmärtäneensä, mitä on Ruotsissa toteutettu käänteinen apartheid. ”Saamelainen = poronhoitaja, poronhoitaja = saamelainen. Enemmistöä saamelaisista ei ikään kuin oteta lukuun, eivätkä he tarvitse radio-ohjelmia, näin näki enemmistö asian tuolloin (1970-luvulla). Vieläkin maatalousministeriön ’lapinvoudit’ selvittävät kysymystä kansallisten vähemmistöjen kielioikeuksista Ruotsissa. EU:ssa saamelaiset, tornionlaaksolaiset ja ruotsinsuomalaiset ovat kansallisia vähemmistöjä, mutta eivät Ruotsissa.”

Suomenruotsalaiset toimijat kommentoivat siis vähemmistön elinoloja vilkkaasti, mutta myös enemmistön ääntä kuullaan. Ulkopoliittisessa kehyksessä siteeraamani Pohjoismaiden neuvoston ruotsalaiset porvaripoliitikot kiinnittävät huomiota vapaakoulujen toimintaehtoihin. Uutisjuttu neuvoston kokouksesta vuodelta 1998 raportoi Pohjolan konservatiivien voittaneen kiistan vapaakouluista vain yhden äänen erolla. Siten muun muassa kansallisille vähemmistöille on annettava mahdollisuus perustaa kouluja, jotka seuraavat maan opetussuunnitelmaa. Jutussa siteerataan kokoomuksen Lars Hjerténia, jonka mukaan vapaakouluilla on oltava sama turva kuin julkisilla kouluilla. Vapaakouluja arvosteleva sosiaalidemokraatti Eva Johansson syyttää neuvoston porvaripuolueita siitä, että nämä suhtautuvat ynseästi kaikille tarkoitettuun kouluun ideologisista syistä ja vievät mailta vastuun kansallisesta koulutuspolitiikasta. Vasemmistopuolueen Charlotta Bjälkebring ei halua kannustaa yksityisten koulujen perustamiseen, koska se tapahtuu julkisilla varoilla. Kokoomuksen Christel Anderberg ottaa Ruotsin esiin varoittavana esimerkkinä: ”Joissakin kunnissa, joissa sosiaalidemokraatit tulivat valtaan neljä vuotta sitten, vapaakoulut ovat joutuneet lopettamaan toimintansa, koska poliitikot eivät antaneet niille taloudellisia mahdollisuuksia selviytyä.” Anderberg ei täsmennä, mitä kuntia hän tarkoittaa. Vuonna 1996 SvD kirjoitti Boråsin ruotsinsuomalaisen koulun lakkauttamisesta, tapaus sopisi Anderbergin kuvaukseen.

Historian dosentti Lennart Lundmark kirjoittaa vuonna 1999 saamelaisten syrjinnästä. Kimmokkeena on tarra ”Pelasta susi – ammu saamelainen.” (Tarran taustalla ovat maankäyttökiistat, joihin en tässä puutu.) Lundmark kuvaa myös seikkaperäisesti saamelaisiin kohdistuneita 1800-luvun rotubiologisia tutkimuksia, ja huomauttaa, että vasta viime vuosina valtio on alkanut

harjoittaa jonkinlaista vähemmistöpolitiikkaa saamelaisia kohtaan. Niin ikään Olle Josephson ulottaa katsauksensa vähemmistökielioikeuksista Ruotsin historiaan. Josephson kuvaa, miten kansakunta pyrittiin kokoamaan yhteisen kielen ympärille, kun Ruotsiin muodostettiin ruotsin normistoa 1800-luvun lopussa. Tällöin liu'uttiin kansanvalistuksesta kielisortoon: murteiden ja vähemmistökielen puhujia koeteltiin kovin ottein. "Saamelaisten ja suomalaisten kieli on tuskin koskaan joutunut niin kovan hyökkäyksen kohteeksi kuin vuosina 1850–1920, niin Norjassa kuin Ruotsissa." Myös muualla Euroopassa murteet ja alueelliset kielet uhrattiin. "1800-luvulta lähtien Euroopan kielet jakautuivatkin kolmeen ryhmään, ja jako pätee yhä: ylikansallisiin kieliin (kuten englantiin), kansalliskieliin ja vähemmistökieliin, jotka saattavat kohdata kansatieteellistä ja kielihistoriallista kiinnostusta, mutta joita melkein poikkeuksetta alistetaan." Josephson muistuttaa, että nykyään vähemmistökielillä on sentään radioasemia, kouluopetusta ja kirjakielen kehitystä. "Mutta joitakin poikkeuksia, kuten katalaania lukuun ottamatta, on erittäin epävarmaa, voivatko ne irrottautua kuristusotteesta." Josephsonin mukaan muuttoliikkeiden vuoksi kansalliskielten merkitys kansallisen identiteetin määrittäjinä on vähentynyt. Silti hän antaa ymmärtää, että pärjätäkseen Euroopassa kansakunnan on lyöttädyttävä yhden tai useamman kielen ympärille. Tulkitsen kirjoituksen kaikkineen vähemmistökieliä tukevaksi, koska Josephsonin sympatia on sorretuksi joutuneiden ja vieläkin puristuksessa elävien vähemmistöjen puolella.

Enemmistö tuntee sympatiaa suomenkielistä vähemmistöä kohtaan myös vuonna 1999 julkaistussa jutussa, joka kertoo RSKL:n järjestämästä seminaarista MeritaNordbankenin pääkonttorilla. Siteerasin juttua ulkopoliittisessa kehyksessä, mutta siinä hahmotetaan myös Ruotsin monikielisyyden toimivuutta. Juttu on otsikoitu "Suomea kirkossa ja pankissa", ja se alkaa piispa Caroline Krookin sitaatilla: "Rukoilla ja rakastaa, sitä jokaisen on voitava tehdä äidinkielellään", sanoi piispa Caroline Krook ja voi kuulla, miten enkeli kulki halki salin, MeritaNordbankenin luentosalin.. Uskon ja rakkauden takia on suomen asemaa parannettava Ruotsissa, piispa katsoo ja pitää vähemmistökieliselvitystä tervetulleena. Selvitys jätettiin hallitukselle viime vuonna, ja Helsingissä esitystä on odotettu tarpeeksi pitkään, pystyi suurlähettiläs Heikki Talvitien puheista ymmärtämään. Anna Lindh sanoi ensimmäisellä ulkoministerivierailullaan, että esitys tulee talvella. Pitäkää huolta, että se tulee keväällä, mutisi lähettiläs. Esitys tulee toukokuussa, lupasi valtiosihteeri Lena Nyberg. Ja silloin tulee varmasti olemaan vähemmistöryhmiä, jotka ovat sitä mieltä, että heidät olisi pitänyt mainita selvityksessä, hän antoi ymmärtää... Valveutunut kuuntelija ajatteli tietenkin romania ja jiddishiä, joiden asemaa selvitys halusi vahvistaa. Ja saamea. Suomi ja saame, ruotsalaisia kieliä?" Jutussa kerrotaan, miten MeritaNordbankenin paikalliskonttorissa Boråsissa suomenkielisestä palvelusta on tullut menestys. "Henkilökohtaisesta taloudesta puhuu mieluiten

äidinkielellään.” Pankin tavoitteena on, että Ruotsissa jokainen toimihenkilö ymmärtää suomeksi kirjoitettua taselaskelmaa.

Parista muustakin jutusta voi lukea esimerkkejä vähemmistökielisten palveluiden toimivuudesta. Vuonna 1997 SvD kirjoittaa, miten sundbybergiläinen, afasiaa sairastava Paula Korhonen saa muuttaa Tukholman Suomikotiin. Sundbybergin vanhustenhoitolautakunta oli hylännyt Korhosen pyynnön, mutta Tukholman lääninoikeus tuomitsi asian Korhosen hyväksi. Tauti on vienyt Korhoselta kyvyn puhua ruotsia. Oikeuden mukaan ”Korhosen toivomukset ja sairaudesta johtuvat erityistarpeet tyydytetään parhaiten Suomikodissa.” Myöhemmin samana vuonna SvD kertoo, miten kotipalveluun tarvitaan kaksikielistä henkilökuntaa. Sosiaaliministeri Margot Wallströmille jätetyn raportin mukaan kuntien on korkea aika alkaa inventoida iäkkäiden siirtolaisten hoitotarvetta. Ruotsissa asuu 110 000 ulkomailla syntynyttä yli 65-vuotiasta asukasta, ja ryhmä kasva tasaisesti. ”Useat kunnat eivät ole edes huomanneet, että asukkaina on iäkkäitä siirtolaisia. Jotkut ovat ehtineet pidemmälle. Boråsissa on vanhainkoti suomenkielisille ja Tukholman seudulla on toimintaa Turkista, Iranista, Suomesta ja latinalaisesta Amerikasta kotoisin oleville. Instituutioiden järjestäminen ei ole kuitenkaan kiireellisin tehtävä. Useimmat vanhukset haluavat asua kotonaan mahdollisimman pitkään. Siksi onkin tärkeämpää kehittää kotipalvelua esimerkiksi rekrytoimalla kaksikielistä henkilökuntaa,” sanoo tutkija David Gaunt.

Yllä ruotsinsuomalaiset tulevat mainituiksi muiden siirtolaisten mukana. Samaan tapaan ruotsinsuomalaiset pompahtavat pintaan Tukholman Skärholmenin islamilaista päiväkotia koskevassa jutussa vuonna 1997. Juttu menee hieman aiheestani ohi, siksi referoin sitä vain lyhyesti. Sosiaalidemokraattiset paikallispoliitikot haluavat sulkea vanhempien vetämän päiväkodin, koska poliitikkojen mukaan islamilainen päiväkoti on segregoiva. Perusteeksi sanotaan myös taloudelliset epäselvyydet. Oppositio-kunnanpuolueen Jan Björklund reagoi lakkauttamisaikeisiin voimakkaasti: ”On käsittämätöntä, että näin käy Ruotsissa vuonna 1997.. Kyse ei ole taloudellisista epäselvyyksistä, vaan taustalla ovat selvästi muut syyt. Meillä on ollut juutalainen koulu 1800-luvulta alkaen, meillä on kristittyjä esikouluja ja ruotsinsuomalainen kielikoulu.” Kokoomuksen oppositio-kunnanpuolue Sten Nordin on hänkin huolestunut kouluun kohdistuneesta asenteesta: ”Tämä muistuttaa jonkinlaista, en halua sanoa rasismia, mutta jotain siltä rajalta.” Sosiaalidemokraatti Lambrini Giatropouloksen mukaan eri ryhmät voivat vetää erilaista toimintaa, mutta ei yleisillä varoilla. Hänen oma poikansa käy kreikkalaista lauantaikoulua: ”Vanhemmat maksavat kuluista puolet ja Kreikan valtio puolet. On itsekkin nähtävä hieman vaivaa.” Islamilaisen päiväkodin tavoitteena on vahvistaa lasten identiteettiä niin muslimeina kuin ruotsalaisen

yhteiskunnan jäseninä. Giatropouloksen mukaan lapset voidaan sijoittaa kunnalliseen päiväkotiin. ”On hyvä, että muslimilapset tapaavat jo varhain ruotsalaisia... Monilla työillä on huivit. On parempi, että toiset lapset näkevät heitä alusta alkaen kuin että he ilmestyvät yhtäkkiä. Silloin asiat menevät enemmän pieleen,” sanoo Giatropoulos. Jutussa kyseenalaistetaan päättävän tahon assimilaatiopyrkimykset, joten sijoitan sen monikulttuurisuus-kehukseen. Osa toimijoista tiedostaa myös, miten ryhmien välille luodaan hierarkiaa.

Vuonna 1998 on toinen juttu samasta problematiikasta. SvD kirjoittaa, miten kunnat hylkäävät muslimivapaakoulujen toimilupahakemuksia. Tiedot perustuvat hallituksen kouluvirastolta tilaamaan raporttiin. Selvittäjä Staffan Bolinin mukaan islamilaisilla kouluilla on eniten ongelmia opetuksen laadussa. Sen sijaan jo etabloiduissa vapaakouluissa, kuten virolaisessa koulussa, juutalaisessa Hillel-koulussa ja ruotsinsuomalaisessa koulussa opetus toimii hyvin. Selvityksen mukaan ei ole mitään syytä uskoa, etteivätkö ajan myötä myös islamilaiset koulut pääsisi samaan. Jutun mukaan vähemmistöjen vapaakoulut ovat kouluväelle, kunnallisille päättäjille ja jopa siirtolaisministeri Leif Blombergille kiistanalainen kysymys. Periaatteellista paheksuntaa voimistaa se, että islamilaisia kouluja pidetään suorastaan haitallisina. Kouluviraston mukaan kunnilla on oltava hyvät perusteet koulujen lupahakemusten hylkäämiselle. Syyksi eivät riitä yleiset käsitykset arabialaisten koulujen segregoivasta vaikutuksesta. Staffan Bolinin mukaan muslimikouluilla on myös runsaasti integraatiota vahvistavia vaikutuksia.

Teeman jutuissa kuuluu paljon sorto- ja puolustus-retoriikkaa. Vähemmistöjen kohtelu ja puutteet palveluissa, niin ennen kuin nyt, nähdään syrjintänä. Vaikka vähemmistötoimijoita kuullaan hyvin vähän, jutuissa esiintyy runsaasti vähemmistöjä puolustavaa puhetta. Alkujaan suomenruotsalaiset toimijathan kuuluvat itsekin vähemmistöön, mutta teeman keskustelussa he antavat tukensa muille, lähinnä suomenkieliselle, vähemmistölle. Syntyjään suomenruotsalaisten toimijoiden runsas esiintyminen kuvastaa sitä, miten SvD avaa monikielisyyttä oman viiteryhmänsä, ruotsinkielisten kautta. Omakielisiä palveluja oikeutetaan niin inhimillisillä kuin historiallisillakin syillä. Historiallista taustaa korostavat esimerkiksi maininnat Ruotsin kirkon satoja vuosia vanhasta kaksikielisyydestä. Vaikka lehti raportoi paljon suomenkielisiä palveluja koskeneista säästöistä ja tehdyistä priorisoinneista, priorisointi-puhe kohdistuu lähinnä islamilaiseen koulutoimintaan, eikä tuleviin kansallisiin vähemmistöihin. Muslimien rinnalla kansalliset vähemmistöt esiintyvät etabloituneina esimerkkeinä. Hierarkia on selvä, ja sitä myös kyseenalaistetaan.

5.6.2.3 Monikulttuurinen yhteiskunta

Teoreettinen keskustelu monikulttuurisen yhteiskunnan mahdollisuudesta liukuu toistuvasti yleisen integraatiokeskustelun puolelle ja siten tutkimusaiheeni ohi. Referoinkin sitä erittäin lyhyesti. Suzanne Ahrnberg Swenson ja Eva Löfgren kirjoittavat vuonna 1997, miten Ruotsissa tuijotetaan siirtolaisten ruotsin kielen taitoa sen sijaan, että hyödynnettäisiin paremmin näiden erityistaitoja. Norjalainen sosiaaliantropologi Thomas Hylland Eriksen taas kuvaa vuonna 1997 Ruotsin olleen aina monietninen maa saamelaisineen, mustalaisineen (zigenare), suomalaisineen. Hänen mukaansa homogeeninen kulttuuri onkin nationalistinen fiktio. Hän viittaa antropologi Helena Wulffin tutkimukseen ruotsalaisista balettitanssijoista New Yorkissa, joiden elämää leimaa ajatus puolivälissä olemisesta. Hylland Eriksenin mukaan monet Ruotsin siirtolaisista pitävät yhteyttä entiseen kotimaahansa: "Tämä uusi liikkuvuus on jyrkässä vastakohdassa kansalliseen identiteettiin liitettyjen käsitysten kanssa... On mahdollista säilyttää ruotsalainen identiteetti Malesiassa tai turkkilainen Tukholmassa.. Kansallisvaltion halukkuus 'integroida' vähemmistöt sopii toiseen teknologiaan ja aikaan, jolloin paikka ja kulttuuri olivat yhtä."

Samana vuonna toisessa kirjoituksessa Hyllands Eriksen kirjoittaa siirtolaisten välille syntyvistä hierarkioista. Hänen mukaansa useat kaksikieliset siirtolaiset toimivat kulttuurisina sillanrakentajina voidessaan liikkua työnsä ansiosta eri identiteeteissä. Ne, joilla ei näitä resursseja ole, marginalisoituvat. Hän siteeraa Charles Westinia, joka sanoo, että vaikka finnjävel-leima onkin poissa, on uusia ryhmiä, joita ruotsalaiset asettavat me-ryhmän ulkopuolelle. Kun afrikkalaiset ja aasialaiset muuttavat alueelle, muuttavat suomalaiset ja chileläiset sieltä pois. Vähemmistöjen kesken on selvä ranking-järjestys. Alkuperäisväestöön kuuluvilla saamelaisilla on erityisasema. Suomalaiset ovat nykyään lähellä huippua, koska he ovat valkoisia, kristittyjä ja kulttuurisesti ruotsalaisten naapureja. Muiden ryhmien asemaan vaikuttavat koulutus, ihonväri ja uskonto. Katoliset chileläiset sijoittuvat hyvin, samoin kurdikirjailijat. Somalian muslimit ajautuvat lähelle pohjaa. Hylland Eriksen kirjoittaa, että tällaisista mielessä liikkuvista hierarkioista uhkaa tulla itseään toteuttavia profetioita. Suomalaislapsilla alkoi mennä hyvin koulussa silloin, kun ryhmän alapuolelle sijoittui uusia ryhmiä. Menestynein ryhmä on Ruotsin juutalaiset. Selitystä Hylland Eriksen hakee David Fischeriltä (olen siteerannut häntä DN:n jiddish-keskustelussa.) Fischerin mukaan menestyksen selittää proletariaatin puuttuminen ja se, että ryhmä on pitänyt huolen omistaan. Hylland Eriksen siteeraa vielä Westiniä, jonka mukaan Ruotsi toteutti aiemmin ruotsalaistamispolitiikkaa, johon liittyivät sosiaalidemokratian iskusanat "tasa-arvo ja

yhteistoiminta.” Hylland Eriksenin mielestä byrokratia on vieläkin tiukka ja epämuodollisia yhteisöjä katsotaan karsaasti. Toisaalta hän uskoo, että yhteiskunta on hajautumassa. ”Siinä tapauksessa annetaan mahdollisuudet todelliselle pluralismille... Ehkä Ruotsi pitää lähitulevaisuudessa kulttuurisia eroja etuna eikä uhkana ja yhteisiä ihmisoikeuksia jonain muuna kuin yhteisenä kulttuuri-identiteettinä. Siinä tapauksessa olemme järjestelmämuutoksen kynnyksellä.”

Teeman keskustelussa keskeistä on priorisointi-puhe, eri ryhmien välille muodostuvat hierarkiat. Tätäkin kiinnostavampaa on pohdinta monikulttuurisuuden ehdoista. Kaikkien keskustelijoiden mukaan vain keskusvallan murtuminen ja yhteiskunnan joustavuus mahdollistaa toimivan monikulttuurisuuden. Toisaalta keskusteluun liittyy ristiriitaa ja monietnisyyden problematisointia. Esimerkiksi Hylland Eriksenillä on useita puheenvuoroja, jotka olen lukenut yhtenäisyys-kehukseen. Keskustelun jatkeeksi mainitsen Olle Josephsonin kirjoituksen ruotsinsuomalaisten kielen vivahteiden tajusta. Josephson referoi Ellen Bijvoetin väitöskirjatutkimusta, jonka mukaan ruotsinsuomalaiset osoittivat hyvää kielitajua niin ruotsissa kuin suomessa. ”On mahdollista päästä nopeasti sisään ruotsalaiseen kieliyhteisöön ja saavuttaa varma kielitaju. Ja tämä ei ole ristiriidassa sen kanssa, että omaa erittäin hyvät taidot niin kutsutussa kotikielessään,” päättelee Josephson. Yllä referoimaani ranking-keskusteluun nähden kirjoitus todistaa ruotsinsuomalaisten integraation onnistuneen. Tutkimus käy esimerkiksi monikulttuurisuuden toimivuudesta.

5.6.3 Yhtenäisyys-kehys

Yhtenäisyys-kehysten jutuissa vaalitaan ruotsalaista kansallista yhtenäisyyttä. Erotan kehysten jutuista kaksi teemaa: vähemmistöaseman problematisoinnin ja keskustelun ruotsalaisesta yhteisyydestä.

5.6.3.1 Vähemmistöaseman problematisointi

Ankarasti tulkiten yhtenäisyys-kehukseen voisi lukea vähemmistökielikomitean puheenjohtajan Carin Lundbergin kommentin kesältä 1997 siitä, miten komitea saattaa päätyä suosittamaan Ruotsin jättäytymistä Euroopan neuvoston sopimuksen ulkopuolelle. Mikäli näin olisi käynyt, Ruotsi olisi

todellakin vaalinut kansallista yhtenäisyyttä kaikin keinoin. Kokonaisuudessaan juttu vähemmistöoikeuksia sisältävine visioineen sijoittuu silti monikulttuurisuus-kehykseen.

Suorasanaisesti romanien vähemmistöaseman problematisoi kokoomuksen valtiopäiväedustaja Sten Andersson Malmöstä. Liitin Anderssonia käsittelevät jutut monikulttuurisuus-kehykseen, kun jutuissa esiintyi myös Anderssonin puheita kritisoiva taho. Yhtenäisyys-kehykseen kuuluvat sen sijaan Anderssonin omat kirjoitukset, joita ei kommentoida. Andersson kirjoittaa kesällä 1998 SvD:n pääkirjoitussivulle otsikolla ”Suukapula valtiopäiväedustajille!” kysyäkseen, saako tutkijoiden artikkeleita siteerata joutumatta itse käräjille. Andersson kertoo kritisoineensa selvitystä, joka haluaa antaa romanille vähemmistöaseman. ”Se tarkoittaa, että romanit (mustalaiset) (zigenare) saavat oikeuden omakieliseen kouluun, päiväkotiin ja vanhustenhoitoon. Onko suurempaa tappiota ruotsalainen integraatiopolitiikka nähnyt? Riittää - vaikka minun mielestäni integraatiota parantaakseen Ruotsissa pitäisi ruotsin päteä aina ja kaikille - että saamelaiset ja ruotsinsuomalaiset saavat monivuotisten kytkentöjen takia vähemmistökieliaseman. Olen siten erittäin kriittinen esitystä kohtaan, ja minusta lienee tehty ilmoitus valtakunnan syyttäjälle ja syrjintäasiamiehelle sen takia, mitä olen asiasta lausunut. En ole sanonut enempää, ja itse asiassa paljon vähemmän, kuin mitä Tukholman yliopiston kulttuurimaantieteen professori on kirjoittanut debattiartikkelissa suuressa länsiruotsalaisessa lehdessä mustalaisista (zigenare).”

Pari päivää myöhemmin Andersson jatkaa keskustelua otsikolla ”Kuka kiihottaa kansanryhmää vastaan?” Andersson ilmaisee olevansa tyytyväinen siihen, että valtakunnansyyttäjä ottaa hänen toimintansa käsittelyyn. Hän toistaa kommenttinsa siitä, että hätätilassa ruotsinsuomalaisten ja saamelaisten erityiskohtelu voidaan hyväksyä. Vähemmistöstatuksen antaminen muille luo konflikteja: ”Mikä ryhmä tulee seuraavaksi? Tästä syystä statusta myönnetään harvoin Euroopassa, jossa on jo riittävästi konflikteja. Vai ovatko Ruotsin poliitikot taas sitä mieltä, että täällä voidaan onnistua siinä, missä muut eivät?... Sitä paitsi on väärin väittää, että mustalaiset (zigenare) olisivat asuneet Ruotsissa vanhastaan. Suurempi muutto alkoi vasta vuoden 1980 paikkeilla.” Andersson lisää vielä, että jos hänet tuomitaan, pitäisi tuomita myös hänen lähteensä, joista yksi on kulttuurimaantieteen professori Karl-Olof Arnstbergin artikkeli. ”Onko ilmaisu- ja painovapauslain mukaista, että se joka viittaa siihen, mitä asiakirjoissa ja vakavassa lehdistössä on kirjoitettu mustalaisten (zigenares) puutteelliseen kyvystä tai halusta integroitua yhteiskuntaan, voidaan tuomita kiihotuksesta kansanryhmää vastaan?” kysyy Andersson.

Integraatioviraston edustaja Sten Hjelmkog vastaa Anderssonin kirjoitukseen otsikolla ”Tunnustakaa monikielisyys.” Sisällöllisesti Hjelmkogin kirjoitus kuuluu monikulttuurisuus-kehukseen, mutta käsittelen sen tässä, koska siinä kommentoidaan tiiviisti Anderssonin tekstiä. Hjelmkog huomauttaa Anderssonin olevan aivan oikeassa siinä, että romanit voivat saada palvelua omalla kielellään, jos valtiopäivät hyväksyy esityksen heidän vähemmistöasemastaan. ”On suorastaan vähemmistöpolitiikan tarkoitus, että kansalliset vähemmistöt, jotka ovat asuneet maassa vuosisatoja, tunnustetaan, ei vain paperilla vaan myös jossain määrin arkielämässä.” Hjelmkog luettelee ne viisi ryhmää, joita esitys koskee, ja kyseenalaistaa Anderssonin näkemyksen ruotsinsuomalaisten ja saamelaisten kelpuuttamisesta hätätapauksessa. ”Jos saamelaisten kytkentä Ruotsiin on 'monivuotinen', miten vanha on silloin ruotsalaisten kytkentä Ruotsiin? Minkä monivuotisuuden perusteella ruotsin pitäisi pääasiassa koskea kaikkia enemmän kuin saamen, joka hätätilassa voidaan hyväksyä?” Hjelmkog selventää vielä, ettei prosessissa ole kyse integraatio- vaan vähemmistöpolitiikasta, joka selittyy maassa asuvilla vähemmistöillä. ”Tässä suhteessa maamme ei eroa muista. Sitä vastoin tunnustamme myöhässä sen, että täällä on ollut muita kotimaisia äidinkieliä kuin enemmistökieli. Ja että on inhimillinen oikeus säilyttää, kehittää ja siirtää eteenpäin kieltään ja kulttuuriperintöään tuleville sukupolville... Tämä ei tarkoita ettei 'ruotsi koskisi pääasiassa kaikkia'. Valtakunnan kielen käyttökelpoisuutta tuskin uhkaa se, että tunnustetaan, että maassa elää myös muita kieliä, jotka ovat hyödyksi kotimaisessa ja ulkomaisessa vuorovaikutuksessa.”

Ulkopoliittisessa kehyksessä siteeraamani Maria Cederrothin kirjoitus vuodelta 1999 rakentaa myös yhtenäisyys-kehystä. Kirjoituksessa korostetaan monikielisuuden uhkaavaa potentiaalia ”Räjähdyksistä”-otsikkoa myöten. Cederrothin mukaan Euroopassa monikielisyys on johtanut konflikteihin. EU-yhteistyössä ruotsi on suurten kielten puristuksessa samalla kun Ruotsin pitäisi huolehtia vähemmistökielistään. Cederrothin mukaan valtiopäivien vähemmistö päätös johtaa laajoihin seurauksiin. ”Työ sopimuksen kanssa on antanut Ruotsille, jossa perinteisesti on vahva yhtenäiskulttuuri, aavistuksen siitä, mitä taistelu valtakunnan kielen ja vähemmistökielten välillä merkitsee.” Cederrothin mukaan nyt onkin otettava kantaa ruotsin asemaan, koska kielellä ei ole lakiin sidottua asemaa. Hän ihmettelee, millä perusteella Ruotsin vähemmistökielet on määritelty, ja lainaa Tukholman yliopiston pohjoismaisten kielten dosenttia Olle Josephsonia. Josephsonin mukaan poliittiset näkökohdat ovat painaneet kielellisiä enemmän: ”Jiddishin puhujien määritelmä on esimerkiksi kauhea. Juutalaisten määräksi lasketaan Ruotsissa 25 000. Silloin mukaan ei lasketa vain seurakuntien jäseniä, vaan myös kaikki ne, joilla on juutalainen isä tai äiti... uskonnollinen ryhmä ei tarkoita samaa kuin kielellinen. Jos niin olisi, Ruotsissa olisi 25 000 potentiaalista

jiddishin puhujaa - heitä on ehkä korkeintaan 2000... Perusteena sille, että jiddish on saanut vähemmistöaseman, on oikeastaan juutalaisten kansanmurha (Förintelsen)." Sitä vastoin viittomakieltä ei ole tunnustettu vähemmistökieleksi siksi, ettei se ole kulttuuria kantava (kulturbärande) kieli. Tätä Josephson pitää loukkauksena: "Kaikki esille tuodut vähemmistökielen kriteerit pätevät myös viittomakieleen. Mutta tältä osin ei ole minkäänlaista eurooppalaista painetta, niin kuin on romanien tai juutalaisten osalta."

Cederroth muistuttaa, että Ruotsissa kielikysymykset ovat politisoituneet ennenkin: esimerkkejä on niin ruotsalaistamisesta kuin kotikielenopetuksesta. "Uutta on sitä vastoin lainsäädäntö, joka suoraan pyrkii vahvistamaan alueellisia kieliä suhteessa valtakunnan kieleen. Kun alueellinen kieli saa osakseen myönteistä erityiskohtelua... syntyy usein vastakkainasetteluja sen ryhmän välillä, joka käyttää kieltä ja niiden paikallisten ihmisten välillä, joka eivät kieltä osaa." Näin on Cederrothin mukaan käynyt esimerkiksi Kataloniassa. "Samantyyppinen, vaikkakin vaatimattomampi konflikti on syntynyt Ruotsissa Pajalassa." Kyseessä on Pajalan kunnan päätös, jonka mukaan peruskoululaisten on opeteltava lukemaan ja kirjoittamaan yksinkertaista meänkieltä ja esikoululaisten on opeteltava kielellä viisi laulua ja riimiä. Päätös on luonut uhkakuvia siitä, että meänkieltä osaamaton joutuu oppimaan kieltä samaan tapaan kuin aiemmin Tornionlaakson kouluissa lapset pakotettiin puhumaan ruotsia. Niin kutsutusta kielipakosta onkin valitettu lääninoikeuteen ja kunnanvaltuustolle. Cederrothin tapa rinnastaa suomen puhumiskielto ja meänkielen kielipakko lauluineen ja riimeineen vaikuttaa suhteettomalta, ja on puolestaan journalistinen valinta olla kyseenalaistamatta rinnastusta. Cederroth siteeraa kunnan edustajaa Jan Tornbergiä, jonka mukaan muotoilu voidaan tulkita tavoitteenasetteluna. Tornbergin mukaan noin 70 prosenttia kouluhenkilöstöstä osaa meänkieltä. Kielen taitoa ei tulla vaatimaan virkoja täytettäessä. "Mutta on mahdollista, että taito ratkaisee, kun kyseessä on kaksi yhtä pätevää hakijaa," sanoo Tornberg. Cederrothin mukaan kunnan kotisivulla mielipiteet jakautuvat siitä, tuleeko tuki kielelle liian myöhään. "Ruotsissa vähemmistökielten olemassaolo on perinteisesti kielletty, ja nyt totuus on saavuttanut meidät. He, jotka haluavat säilyttää kielet, saavat nyt mahdollisuuden, mutta luultavasti muu kuin lainsäädäntö ratkaisee kielen säilymisen," päättää Josephson.

Juttuun liittyy kainalojuttu, jossa selvitetään vähemmistöasemasta seuraavat oikeudet. Sisältö on suunnilleen sama kuin edellä tutkimuksellisessa viitekehyksessä. Varsin kriittisen pääjutun jälkeen kainalojutussa kerrotut oikeudet näyttävät pikemminkin uhkakuvina kuin mahdollisuuksina. Koko teeman keskustelusta välittyi huoli ruotsin kielen ja ruotsalaisen yhteisyyden kohtalosta

vähemmistöprosessin kontekstissa. Vähemmistökieliprosessi on asettanut ruotsin hankalaan tilanteeseen ahdistamalla kieltä. Vähemmistönäkemykset ja perustelut sille, miksi vähemmistökielet tunnustetaan, puuttuvat täysin (lukuun ottamatta Hjelmskogin monikulttuurisuus-kehikseen kuuluvaa kirjoitusta). Cederrothin tapa nähdä nimenomaan vähemmistökielen opetus uhkana rakentaa ruotsalaista yhteisyyttä. Esimerkiksi englannin opetus ei ole luonut uhkakuvia siitä, että englantia osaamaton joutuu oppimaan kieltä. Vähemmistökieleen liittyvä dramatiikka on Englantiin verrattuna moninkertainen. Teemassa kuuluu sorto-retoriikkaa, jonka mukaan enemmistö on vaarassa joutua syrjityksi. Kielten hierarkiaa rakennetaan priorisointi- ja oikeustus-puheella, joiden avulla ruoditaan vähemmistökielten määrittelyä ja legitimoimista.

5.6.3.2 Ruotsalainen yhteisyys

Vuosien 1997–99 jutuista on luettavissa myös teoreettisempi keskustelu siitä, miten ruotsalainen monikulttuurisuus pitäisi mallintaa. Keskustelusta hahmottuu ehdotuksia monikulttuurisuuden kesyttämiseksi niin, että ruotsalaisesta yhteisyydestä voidaan pitää kiinni. Siksi jutut istuvat yhtenäisyys- eivätkä monikulttuurisuus-kehikseen.

Keväällä 1997 SvD kommentoi kriittisesti sosiaalidemokraatti Mona Sahlinin monikulttuurisuuskampanjaa. Lehden mukaan Sahlinin edustama poliittinen eliitti toimii monikulttuurisuus-retoriikallaan niin ruotsalaisten kuin siirtolaistenkin etuja vastaan, koska "Ruotsin historia on kotimaisten vähemmistöjen ja vasta maahan tulleiden liittämistä kansalliseen yhteisyyteen." "(Se) tosiasia, että ruotsalaisen kansakunnan ovat enimmäkseen, satojen vuosien ajan, muodostaneet etnisesti ruotsalaiset, merkitsee, että enemmistön kieli ja kulttuuri ovat avaimet yhteiskuntaan. Monikulttuurisuus, joka kieltää tämän, saa ynsään vastaanoton ei vain enemmistöltä vaan myös vähemmistöiltä, jotka haluavat ottaa paikkansa kansallisessa yhteisyydessä."

SvD:n Thomas Gür reagoi sosiaaliantropologi Kajsa Ekholm Friedmanin kirjoitukseen siirtolaisnuorista. Ekholm Friedmanin mukaan on hälyttävää, että monet nuorista identifioivat itsensä ei-ruotsalaisiksi. Gür huomauttaa, että siirtolaisten lapsista tulee ruotsalaisia, koska "yli 70 prosenttia niistä lapsista, joilla on ulkomainen alkuperä sanoo puhuvansa eniten ruotsia sisarustensa ja vanhempiansa kanssa." "Ruotsin siirtolaispolitiikka on jo kolmen vuosikymmenen ajan julistanut monikulttuurisen yhteiskunnan ylistystä ottamatta vähänkään huomioon sitä, että maahanmuuttajat... pyrkivät vahvasti tulemaan osaksi uutta kotimaataan... Tämä tarkoittaa sitä, että kaikenlainen

valtion etninen politiikka on turhaa." Gürin huomautus on ristiriidassa vähemmistöpolitiikan kehittelyn kanssa, koska se on juuri valtion etnistä politiikkaa. Gür ihmettelee vielä, miksei lainkaan ymmärretä sitä, että yhteinen kansallinen identiteetti voi yhdistää ihmisiä, joilla on erilainen tausta, kuten Suomessa tai Yhdysvalloissa. Ruotsin valtion politiikka, joka pyrkii edistämään etnisten ryhmien yhteenkuuluvuutta, on päinvastainen. Gür kysyy myös, miksi Ekholm Friedmania arvostellaan homogeenisoivan kansallisvaltion puolestapuhujaksi "aivan kuin siinä olisi jotain tuomittavaa."

Samoihin aikoihin, toukokuussa 1997, Gür arvostelee SvD:n pääkirjoituksella sosiaalidemokraattisen ministerin Leif Blombergin integraatiostrategiaa. Gürin mielestä Blombergin näkemys integraatiosta molemminpuolisena sopeutumisena on pötypuhetta. "(Tällöin) ei ymmärretä sitä, että yhteiskunta on... moninaisuudestaan huolimatta pohjimmiltaan ruotsalainen. Ei millään mystisellä ja yksilön ylittävällä tavalla, vaan ruotsalainen kieleltään, tavoiltaan, historialtaan ja yhteiseltä viitekehyseltään... Siten ruotsalaisuudesta tulee avain yhteiskuntaan... Se, että vastamuuttaneet omaksuvat ruotsalaista kulttuuria enemmän kuin ruotsalaiset maahanmuuttajien kulttuureja on myös kustannuskysymys... On järkevämpää, että vastatulleet elävät maassa maan tavalla kuin että järjestelmää muutetaan muuttajille sopivammaksi." Hänen mukaansa menettely ei johda assimilaatioon, vaan ruotsalaisen kulttuurin rikastumiseen. Hän kommentoi sosiaalidemokraattien integraatiostrategiaa, jonka mukaan "ei saa olla meitä ja heitä, vaan vain meitä." Gür täsmentää: "'Meitä' ruotsalaisessa kansallisessa mielessä (svenskar i nationell bemärkelse)." Vastaväitteistä huolimatta Gürin visio vaikuttaa assimilaatiolta ja hänen näkemyksensä monikulttuurisuuden kustannuksista yksipuoliselta: onnistuessaan valtioon voi kääntää monikielisyyden kilpailuedukseen.

Kuukautta myöhemmin integraatioministeri Leif Blomberg kirjoittaa SvD:ssä integraatiopolitiikan haasteista. Hän referoi kyselyä, jonka mukaan vain 66 prosenttia koululaisista on varmoja siitä, että juutalaisten kansanmurha on totta. Oppilaista 21 prosenttia katsoo, että eri kulttuuria edustavien ihmisten on asuttava erillään toisistaan. Blomberg kysyy, heijastavatko vastaukset aikuisten asenteita, ja kertoo juutalaisten joukkomurhaa koskevasta tiedotuskampanjasta. Blombergin mukaan siirtolaisille on annettava todelliset mahdollisuudet integroitua samalla, kun Ruotsin on luotava yhteinen yhteiskunta, jota leimaa kulttuurinen moninaisuus. "On selvää, että parikymmentä vuotta vanha siirtolaispolitiikka... ei ole onnistunut kehittämään sellaista yhteisyyttä vaan on... johtanut siihen, että 'siirtolaisia' osoitellaan poikkeavaksi ryhmäksi." Kirjoitusta on vaikea sijoittaa moninaisuus - yhtenäisyys -akselille: siinä pidetään moninaisuutta ideaalina samalla, kun

korostetaan yhteisyyttä ja rinnastetaan poikkeavuus ongelmiin. Kirjoituksen ongelmakeskeisyys vetääkin juttua yhtenäisyys-kehykseen, joskaan ei selvästi.

Blombergin tapaan Thomas Hylland Eriksenin kirjoituksissa on ristiriitaa. Yllä sijoitin pari Hylland Eriksenin tekstiä monikulttuurisuus-kehykseen, mutta eräs hänen artikkelinsa keväältä 1997 kuuluukin yhtenäisyys-kehykseen. Hän kirjoittaa, ettei ensimmäinen muuttajapolvi koskaan tule tuntemaan itseään ruotsalaiseksi: "Sen täytyy omaksua ruotsalainen tapa tehdä asioita, ja sen oma kulttuurinen pääoma mielletään puutteeksi, uhaksi tai kuriositeetiksi." Hylland Eriksenin mukaan siirtolaiskulttuurilla on alhainen asema kulttuurihierarkiassa: monikulttuurisuudesta tulevat mieleen hunnutetut naiset tai Rinkebyn ongelmanuoret kun globaali kulttuuri assosioituu CNN:ään. Globalisoitumiseen liittyvät identiteetit eivät ole samanlaisia umpikujia kuin siirtolaisidentiteetit. "Ne ilmentävät juuri sitä liikkuvuutta, joka puuttuu marginalisoidussa, taantuneessa getto-olomuodossa... Miten siirtolaiset voivat kehittää identiteettejä, jotka kytkeytyvät pikemminkin arvostettuun 'globaaliin kulttuuriin' kuin 'Rinkebysyndroomaan', joka koostuu sosiaalisista ongelmista, laitostumisesta ja ruotsalaisen yhteiskunnan huonosta hallinnasta? Jos he aikovat välttää jatkuvalta leimautumiselta, on heidän kulttuuripääomansa oltava käyttökelpoista... laajemminkin ruotsalaisessa yhteiskunnassa." Hylland Eriksenin mukaan ruoka ja musiikki ovat laajentaneet ruotsalaisen kulttuurin valikoimaa. Moni on huolestunut islamista, mutta kukaan ei valita ravintoloiden monipuolistumisesta tai halvoista siirtolaisputiikeista. Sen sijaan kieli on "tehokas rajanasettaja." "Toisen ja kolmannen polven siirtolaisten... tärkein kieli on ruotsi. Missä määrin he saavat mahdollisuuden rikastaa ruotsin kieltä ja kulttuuria yleisemminkin?" kysyy Hylland Eriksen. Hän siis näkee monikulttuurisuuden kulutusmahdollisuuksina. Siirtolaisidentiteetit paketoidaan ruuaksi tai musiikiksi, jota enemmistö voi kuluttaa, mutta identiteetin arvoa siirtolaisille itselleen ei käsitellä. Siirtolaiset palvelevat jopa ruotsin kielen kehitystä, mutta heidän äidinkieltensä merkitys sivuutetaan. Globaalin kulttuurin asettaminen monikulttuurisuuden yläpuolelle vastaa varmasti yleisiä asenteita, mutta näitä Hylland Eriksen ei kyseenalaista. Monikulttuurisuuden näkeminen taantuneena gettona vaikuttaa sekin mustavalkoiselta.

Magnus Erikssonin arvio Hans Ingvar Rothin monikulttuurisuutta käsittelevästä kirjasta *Den mångkulturella parken* (Monikulttuurinen puisto) rakentaa sekin yhtenäisyys-kehystä. Eriksson tunnustautuu sulatusuuni-idean kannattajaksi ja sanoo suhtautuvansa varauksellisesti Rothin näkemykseen vähemmistön ryhmäidentiteetin vahvistamisesta esimerkiksi niin, että koulun historianopetuksessa tuodaan esiin myös vähemmistönäkökulma. Erikssonin mukaan ryhmän yhteenkuuluvuus ei saa hallita opetusta eikä koulu saa lukita oppilaita pakotettuihin

ryhmäidentiteetteihin, vaan sen on annettava välineitä ylittää nämä. Eriksson ei problematisoi sitä, millainen ryhmäidentiteetti ruotsalaisuus on ja millaista pakottavuutta siihen liittyy. Pelkästään etnisen ryhmäidentiteetin näkeminen ongelmallisena liittyy jutun yhtenäisyys-kehukseen. Samaan tapaan Svante Nordinin artikkeli kansallisvaltiosta vuodelta 1998 lujittaa sekin yhtenäisyys-kehystä. Nordinin mukaan "tuntemme joitain puhtaaksiviljeltyjä kansallisvaltioita kuten Ruotsin tai kaksikielisiä valtioita kuten Suomen." Nordinin mukaan kansallisuus, eli etninen yhteenkuuluvuus, kieli ja kulttuuri, pitää kansan yhdessä. Monietnisyys on aina johtanut konflikteihin, kun taas valtioista onnellisimmat ovat kansallisvaltioita. Mitä enemmän liikutaan kansallisvaltiosta monikulttuurisuuteen, sitä vaikeampi valtion on säilyä hengissä. "Kansallisvaltiota leimaa yksi valtakunnan virallinen kieli. Tunnustetut vähemmistökielet ovat ominaisia kansallisvaltiolle, jossa yksi kieli säilyttää hegemoniansa suvaitsevaisuuspolitiikalla ja kielellisten alaryhmien tunnustamisella. Kahden tai useamman virallisen kielen tunnustaminen osoittaa, että olemme tekemisissä muun kuin varsinaisen kansallisvaltion kanssa." Nordinin mukaan kansallisvaltion on annettava sisällään tilaa eri kulttuureille: "Hegemonian puitteissa sen on suvaittava ja suorastaan kannustettava eri kulttuureja ja kieliä."

Kokonaisuudessaan teeman keskustelussa toistuu erilaisuuden ongelmallisuus: ratkaisuksi tarjotaan ruotsalaisuutta. Monikulttuurisuuttakin voidaan sallia, kunhan se elää ruotsalaisessa hegemoniassa eikä uhkaa maan yhtenäisyyttä. Suhde monikulttuurisuuteen on ambivalentti: sen nähdään sosiaalisten ongelmien ja konfliktien juurena, samalla kun se on runsaudensarvi, jonka avulla ruotsalainen kulttuuri rikastuu. Jutuissa ei pureta sitä, miksi näin ongelmallisesta maaperästä halutaan hakea vaikutteita ruotsalaiseen kulttuuriin. Vastauksena lienee kulttuurinen egoismi: keskustelussa ruotsalaisten tarpeet ovat ensisijaisia. Monikulttuurisuus sallitaan, kunhan se palvelee näitä tarpeita. Monikulttuuristen omat eriävät tarpeet näyttäytyvät ongelmallisina: jos siirtolaiset ruotsalaistuvat, ei näitä tarpeita enää ole, ja monietnisyyden "ongelma" ratkeaa kuin itsestään. Teeman hallitseva retoriikka on tätä hierarkiaa rakentava priorisointi-puhe.

5.6.4 Identiteetti-kehys

Identiteetti-kehysten jutuista piirtyy kuva siitä, mikä merkitys äidinkielellä tai vähemmistöidentiteetillä on vähemmistölle itselleen. Jutuissa pohditaan vähemmistön halua tulla nähdyksi ryhmänä, jolla on omat erityistarpeensa. Kehyksen kuuluvat jutut, joissa vähemmistö ajaa etuaan. Tällainen teko on osoitus asian tärkeydestä ryhmälle.

Keväällä 1997 SvD kirjoittaa viiden vähemmistöjärjestön vaativan, että hallitus hyväksyy Euroopan neuvoston sopimuksen vähemmistöjen suojaksi. Hallitukselle ja valtiopäiville osoittamassaan kirjeessä järjestöt pitävät yllättävänä sitä, että heidän kulttuuriaan ja kieltään koskevia kysymyksiä käsittelee maatalousministeriö. Kielikysymysten kuuluminen maatalousministeriön toimivaltaan kirpaisee vähemmistöidentiteettiä, koska ratkaisu nähdään merkinä kysymysten painoarvosta. Edelleen keväällä 1997 SvD noteeraa ruotsinsuomalaisten ryhtyneen taistoon suomen vähemmistöaseman puolesta. Lehti kuvaa, miten ruotsinsuomalaiset ovat rankkasateesta huolimatta kokoontuneet Tukholmassa mielenosoitukseen tuodakseen esiin "tämän päättäväisen viestin." Kesällä 1997 SvD mainitsee toistamiseen suomenkielisten vaativan suomelle virallista asemaa samaan tapaan kuin ruotsilla on Suomessa. Samassa jutussa puheenvuoron saa Saamekäräjien puheenjohtaja Ingvar Åhrén. Hänestä vähemmistökielikomitean alustava esitys on askel oikeaan suuntaan, vaikkakin mukaan olisi saatava myös eteläsaame. Åhrénin mukaan on epäloogista, ettei esitys anna oikeutta saada viranomaisilta kirjallista vastausta vähemmistökielellä tai ettei esityksestä saa koitua kuluja: "Ruotsi saa maksaa vanhoista synneistään. Jos me saamelaiset olisimme aina saaneet käyttää kieltämme, olisi hallinnossa nyt saamentaitoisia ihmisiä."

SvD raportoi niin ikään juutalaisten vaatimuksista vähemmistöaseman saamiseksi kesällä 1997. Parissakin jutussa lehti siteeraa juutalaisten keskusneuvostoa, jonka mukaan juutalaiset tulisi ottaa huomioon samoin ehdoin kuin muut vähemmistöt. Neuvosto kehottaa vähemmistökielikomiteaa tarkistamaan päätöstään, jonka mukaan jiddish ei kuulu vähemmistökielten joukkoon. Lisäksi Kim Salomon -niminen kirjoittaja perää tiukempaa otetta nyky-Ruotsissa vallitsevaan arkipäivän antisemitismiin. Kesällä 1999 SvD kertoo Ruotsin Kuurojen Liiton julkilausumasta, jossa vaaditaan viittomakielelle vähemmistöasemaa. Hallituksen mukaan kieli ei täytä kulttuuri-identiteetin vaatimusta. Liitto on toista mieltä: "Viittomakieli on äidinkielemme. Sen kautta olemme saaneet yhteisiä kokemuksia, ainutlaatuisia kuurojen ryhmälle. Meillä on tapoja, jotka juontuvat siitä, että meillä on oma kielellinen yhteisö."

5.6.4.1 Kielen tunneaspektit

Yllämainituista esimerkeistä käy ilmi, millaisia tuntemuksia kielen vahvistaminen tai sivuuttaminen vähemmistöissä herättää. Olle Josephson tuo, enemmistöstatuksestaan huolimatta, esiin lisää kielen tunneaspekteja. Hän kirjoittaa alkuvuodesta 1998, että jiddishin ja tornionlaaksolaisten edustajat katsovat vähemmistökielikomitean ohittaneen heidät, kun komitea ei esitä kielille

vähemmistöasemaa omina kielinään. Josephsonin mukaan merkityksellistä on se, että tornionlaaksolaiset katsovat itse puhuvansa omaa kieltä. Josephson näkee niin ikään, että poliittisella tunnustuksella olisi ollut suuri symbolimerkitys viittomakielisille. Vuonna 1999 Josephson pitää jiddishin vähemmistöasemaa hyvityksenä juutalaisten kansanmurhasta. Hänen mukaansa tämä olisi pitänyt sanoa suoraan päätöksen perusteluissa. Josephson problematisoi myös meänkielen vähemmistöaseman. Hän huomauttaa, että useat meänkielen puhujat tuntevat standardisuomen yhtä vieraaksi kuin ruotsin, ja varsinkin vanhempi polvi on sitä mieltä, ettei meänkieli ole oikea kieli. Virallinen tunnustus poistaa psykologiset esteet käyttäen meänkieltä kodin ulkopuolella. Josephson kysyy silti, eikö kieli olisi saanut vahvemman aseman suomen muunnoksena, semminkin kun meänkieliset ovat melko epävarmoja kielivalinnastaan. Josephson siteeraa kyselyä, jonka mukaan puolet Tornionlaakson vanhemmista, jotka haluavat lapsilleen opetusta suomessa, haluavat opetuskieleksi meänkielen ja puolet suomen.

Kielen merkitys identiteetille nousee esiin myös Suomenruotsalaisten kansankäräjien pääsihteerin Christian Brandtin kirjoituksesta syksyllä 1998. Brandt painottaa, miten Suomi arvostaa kaikkia eleitä, jotka ilmaisevat kunnioitusta suomea kohtaan. Hän kysyy, miksi ajatuksen suomen opetuksesta "itse herra Svenssonille täytyy tuntua niin ylitsepääsemättömältä ja vastenmieliseltä ja miksi se, että jokunen ruotsalaislapsi osaisi tulevaisuudessa suomea, vaikuttaa niin mahdottomalta ajatukselta ruotsalaisista". Kärkevillä sanavalinnoilla hän ilmentää sitä ärtymystä, jota ruotsalaisten suhtautuminen suomeen hänen mukaansa herättää ja josta on muodostunut historiallinen trauma. Kirjoitus kuvastaa suomen sivuuttamisen aiheuttamaa kiukkua, johon Brandt eläytyy hyvin ruotsinkielisyydestään huolimatta tai ehkä juuri suomenruotsalaisuutensa ansiosta. Samaan tapaan syntyjään suomenruotsalainen Inger Wikström-Lindgren kertoo ymmärtävänsä ruotsinsuomalaisten taistelua oman taustansa vuoksi. Toisaalta suomenruotsalainen identiteetti on tärkeä myös joillekin ruotsinsuomalaisille. Sollentunalainen Mats Mannheim kysyy yleisönosastolla, miksi suomenruotsalaisten kertomuksia ei kelpuuteta siirtolaisten Ruotsi-kokemuksia käsittelevään antologiaan. Mannheimin mukaan suomenruotsalaisten maahanmuuttajien tilannetta ymmärretä, koska ryhmä puhuu ruotsia.

Piispa Caroline Krook tiivistää kielen tunnemerkituksen MeritaNordbankenissa pidetyssä suomiseminaarissa keväällä 1999: "Rukoilla ja rakastaa, sitä jokaisen on voitava tehdä äidinkielellään... Uskon ja rakkauden takia on suomen asemaa parannettava Ruotsissa," piispa katsoo. Jutussa kerrotaan, miten Boråsissa pankin suomenkielisestä palvelusta on tullut menestys: "Henkilökohtaisesta taloudesta puhuu mieluiten äidinkielellään." Niin ikään Sven Hjelmskog

integraatiovirastosta nostaa esiin kielen identiteettiä rakentavia ominaisuuksia vuonna 1998 perustellessaan tulevaa vähemmistö päätöstä: "On inhimillinen oikeus kehittää ja siirtää eteenpäin kieltään ja kulttuuriaan. Ehkäpä useampikin nuorista, joilla on muu äidinkieli kuin ruotsi, voi parantaa äidinkielen taitoaan kohtuulliselle tasolle kouluopetuksen tukemana. Siten ehkä yhä useampi hoitoa tarvitsevista voi kommunikoida äidinkielellään hoidon piirissä, johon on jo pitkään palkattu monikielistä henkilöstöä." Hjelmskog sivuaa tässä myös kielestä seuraavien erityistarpeiden huomioimista. Toinen esimerkki tästä on uutinen afasiaa sairastavasta Paula Korhosesta, joka oikeuden päätöksellä saa muuttaa Suomikotiin. Oikeuden mukaan "Korhosen toivomukset ja sairaudesta johtuvat erityistarpeet tyydytetään parhaiten Suomikodissa."

Yllä kielen ja vähemmistöidentiteetin merkitystä ovat purkaneet lähinnä muut kuin Ruotsin kansallisiin vähemmistöihin kuuluvat, joskin lyhyitä repliikkejä käyttävät myös ruotsinsuomalaiset, saamelaiset, juutalaiset ja viittomakieliset. Yksi harvoja vähemmistökommentteja kuullaan, kun Thomas Hylland Eriksen siteeraa juutalaista David Fischeriä. Hylland Eriksen etsii vastausta siihen, miten juutalaiset ovat onnistuneet säilyttämään oman identiteettinsä ja seurakuntansa, koulunsa ja museonsa, ja silti osallistumaan enemmistöyhteiskuntaan menestyksekkäästi. Fischerin mukaan syinä tähän ovat juutalaisen proletariaatin puute ja ryhmän sisäinen solidaarisuus: seurakunta on huolehtinut omistaan niin, ettei näiden ole tarvinnut kääntyä köyhäinavun puoleen. Vaikka uskonnon merkitys on vähentynyt, on tunneside Israeliin ja juutalaiseen identiteettiin vahva.

Toinen asianomistaja-kommentti saadaan, kun SvD referoi Pajalan kunnan kotisivulle tulleita reaktioita kunnanvaltuuston päätökseen opettaa lapsille koulussa meänkieltä: "Vihdoin kaikkien näiden vuosien jälkeen", "Teidän olisi pitänyt aloittaa jo 60-luvulla." Lainaukset ovat peräisin pitkästä jutusta, jossa varsinaisesti murehditaan sitä, mitä ruotsille tapahtuu kotimaisten vähemmistökielten ja eurooppalaisten valtakielten puristuksessa. Jutun otsikko "Kuka rakastaa ruotsin kieltä?" paljastaa, millaista tunnesidettä ruotsin kieleen kaivataan. Jutussa esiintuodut uhkakuvat siitä, miten meänkieltä osaamaton joutuu oppimaan kieltä, kertoo miten voimakkaasti vähemmistö päätös koettelee enemmistön identiteettiä. Tästä kielivät myös lääninoikeuteen tehty valitus ja opetusta vastustava nimilista. Niin ikään kesällä 1999 kuullut puheenvuorot tarpeesta säätää ruotsin asema lailla ja säilyttää kieli vahvana, kertovat miten tärkeä kielikysymys on enemmistölle. Ymmärrystä vähemmistöjä kohtaan olisi varmasti parantanut se, että myös vähemmistöläiset olisivat saaneet laajemmin kertoa, mitä kieli merkitsee. Yksi haastateltava voisi olla SvD:n 1998 jututtama ruotsinsuomalainen näyttelijä Tanja Svedström, joka ei lapsena saanut kotikielenopetusta ja menetti siten suomen kielen. Svedströmin tilanne antaisi mahdollisuuden

ruotia syvemmin sitä, mitä kielen menettäminen merkitsee. Identiteetti-kehysten jutuissa kuullaankin runsaasti enemmistötoimijoiden vähemmistöjä puolustavaa puhetta ja oikeutusretoriikkaa. Vähemmistöasemaa perustellaan muun muassa ihmisoikeuksilla. Sorto-puhettakin esiintyy, kun ruotsalaisia moititaan ylimielisyydestä suomea kohtaan, meänkieliset ja juutalaiset katsovat tullessa sivuutetuiksi tai kun saamelaiset näkevät vähemmistö päätöksen asettavan Ruotsin vastuuseen vanhoista virheistään. Mutta puhujana on siis pääosin valtaväestö.

6 Vähemmistöaseman seuraukset

6.1 Seuraukset DN:n jutuissa 2000–2005

Teen yhteenvetoa siitä, mitä vähemmistöasemasta Dagens Nyheterin juttujen valossa seurasi. Korostan, että katsaus kuvaa seurauksia DN:n juttujen perusteella, mutta ei ole historiikki siitä, mitä todella tapahtui. Vähemmistökieliset mediat ovat valvoneet tapahtumia huomattavasti tiheämmin, joten niiden antama kuva seurauksista on varmasti toinen. Tiettyjä prosesseja, kuten suomen kielen hallintoalueen laajentamista koskevaa keskustelua tai Euroopan neuvoston Ruotsia koskevia seurantaraportteja DN:ssä ei ole seurattu juuri ollenkaan. Aloitan yhteenvedon vähemmistöasemaa tai kaikkia vähemmistöjä koskevien juttujen tiivistelmällä ja käyn sen jälkeen läpi kutakin kansallista vähemmistöä koskevia juttuja erikseen.

6.1.1 Jutut vähemmistöistä

Yhteenvetona voi sanoa, että DN raportoi tunnollisesti vähemmistöasemasta seuraavat lailliset oikeudet ja muut toimenpiteet siinä vaiheessa, kun hallitus hyväksyy Euroopan neuvoston sopimuksen vähemmistöjen suojelusta ja kun vähemmistölait astuvat voimaan vuonna 2000. Jutut sisältävät perustiedot siitä, mitä vähemmistöasema merkitsee. DN:ssä on myös joitain juttuja vähemmistöaseman konkreettisista sovellutuksista: lehti uutisoi kulttuurineuvoston hakeman ja jakaman tuen kansallisille vähemmistöille. Summat vaikuttavat erittäin maltillisilta, esimerkiksi vuonna 2001 kaikille vähemmistöille haettava tuki on puolet siitä, mitä neuvosto samassa yhteydessä haki vapaiden taiteilijaryhmien tukemiseen. Apurahauutisissa suurimman vähemmistön, ruotsinsuomalaisten rooli, on marginaalinen. DN vaikuttaa omaksuneen silloisen hallituksen linjan siitä, ettei vähemmistöasema saa juurikaan maksaa. Lehti uutisoi myös kulttuuriministeriön selvityksen kansallisten vähemmistöjen arkistoista. Jutussa todetaan, että "pitkällä tähtäimellä toimintaan on löydyttävä resurssit, mutta vielä ei tiedetä, kuinka suuret." DN:ssä kerrotaan myös kuluttajaviraston aikeista kääntää kotisivujaan suurimmille siirtolaiskielille, joista yhdeksi mainitaan suomi. Jutun mukaan ehkä joitain osia sivuista käännetään myös kotimaisille vähemmistökielille. Jos juttua tarkastelee vähemmistönäkökulmasta, kuuluvat vähemmistökielet ensin käännettävien kielten sarjaan. Kirjallisuustukea koskevassa jutussa kansalliset vähemmistökielet ja siirtolaiskielet joutuvat vastakkain: jutussa huomautetaan, miten viittä

vähemmistökieltä tuetaan seitsemällä miljoonalla kruunulla ja kahta sataa siirtolaiskieltä 2,5 miljoonalla. Rahanjako vaikuttaa nollasummapeliltä, jossa toisen tuki on toiselta pois. Jutussa ei pohdita, voisiko siirtolaiskielten apurahaa nostaa säilyttäen vähemmistökielten apurahan ennallaan. Ruotsinkielisen kirjallisuustuen määrää ei mainita. Kaikkiaan uutisia vähemmistöaseman seurauksista on vähän, kun ottaa huomioon tutkimusjakson pituuden.

DN:ssä on vuosina 2000–2005 joitain juttuja, joissa perätään parempaa vähemmistöjen huomioon ottamista. Parissa yleisönosastokirjoituksessa kiinnitetään huomiota siihen, miten kuningas olisi voinut esittää uudenvuodentoivotuksensa englannin sijaan suomeksi ja saameksi tai että korkeakoulukokeen (högskoleprov) pitäminen kansallisilla vähemmistökielillä on tähdellisempää kuin englanninkielinen koe. Poliitikan sivullakin on uutinen, jonka mukaan eurosta on vuoden 2003 kansanäänestyksen kynnyksellä tietoa vain yhdellä vähemmistökielillä. Jutussa todetaan Euroopan neuvoston arvostelleen Ruotsia siitä, ettei vähemmistökielille käännetä tarpeeksi tärkeää yhteiskuntatietoa. Juttu on yksi niistä harvoista, jossa viitataan Euroopan neuvoston seurantaan vähemmistökielitoimista. Kun DN esittelee hallituksen kielipoliittisen esityksen syksyllä 2005, jutusta selviää, että Ruotsinsuomalaisesta kielilautakunnasta tulee yksi osa uutta valtion kieliviranomaista. Jutun mukaan viranomaisen saa vastuun myös muista vähemmistökielistä. Kokonaisuudessaan jutussa painottuu kuitenkin ruotsin kielen asema: "Ruotsin on oltava Ruotsissa pääkieli, yhteiskunnan kokonaisvaltainen kieli (ett komplett samhällsbärande språk)... kaikilla on oltava oikeus kieleen: niin ruotsiin, omaan vähemmistökieleen, omaan äidinkieleen kuin mahdollisuus vieraiden kielten opiskeluun." Jutussa korostetaan ruotsin ohella englannin, saksan, ranskan ja espanjan taitojen tärkeyttä. Konkreettisissa sovellutuksissa ei puhuta kansallisista vähemmistökielistä mitään. Vähemmistökieliä ei noteerata myöskään eurooppalaista kielivuotta koskevissa jutuissa, vaikka näissä kielitaitoa muuten painotetaan. Monikielisydestä ei juonnu mieleen vähemmistökielisyys, mutta vähemmistökielistä kylläkin ruotsin kieli. Tutkimusvuosilta löytyy useampikin juttu, jossa kiinnitetään huomiota vähemmistökielisten oikeuteen käyttää äidinkieltään samalla, kun ruotsilla ei ole lakiin perustuvaa asemaa. Yhtenä vähemmistöaseman seurauksena voikin pitää sitä, että vähemmistökeskustelu on herättänyt kiinnostuksen ruotsin kieltä ja monikielisyyttä kohtaan.

Parissakin jutussa kiinnitetään huomiota siihen, miten maahan on pinttynyt ideologia yhdestä kansasta ja yhdestä kielestä, vaikka useampia kieliä on aina ollut. Jutuissa muistutetaan monikielisuuden olevan nyt vähemmistöasemalla virallistettu, ja niissä kannustetaan uudenlaiseen ajatteluun. Tämä näkökulma tuo myös oman lisänsä Ruotsin kansalaisuutta koskevaan

keskusteluun, jossa ruotsin kielen taito nostetaan usein kansalaisuuden ehdoksi.

Vähemmistönäkökulmasta asiaa tarkastelevat huomauttavat, että jo nyt on laillista olla maan kansalainen osaamatta ruotsia, koska vähemmistökielillä on maassa laillinen asema. Tästä keskustelu kumpuaa ruotimaan etnisyyden paikkaa yhteiskunnassa. Keskustelun vastapoolleina ovat toisaalta kansallisen yhtenäisyyden ja toisaalta etnisen erityisyyden vaalijat. 'Yhtenäistäjät' vaativat suurempaa sopeutumista eri etnisiltä ryhmiltä ja 'etniset' vaativat omakielisiä palveluja ja välineitä palvelujen järjestämiseen, kuten äidinkielen rekisteröintiä. Tämä polarisaatio näkyy selvästi esimerkiksi äidinkielistä vanhushoitoa koskevassa keskustelussa, jossa hoidon puolustajat vetoavat palvelun inhimilliseen tarpeeseen ja vastustajat palvelun segregoivaan vaikutukseen.

Vanhustenhoitojuttu vuodelta 2001 on merkille pantava, koska siinä puhutaan tiettyjen kuntien velvollisuudesta järjestää hoitoa suomeksi ja tornionlaaksonsuomeksi sanomatta, että kyse on vähemmistökielilakiin perustuvasta oikeudesta. Jutussa esiin tuleva omakielisen hoidon periaatteellinen kyseenalaistaminen on kiinnostavassa ristiriidassa sen kanssa, että tuolloin vähemmistökielistä hoitoa oli lain mukaan jo tarjottava tietyillä alueilla.

Vähemmistöasema ei ole selkeyttänyt käsitystä siitä, mitkä ovat kansalliset vähemmistöt, koska useassa jutussa vähemmistöt ja siirtolaisryhmät lomittuvat toisiinsa. Tämä on tietenkin loogista, kun kyse on samasta aihepiiristä, kuten omakielisistä palveluista. Mutta on väistämätöntä, että ryhmien käsittely limittäin ei helpota vähemmistöaseman ymmärtämistä. Esimerkiksi jutusta, joka koskee siirtolais- ja vähemmistökielistä mediaa, on vaikea lukea kansallisten vähemmistöjen paikkaa. Raportti siirtolais- ja vähemmistömedioista vuodelta 2002 antaa tiedotusvälineistä marginalisoituneen kuvan, joten jutun perusteella vähemmistöasema ei ole ainakaan kohentanut vähemmistömedioiden statusta. Voi spekuloida sillä, onko vähemmistöasema itsessään innostanut teettämään aiheesta selvityksen. Arvailta voi sitäkin, minkä verran vähemmistöasema on suojannut vähemmistökielistä toimintaa Ruotsin Radion karsiessa lähetyskielensä määrää. DN:n jutuissa näille pohdinnoille ei löydy vahvistusta mustana tekstinä valkoisella. Kiistämätöntä kuitenkin on, että vähemmistöasema sinänsä ei pysäytä keskustelua vähemmistökielisten lähetysten aiheuttamasta häiriöstä P2-kanavan musiikkivirrassa. Lopulta Ruotsin Radio raivaa musiikkilähetyksille tilaa musiikinkuuntelijoiden toivomuksen mukaisesti. Vähemmistöjä ei tässä keskustelussa DN:n sivuilla kuulla.

6.1.2 Jutut ruotsinsuomalaisista

Kootusti ruotsinsuomalaisia koskevista kirjoituksista voi sanoa, että niissä näkyy edelleen kehysanalyysistä tuttu ulkopoliittinen kehys. Suomen kielen asema Ruotsissa on yhä, vuosiakin vähemmistökielipäätöksen jälkeen, puheenaihe Ruotsin ja Suomen välisessä keskustelussa. Sananvaihtoa käytiin etenkin Lundin yliopiston aikeista lakkauttaa suomen kielen laitoksensa ja Ruotsin tavasta järjestää palvelut suomenkieliselle vähemmistölleen. Keskusteluun osallistuu muun muassa Suomen ulkoministeri Erkki Tuomioja. Kollegalleen Anna Lindhille lähettämässään kirjeessä Tuomiojan uutisoidaan kysyneen suoraan, välittääkö Ruotsin hallitus suomen kielen asemasta. Tuomiojan, samoin kuin sittemmin myös suomenruotsalaisten poliitikkojen mukaan, suomenruotsin puolustaminen vaikeutuu, jos Ruotsi ei puolusta suomen asemaa Ruotsissa. DN:n mukaan tämäntyyppisiä 'uhkaavia äänenpainoja' on kuultu myös Pohjoismaiden neuvoston kokouksessa. Kuten kehysanalyysissä, näissäkin teksteissä suomen asema Ruotsissa ja ruotsin Suomessa kytetään yhteen. Suomenruotsalaisten poliitikkojen mukaan Ruotsissa ei ole ehkä täysin ymmärretty, mihin vähemmistöasema velvoittaa, kun Ruotsin yliopistoissa suomi ja Lähi-idän kielet on asetettu vastakkain. Kun vähemmistöasema on ollut voimassa jo lähes kolme vuotta, DN siteeraa Helsingin Sanomia, jonka mukaan suomen kieli on kuolemassa Ruotsissa. HS:n mukaan suomen opetusta saavien määrä on romahtanut. Lehti on kriittinen uutta lakia kohtaan, jonka piti suojella suomea. Pian tämän jälkeen DN kirjoittaa suomalaisministereiden Tukholman-vierailusta, jolla nämä puhuvat kielensä puolesta. Integraatioministeri Mona Sahlin lupaa laajentaa vähemmistökielilakia viidestä Pohjois-Ruotsin kunnasta lähinnä Mälarinlaaksoon, jossa suurin osa ruotsinsuomalaisista asuu. Sahlin myöntää, että Ruotsilla on opittavaa siitä, miten Suomi menettelee ruotsin suhteen. Sosiaaliministeri Eva Biaudet neuvoo suoraan, että Ruotsissa sairaanhoidon organisaatiota voisi yksinkertaistaa, jotta suomenkielisten palveluiden saatavuus helpottuisi. Tuomiojan mukaan niin kauan kuin Ruotsissa kehityksen suunta on oikea, Suomikin on tyytyväinen.

Vastaavasti DN kirjoittaa laajasti suomenruotsin ahdingosta Suomessa ja siitä, miten suomalaiset poliitikot puolustavat suomea Ruotsissa, kun riikinruotsalaiset eivät tee suomenruotsin puolesta mitään. Kokonainen sarja "Suomenruotsi vaaravyöhykkeessä" kuvaa, miten suomen kieli työntää suomenruotsin tieltään. Kirjoitukset suomenruotsin alasarjoista ovat sinänsä relevantteja, mutta ne vaikuttavat suhteettomilta, jos samoissa jutuissa muistutetaan Suomen harjoittamasta lobbauksesta Ruotsissa. Suomenruotsin ja ruotsinsuomen juridista ja institutionaalista asemaa ei voi mitenkään rinnastaa, ei myöskään kieliä koskevia uhkakuvia. Sinänsä tässä kaupankäynnissä ei ole mitään uutta. Historioitsija Lennart Lundmark kirjoittaa vuonna 2003, miten kieli on aina ollut poliittinen väline maiden välisissä suhteissa.

Suomalaisten poliitikkojen aktiivisuus osoittaa ainakin sen, että Suomi ei jätä suomen kieltä vain Ruotsin huomaan. Suomessa ei luoteta siihen, että pelkkä vähemmistöasema riittää turvaamaan kielen ja että Ruotsi hoitaa tämän turvan omin voimin. Lundin episodi osoittaa, ettei vähemmistöaseman varaan voikaan laskea. Aihe nousi DN:n sivuille, yleisönosastopalstalle, ruotsinsuomalaisen aktiivin Anita Sällberg kirjoittaessa asiasta. Sällberg muistutti, että vain puoli vuotta aiemmin viisi kieltä on saanut Ruotsissa vähemmistöaseman. Sällbergin mukaan tiedotusvälineet ovat vaienneet asian lähes kuoliaaksi, eikä korkeimmalla tahollakaan sitä ymmärretä, kun suomen kielen tutkimus ja opetus aiotaan työntää Tanskaan. Lundin yliopiston hallituksen jäsen Peter Egart vastaa Sällbergille, että humanististen tieteiden lautakunta katsoi olevansa pakotettu esittämään suomalais-ugrialaisten kielten lakkauttamista, koska valtiontuki oli vähentynyt. Egart totesi yliopiston hallituksen kuitenkin päättäneen, että suomi säilyy Lundissa. Replikointi paljastaa, että pelkkä suomen vähemmistöasema ei suojannut kielen laitosta lakkautusaikeilta. Lundin kaavailu antaa kielen opetus Kööpenhaminan hoidettavaksi osoittaa niin ikään, että suomea ei mielletä Ruotsin sisäiseksi asiaksi.

DN:n juttujen valossa ruotsinsuomalaisten ongelmaksi muodostuu siirtolaistausta. Ryhmää ei mielletä niinkään vähemmistöksi kuin siirtolaisryhmäksi. Presidentti Halosen Tukholmanvierailusta DN kirjoitti, että Halonen omisti suuren osan ajasta suomalaiselle siirtokunnalle, kun hän kävi tutustumassa ruotsinsuomalaisiin instituutioihin, kouluun ja kirkkoon. Useassa jutussa, missä mainitaan Ruotsin tunnustaneen viisi kansallista vähemmistöä, esimerkkinä mainitaan saamelaiset tai romanit, ei ruotsinsuomalaisia. Sen sijaan ruotsinsuomalaiset esitellään toistuvasti yhtenä suurimmista siirtolaisryhmistä. Hahmotus asettuu samoihin uomiin kuin vähemmistöasemasta päätettäessä: tuolloin painavin argumentti ruotsinsuomalaisia vastaan oli se, ettei vähemmistöasemaa anneta siirtolaiskielille. Suomen kielen osalta keskusteltiin pitkään siitä, onko kyseessä siirtolais- vai vähemmistökieli. Pelkkä vähemmistöasema ei ole tätä jäsenystä ihmisten mieliin juurruttanut.

Toisaalta ruotsinsuomalaiset noteerataan myös vähemmistönä. Vuodelta 2001 DN:ssä on näyttävä reportaasi Eskilstunasta, ruotsinsuomalaisuuden kehdestä. Jutun punaisena lankana on, miten ruotsinsuomalaiset ovat nyt alkaneet toimia vähemmistönä. Entisen assimiloitumisen sijaan nyt halutaan olla sekä suomalaisia että ruotsalaisia: "Ruotsinsuomalaiset, niin kuin he itse itseään kutsuvat, eivät ole vain maan suurin siirtolaisryhmä. He ovat myös ylivoimaisesti integroitunein uusien ruotsalaisten ryhmistä." Jutussa muistutetaan, että suomalaisista toki syntyi myös kuva ryyppääjinä ja räyhääjinä, kun monet syrjäytyivät suurina siirtolaisvuosina: "Mutta nyt, kun harvat

ruotsalaiset pitävät suomalaisia siirtolaisina ja vieläkin harvemmat ruotsinsuomalaiset tuntevat itseään sellaisiksi, on syntynyt uusi kiinnostus säilyttää kaksikielisyyttä ja -kulttuurisuutta." Jutussa painotetaan vielä, että ryhmä haluaa nähdä itsensä vähemmistönä, ei siirtolaisina. Omalla kielellä on arvo sinänsä, ei vain ylimenovaiheessa, ja vähemmistöasema on tärkeä: "Nyt voimme käyttää omaa kieltämme ilman, että sitä tarvitsee hävetä." Toisessa pitkässä ruotsinsuomalaisreportaasissa vuodelta 2005 keskiössä on juuri häpeän tunne. Juttu kuuluu kaksikulttuurista identiteettiä pohtivaan Puolivälissä-sarjaan. Kyseisessä osassa kaksi toisen polven ruotsinsuomalaista pohtii sitä, miten he ovat horjuneet kahden kulttuurin välillä, tulleet kiusatuiksi koulussa ja hävenneet suomalaisuuttaan ja suomen kieltä: "En halunnut millään tavalla tulla liitettyksi siihen suomalaisuuteen, joka näkyi ja kuului kaupungilla, niin kuin kadun suomalaisjuopot." Jutun toimittajan on vaikea ymmärtää haastateltavien puolinaisuutta: "Te suomalaiset, teidän olette ruotsalaisia." Haastateltavat kertovat, että he haluavat tuntea ylpeyttä itsestään, tehdä itsensä näkyviksi, uskaltaa puhua suomea, kun muutkin kuulevat. Häpeäntunteet liittyvätkin nyt lähinnä siihen, ettei enää osaa suomea kuin suomalaiset. Toimittaja päättääkin, että sen ymmärtäminen, että on sekä suomalainen että ruotsalainen, on vielä uutta ja haurasta. Teksteistä päätellen se tuntuu olevan sitä niin haastateltaville kuin toimittajille. Kontrasti sarjan ruotsinvirolaiseen haastatteluun on ilmeinen: tämä haastateltava on ylpeä taustastaan ja kielestään, on aina ollut. Eskilstunan juttu ja Puolivälissä-sarja ovat tärkeitä siinä mielessä, että niissä haastateltavat kuvaavat vähemmistöaseman tunne merkitystä. Muuten raportoinnissa on keskitytty kovin vähemmistöaseman hallinnollisiin puoliin, ei sen merkitykseen identiteetille.

DN:ssä näkyy myös joitain puheenvuoroja yleisönosasto- ja debattisivuilla, joissa ruotsinsuomalaiset toimijat nostavat esiin vähemmistön kannalta tärkeitä kysymyksiä. Ruotsinsuomalaisen valtuuskunnan jäsen Tarmo Ahonen kirjoittaa, kun vähemmistösopimusten hyväksymisestä on kulunut kaksi vuotta, että hallituksen on aika ryhtyä toimiin. Hän kehottaa hallitusta laatimaan ruotsinsuomalaisten kanssa toimintasuunnitelman kielen vahvistamiseksi. Ahonen ottaa yhtenä harvoista keskustelijoista esiin Euroopan neuvoston sopimuksen seurantaraportin ja huomauttaa Ruotsin itse asiassa myöntäneen raporttivastauksessaan, että maassa toteutettu assimilaatiopolitiikka on ryövännyt ruotsinsuomalaisilta lapsilta heidän äidinkieltensä. Sosiaalidemokraattiset valtiopäiväedustajat Paavo Vallius ja Åke Gustavsson vaativat suomenkieliselle radiolle lisää resursseja. Valtiopäiväedustajat muistuttavat, että Ruotsin Radion resurssit siirtolais- ja vähemmistökieliselle ohjelmalle ovat vähentyneet 12 prosenttia vuodesta 1996, vaikka lähetysluvan mukaan resurssien oli säilyttävä vähintään ennallaan. Vähennys kohdistuu suurelta osin suomenkielisiin lähetyksiin. Ruotsin Radion tiedotuspäällikön Mikael Nilssonin

mukaan valtiopäiväedustajien väitteet perustuvat vanhentuneisiin tietoihin. Nilssonin mukaan suomalaiseen toimintaan laitettiin vain 2,6 miljoonaa kruunua vähemmän vuonna 2000 kuin vuonna 1996, ja samalla suomenkielinen lähetysaika kasvoi Ruotsin Radiossa 22 prosenttia. Nilssonin mielestä luvut on myös suhteutettava niihin massiivisiin säästöihin, jotka valtiopäivät on radiolle langettanut. Vallius ja Gustavsson eivät luovuta, vaan kirjoittavat käyttäneensä ajantasaisia tietoja. He tähdentävät, että analogisten lähetysten määrä jää pitkälti alle sen tason, joka oli vertailuvuonna 1996. Edellytys sille, että Ruotsin Radio sai luvan aloittaa suomenkielisen digitaalisen kanavan oli, etteivät analogiset lähetykset kärsisi. Vallius ja Gustavsson toteavat, että tältä osin radio ei ole pitänyt kiinni ehdoistaan.

Ruotsinsuomalainen aktiivi Matti J. Korhonen tehtailee paksun nipun kirjoituksia yleisönosastopalstalle suomen kielen puolesta. Korhonen kirjoittaa äidinkielen opetuksen tärkeydestä vähemmistölapsille ja patistaa koulutusministeri Thomas Östrosia tarttumaan aiheeseen. Hän reagoi DN:n sarjaan suomenruotsin ahdingosta kirjoittaen, miten tärkeää on, että kielivähemmistöt tukevat toisiaan. Korhonen kertoo tehneensä aloitteen ulkosuomalaisparlamenttiin ruotsin kielen aseman vahvistamiseksi Suomessa ja valottaa ruotsinsuomalaisten ahdinkoa tähdentämällä, miten tärkeää on, että suomen kielen käyttöoikeus saadaan niille alueille Keski-Ruotsiin, missä suomenkieliset pääosin asuvat. Korhonen vaatii eräässä kirjoituksessa suomenkielisiä tv-uutisia myös viikonlopuiksi. Hän kirjoittaa, miten tärkeää kielivähemmistölle olisi, että äidinkieli rekisteröitäisiin. Yhdessä kirjoituksessa hän vaatii yliopistojen väittelykieleksi myös suomea. Myös Anita Sällberg osallistuu keskusteluun uudemman kerran. Sällberg kysyy, miksei kulttuurineuvostolta heru vastaperustetulle ruotsinsuomalaiselle teatterille 1,7 miljoonaa kruunua vähemmistöasemasta huolimatta.

Teatterin taival tyssääkin jo alkuvaiheessa. Teatteririntamalla tehdään uusi yritys, kun ruotsinsuomalainen Uusi Teatteri aloittaa toimintansa. Tätä hanketta valtion kulttuurineuvosto tukee kahdella miljoonalla kruunulla. DN uutisoi tapauksen, samoin kuin joitain muitakin ruotsinsuomalaisia hankkeita, kuten ruotsinsuomalaisten opettajien jatkokoulutuksen ja kansanpuolueen tempauksen suomen kielen puolesta. Ruotsinsuomalainen kielilautakunta noteerataan hallituksen kielipoliittista esitystä koskevassa uutisessa ja ruotsinsuomalaiset mainitaan vuokratalojen kaapeli-tv:n järjestelyjä koskevassa jutussa. Jutuista selviää osin se, että ruotsinsuomalaisella kulttuuririntamalla tapahtuu ja valtiokin tukee tiettyjä hankkeita, mutta maltillisesti. Vallitsevaksi vaikutelmaksi jää, ettei vähemmistökulttuuri saisi maksaa yhteiskunnalle mitään. Juttujen perusteella vähemmistöaseman anti ruotsinsuomalaiselle ryhmälle on kaikkineen

köykäinen. Osin käy selväksi sekin, ettei ryhmä vähemmistöasemastaan huolimatta saa tiettyjä palveluja: suomenkielinen kanava otetaan kaapeli-tv-yhtiö UPC:n perustarjonnasta pois, Eskilstunassa paikallinen lehti lakkauttaa suomenkieliset sivunsa, suomenkielisten radiolähetysten resurssit vähenevät ja suuressa osassa maata suomenkielisten on vaikea saada omakielistä hoitoa, ellei tätä ole erikseen vähemmistökieliläillä säädetty. Uutisten perusteella vaikuttaa siltä, että palveluiden toimimiseen vaaditaan lain turva. Pelkkä periaatteellinen vähemmistöasema ei niitä takaa.

Huomiota kiinnittää sekin, että useat tutkimusmateriaalin jutut ovat lähtöisin ruotsinsuomalaisten aloitteesta ja keskustelijoiden joukko on pieni. Aktiivisimmin debattiin osallistuu vuonna 1934 syntynyt Matti J. Korhonen. Ellei nuorempia keskustelijoita löydy, hiipuu väittely ennen pitkää ajan myötä. Ruotsinsuomalaisvetoisuus herättää myös kysymyksen siitä, eivätkö ruotsinsuomalaiset kiinnosta enemmistö-Ruotsia. Vai onko kiinnostus vasta heräämässä? Useissa tutkimusaluetta sivuavissa ruotsinsuomalaisten vaikuttajien syntymäpäivähaastatteluissa ja tapahtumauutisissa mainitaan suomen saaneen vähemmistökielen aseman. Tutkimusalueen ulkopuolelle, lokakuulle 2005 osuu juttu, jossa kerrotaan suomen kielen tehneen luokkamatkan väheksytystä siirtolaiskielestä kotimaiseksi vähemmistökieleksi. Ehkä juttu henkii uuden suunnan alkua.

6.1.3 Jutut tornionlaaksolaisista

Kootusti voi sanoa, että vähemmistöaseman toteuttaminen alkaa Tornionlaaksossa kangerrellen. Vuoden 2000 alussa DN kirjoittaa, miten Pajalan kunta perääntyy päätöksestään opettaa kaikille kunnan lapsille meänkieltä. DN kirjoitti suunnitelmasta vuoden 1999 lopulla: kaavailujen mukaan kaikkien lasten olisi osattava lukea ja kirjoittaa yksinkertaisia tekstejä tornionlaaksonsuomeksi peruskoulua päättäessään. Hanke herätti vastalauseita ja päätöstä vastustavaan protestilistaan kertyi yli 1000 nimeä. Kunnan päättäjät ottivat kritiikistä vaarin ja lievensivät kielenopetuksen pakottavaa muotoilua. Paikkakunnalle muuttanut meänkielen opetuksen vastustaja olikin DN:n jutussa käänteeseen tyytyväinen. Kunnan mukaan maltillinenkin tavoite kielenopetuksesta on rohkea ajatellen kielen puhumiskieltoa paikkakunnalla lähihistoriassa. Jutussa muistutetaan hallituksen hyväksyneen hiljattain tornionlaaksonsuomen vähemmistökieleksi. Juttu osoittaa, että vähemmistöasema ei oikeuta järjestämään edes suppeaa meänkielen opetusta kaikille oppilaille, koska ehdotus on liian latautunut. Meänkielisille kieleen yhdistyy ilo ja trauma, mutta myös ruotsinkielisille kieli on traumaattinen: pienikin määrä pakollista meänkieltä aiheuttaa voimakkaan

vastareaktion. Keskustelu osoittaa, miten kieli on osa niin vähemmistön kuin enemmistön identiteettiä.

Suhde meänkielen ja suomeen on varauksellinen myös Haaparannan ja Tornion yhteistyötä käsittelevässä jutussa vuodelta 2000. Jutussa todetaan kielten saaneen vähemmistöaseman Ruotsissa, mutta jutun pääosassa on se 20 prosenttia haaparantalaisista, joka ei osaa suomea. Eräs haastateltavista kertoo, että on häiritsevää kun kaupanmyyjät puhuttelevat aina ensin suomeksi, vaikka osaavatkin ruotsia. Kuntayhteistyötä tutkinut Dennis Zalaman kertoo kielen muodostavan selkeän rajan: "Haaparannan ruotsalaiset vaikuttavat olevan aika ärsyyntyneitä suomalaisista. Jos ei osaa suomea, tuntee tiettyä ulkopuolisuutta." Suomea osaamattomat haaparantalaisnuoretkin sanovat, että ennakkoluuloja on rajan molemmin puolin ja eri kieli kärjistää konflikteja. Jutun ongelmakeskeisyys ja näkökulman valinta ovat mielenkiintoisia tilanteessa, jossa vähemmistö päätös on vasta tehty ja uudet kielilait astuneet voimaan.

Haaparanta-jutussa termejä 'suomi' ja 'meänkieli' käytetään lomittain. Ylipäättään aineistossa tornionlaaksonsuomea kutsutaan usein suomeksi erottelematta suomea ja meänkieltä toisistaan. Käsitteiden limittäminen tuo mieleen vähemmistö päätöstä edeltäneen keskustelun, jossa pohdittiin, onko meänkieli oma kielensä vai suomen murre. Vähemmistö päätös meänkielen itsenäisyydestä ei näytä selkeyttäneen termien käyttöä vaan puheessa termejä käytetään edelleen polveillen. Esimerkiksi historioitsija Lennart Lundmark käyttää vuonna 2003 lähes poikkeuksetta termiä 'suomi' tarkastellessaan Tornionlaakson kielihistoriaa: "Meänkielen nimityksellä tornionlaaksonsuomi, joka on länsisuomalainen murre ruotsinkielisine vaikutteineen, on nyt saanut vähemmistökielen aseman joissain Tornionlaakson kunnissa." Murteen varjo lankeaa kielen ylle parissa jutussa.

Lundmark kirjoittaa Tornionlaakson ruotsalaistamishankkeesta ja suomen kielen puhumiskiellosta. Teema toistuu lähes kaikissa tutkimusaineiston jutuissa. Eräessä jutussa vuodelta 2004 kerrotaan, että kieli ja kielisorto on kaiken tornionlaaksolaisen kulttuurin tärkein käyttövoima: "Juuri se on muovannut tornionlaaksoilaisten identiteettiä ja huonoa itsetuntoa toiseen ja kolmanteen polveen." Jällivaaran seurakunnan pappi Harriet Pekkari näkee vuonna 2001 sorron yhä jatkuvan. Hän on tehnyt kirkkoneuvostosta ilmoituksen syrjintäasiamiehelle, koska hänen mukaansa seurakunnassa tornionlaaksoilaisia ja saamelaisia syrjitään. "Ruotsin tornionlaaksoilaisia kohtaan on tehty kulttuurinen kansanmurha, joka on täysin verrattavissa siihen, miten Turkki kohtelee kurdeja. Meiltä on viety meidän äidinkielemme, meänkieli," sanoo Pekkari. Hän haki 2 000 kruunua

meänkielen kurssia varten, mutta kirkkoneuvosto hylkäsi hakemuksen. Eräs toinen työntekijä sai kuitenkin 30 000 kruunua uskontopedagogiikan opiskeluun. Jutusta voi päätellä, ettei pelkkä vähemmistöasema avaa pieniäkään rahahanoja meänkieliselle toiminnalle. Päätellä voi senkin, että kollektiivinen sorron kokemus vaikuttaa myöhemmin siihen, miten päätöksiä tulkitaan.

Pekkari puhuu kielikiellon aiheuttamasta häpeästä ja itseinhosta, mutta myös siitä, miten nuorempi polvi suhtautuu meänkieleen myönteisemmin. Nämä lauseet toistuvat myöhemmin useimmissa meänkieltä käsittelevissä jutuissa, vaikka juttujen tunnelma muuttuu täysin. Käännös tapahtuu vuoden 2000 syksyllä, kun Mikael Niemen romaanista "Populärmusik från Vittula" (Populaarimusiikkia Vittulajänkältä) tulee August-palkintoehdokka. Tuolloin DN tekee laajan artikkelin Niemestä ja Tornionlaaksosta. Jutussa mainitaan kielisorto, mutta myös meänkielen vähemmistöasema. Toimittaja seuraa, kun Niemi puhuu pajalalaisella koululla korostaen oppilaille tornionlaaksonsuomen tärkeyttä: "Se on jotain, mikä on vain teillä. Olkaa siitä ylpeitä." Jutussa suhde kaksikielisyyteen on myös huomattavasti myönteisempi kuin yllä Haaparantaa kuvaavassa jutussa, ja jopa Pajala näyttäytyy reippaammassa valossa. Aiemmissa Pajala-jutuissa keskiössä ovat olleet paikkakunnan rakenneongelmat asukkaiden jäädessä taustalle. Nyt asetelma on päinvastainen.

Mikael Niemi voittaa August-palkintonsa ja tornionlaaksolaisjutuissa meänkielen noususuhdanne jatkuu. Pakinoitsija Kerstin Kåll intoutuu kauniissa kuvauksessaan August-palkinnon jakotilaisuudesta haaveilemaan, että Niemen palkitseminen parantaa jopa suomen kielen asemaa: "Ajatelkaa, jos kirja voi auttaa ruotsalaisia tajuamaan vihdoinkin, että suomi on aina ollut vähemmistökieli Ruotsissa, vaikka se on vasta hiljattain sellaiseksi hyväksytty... Vittulan jälkeen suomesta ehkä tulee jopa trendikästä." Kåll niputtaa surutta yhteen meänkielen ja suomen: tutkimusmateriaali osoittaa, ettei hänen haaveensa suomen osalta oikein toteudu, mutta meänkielen suhteen kylläkin. Vuosilta 2001–2004 on useampikin näytävä juttu siitä, miten Tornionlaaksoon muodostuu Niemen, meänkielen ja Tornionlaakson teatterin muodostama voimakolmikko, jolle vähemmistöasema antaa kaikupohjan. Vuodelta 2001 peräisin olevassa jutussa kerrotaan, että kun meänkieli sai vähemmistöaseman, Tornionlaakson teatterista tuli sen itsestään selvä vaalija. Niemi puolestaan kirjoittaa runsaasti tekstejä Tornionlaakson teatterille. Vuonna 2004 DN tekee kuvareportaasin, kun Niemen menestysteos poikii Pajalaan poikkitaiteellisen teoksen. Toimittaja Ingegärd Waaranperä arvioi, että voima yhteisön palautuneeseen itsetuntoon tulee suurelta osin Tornionlaakson teatterista. Hänen nähdäkseen tuskin koskaan yksikään kertomus on ollut yhtä merkityksellinen yhdelle seudulle kuin Niemen romaani. Poikkitaiteelliseen teokseen kuuluu muun muassa Pajalan oman suomenkielisen huutokuoron esitys. Projektin johtaja Erling Fredriksson

sanoo, että Pajalassa on hyvin sopivaa huutaa suomeksi: "Se kieli, josta Mikael kirjoittaa kirjassaan, on ollut jäätyneenä 1800-luvun lopulta lähtien. Nyt olemme saaneet niin paljon ylpeyttä, että uskallamme kertoa siitä... Mikaelin kirjasta tuli suuri läpimurto, ei vain hänelle itselleen kirjailijana, vaan koko Tornionlaaksolle, kivallemme meistä itsestämme. Nyt on nuoria, jotka uskaltavat ilmaista itseään ja haluavat kertoa."

Parinkin jutun mukaan meänkielestä näyttää tulleen trendikästä, etenkin nuorten miesten keskuudessa. Varsin yllättäen meänkielen vähemmistöasema pompahtaa esiin ruotsalaisia indie-bändejä esittelevässä jutussa, jossa kieli mainitaan tornionlaaksolaisen bändin Laakson esittelyssä. Laakson haastattelussa Tornionlaakso on nostalginen ja Mikael Niemi sankari. Vuonna 2004 Niemi sanoo itsekkin haastattelussaan huomanneensa, että Vittulasta on tullut symboli jollekin. Niemi ei kiistä sitä, että meänkieli herättää vanhemmassa väessä vihantunteita, jotka hän näkee reaktiona kielikiellolle. Hän muistuttaa myös, että meänkieltä osaavien määrä on vähentynyt, kun monet lakkasivat puhumasta kieltä lapsilleen.

Teksteissä on varsin vähän konkreettisia esimerkkejä meänkielen tukemisesta vähemmistöaseman ansiosta. Vuonna 2005 Jokkmokkin markkinoita koskevan reportaasin yhteydessä kerrotaan vähemmistökielilain seurantaselvityksestä, jonka mukaan Haaparannassa kuusi kymmenestä kunnan työntekijästä osaa suomea tai meänkieltä. Kyseessä on ainoa kerta, kun DN:ssä viitataan vähemmistölain seurantaselvitykseen. Tornionlaakson teatterin kerrotaan hakeneen EU-rahoitusta tullakseen tornionlaaksolaisten viralliseksi kansallinäyttämöksi ja kulttuurineuvoston mainitaan vuonna 2001 hakeneen hallitukselta rahaa muun muassa Tornionlaakson teatterille. Kiirunan ja Pajalan kuntien, Filmi-instituutin ja Ruotsin Television elokuvaselvityksessä vuonna 2001 esitetään perustettavaksi saamelaiseen ja tornionlaaksolaiseen elokuvaan keskittyvää keskusta. (Kirjoitan tästä enemmän saamelaisia koskevassa luvussa.) Saamen opetusta Tukholmassa käsittelevän jutun yhteydessä selviää, ettei yksikään lapsi saa meänkielen opetusta Tukholmassa, vaikka tähän olisi oikeus. Jutut meänkielen tuesta ovat silti niin hajanaisia, että niiden perusteella on mahdotonta saada kokonaiskäsitystä siitä, miten kieltä on tuettu.

Kootusti voi sanoa, että tornionlaaksolaisista kertovat jutut liikkuvat vahvasti sorron ja hyvityksen leikkauspisteessä. Toisaalta muistellaan kielisortoa, mutta menneeseen ei jäädä kiinni eikä itsesäälissä ryvetä. Seudulla haetaan hyvitystä ja arvostusta kulttuurin keinoin. Bestsellerin kääntäminen yli 20 kielelle merkitsee sitä, että Mikael Niemi kirjoitti kerta heitolla Pajalan ja Tornionlaakson maailmankartalle. Niemen ja vähemmistöaseman yhteisvaikutuksena

tornionlaaksolaisten itsetunto nousee ja ryhmän ja meänkielen asema enemmistön silmissä kohenee. Samalla näkökulma koko alueeseen ja sen vähemmistökieliin muuttuu. Edellä kuvasin, miten Pajalan imago piristyi Vittulan ja vähemmistöaseman jälkeen. Sama koskee Haaparantaa: tämän luvun alkupuolella referoin vuodelta 2000 peräisin olevaa juttua, jossa pääosassa on se 20 prosenttia haaparantalaisista, joka ei osaa suomea. Haaparanta-Tornio -yhteistyöhön suhtauduttiin sangen varauksellisesti. Vuonna 2002 tilanne on aivan toinen: eräässä jutussa kerrotaan, että "lähes kaikki Haaparannassa ovat kaksikielisiä, useimmat asukkaat pitävät kahta kaupunkia jo yhtenä kokonaisuutena."

6.1.4 Jutut saamelaisista

Yhteenvedona voi sanoa, että saamelaisia käsittelevistä jutuista välittyy ryhmän maineenpalautus, jossa vähemmistö kokee saavansa oikeutta ja enemmistö joutuu kohtaamaan saamelaisia kohtaan harjoittamansa syrjinnän. Vuonna 2000 julkaistu juttu "Kulttuurimurhasta suojelukohteeksi" tiivistää paljolti tätä problematiikkaa. Jutusta selviää, miten valtion suhtautuminen saamelaisiin on vaihdellut alistamisesta suojeluun taloudellisista tai rasistisista motiiveista riippuen. Jutussa muistutetaan, että hallitus on pyytänyt alistamista anteeksi ja että saamelaisten saama vähemmistöasema astuu juuri voimaan. Seuraavaksi vähemmistö odottelee alkuperäiskansojen oikeutta koskevan ILO:n sopimuksen allekirjoittamista. Jutun mukaan tie kohti sovittua on silti miinoitettu vanhoilla rikkomuksilla: 1800-luvun nationalistisen ja rasistisen aallon aikana saamelaisten oli valittava poronhoito tai ruotsalaistuminen, saamelaiselle erityislaadulle ei ollut sijaa sittemmin edes kansankodissa. Jutun mukaan historialliset vääryydet joutunevat terävämpään tarkasteluun saamelaisten nuorten aikuisten kansallisen tietoisuuden vahvistuessa. Saamelaisena olo on sinänsä historiallisessa perspektiivissä helpottunut. Juttu jatkuu maankäyttöoikeuksien ja ILO:n sopimuksen käsittelyllä, mikä on oireellista. Saamelaisten vähemmistöoikeuksista on vaikea löytää tekstejä, joissa ei palattaisi maankäyttökiistoihin. On kuin saamelaisten määrittely kapeasti poronhoitajiksi tai ruotsalaisiksi leimaisi pitkälti keskustelua. Muiden vähemmistöjen kohdella näin ei käy: esimerkiksi puhuttaessa ruotsinsuomalaisten vähemmistöasemasta keskustelu kääntyy harvoin yhteen vähemmistön harjoittamaan ammattialaan, metallitöihin. Saamelaisten osalta puhe pysyy harvoin pelkissä kielellisissä oikeuksissa, vaikka kyllä joitain tällaisiakin juttuja on.

Yksi juttu, jossa poronhoitoon ei juurikaan puututa, on vuonna 2001 julkaistu juttu Tukholman saamenopetuksesta. Jutun mukaan kaikki Tukholman saamelaiset eivät opetusta saa, vaikka ovat

tähän oikeutettuja. Viidestä opetusta hakeneesta oppilaasta tunteja annetaan yhdelle, hänellekin kouluajan jälkeen. Kolmen lapsen äiti on hakenut lapsilleen opetusta joka vuosi sitä saamatta. Äiti luuli tilanteen helpottuvan Euroopan neuvoston vähemmistösopimuksen hyväksymisen jälkeen, mutta näin ei käynyt. Jutussa lapsilla on suuri rooli, nämä kertovat, miten haluavat osata saamea hyvin, jotta voivat puhua sukulaistensa kanssa. Toimittajan vaikutelma on, että saame merkitsee lapsille enemmän kuin äkkipäätä uskoisi. Jutussa haastatellun pojan mukaan Tukholmassa kaverit pitävät saamea 'siistinä' (häftigt). Toimittaja kuvaa, että nuoret saamelaiset voivatkin olla ylpeitä itsestään. Tilanne on täysin eri kuin heidän vanhemmillaan, jotka joutuivat häpeämään taustaansa, eivätkä saaneet oppia saamea, jonka sanottiin olevan rumaa. Poronhoitajaperheessä kasvanut äiti on nähnyt, miten suurkaupunkiin muuttaneet saamelaiset kieltävät taustansa. Hän ei halua, että hänen lapsilleen käy samoin, mistä syystä hän jaksaa toisen saamelaisperheen äidin kanssa taistella saamenkielenopetuksen puolesta. Jutun kainalojutussa kerrotaan Tukholman kunnan tilaavan saamenopetuksen kunnan kielikeskuksesta. Keskuksen rehtori vakuuttaa myyvänsä saamenopetusta vaikka miten paljon, kunhan opettajia löydetään. Hän sanookin, että lakia on vaikea noudattaa. Tukholmassa on yksi pohjois- ja eteläsaamenopettaja, opetusta haluavat oppilaat puhuvat pohjois- ja luulajansaamea ja asuvat kaiken lisäksi eri puolilla kaupunkia. Jutun mukaan kielikeskukselle on annettu tehtäväksi informoida saamelaisia ja muita vähemmistöjä oikeudesta äidinkielenopetukseen. Rehtori myöntää tiedotuksen olleen aiemmin epäselvää. Hän sanoo vielä, että jos oppilaita opetetaan yksittäin, koululle kertyy tästä rahallista tappiota. Juttuun liittyy vielä tietoruutu, jossa sanotaan, että kunnan on tarjottava äidinkielenopetusta peruskoulu- ja lukioasetuksen mukaan saamelaisille, tornionlaaksolaisille ja romaneille, vaikka halukkaita oppilaita on vähemmän kuin viisi ja vaikka kieli ei olisi päivittäinen käyttökieli kotona. Ruudun mukaan Tukholmassa 1 oppilas saa saamenopetusta, 70 romani chibin ja 617 suomenopetusta. Kukaan ei saa opetusta tornionlaaksonsuomessa eikä jiddishissä.

Vuonna 2002 DN kirjoittaa saamenopetuksesta uudelleen: kouluvirasto arvostelee tuolloin Uppsalan kuntaa siitä, ettei tämä noudata lakia ja anna saamenopetusta nelivuotiaalle tytölle. Jutussa haastateltu, opetusta tyttärelleen vuonna 2000 hakenut äiti sanoo, että kouluviraston päätös on henkilökohtainen voitto hänen tyttärelleen, mutta myös voitto saamelle ja kaikille vähemmistökielille. Virasto antaa kunnalle kolme kuukautta aikaa osoittaa, miten se aikoo opetusta antaa. Virasto ei voi pakottaa kuntaa muuttamaan päätöstään, vaan toivoo, että arvostelu saa kunnan harkitsemaan asiaa uudelleen. Kunnan mukaan opetusta ei voida antaa vain yhdelle oppilaalle. Jutussa siteerattu kunnan virkamies sanoo, että kulut asettuvat muita tärkeitä tarpeita vasten, jolloin on tärkeämpää pienentää oppilaiden ryhmäkokoja. Virkamies lupaa, että kunnan säännöstöä

tarkistetaan ja että kunta voi muotoilla opetuksesta tarjouksen, mutta 'sen on oltava kohtuullisissa puitteissa'. Äidin mukaan kunta on jatkuvasti suhtautunut saamenopetukseen kielteisesti. Jutussa mainitaan vielä, että kouluvirasto arvostelee niin ikään kahta Tukholman seudun kuntaa vastaavista puutteista. Jutun paperiversion julkaisupäivänä DN:n nettisivulla on juttu, jonka mukaan esikoululasten oikeutta äidinkielen opetukseen ollaan vahvistamassa. Kouluviraston raportin mukaan äidinkielenopetusta saavien määrä on romahtanut opetukseen suunnatun valtiontuen päätyttyä. Opetusta saa vain 13 prosenttia niistä 40 000 lapsesta, joilla on muu äidinkieli kuin ruotsi. Jutun mukaan koululakikomitea on jättämässä ehdotusta, joka velvoittaisi kunnat lain mukaan antamaan opetusta.

Jutuista voi päätellä, ettei vähemmistöasema ole helpottanut saamenopetuksen saamista eikä patistanut kuntia noudattamaan peruskouluasetusta. Vähemmistöasema ei ole myöskään poistanut priorisointi-retoriikkaa, jossa saamenopetus laitetaan jotain muuta kuluerää vasten. Ainoa kouriintuntuva vaikutus, joka asemalla on näiden juttujen valossa ollut, on mahdollisesti se, että vähemmistöaseman takia aiheeseen on tartuttu DN:ssä. Vähemmistöaseman ansiosta Tukholman kunta on myös saattanut terästä äidinkielenopetuksesta tiedottamista vähemmistöoppilaille. Tämä on ainakin ollut aikomus.

DN:ssä on melko vähän juttuja siitä, mitä vähemmistöasema on saamelaisille konkreettisesti tuonut. Vuonna 2001 Kiirunan ja Pajalan kunnat, Filmi-instituutti ja Ruotsin Televisio esittävät elokuvaselvityksessään saamelaisen ja tornionlaaksolaisen elokuvakeskuksen perustamista. Hankkeeseen on haettu kulttuuriministeriöstä kahta miljoonaa kruunua, kaikkiaan keskuksen kuluiksi arvioidaan neljä miljoonaa kruunua. Asiaa koskevassa DN:n uutisessa mainitaan, että valtio pitkään vastustanut saamea ja tornionlaaksonsuomea, ja että elokuvahankkeen taustalla on vuosi sitten voimaan astunut vähemmistölaki. Vuonna 2002, kun DN kirjoittaa kansallisten vähemmistöjen arkistointiongelmista, jutussa todetaan, että Jokkmokkissa sijaitseva tunturi- ja saamemuseo saa uuden roolin saamelaisten arkistona. Vuonna 2005 DN kirjoittaa kulttuurineuvoston jakaneen 885 000 kruunua eri vähemmistöhankeisiin: tässä yhteydessä Attje on saanut tukea kuvataidekonsulentin palkkaamiseen. Samassa yhteydessä eri kirjallisuusprojekteihin on myönnetty yhteensä 500 000 kruunua. Yksi tukihankkeista on saamenkielisten sarjakuvien projekti.

Vuonna 2001 DN kirjoittaa, että tievirasto on alkanut kiinnittää Norrbottenissa uusia, saamenkielisiä tienviittoja ruotsinkielisten kilpien alle. Muutoksen kerrotaan liittyvän YK:n

päätöslauselmaan, jonka mukaan vähemmistökieliset paikannimet on pyrittävä kirjoittamaan vähemmistökielisessä asussa. Saamenkielisiä viittoja tehdään 70 kappaletta. Myös maanmittauslaitos on päättänyt, että saamenkieliset nimet tulevat alueellisine variantteineen myös tunturikarttoihin. Kartoissa saamelaiset nimet ruotsalaistettiin 1960-luvulla, jotta ruotsalaisten olisi ollut helpompi lukea niitä. Jutussa kerrotaan, YK:n sopimuksen rinnalla, saamen saaneen vähemmistöaseman, mutta ei täsmennetä, että kyse on Euroopan neuvoston sopimuksesta, mikä saattaa hämmentää lukijaa. Jutussa kerrotaan, että uudet saamenkieliset tienviitat ovat herättäneet voimakkaita reaktioita. Saamelaisille viitat merkitsevät vahvistusta siitä, että heidän kulttuurinsa, kielensä ja maansa tunnustetaan. Jutussa siteerataan Kiirunan kunnan saamelaiselinkeinokysymysten käsittelijää Jan Ungaa, joka kertoi olonsa olleen euforinen, kun hän näki saamelaisen kyltin ensi kertaa: "Se oli vahvistus sille, että täällä pohjoisessa on jotain, jonka nimi on Sápmi. Että nyt olemme tehneet sen nähtäväksi." Jutussa kerrotaan myös saamelaiskyltteihin kohdistuneesta ilkeistä. Jutussa anonyyminä pysyttelevä mies sanoo: "Ensin he haluavat saamelaiset nimet viittoihin, sitten heidän kai täytyy saada maat ja metsästysalueet myös." Mies kertoo useiden tuttaviensa olevan valmiita varustamaan vandaaleja spray-purkein. Vastustuksen taustalla on riita metsästyksessä. Saamelaisten mielestä metsästäjien olisi jätettävä tunturit rauhaan, kun metsästäjien mukaan heillä on täysi oikeus olla tuntureilla. Vittangin eläkkeelle jäänyt poliisi pitää ilkeistä kuitenkin vain poikien kolttosina: "Ei täällä kellään ole mitään lappalaisia vastaan." Jutun mukaan arvostelua saamelaisten kylttien kirjoitusasusta kuuluu myös Norrbottenin ulkopuolelta. Kirjoitusasua pidetään hankalana. Jan Ungan mukaan asu on hyvä: "Juuri se tekee kielestämme hienon ja kiinnostavan. Jos kirjoitusasu olisi ruotsinkaltainen, siihen ei edes reagoisi."

Jutun perusteella saamelaiset kyltit eivät ole seurausta vähemmistöasemasta, vaikka vähemmistöasema otetaankin esille saamelaisten oikeuksien ankkurina. Vanhat maankäyttöoikeudet pulpahtavat pintaan, kun vähän pintaa raaputetaan. Myös saamelaisalueen ruotsalaistaminen tulee puheeksi. Vähemmistöasemasta tai YK:n lauselmasta huolimatta saamelaisen kulttuurin ei välttämättä suotaisi näkyvän katukuvassa. Saamelaiset kyltitkään eivät saisi olla liian saamelaisia.

Tukholmassa vaikuttava saamelainen Pier Åhrén uskoo vähemmistöaseman muuttaneen enemmistön suhtautumista saamelaisiin. Åhrénia haastatellaan saamelaisten kansallispäivänä 6. helmikuuta vuonna 2002, kun hänen aloitteestaan Pohjoismaisessa museossa pidetään saamelaisten käyttöesineiden näyttely. Jutun mukaan saamelainen kulttuuri alkaa hitaasti levitä laajemmalle. Käyttöesineiden näyttelykin on ehtinyt olla esillä New Yorkissa, Tokiossa ja Bombayssa ennen tuloaan Tukholmaan. Åhrénin tavoitteena on saada ennen pitkää Tukholmaan saamelainen

kulttuuritalo. "Sen myötä, kun saamelaiset saavat virallisen tunnustuksen - kuten viimeksi, kun saamesta tuli kansallinen vähemmistökieli - katsovat ihmiset meitä nyt uusin silmin. Ruotsin kirkko on esimerkiksi pyytänyt anteeksi aiempaa alistajanrooliaan, jota se harjoitti saamelaisten suhteen. Sovinnollisempi suhtautuminen merkitsee, että saamelaisia jumalanpalveluksia voidaan nyt pitää tuomiokirkoissa," kertoo Åhrén. Hän ottaa kuitenkin esille maankäyttökiistat. Hänen mukaansa poroelinkeino uhkaa kadota, jos esimerkiksi Härjedalenissa saamelaiset eivät voita oikeusprosessiaan kuntaa vastaan.

Maakiistat jymyävät myös Jokkmokkin markkinoista vuonna 2005 julkaistun reportaasin taustalla, vaikka niitä ei tekstissä suoraan puretakaan. Jutussa siteerataan Saamekäräjien puheenjohtajaa Lars Anders Baeria: "Voi kai sanoa, että tämän päivän markkinoiden on tarkoitus korostaa ruotsalaisuutta saamelaisissa." "Se onkin paikallaan, eikä vähiten Jokkmokkissa," toteaa toimittaja: "Kunta saa nimittäin kipakkaa arvostelua tuoreessa valtion vähemmistökieliselvityksessä." Jutussa referoidaan selvittäjä Lars Eleniuksen tutkimusta siitä, miten kunnat ovat selvinneet saamen kielilaista ja kuinka moni kunnanhallinnossa puhuu vähemmistökieltä. Jokkmokkissa vain kuusi prosenttia. Jokkmokkia verrataan Haaparantaan, jossa vähemmistökieltä osaa kuusi kymmenestä kunnan työntekijästä. Määrä on kymmenen kertaa suurempi kuin Jokkmokkissa. (Jutussa Haaparannan osalta mainitaan vain suomi, ei meänkieltä). Jutussa kerrotaan, että auttaakseen saamelaiset alkuun on internetiin perustettu uusi saame-sivu. Kulut on maksanut hallitus, ja maatalousministeri Ann-Christin Nykvist vihki Jokkmokkissa sivun käyttöön. Jutussa siteerataan Nykvistiä: "Ruotsalaisilla on kaavamainen kuva saamelaisista, ja monet eivät ymmärrä, että kyseessä on elävä elinkeino (att det är en levande näring). Saamelaiset ovat alkuperäiskansamme, ja on hyvä, jos ruotsalaiset tietävät sen. Meidän täytyy lisätä tietoa saamelaisista. Kun olemme tehneet sen, tulee ymmärrys (saamelaisia kohtaan) kasvamaan." Juttu jatkuu porotalouden ongelmien käsittelyllä. Jutussa jää pohdittamaan maatalousministerin kommentti. Tietenkin ministeri katsoo saamelaisten tilannetta omasta näkökulmastaan maatalousministerinä, jolloin saamelaisten perinteinen elinkeino korostuu. Vähemmistökeskustelussa saamelaiset itse esiintyvät muinakin kuin vain poronhoitajina esimerkiksi Tukholman saamelaisia koskevissa jutuissa. Tämä laajuus ei Nykvistin lausunnossa kuulu.

Kaikkiaan vähemmistöasema on siis tuonut saamelaisille tunnustuksen, mutta melko vähän mitään konkreettisia toimia. Esimerkiksi Jokkmokkin kunnalla on vaikeuksia selvitä saamen kielen velvoitteestaan. Saamelaiset katsovat vähemmistöaseman olevan yksi lenkki virallisen Ruotsin

anteeksi pyynnössä saamelaisille näiden kokemista vääryyksistä. Tekstien taustalta vaistoaa kuitenkin suuremman konfliktimöykyn, joka ei pelkällä vähemmistöasemalla selvene.

6.1.5 Jutut romaneista

Yhteenvetona voi sanoa, että romaneja koskeva kirjoittelu liikkuu vuosina 2000–2005 vahvasti syrjinnän piirissä. Sorto on lähes jatkuvasti läsnä, ja sen vastapoolina on vähemmistöaseman tuoma kunnianpalautus ja tunnustus. Kun Ruotsin hallitus vuoden 2000 alussa allekirjoittaa Euroopan neuvoston sopimuksen vähemmistöjen suojelusta, päätöstä kommentoi jutussa yksi vähemmistöryhmä, romanit. "Vihdoin, 500 vuoden syrjinnän jälkeen, romanien kulttuuri saa tunnustuksen," sanoo Romanian valtakunnanliiton puheenjohtaja Stefano Kuzhiov.

Jutuista käy rujollakin tavalla ilmi se, miten romaneja syrjitään edelleen Ruotsissa vähemmistöasemasta huolimatta. Vuonna 2001 DN kirjoittaa laajasti ilmitulleesta syrjintätapauksesta: valtion kiinteistöyhtiön Vasakronan kerrotaan kieltäytyneen vuokraamasta tiloja romanien seurakunnalle. Tapauksen tultua julki yhtiö pyytää ryhmältä anteeksi ja lupaa hyvitystä. DN:n pääkirjoitussivulla kirjoitetaan aiheesta, kun lupauksesta on kulunut kolme kuukautta ja romanit ovat yhä ilman tiloja: "Tarina on oireellinen. Kyseessä ei ole ensimmäinen kerta, kun ruotsalaiset romanit saavat kokea samaa halveksunnan ja ennakkoluulojen yhdistelmää. Monet voivat todistaa, miten he ovat ylimalkaisin ja halventavin arvioin tulleet passitetuiksi yhteiskunnan uloimpaan marginaaliin. Kaksi vuotta sitten romanit toki saivat Ruotsissa vähemmistöaseman. Kyseessä oli tärkeä tunnustus, joka merkitsi edistystä. Mutta se tuli liian myöhään, vuosisatojen ajan romanit ovat olleet alttiina syrjinnälle ja vainolle." Pääkirjoituksen mukaan romaneja kohtaan harjoitetulle suvaitsemattomuudelle on tehtävä vielä paljon: "On korkea aika alkaa kunnioittaa romanivähemmistöä."

Suvaitsemattomuudesta ja sorrosta on tutkimusaineistossa runsaasti jälkiä. Kainalojutuissa ja tietoruuduissa tehdään katsauksia romanien syrjimisestä historiaan Ruotsissa 1500-luvulta lähtien. Tiivistelmissä mainitaan myös lähihistorian sortotoimet, kuten vuosina 1914–1954 voimassa ollut romanien maahanmuuttokielto ja vuonna 1938 tiukennettu sterilisointilaki. Toisen maailman sodan aikaisesta myös romaneihin kohdistuneesta kansanmurhasta muistutetaan toistuvasti.

Mutta syrjintä tulee myös jatkuvasti puheeksi tavallisten romanien haastatteluissa. Haastateltavat kertovat omakohtaisesti, miltä tuntuu mennä kauppaan tuntien epäilevät katseet niskassaan tai kun natsit sotkevat seurakuntatilat tai kun vuokrasopimus evätään. Haastateltavilla on myös omakohtaisia kokemuksia yhteiskunnan ulkopuolella elämisestä: he tietävät, millaista on kun ei osaa lukea kunnolla tai kun on tulkettava päivän posti vanhemmilleen, koska näillä tai itsellä ei ole ollut mahdollisuutta koulunkäyntiin. Haastateltavat valottavat kokemuksiaan kiertolaiselämästä, siitä kun kotina oli lato. He kertovat, miten he toivovat lastensa olevan ylpeitä taustastaan, vaikka näkevät näiden pyrkivän häivyttämään kaikki romanikulttuurin merkit. Toisaalta haastateltavat raottavat myös romaneille ominaiseksi miellettyä salaperäisyyden verhoa ja kertovat omista tavoistaan. Eräästä haastattelusta ilmenee konkreettisesti se, ettei romaninuori voi kertoa tuntemuksistaan vanhemmilleen, koska tällöin hän heittäytyisi vanhempansa vertaiseksi, mikä on mahdotonta. Niin ikään vähemmistöaseman merkitys tulee selväksi: se on tärkeä. Aivan kuten Romanian valtakunnanliiton puheenjohtaja Stefano Kuzhichov sanoo: "Asiat ovat menossa oikeaan suuntaan." Tai kuten Tukholman romanikulttuurikeskuksen työntekijä Domino Kai tiivistää: "Aina tulee olemaan ihmisiä, jotka eivät hyväksy muita... Mutta nyt me romanit olemme joka tapauksessa hyväksytyt osa Ruotsin väestöä."

Juttujen perusteella romanien vähemmistöasema on muuttanut journalistista tapaa lähestyä romaneja. Aiemmissa kehysanalyysin jutuissa romanit esitettiin ongelmallisena ryhmänä ja heidän päänsä yli puhuttiin. Vähemmistöaseman jälkeen romanit ovat tulleet DN:n sivuilla näkyviksi ja heitä on lähestytty tasavertaisina keskustelukumppaneina. Siten romanit ovat myös avautuneet aivan eri tavalla kuin ennen. Vähemmistöaseman myötä enemmistö näyttää heränneen huomaamaan vähemmistön ja vähemmistö saa pontta päästää valtamedian lähelle. Yksi selvä signaali kiinnostuksen syttymisestä on DN:n tapa uutisoida romanien kansainvälinen kansallispäivä (8. huhtikuuta) useampana vuonna tutkimusjakson aikana ja haastatella Ruotsin romaneja päivän viettämisestä. Jutuissa muuttuu niin ikään tapa puhutella romaneja. Joissain jutuissa käytetään edelleen halventavaa nimitystä 'mustalainen', tosin usein täydennettynä ohjeella siitä, että oikea ja kunnioittavampi termi on 'romani'. Tältä osin jutuissa tehdään valistustyötä, ei vain vähemmistöasemasta vaan myös toivotusta puhuttelutavasta. Samalla kerrotaan ylipäättään romaneiden historiasta, kansainvälisestä järjestäytymisestä, Ruotsin eri romaniryhmistä. Tämä kaikki monipuolistaa aiemmin syntyneitä ongelmakeskeistä kuvaa romaneista.

Vähemmistöasema on siis merkinnyt paljon paitsi romanien omakuvalle myös DN:n journalistiselle tavalle puhua romanien kokemasta syrjinnästä ja lähestyä vähemmistöä. Jutuista on luettavissa

myös vähemmistöaseman konkreettisia seurauksia ja sovellutuksia. Kulttuurineuvosto hakee vuonna 2002 hallitukselta rahaa muun muassa romanien kirjallisuuteen ja romanien kulttuurikeskukselle Malmöhön. Vuonna 2005 kulttuurineuvosto jakaa rahaa vähemmistöhankeille, muun muassa romanien työryhmä Göteborgissa saa rahaa romanikulttuurikeskuksen perustamiseen Länsi-Götanmaalle. Yllämainitussa pääkirjoituksessa, jossa kerrotaan vuokrasopimuksen epäämisestä, kerrotaan myös Tukholman kaupungin kristillisdemokraattien aloitteesta, jonka pohjalta budjettiin on varattu rahaa romanien kulttuurikeskuksen perustamiseen. Keskuksesta tulee täysin romanien johtama ja se avataan vuonna 2004. Vuonna 2005 DN kirjoittaa romanien kansallispäivän yhteydessä keskuksen monipuolisesta kurssitoiminnasta.

DN kirjoittaa useaan otteeseen Malmöhön tekeillä olevasta romanien kulttuurikeskuksesta. Ensimmäinen juttu ilmestyy museon suunnitteluvaiheessa vuonna 2001. Myös tästä museosta on määrä tulla romanien vetämä itsenäinen valtion museo. Hanketta valmistelee Malmön museoiden päällikkö Kennet Johansson. Valmisteluvaiheessa Johansson uskoo Länsi-Euroopan ensimmäisen romanimuseon kiinnostavan myös suurta yleisöä. Johanssonin mukaan kukaan ei ole neutraali romanien suhteen: "Joko heitä inhotaan tai sitten heitä romantisoidaan." Johansson pitää ryhmää edelleen syrjäytymiselle altimpana vähemmistönä, koska sen koulutustaso on matala ja työttömyys korkea. Kehysanalyysissä esiin tulleet ongelmat eivät siis katoa jutuista minnekään. Väitteet romanien uhanalaisuudesta ja toisaalta enemmistön kaksijakoisesta suhtautumisesta romaneihin toistuvat useissa teksteissä. Eräästä jutusta ilmenee, miten romanit itsekin ovat väsyneet olemaan niin kovin mystisiä. Tarve siihen, että saa vihdoin itse määritellä itsensä, on suuri. Jiddishin vähemmistökeskusteluun osallistunut Jackie Jakubowski kirjoittaa vuonna 2003 paristakin kulttuurihankkeesta, joissa kuuluu romanien oma ääni. Toinen on Malmön museon romaneista kertova näyttely ja toinen on eurooppalaisten romanikirjailijoiden antologia, joka on yksi niistä harvoista romaniantologioista, joita Ruotsissa on viime vuosikymmeninä julkaistu. Jakubowski kuvaa antologian julkaisemista yhtenä tekijänä siinä ketjussa, jonka tuloksena romanit ovat nykyään Ruotsissa kansallinen vähemmistö. Jakubowskin mukaan peruskysymys romanien osalta silti säilyy: miten integroitua tulematta assimiloituksi?

Vuonna 2001 DN haastattelee kulkijakansaan (resande) kuuluvaa 20-vuotiasta Jasmine Rosengreniä, joka on elinkeinoministeriön 'nuorisolähettiläs': hän on levyttänyt kulkijakansan lauluja, hän kirjoittaa lastenkirjaa romaniksi ja kertoo nuorille romanikulttuurista. Jasmine toivoo, että ne korkean aseman saavuttaneet, joilla on kulkijakansa-tausta, astuisivat esiin: se merkitsisi paljon nuorten itsetunnolle. Nyt harva uskaltaa kertoa lähtökohdistaan.

Ruotsin Radiossa romanien vähemmistöasema saa paljon aikaan. Vuonna 2001 radio lähettää romaneista kertovan sarjan ja vuonna 2002 alkavat radion romaninkieliset lähetykset. Vuonna 2005, kun Ruotsin Radio karsii lähetyksiensä määrää, DN kirjoittaa, että tällä tavalla vapautetaan resursseja muuhun toimintaan. Radion ohjelmapäällikkö Kerstin Brunnberg mainitsee esimerkiksi lisävaroja tarvitsevista kielistä romani chibin, jonka budjetti on tuolloin vain 800 000 kruunua. "Miten paljon toimituksen budjetti kasvaa tulevaisuudessa, on vielä epäselvää," todetaan jutussa. Ilman vähemmistöasemaa kieltä olisi tuskin mainittu, koska lähetykset kielellä ovat ylipäättään vähemmistöaseman ansiota.

On vaikea varmasti sanoa, minkä verran vähemmistöasema on vaikuttanut siihen, että hallitus tilaa selvityksen romanien kokemasta syrjinnästä. Todennäköistä on, että vähemmistöaseman valmisteluvaiheessa hallitus on kiinnittänyt huomiota romanien tilanteeseen. Joka tapauksessa syrjintäasiamies kirjoittaa vuonna 2004 selvityksensä pohjalta ehdotuksen, jossa on yhtymäkohtia vähemmistöasemaan. Syrjintäasiamies Margareta Wadstein ja projektinjohtaja Lars Lindgren kirjoittavat, että romanien vaikutusvaltaa romanikysymyksiä käsittelevissä virastoissa on lisättävä. Kirjoittajien mielestä osallistuminen yhteiskuntaan voi vaatia erityistoimia, mutta tämäntyyppinen tietyn etnisen ryhmän positiivinen erityiskohtelu ei ole lainmukaista. Voidaan tarvita väliaikaisia erityistoimia: positiivinen erityiskohtelu voisi kiirehtiä kehitystä, jotta romanit saisivat osansa niistä eduista, joita vähemmistöpolitiikka suo. Wadstein ja Lindgren ehdottavat, että oikeusministeriöön perustetaan työryhmä selvittämään, miten vähemmistöpolitiikka voisi auttaa romaneja, miten tukea voitaisiin antaa sellaisessa laajuudessa, joka olisi nykyistä vertailukelpoisempi muiden vähemmistöjen kanssa ja miten romanien omia instituutioita voitaisiin edistää. Wadstein ja Lindgren ehdottavat myös, että hallitus selvittää mahdollisuudet romaniopintoihin keskittyvän laitoksen perustamiseen johonkin Ruotsin yliopistoista.

Kirjoittajat eivät selvästi sano, minkälaista romanien erityiskohtelua he ehdottavat. He kuitenkin kiinnittävät huomiota siihen rakenteelliseen romanien syrjintään, joka jatkuu vähemmistöasemasta huolimatta, selvityksen mukaan jopa oikeuslaitosta myöten. Syrjintä on niin tavallista, että vain harvat romanit tekevät siitä ilmoituksen. Tästäkin huolimatta ilmoitusten määrä on selvässä nousussa. Kirjoittajien mukaan ilmoitusten kasvua selittää vähemmistöpolitiikan aikaan saama tietoisuuden nousu. Wadstein ja Lindgren huomauttavat myös, että enemmistön tietämättömyys valtion lähihistoriassa harjoittamasta laajamittaisesta syrjinnästä on edelleen suurta ja

ennakkoluuloja uusinnetaan yhä vallankäyttötilanteissa. Kirjoittajat puhuvatkin laajalle levinneestä mustalaisvastaisuudesta (antiziganism).

Romanien maineenpalautus synnyttää myös koko joukon anteeksipyyntöjä virallisen Ruotsin puolelta. Vuonna 2000 kirkko pyytää arkkipiispan suulla romaneilta anteeksi historiassa tapahtuneita vainoja. Myös hallitus on pahoillaan. Vuonna 2001 DN kirjoittaa pääministeri Göran Perssonin pyytäneen anteeksi sitä, että romanit sivuutettiin kansainvälisessä kansanmurhaa käsittelevässä konferenssissa Tukholmassa. Hän lupasi konferenssin omistautuvan romaneille seuraavalla kerralla.

Kaikkiaan jutuissa polveilevat siis sorto, anteeksipyyntö ja hyvitys. Vähemmistöasema tuntuu avanneen enemmistön silmät näkemään romanit, puolustamaan heitä ja antamaan heille vastuuta. Romaneille asema on antanut itsevarmuutta rakentaa omia instituutioitaan. Mutta syrjintää tai syrjäytymistä vähemmistöasema ei ole poistanut.

6.1.6 Jutut juutalaisista

Kootusti voi sanoa, että juutalaisten ja jiddishin vähemmistöasemaan liittyviä juttuja on vuosilta 2000–2005 erittäin niukasti, laajastikin haravoiden vain kuusi. Määrä on yllättävän pieni, kun ottaa huomioon runsaan keskustelun jiddishistä siinä vaiheessa, kun vähemmistöasemasta päätettiin. Tuolloin varsinkin juutalaiset itse osallistuivat keskusteluun aktiivisesti. Juutalaisten ja jiddishin katoaminen vähemmistökeskustelusta käy ehkä valitettavan hyvin yksiin niiden epäilevien argumenttien kanssa, joita vähemmistöasemasta päätettäessä esitettiin. Näissä argumenteissa tähdennettiin sitä, että jiddishinkielinen väestö on Ruotsissa liian pieni, jotta se kykenee kannattelemaan niitä kulttuurisia instituutioita, joita vähemmistöasemasta seuraa. Kolmen tuhannen hengen joukolta ei voi edellyttääkään samanlaisia kulttuurihankkeita ja tempauksia kuin muilta, väekkäämmiltä vähemmistöiltä. DN:n syntymäpäivähaastattelussa 90-vuotias Inga Gottfarb, juutalainen joka omistanut elämänsä muiden juutalaisten auttamiseen, suhtautuu jiddishin sinänsä hyvää tarkoittavaa vähemmistöasemaan skeptisesti: hän ei tunne ketään jiddishinkielistä. Äidinkielenopetusta käsittelevästä jutusta ilmenee, ettei Tukholmassa ollut vuonna 2001 yhtään lasta, joka olisi saanut jiddishin äidinkielenopetusta, vaikka tähän on oikeus. Onko sittenkin niin, ettei vähemmistöasemalle ollut katetta?

Toisaalta uutisoinnissa voisi perustellusti kysyä terävästi, mitä valtio on tehnyt tukeakseen kansallista vähemmistöään, jos kerran tällä lohkolla ei ole tapahtunut mitään. Onhan valtiolla vastuu vähemmistöstään, jolle se on huolellisen harkinnan jälkeen tämän aseman antanut. Aiemmin olen huomauttanut, etteivät DN:n jutut peilaa piirulleen sitä, mitä vähemmistöasioissa on todella tapahtunut. Vähemmistöllä on voinut olla hankkeita, jotka eivät ylitä valtakunnallisen lehden uutiskynnystä. Pitäen tämänkin varauksen mielessä voi silti yhä ihmetellä, eikö juutalaisen kulttuurin ja jiddishin osalta ole todellakaan tapahtunut mitään mielenkiintoista. Jos ei ole, voi kysyä, miksi ei. Jos on, mutta aiheesta ei vain kirjoiteta, voi niin ikään kysyä, miksi. Tilanne, ettei ankaralla taistelulla saatu, kiisteltykin vähemmistöasema johda näkyvästi mihinkään, tuntuu oudolta.

Kirjoittelu on siis ollut vähäistä, mutta joitain johtopäätöksiä siitä voi vetää. Juutalaisten itseluottamus on noussut: tämä todetaan Tukholman juutalaista museota käsittelevässä jutussa. Vähemmistöasemalla itsellään vaikuttaa olevan vahvistavaa symbolimerkitystä. Toisaalta juttuja leimaa, kuten kehysanalyysissäkin, pitkälti vainon ja sorron retoriikka. Juutalaisten kansanmurha tulee puheeksi toistuvasti, mutta Cecilia Wikström ottaa kirjoituksessaan esiin myös nykyajan arkipäiväisen syrjinnän ja uhkailun, jota Ruotsin juutalaiset kokevat. Vähemmistöasema ei siis ole tuonut juutalaiselle väestönosalle työrauhaa, vaan ryhmä joutuu puolustamaan perustavanlaatuisesti olemassaoloaan. Tätä taustaa vasten ei ehkä ole ihme, jos energiaa ei riitä laajoihin kulttuurihankkeisiin, tai jos riittääkin, vähemmistö valitsee matalan profiilin ja pysyy omilla oloissaan.

6.2 *Seuraukset SvD:n jutuissa 2000–2005*

Teen yhteenvetoa siitä, mitä vähemmistöasemasta Svenska Dagbladetin juttujen valossa seurasi. Aivan kuten DN:n juttujen osalta totesin, tässäkin kyse ei ole asioiden historiallisesta dokumentoinnista, vaan siitä kuvasta, minkä SvD tapahtumista antaa. Aloitan yhteenvedon jälleen vähemmistöasemaa tai kaikkia vähemmistöjä koskevien juttujen tiivistelmällä ja käyn sen jälkeen läpi kutakin kansallista vähemmistöä koskevia juttuja erikseen.

6.2.1 Kansalliset vähemmistöt

Yhteenvetona voi sanoa, että SvD:n kansallisia vähemmistöjä koskevat jutut vuosilta 2000 - 2005

voidaan jakaa kolmeen ryhmään: uutisiin vähemmistöjä koskevista päätöksistä, juttuihin vähemmistökielisiä palveluja koskevista ongelmista ja kirjoituksiin monikielisyydestä. Tarkkaan ottaen jutut ovat ilmestyneet vuosina 2001 - 2005, koska vuodelta 2000 ei ole yhtään kirjoitusta, joka käsittelisi kaikkia vähemmistöryhmiä kootusti. Tämä sinänsä on huomionarvoinen seikka, semminkin kun Ruotsi ratifioi Euroopan neuvoston vähemmistösopimukset samaisena vuonna.

SvD:n pikku-uutinen vuodelta 2001 kertoo valtion kulttuurineuvoston hakevan hallitukselta 12 miljoonan kruunun lisämäärärahaa kansallisten vähemmistöjen tukemiseen. Vuonna 2005 on kaksi lyhyttä juttua kulttuurineuvoston tuesta kansallisille vähemmistöille. Helmikuinen juttu kertoo kulttuurineuvoston jakaneen 6,7 miljoonaa kruunua vähemmistöjen kulttuuriprojekteihin, ja elokuussa SvD uutisoi kulttuurineuvoston myöntäneen 885 000 kruunua yhdeksälle projektille. Jutussa muistutetaan kulttuurineuvoston jakavan vuosittain noin kahdeksan miljoonaa kruunua tämänäntyyppisiin hankkeisiin. Käyn tukea saaneet hankkeet läpi kunkin vähemmistön kohdalla. Juttujen valossa vähemmistöaseman tuoma taloudellinen hyöty on varsin vaatimaton (tietenkään kaikki rahavirrat eivät lehden palstoilla näy.)

Vähemmistöpalveluja koskevista ongelmista kertovat muutamat selvitykset ja niihin pohjautuvat jutut. Vuonna 2001 SvD:ssä on perusteellinen kirjoitus äidinkielenopetuksesta vähemmistöoppilaille. Otsikkoa myöten tilannetta kuvataan ala-arvoiseksi. Juttu pohjautuu hallituksen kouluvirastolta tilaamaan raporttiin, jossa todetaan, että mahdollisuudet saada opetusta ovat rajoitetut, vaikka lapsilla on siihen oikeus. "Ruotsilla on paljon tehtävää, jos maa aikoo täyttää lainsäädännön vaatimukset ja taata kansallisiin vähemmistöihin kuuluville oppilaille tukea äidinkielen ja kulttuuri-identiteetin kehittämiseen." Puraan eri vähemmistöjä koskevat kommentit erikseen kutakin ryhmää koskevassa luvussa. Raportti kertoo, että kunnat tilastoivat äidinkielenopetukseen oikeutettujen vähemmistöoppilaiden määrän alakanttiin todennäköisesti säästösyistä. Virasto esittääkin, että kunnat velvoitetaan kouluun kirjoittautumisen yhteydessä rekisteröimään ne kielet, joita lapsi osaa. Virasto esittää myös, että suomen- ja jiddishinopetusta koskevat erityisvaatimukset (vaatimukset viiden lapsen minimiryhmästä ja kielen käytöstä kotona) poistetaan, jotta kaikki viisi vähemmistöä voivat saada opetusta samoin ehdoin. Juttu on siis vähemmistöläisittäin apeaa luettavaa: vähemmistöasemasta huolimatta opetuksen tila on keho. Toisaalta itse selvitys voi olla seurausta vähemmistöasemasta, joka on mahdollisesti kannustanut kouluviraston virkamiehiä ottamaan opetuksen vakavasti. Vähän kerrassaan viraston ehdotus suomelle ja jiddishille asetettujen erityisehtojen purkamisesta johtaa myös tulokseen, kun syyskuussa 2007 hallitus kertoo poistavansa ehdot (Regeringskansliet 2007).

Toinen vähemmistökieliä koskeva puute nousee esiin kulttuuriministeriön arkistoseelvityksestä, josta SvD kirjoittaa syksyllä 2002. Dokumentteja pitäisi säilyttää viidellä vähemmistökielellä, mutta tilannetta vaikeuttaa digitaalisen informaation tulva. 1970-luvulta lähtien toiminutta ruotsinsuomalaisten arkistoa uhkaavat talousvaikeudet. Dokumentit neljällä muulla vähemmistökielellä ovat hajallaan. Ratkaisuksi esitetään viittä erikoistunutta arkistoa, joille on jossain vaiheessa löydettävä resurssit. Samantyyppisestä resurssipulasta viestii SvD:ssä 2003 julkaistu juttu pienten kielten yliopisto-opetuksesta. Jutussa korkeakouluviraston kansliapäällikkö Lennart Ståhle vaatii kielille lisätukea. Nykyisellään vain suuret kielet selviävät ilman lisävaroja. Virasto toteaa, ettei merkittäviä vähemmistökieliä (de betydande minoritetsspråken) romania ja jiddishiä ole missään Ruotsin korkeakoulussa. Ståhlen mielestä hallituksen on laadittava kielipolitiikka: "Olemmehan kansainvälisissä sopimuksissa sitoutuneet antamaan opetusta vähemmistökielissä kuten romanissa." Kiinnostavaa jutussa on se, ettei siinä mainita suuria vähemmistökieliä lainkaan. Sekä arkisto- että korkeakoulujutusta jää se vaikutelma, että viranomaiset ovat ymmärtäneet velvoitteensa kansallisia vähemmistöjä kohtaan, mutta resursseja niiden hoitamiseen ei ole.

Kolmas jutturyhmä, monikielisyttä pohdiskelivat jutut, jatkaa niukkuuden teemaa, mutta etsii myös vastausta siihen, miksei vähemmistöasema ole saanut vauhtia rattaisiin. Olle Josephson muistuttaa kulttuurisivun kielipalstalla keväällä 2001 vähemmistöaseman olleen voimassa vuoden. Hän listaa niitä edistysaskeleita, joita aseman ansiosta on otettu: tietyissä pohjoisen kunnissa suomea, meänkieltä ja saamea on ryhdytty hiljalleen käyttämään vaihtoehtoisena hallintokielenä. Mutta: "Arjeplogin ja Haaparannan eteläpuolella muutokset ovat lähinnä poliittis-symbolisia. Tärkein tulos tähän asti on lisääntynyt näkyvyys ja itsetunto. Mutta käytännössä tänä päivänä ei ole helpompi olla suomenkielinen Göteborgissa, Tukholmassa tai Eskilstunassa." Josephson pohtii, miksei vähemmistöasema ole johtanut enempään: on taloudellisia syitä ja kielensuunnitteluun liittyviä ongelmia, kuten meänkielen tai romanin standardisointia. "Suurimmat esteet ovat kuitenkin ideologisia. Yleinen käsitys on, että useat kielet, ainakin pienet ovat rasite sekä yksilölle että yhteiskunnalle. Vaikka poliittinen retoriikka kuulostaakin muulta, on useimmilla ruotsalaisilla se käsitys, että jos yksi kieli otetaan käyttöön - joko kielenkäyttäjän päässä tai kieliyhteisössä - on yksi kieli laitettava pois... Ruotsalaisen yhteiskunnan vähemmistökielituntemus on erittäin rajallista." Josephson ruotii monikielisyden kammaa uudelleen keväällä 2002 kirjoittaessaan tutkimuksesta, jossa on verrattu ruotsalaisten ja ranskalaisten lukiolaisten asenteita vähemmistökieliin. Tutkimuksen mukaan ruotsalaisten asenne oli kielteisempi kuin kielipatriooteiksi miellettyillä

ranskalaisilla. Ranskalaiset torjuivat selvemmin väitteen siitä, että ranskaan (tai vastaavasti ruotsiin) vaikuttaa kielteisesti se, että maassa puhutaan muita kieliä. Josephsonin mielestä ruotsalaiset yhdistävät kansalliskielensä rakkauteen pelon vähemmistökielten uhkaavuudesta. Hän toteaa, etteivät kansan mielipiteet ole yhtäläiset julkisten kantojen kanssa. Ranskan vähemmistökielilaki on pihi, kun taas ruotsalaiset poliitikot puhuvat monikulttuurisuudesta: "Kielikysymyksissä Ruotsissa on yhä poliittisesti korrekta ilmaista muukalaisvihamielisyyttä, joka muissa yhteyksissä on onnellisesti julistettu pannaan."

Monikielisyyden muotoa haetaan vuonna 2002 parissa muussakin jutussa. Huhtikuussa SvD uutisoi otsikolla "Lainsuojan on määrä turvata ruotsi" ruotsia koskevan lakiesityksen, jonka mukaan ruotsi on maan pääkieli ja virallinen kieli. Jutussa todetaan, että parlamentaarisen komitean jättämän mietinnön rinnalla on myös muita päätöksiä kansallisten vähemmistökielten, viittomakielen ja muiden kielten käytöstä. Jutun mukaan ruotsin kieltä koskeva laki voi astua voimaan jo heinäkuussa 2003: "Ruotsissa on viisi tunnustettua vähemmistökieltä... mutta ruotsin asemaa on pitkään pidetty niin itsestään selvänä, ettei (sitä koskevaa) lakia ole tarvittu." Komitean puheenjohtajan Åke Gustavssonin mukaan nyt lakia tarvitaan, koska englantia valtaa alaa ja Ruotsi on muuttunut siirtolaisuuden takia monikieliseksi maaksi. "Ruotsin turvaaminen on myös siirtolaisten etu. Ruotsin on oltava se kieli, jolla kaikki voivat kommunikoida äidinkielestä riippumatta," Gustavsson sanoo. Komitea ehdottaa, että lakia seuraamaan perustetaan uusi viranomais, Ruotsin kielineuvosto (Sveriges språkråd), ei Ruotsalainen kielineuvosto (Svenska språkrådet), koska siellä on määrä olla yksiköt myös vähemmistö- ja viittomakielille. Viranomaisen tehtäväksi tulee valvoa ruotsin asemaa. Mietintöä seuraavan lausuntokierroksen toivotaan lisäävän tietoisuutta ruotsin merkityksestä.

Keskustelu etenee ruotsin aseman määrittämisestä pohdintaan kielen yhteydestä kansalaisuuteen. Syksyn 2002 valtiopäivävaalien alla kansanpuolue ehdottaa kielitestejä Ruotsin kansalaisuuden saamisen ehtona, ja niin näkemys erikielisistä kansalaisista hakee muotoaan. SvD lainaa tutkija Anita Brniciä Göteborgin yliopistosta. Tämän mukaan on väärin vetää yhtäläisyysmerkit kansalaisuuden, ruotsalaisuuden ja ruotsin taidon välille, koska on eri asia olla ruotsalainen ja Ruotsin kansalainen. "Saamelaiset ovat Ruotsin kansalaisia, mutta heidän kielensä on maassa hyväksytty vähemmistökieli. En usko, että kukaan saisi päähänsä pakottaa heidät ruotsin testiin." Keskusteluun osallistuu myös teologian tohtori Hans Ingvar Roth, jonka mukaan testit sopisivat huonosti yhteen uuden vähemmistöpolitiikan ja viidelle kielelle myönnetyn vähemmistöaseman kanssa. "Ruotsi on siten virallisesti monikielinen maa, vaikka enemmistö puhuukin yhä ruotsia..."

Olla kansalainen ja omaksua niin kutsuttu kansalaisuuskasvatus on jotain paljon monimutkaisempaa kuin... ehdotus (kielitesteistä) antaa ymmärtää."

Yllämainituista jutuista voi päätellä, että vähemmistöaseman vaikutus on ollut paradoksaalinen. Asema on luotu vahvistamaan vähemmistöjä, mutta konkreettiset tulokset ovat jääneet vähäisiksi. Syynä on yksikielisyyden ideaali, jota poliittiset päätökset ja monikulttuurinen retoriikka murtavat hitaasti. Vähemmistöasema tulee vahvistaneeksi ruotsin asemaa, kun vähemmistökielten rinnalla ruotsin paikka halutaan määritellä tarkemmin. Keskustelu kielitesteistä paljastaa, että Ruotsin historiallinen monikielisyys on vähemmistöasemasta huolimatta jäänyt monelta huomaamatta. Keskusteluun osallistuvat joutuvat erikseen mainitsemaan, että asialla on myös vähemmistöulottuvuus.

Roth kehittää eteenpäin monikulttuurisen yhteiskunnan mallia vuonna 2003 ja ammentaa ajatuksia Uppsalan yliopiston monietnisen tutkimuskeskuksen konferenssista, jossa kansalliset vähemmistöt tapasivat viranomaisia ja tutkijoita. Konferenssin peruskysymyksenä oli, miten yhdistää kulttuurisen ominaislaadun kunnioitus yhteisen kansalaisidentiteetin vaatimukseen, kun vähemmistöillä on omat erityispiirteensä. Juutalaisille fyysinen turvallisuus on tärkeää uusnatsien luoman uhan vuoksi, romaneille olennaista on koulutus ja instituutioiden perustaminen. Muut vähemmistöt ovat instituutioillaan jo luoneet kanavat enemmistö päättäjiin. Roth muistuttaa pääministeri Göran Perssonin nostaneen ensi kertaa esiin kansalliset vähemmistöt hallitusjulistuksessaan ja sanoneen, miten tärkeää on tukea vähemmistöjä. Rothin mukaan tämä osoittaa vähemmistöpolitiikan virallisen merkityksen. Rothin ratkaisu "omaleimaisuuden ja yhteisyyden haasteeseen" on siis enemmistöyhteiskunnassa toimiva vähemmistö, jolla on omat instituutiot ja yhteydet päättäjiin. Kirjoituksen valossa yhdeksi vähemmistöaseman tärkeimmistä seurauksista nousee itse konferenssi ja oivallus vähemmistön tarpeista. Havahtuminen on paikallaan: Roth viittaa, miten konferenssissa kysyttiin toistuvasti, miksi juuri vähemmistöjen on saatava tukea, eikä siirtolaisten. Kysymys paljastaa, ettei vähemmistöaseman merkitys ole selkiytynyt valtiopäiväpäätöksestä huolimatta.

Vähemmistökieli-termin käytössä onkin horjuvuutta. Vuonna 2005 SvD otsikoi juttunsa "Radiouutiset lakkauttaa vähemmistökieliä", kun Ruotsin Radion turkin- ja espanjankieliset uutiset loppuvat. Toisaalta samassa jutussa radion muistutetaan lähettävän ohjelmaa vähemmistökielillä, suomella, meänkielillä, saamalla ja romani chibillä. Vähemmistöasemalla lienee todellista merkitystä uutisen taustalla, sillä radio perustelee turkin- ja espanjankielisten uutisten

lakkauttamista sillä, että radio haluaa satsata esimerkiksi romaniin. Toisaalta virallinen asema ei varjele vähemmistökielisiä ohjelmia taulukkoremontilta vuonna 2005, kun Ruotsin Radio siivoaa ohjelmat varhaiseen aamuun ja myöhäiseen iltapäivään musiikkiohjelmien tieltä. SvD:n haastatteleva P2-kanavan ohjelmapäällikkö Elle-Kari Höjeberg sanoo, että monet musiikinkuuntelijat ovat pitäneet musiikin ja erikielisten ohjelmien sekoitusta ongelmana. Päätöstä voi pitää myönnytyksenä vuosia jatkuneelle keskustelulle vähemmistökielten häiritsevyydestä. Esimerkiksi vuonna 2003 SvD kirjoittaa, että vähemmistökieliset ohjelmat muodostavat ongelman musiikkikanava P2:n profiilille ja siteeraa jutussa P2:n musiikkiradiopäällikköä Christer Eklundia. Toimittaja kirjoittaa, että huhujen mukaan tavoitteena on muuttaa aamukuuntelijoiden tottumuksia, ja näinhän juuri vuonna 2005 tapahtuu.

Kaikkineen SvD:n jutut vähemmistöasemasta antavat ymmärtää, että asema on tuonut konkreettisia uudistuksia vähän. Pikemminkin asema on vain avannut silmät vähemmistön tarpeille ja herättänyt kiinnostuksen määritellä enemmistö- ja vähemmistökielten suhteet. Yleistä tietämystä kansallisista vähemmistöistä asema ei näytä kohottaneen. Tästä kielivät paitsi vähemmistö-termin sekava käyttö, myös SvD:n sivuilla keskusteluun osallistuneiden asiantuntijoiden havainnot. Huolimattoman vaikutelman antavat myös monet vähemmistöjä koskevat painovirheet, kuten Ussi teatteri (oik. Uusi teatteri) tai mienkäli (oik. meänkieli). Mutta toisinaan vähemmistöasema nousee esiin kuin bonuksena. Juttu äidinkielenpäivästä vuodelta 2004 muistuttaa väliotsikolla "Viisi tunnustettua vähemmistökieltä" Ruotsin ratifioineen eurooppalaisen kielisopimuksen.

6.2.2 Ruotsinsuomalaiset

Kootusti ruotsinsuomalaisia vuosina 2000 - 2005 koskevissa jutuissa voi nähdä kahdeksan suurta teemaa: jälkipyykki suomen vähemmistöaseman säätämisestä, kielen ulkopoliittinen ulottuvuus, Lundin yliopiston suomalais-ugrilaisen laitoksen lakkautusuhka, keskustelu hallituksen satsauksesta Mälarenlaakson korkeakouluun, suomenkielisen tv-ohjelma Ekg:n lakkautusuhka, vähemmistön edunvalvonta, Tukholman Suomen instituutin kirjaston lakkautusuhka ja vähemmistön kulttuurihankkeet.

Jälkipyykki suomen vähemmistöaseman säätämisestä käydään heti alkuvuodesta 2000. Keskustelun aloittaa Suomen Tukholman suurlähetystön kulttuurineuvos Tapani Suominen. Hän väittää kirjoituksessaan, että Tukholman yliopiston suomen kielen laitoksen tornionlaaksolaiset edustajat

yrittivät ennen vähemmistö päätöstä vakuuttaa Euroopan pienten kielten toimiston EBLULin edustajat siitä, ettei suomea pitäisi hyväksyä vähemmistökieleksi. Suomisen mukaan muutamaa Pohjois-Ruotsin kuntaa lukuun ottamatta vähemmistölaki ei ole merkinnyt suomen osalta mitään. Hän ihmettelee, että kun vähemmistö päätöksen yhteydessä suomen hallintoaluetta esitettiin myös Mälärinlaaksoon, aloite hylättiin ja yksi vastaan äänestäneistä oli RSKL:n puheenjohtaja, sosiaalidemokraattinen valtiopäiväedustaja Paavo Vallius. "Lainsäätämisen periaatteena tuntuu olleen, ettei laki saa johtaa kustannuksiin. Tähän on kaikesta päätellen päästy," Suominen kirjoittaa. Hänen mukaansa suomen asema Ruotsissa on romahtanut 1990-luvulta alkaen. Kuntien suomenkielisistä palveluista on säästetty, ja useissa yliopistoissa, kuten Tukholmassa, suomen laitoksen itsenäinen asema on uhattuna. Suominen muistuttaa, että Suomessa on suunnilleen yhtä paljon ruotsinkielisiä kuin Ruotsissa suomenkielisiä: paras tapa puolustaa ruotsia Suomessa on vahvistaa suomea Ruotsissa. "Kun kehitys nyt menee päinvastaiseen suuntaan, eivät... näennäiset lainmuutokset riitä... Ehkä on jälleen aika ottaa suomi vakavasti Ruotsissa."

Tukholman yliopiston suomen kielen professori, tornionlaaksolaissyntyinen Erling Wande kiistää vastineessaan tavanneensa EBLUL-delegaatiota Tukholmassa eikä näe suomen olevan uhattuna yliopistossa. Hän uskoo, että laitoksella oli vähemmistökeskustelun ansiosta edellisenä lukuvuonna enemmän opiskelunsa aloittavia kuin vuosikymmeniin. Wande kiinnittää ruotsinsuomalaisen kielilautakunnan puheenjohtajana huomiota siihen, miten Ruotsin hallitus on nostanut apurahaansa lautakunnalle, kun Suomen valtio toimii päinvastoin pitäessään lautakuntaa Ruotsin sisäisenä asiana: "Tämä on valitettavaa, koska lautakunnan toiminta vaatii lähivuosina lisää resursseja vähemmistöpoliittisen päätöksen takia." Suominen vastaa vielä Wandelle painottamalla, että Wande ja suomen laitoksen toinen edustaja Birger Winsa tapasivat EBLULin edustajat Tornionlaaksossa kesällä 1995. EBLULin raportin mukaan Winsa 'vaati voimakkaasti', että vain saame ja meänkieli pitäisi hyväksyä vähemmistökieliksi, ei suomea. "Toisessa tilaisuudessa, jossa Wande myös oli mukana, EBLULin edustajat saivat kuulla, että 'ruotsinsuomalaiset vaativat liikaa'... Ihmettelen, miten Wande voi väittää, ettei hän ole tavannut valtuuskuntaa... Suorapuheisuus standardisuomen osalta johtui ehkä siitä, etteivät (puhujat) ajatelleet, että raportti julkistettaisiin," Suominen kirjoittaa.

Yliopistolehtori Birger Winsa vastaa, ettei pidä paikkaansa, että hän olisi torjunut suomen vähemmistökielenä. Winsa sanoo tuoneensa esiin Ruotsin Tornionlaaksolaisten liiton näkemyksen, jonka mukaan ratifioinnin on katettava saame ja tornionlaaksonsuomi / suomi alueellisena kielenä viidessä kunnassa. Ruotsinsuomi määriteltäisiin todennäköisesti ei-alueelliseksi kieleksi. Winsan mukaan tuolloin ruotsinsuomen asema ei ollut hänelle selvä. Valtiopäiväedustaja Paavo Vallius

kirjoittaa omassa vastineessaan ruotsinsuomalaisten oppineen elämään yhteiskunnassa, jota vähemmistöpoliittisesti leimaa vakuuttuneisuus enemmistökulttuurin ylivoimaisuudesta. Vähemmistöpäätös onkin historiallinen. RSKL:n puheenjohtajana hänen tehtävänä on edistää järjestön tavoitteita: "Valtiopäiväedustajana tavoitteenani on ensi sijassa puolueeni politiikan toteuttaminen. Teen kaikkeni, minkä katson olevan mahdollista lisätäkseni ymmärrystä... kansallisia vähemmistöjä kohtaan. Olen tältä pohjalta toiminut eri äänestystilanteissa."

Jälkipyykki osoittaa kielikysymyksen kipeyden. Tapani Suominen on selvästi halunnut nostaa kissan pöydälle sen jälkeen, kun vähemmistöpäätös on selvä. Sananvaihto on ehkä ollut tarpeellinen, jotta hampaankolot on saatu puhdistettua. Torailun jalkoihin jää muutama havainto, jotka ovat vähemmistöaseman seurausten kannalta kiinnostavia. Suomisen mukaan asema on Ruotsin mediaa myöten ollut huomaamaton päätös, joka ei ole estänyt suomen syöksykierrettä. Erling Wande taas ei tulkitse kaavailuja suomen laitoksen yhdistämisestä pohjoismaisten kielten laitokseen uhaksi. Hänestä kehitys on pikemminkin myönteinen: vähemmistökeskustelu on lisännyt suomen opiskelijoita. Vuoropuhelussa kuva aseman seurauksista muodostuu vähintäänkin kahtalaiseksi. Keskustelussa myös ulkopoliittinen juonne on edelleen vahva. Suominen kytkee ruotsin- ja suomenkieliset vähemmistöt edelleen toisiinsa. Myös Wande pitää kytköstä perusteltuna kaivatessaan Suomen valtiolta suurempaa panosta ruotsinsuomalaisen kielilautakunnan toimintaan. Vähemmistön huoltoa ei siis mielletä pelkästään Ruotsin asiaksi. Jo se, että keskustelun käynnistää Suomen Tukholman suurlähetystön kulttuurineuvos, vahvistaa väittelyn ulkopoliittista luonnetta. Kiinnostava on Suomisen näkemys siitä, että Pohjoismaissa on legitiimiä puuttua naapurimaan "sisäisiin" asioihin. Niin ikään merkittävä on Wanden huomio siitä, miten kymmenen vuotta sitten oli lähes tabu verrata suomenruotsalaista ja ruotsinsuomalaista vähemmistöä toisiinsa. Vähemmistöasema on poistanut psykologiset esteet olojen vertailuille maan rajojen yli.

Varsinaisesti ulkopoliittisen teeman ympärille voi vuosilta 2000–2005 ryhmitellä muutaman jutun. Presidentti Tarja Halosen Ruotsin-vierailun alla kahdessakin ennakkohaastattelussa presidentin kerrotaan olevan tyytyväinen siihen, että suomi on saanut virallisen vähemmistöaseman. Toisessa haastattelussa presidentti vihjaa, että aina voitaisiin mennä pidemmällekin ja tarjota enemmän esimerkiksi suomenkielistä päivähoitoa. Sittemmin SvD uutisoi valtiovierailun toisen päivän olleen omistettu kokonaan kielivähemmistölle. Halosen kerrotaan käyneen Tukholman ruotsinsuomalaisella koululla ja Suomen instituutissa. Jutussa Halonen onnittelee suomenkielisiä vähemmistöasemasta. "Muotoilussa on tietenkin luettavaa kritiikkiä siitä, että kesti aina vuoteen 2000 asti ennen kuin ruotsinsuomalaiset saivat vahvistuksen historialliselle asemalleen," SvD

tulkitsi. Jutussa kerrotaan, että ruotsinsuomalaiset aikovat järjestäytyä ruotsinsuomalaiseksi valtuustoksi, jota Halosen mukaan "ei tulla kauko-ohjaamaan Helsingistä." Halonen puhuu ruotsinsuomalaisista osana ruotsalaista yhteiskuntaa ja ainoina, jotka voivat ajaa omia intressejään Ruotsissa. Toimittaja kysyy Haloselta, voisiko Suomen vähemmistöpolitiikka suomenruotsalaisia ja Ruotsin ruotsinsuomalaisia kohtaan toimia esimerkkinä EU-jäsenyyttä hakeville maille. Presidentti pitää tätä toivottavana. Jutun otsikko liittyy ruotsinsuomalaisen koulun oppilaisiin: "Nu kan de bokstaven P som i presidentti" (Nyt he osaavat kirjaimen P niin kuin presidentti). Harvoin otsikoissa nähty suomi toimii tehokeinona. Ulkopoliittiseen teemaan istuu myös joulukuussa 2003 ollut maininta presidentti Halosen myöntämästä kunniamerkistä Ruotsin Pohjola-Nordenin pääsihteerille Anders Ljunggrenille. Ljunggrenia kiitetään työstään ruotsinsuomalaisen kulttuurin edistämiseksi. Uutinen kuvastaa, millaisen arvon Suomen korkein johto antaa suomen hyväksi tehdylle työlle.

Suomen vähemmistöaseman jälkipyykin yhteydessä pintaan pulpahti puhetta suomen asemasta Ruotsin yliopistoissa. Tämä keskustelu saa vettä rattaisiinsa syksyllä 2000, kun SvD:n palstoilla viriää kirjoittelu Lundin yliopiston aikeista lakkauttaa suomalais-ugrilainen laitoksensa. Keskustelussa Lundia käytetään esimerkkinä humanististen tieteiden rahapulasta. Uppsalan yliopiston monietnisen laitoksen tutkija Hans Ingvar Roth mainitsee kirjoituksessaan Lundin lakkautusaiheet huomauttaessaan, että ylevistä puheistaan huolimatta päättäjät eivät anna humanistisille aineille resursseja. "Voidaan kysyä, miten hallitus aikoo menetellä tässä erityisessä tapauksessa, kun taustalla on uusi vähemmistökieliuudistus. Uudistuksenhan pitäisi merkitä erityistä tukea muun muassa suomen tutkimukselle ja opetukselle, ylivoimaisesti suurimmalle vähemmistökielille Ruotsissa." Kuukautta myöhemmin SvD kirjoittaa Suomalais-ruotsalaisen kulttuurirahaston pyrkimyksistä pelastaa Lundin laitoksen. Rahasto muistuttaa tuoreesta vähemmistöasemasta ja vetoaa laitoksen puolesta kirjeessä, joka on osoitettu yliopiston johdolle sekä asianosaisille ministereille Suomessa ja Ruotsissa.

Kuukauden kuluttua SvD haastattelee Suomen Tukholman suurlähettilästä Heikki Talvitietä. Jutun mukaan Talvitie reagoi voimakkaasti ehdotukseen lakkauttaa Lundin laitos: "Kauhean onnetonta. Huhtikuun ensimmäinen päivä suomesta tuli lailla säädetty vähemmistökieli Ruotsissa, ja tämä on ensimmäinen virallinen toimenpide sen jälkeen. Näin suomea ei vahvisteta, vaan heikennetään." Talvitietä eivät vakuuta puheet siitä, että suomen opetusta annettaisiin jatkossa Kööpenhaminassa yliopistojen yhteistyönä (tämä on todellakin käytäntö syksyllä 2007): "Mutta sehän olisi kohtuutonta. Suomi on vähemmistökieli Ruotsissa, ei Tanskassa. Suomi ei ole myöskään yksi

'pienistä kielistä', kuten Lundin yliopiston johto kuvittelee. Ruotsissa suomea puhuvat, aivan kuten ruotsia Suomessa, suuret kansanryhmät." Talvitie kuvailee tapaamistaan Lundin yliopiston rehtorin Boel Flodgrenin kanssa. Flodgren oli juuri tehnyt Dalai Lamasta kunniatohtorin ja oli asiasta kovin tohkeissaan. "Mutta hän ei ymmärtänyt, että tiibetiläisten sorto Kiinassa on ihmisoikeuskysymys – samoin kuin suomen asema Ruotsissa," Talvitie ruotii. Tähän näkökantaan viittaa myös jutun otsikko: "Flodgren olisi voinut ottaa oppia Dalai Lamasta" (Flodgren kunde ha lärt av Dalai Lama). Talvitie ei osta myöskään selitystä yliopiston säästövaatimuksesta: "Lakkauttamisella ei säästetä mitään. Määräraha suomalais-ugrilaiselle laitokselle on ollut suurempi kuin käytetyt varat. Ja eikö laki, joka tekee suomesta vähemmistökielen Ruotsissa, saisi maksaa mitään?" Talvitien mukaan suomen yliopisto-opetuksen heikentäminen Ruotsissa närkästyttää Suomessa semminkin, kun Suomen akatemia ja Ruotsin valtionpankin juhlarahasto ovat juuri yhdistäneet voimansa 40 miljoonan kruunun tutkimusprojektissa Kahden puolen Pohjanlahtea.

Viikko Talvitien haastattelun jälkeen Lundin yliopiston humanististen tieteiden alapuheenjohtaja ja kansliapäällikkö Göran Bexell ja Göran Blomqvist kirjoittavat humanististen aineiden ahdingosta. Kirjoittajat sivuavat myös suomea väittäessään, että resurssit kielen opetukseen puuttuvat: ".. Se on jotain, mikä tuntuu erityisen ikävältä kasvavan eurooppalaisen integraation aikana. Sitä paitsi siirtolaisten lapset ovat selvästi kiinnostuneita vanhempiensa alkuperäiskielistä. Valtiopäivät on suorastaan päättänyt, että muun muassa suomella on oltava erityisasema vähemmistökielenä, tärkeä päätös, eikä vähiten ajatellen suomalaisten osuutta Ruotsin hyvinvointiyhteiskunnan rakentamisessa. Hallitus on antanut Lundin yliopistolle tehtäväksi tarjota unkarin ja viron opetusta. Suomen osalta ei sen sijaan ole mitään takeita siitä, että opetusta on edes tarjottava... Olemme Lundista ilmoittaneet, ettemme enää pysty rahoittamaan suomen opetusta. Göteborgin yliopistosta aine on jo lakkautettu. Myös Tukholmassa aine on Suomen suurlähettilään mukaan vaarassa, ja Uppsalassa opettajakunta on vähentynyt rajusti... Kun sama negatiivinen ilmiö esiintyy samanaikaisesti eri puolilla maata, pitäisi maan johdon etsiä syitä tapahtuneeseen ja löytää keinot suunnan muuttamiseen."

Keskusteluun osallistuvat vielä Uppsalan yliopiston professorit Sven Gustavsson ja Lars-Gunnar Larsson, joiden mukaan slaavilaisten ja suomalais-ugrilaisten kielten tuntemus heikkenee maan yliopistoissa hallituksen hiljaisella hyväksynnällä. Kirjoitus keskittyy suomen sukulaiskieliin. "(Uppsalan) suomalais-ugrilaisella laitoksella opetetaan muun muassa viroa ja unkaria. Jos Lundin yliopisto olisi toteuttanut suunnitelmansa lakkauttaa täysin suomalais-ugrilainen laitoksensa, olisi vastuu näiden kummankin kielen opetuksesta levännyt täysin Uppsalan harteilla samalla, kun tämänkin laitoksen resurssit vähenevät. Ruotsin yliopistojen ei ole mahdollista pitää yllä pienten

kielten opetusta nykyisillä määrärahoilla," Gustavsson ja Larsson kirjoittavat. "Jopa suomen osalta, joka on tänä vuonna saanut Ruotsissa virallisen aseman vähemmistökielenä, leikataan ulkomaanlehtoraatti pois. Se, ettei korkealentoisten puheiden ja todellisten tekojen välillä ole yhteyttä, vaarantaa Ruotsin uskottavuuden muissa maissa."

Lund-keskustelussa huomio kiinnittyy kahteen seikkaan. Keskustelijoista useat korostavat, miten hallitus ja valtiopäivät voivat päättää yhtä ja yksittäinen yliopisto tehdä toista. Vasta myönnetystä vähemmistöasemasta huolimatta suomalais-ugrilaista laitosta ollaan lakkauttamassa. Keskustelijat tuntuvat aidosti kokevan, että suomelle tehdään vääryyttä. Toisaalta ruotsalaiset, akateemiset keskustelijat käyttävät Lundin suomalais-ugrilaista laitosta hyväkseen kiinnittääkseen huomiota humanististen aineiden ahdinkoon. Tällöin suomi on yksi kieli muiden pienten kielten joukossa, eikä suomen vähemmistöasemalla ole sellaista merkitystä, jonka perusteella resurssit pitäisi kohdentaa nimenomaan suomeen. Esimerkiksi Sven Gustavsson ja Lars-Gunnar Larsson kiinnittävät huomiota viron ja unkarin kohtaloon. Kärjistäen voi sanoa, että suomen vähemmistöasemaa käytetään keinona saada lisää resursseja pienille kielille, mutta näiden kielten ei tarvitse olla vähemmistökieliä. Lund-keskustelussa on myös selvä ulkopoliittinen ulottuvuus: keskusteluun osallistuvat Suomen Tukholman-suurlähettiläs sekä Suomalais-ruotsalainen kulttuurirahasto, joka on lähettänyt aiheesta postia ministereille niin Suomessa kuin Ruotsissakin. Resurssien alasajon nähdään tahraavan Ruotsin mainetta ulkomailla.

Kaksi vuotta Lund-keskustelun jälkeen SvD:ssä viriää uusi keskustelu suomen korkeakouluopetuksesta. Syyskesällä 2002 lehti kirjoittaa Mälarinlaakson korkeakoulun saavan hallitukselta kolme miljoonaa kruunua suomen kielen ja kulttuurin keskuksen perustamiseen. Alueen maakäräjät, kunnat ja lääninhallitukset sijoittavat hankkeeseen suunnilleen saman verran. Hallituksen satsaus saa viisi rehtoria tai professoria Uppsalan, Tukholman, Lundin ja Uumajan yliopistoista tarttumaan kynään: "On ilahduttavaa, että kunnat ja määkäräjät suomenkielisten asuttamalla alueella ovat valmiita tukemaan taloudellisesti vähemmistöään. Tämä onkin ainoa ilahduttava asia tässä omalaatuisessa hankkeessa. Suomen kielen opetus ja tutkimus Ruotsissa ei ala siitä, että löydetään Mälarinlaakson lähes 100 000 ruotsinsuomalaista. Suomen kielellä on pitkät perinteet Ruotsin yliopistoissa." Kirjoittajat kertaavat, kuinka monta kymmentä vuotta suomea on kussakin yliopistossa opetettu: "Hallitus viskaa kolme miljoonaa kruunua täysin uuden suomen laitoksen perustamiseen alueelle, jossa jo sijaitsee kaksi vastaavaa laitosta (Tukholma ja Uppsala)... Onko tämä merkki orastavasta huolenpidosta ruotsinsuomalaisia kohtaan? Kuinka monet korkeakoulut voivat oikein laskea saavansa hallitukselta tukea, jos nämä perustavat uusia suomen

kielen laitoksia?" ironisoivat kirjoittajat pitäen hanketta suunnittelemattomana.

Mälärinlaakson korkeakoulun suomen kielen ja kulttuurin keskuksen tutkimusjohtaja Jarmo Lainio kertoo vastineessaan koulutusministerin luvanneen hankkeelle tukea, jos alueelta järjestyisi samansuuruinen starttiraha. Näin tapahtui. Lainio muistuttaa suomen olevan Lundissa uhattu aine: "(Lundissa) säästöt koskevat noin yhtä lehtoraattia (eli 0,8 miljoonaa yliopiston noin 2,4 miljardista)... Uppsalassa kaksi suomen lehtoraattia jaettiin suomen sukulaiskielille artikkelin (yhden) kirjoittajan johdolla... (Artikkelin) kirjoittajat eivät ole ymmärtäneet, että suomi on kansallinen vähemmistökieli... Kun kuusi miljoonaa kruunua sijoitetaan suomeen siellä, missä on hyödyntämätön opiskelijoiden rekrytointipohja ja tahto uuteen ajatteluun, satsaus tuskin on vähemmistön näkökulmasta suunnitteleman." Myös sosiaalidemokraattinen koulutusministeri Thomas Östros vastaa kritiikkiin. Hän muistuttaa hallituksen myöntäneen keskukselle kertaluonteisen avustuksen, koska juuri Mälärinlaaksossa asuu suuri ruotsinsuomalainen vähemmistö. "Tästä seuraa vahva alueellinen sitoutuminen toimintaan, sitoutuminen, jota koko maan on syytä hyödyntää. Minun on siksi vaikea ottaa kontolleni sitä arvostelua, jota neljän maan suurimpien yliopistojen edustajat esittävät." Öströs muistuttaa, että useissa oppilaitoksissa suomen opetus on asetettu kyseenalaiseksi vähäisen oppilasmäärän vuoksi. Tällöin ilahduttavaa on uusien toimijoiden pyrkimys lisätä kiinnostusta suomea kohtaan: "Tämä taas ei tarkoita sitä, etteikö suurilla yliopistoilla olisi valtion miljardiluokan määrärahoineen hyviä edellytyksiä kehittää myös tämän aihepiirin opetusta ja tutkimusta, jos itse niin haluavat."

Keskustelu Mälärinlaaksosta jatkaa Lund-keskustelua. Kun Lund-keskustelussa ihmetellään, miksei vähemmistö päätös johda lisäresursseihin, Mälärinlaakso-keskustelussa väitellään siitä, mihin vähemmistöaseman seurauksena myönnettyt rahat pitäisi suunnata. Aseman siivittämänä alueen suomenkielinen väestö on tullut nähdyksi ja seudun viranomaiset ja yrittäjät ovat kiinnostuneet kielestä. Muiden yliopistojen edustajat vaikuttavat taas pitävän vähemmistöasemaa verukkeena summittaiselle projektille. Lainio ja Östros kohtaavat syytökset kiinnittämällä huomiota yliopistojen omiin priorisointeihin. Keskustelu osoittaa, että silloinkin, kun vähemmistöasema tuottaa vähemmistön kannalta myönteisiä seurauksia, voivat seuraukset olla kiistanalaisia.

Lundin ja Mälärinlaakson kaltainen puheenvuorojen sarja kehittyy myös Ruotsin Television (SVT:n) aikeista lakkauttaa suomenkielinen ajankohtaisohjelmansa Ekg. Syyskuussa 2002 SvD:ssä on aiheesta uutinen otsikolla "Suomenkielisen tv:n tulevaisuus epävarma." Jutun mukaan tv-talolla valmistellaan moninaisuussuunnitelmaa samalla, kun useat toimitukset kuten suomenkielinen

toimitus, eivät ole vielä saaneet ohjelmilleen sisäisiä jatkotilauksia. Jutussa muistutetaan, että suomen-, saamen- ja meänkieliset ohjelmat kuuluvat vähemmistöohjelmiin, joiden on oltava SVT:n tarjonnassa hallitukselta saadun lähetysluvan perusteella. Suomenkielisen toimituksen päällikkö Päivi Tompuri on tilanteesta huolissaan: "Ohjelmamme ovat äärettömän tärkeitä ruotsinsuomalaisen väestön kulttuuri-identiteetille ja merkityksellisiä myös integraation kannalta." Huolta on ruokkinut SVT:n ohjelmajohtaja Leif Jakobssonin haastattelu, jossa tämä puhui resurssin keskittämisestä harvempiin ohjelmiin. Apulaisohjelmajohtaja Johan Lindénin mukaan jatkotilausta odottavia ohjelmia arvioidaan suhteessa moninaisuustavoitteisiin: "Emme voi säästää sellaisesta, joka kuuluu demokraattiseen tehtäväämme lähetysluvan mukaan. Mutta se ei tarkoita sitä, että tietyillä ohjelmakonsepteilla olisi erityislupa (vapaakirja, fribrev)." Päivi Tompuri sanoo moninaisuuden olevan tärkeää, mutta pitää keskustelua vähemmistöohjelmista erillisenä asiana vähemmistötoimituksen erityisosaamisen takia: "Jos esimerkiksi säästetään talousohjelmista, katsojat eivät jää ilman talousuutisia, koska alan osaaminen on levittäytynyt laajalle. Mutta jos meidän ohjelmamme lakkautetaan, ovat ruotsinsuomalaiset katsojat vaarassa jäädä täysin ilman omia ohjelmia."

Paria viikkoa myöhemmin kansanpuolueen valtiopäiväedustaja Heli Berg ja puolueen jäsen Johanna Parikka Altenstedt kirjoittavat SvD:n pääkirjoitussivulle Ekg:n puolesta. Berg ja Parikka Altenstedt toivovat, että keskusteluun osallistuvat hallitsisivat ainakin käsitteistön: "Esimerkiksi sen, että suomi on kahden vuoden ajan ollut Ruotsissa virallinen vähemmistökieli." Kirjoittajat huomauttavat SVT:n ja valtion välisen lähetys sopimuksen määräävän, että public service -yhtiön on taattava ohjelmaa vähemmistöille. "Toimintaa ohjaava sopimus määrää jopa tason: taloudellisten resurssien ei saa laskea vuoden 2001 tasosta. Me ihmettelemme, miten on mahdollista, että SVT suunnittelee lakkauttavansa suomenkielisen Ekg-ohjelman? Ihmettelemme myös, ovatko SVT:n kaksi korkeinta johtajaa, Christina Jutterström ja Leif Jakobsson, tietämättömiä niistä laeista ja sopimuksista, jotka ohjaavat SVT:n ja Ruotsin suhtautumista vähemmistöihin." Berg ja Parikka Altenstedt toivovat, että SVT:n johto lakkaa kutsumasta ruotsinsuomalaisia 'meidän siirtolaisiksemme': "Me emme kuulu SVT:hen ja olemme 450 000 asukkaan vähemmistö, ja meitä pitäisi kohdella sen mukaan." SVT:n ohjelmajohtaja Leif Jakobsson vastaa kirjoitukseen otsikolla "Suomi ei ole uhattuna televisiossa." Hänen mukaansa SVT:n johto on selvillä siitä erosta, joka on lähetysluvan mukaisilla vähemmistökielillä ohjelmilla ja integraatio-ohjelmilla. SVT:n johto varaa kuitenkin itselleen oikeuden pitää toimintaa silmällä.

Claes Engblomiksi esittäytyvä kirjoittaja asettuu suomenkielisen ohjelman tueksi. Hän pitää

Jakobssonin kommentin äänensävyä herraskaisena, mikä hänen mukaansa tuskin vähentää ruotsinsuomalaisten turhautumista: "Kyseessä on yksi virallisen Ruotsin neulanpistoista itäistä veljeskansaamme kohtaan. On syytä kysyä, miten suomalaisiin siirtolaisiin, joiden psyykkisiä ongelmia on juuri valotettu kansanterveysinstituutin raportissa, vaikuttaa se, että he asuvat maassa, jossa heidän historiansa tehdään aina näkymättömäksi... Ainakin punaisen radiotalon ohjelmasuunnittelijat tuntuvat olevan täysin tietämättömiä siitä, että Ruotsi on kerran muodostanut yhden kansakunnan Suomen kanssa... Se, että SVT:n suomenkieliseltä toimitukselta kielletään kohtuullinen laajuus, merkitsee pitkän yhteenkuuluvuuden kieltämistä."

Marraskuussa 2002 SvD uutisoi: "Suomenkielinen Ekg lakkautetaan." Jutun mukaan kävi niin kuin suomenkielinen toimitus pelkäsi. Lisäksi monikulttuurinen Mosaik-ohjelma lakkautetaan: "Siten vähemmistöohjelmien tarjonta vähenee voimakkaasti, mikä suomenkielisen toimituksen mukaan sotii SVT:n lähetyslupaa vastaan. Siinä määrätään, että SVT:n toimien... vähemmistöjen huomioonottamiseksi on kasvettava vuoteen 2001 verrattuna." Ekg-keskustelu osoittaa, ettei vähemmistöasema riitä pelastamaan suomenkielistä ohjelmaa. Toki seuraavana vuonna toimitus alkoi tehdä uutta ohjelmaa, mutta SvD:n juttujen valossa lopputulos on synkkä. Television lähetysluvassa mainitaan vähemmistöohjelmien resurssit, mutta itse keskustelussa vähemmistöaspekti hämärtyy, kun suomenkieliset lähetykset kytketään muuhun moninaisuuspuheeseen. Vähemmistödebatoijat joutuvat itse tuomaan vähemmistönäkökulman esiin.

Myös valtamedian edustaja kiinnittää huomiota siihen, miten vain vähemmistö voi valvoa etujaan. Richard Swartz kirjoittaa kesällä 2004 siitä, että Suomessa toisesta kotimaisesta kielestä on tullut vapaaehtoinen aine ylioppilaskirjoituksissa. Hän kummastelee, miksi riikinruotsalainen media vaikenee aiheesta, kun kyse on kuitenkin ruotsista. Swartz hakee vertailukohtaa Ruotsin Television suomenkielisistä uutisista: "Kotona Tukholmassa tapaan katsoa (ruotsiksi tekstitetyt) suomenkieliset tv-uutiset; ne tulevat ennen ruotsinkielisiä, ja sopivat uutismakuuni niukan, kuivan tyyliensä ansiosta. Kaupan päälle saan kaikenlaisia hätäraportteja siitä, mitä suomen kielelle tapahtuu Ruotsissa, juttuja lakkautetusta kirjastoautosta, jumalanpalveluksesta tai jostain lomakkeesta, jota ei enää paineta kahdella kielellä. Joskus se (raportointi) tuntuu liioittelulta. Mutta käsitän mistä on kysymys: ketkään muut kuin toiset suomea puhuvat eivät tule puolustamaan suomen asemaa Ruotsissa." Swartzin jutun jatkoksi on todettava, että 2000 - 2005 SvD:ssä on viljalti juttuja ruotsin asemasta Suomessa. Ainakin Suomen kielitilanne kiinnostaa lehteä.

Vuosilta 2000 - 2005 SvD:ssä on niukasti aineistoa ruotsinsuomalaisten edunvalvonnasta. Pikku-

uutinen keväällä 2000 kertoo vasta muodostetun ruotsinsuomalaisten valtuuskunnan vaativan Ruotsin hallitusta informoimaan kuntia ja maakäräjiä suomen vähemmistöasemasta. Viranomaisten puoleen uuden vähemmistölain merkeissä kääntyneet ruotsinsuomalaiset ovat tulleet torjutuiksi, koska kunnissa ei tiedetä valtiopäiväpäätöksestä. Muutoin SvD:n sivuilla ruotsinsuomalaisia ei juuri näy. Kaikkia vähemmistöjä koskevien juttujen osuudessa kiinnitin huomiota siihen, miten vuonna 2003 pienistä kielistä puhuttaessa korkeakouluvirasto nostaa esiin "merkittäviksi vähemmistökieliksi romanin ja jiddishin", mutta ei suomea. Joulukuussa 2003 SvD tekee näyttävän reportaasin Tukholman Suomen instituutista. Toimittaja Ricki Neuman kuvailee aluksi instituutin ovenriipoja: toisessa lukee "vedä" ja toisessa "drag". Neuman tulkitsee tämän tarkoittavan, että instituutissa on kaksi käypää kieltä. Ruotsinsuomalaisten kerrotaan olevan instituutin tärkeä kohderyhmä. Toisaalta vähintään puolet kävijöistä on ruotsalaisia ja kaikesta ohjelmasta 95 prosenttia on ruotsiksi. Kielten suhdeluku tulee Neumanin mieleen tämän lähtiessä instituutista: "Oven kahva on menettänyt jotain merkityksestään." Neuman siis vihjaa, että viime kädessä ruotsinsuomalaiset jäävät ruotsalaisten jalkoihin.

Ruotsinsuomalaisilla on kuitenkin tärkeä rooli, kun SvD keväällä 2005 uutisoi, että Suomen instituutin kirjasto on lakkautusuhan alla: "Rahaa ei ole, vaikka valtion kulttuurineuvosto on saanut hallitukselta tehtäväksi edistää vähemmistöjen kirjallisuutta." Jutussa selostetaan, miten vuodelta 1894 peräisin oleva kirjasto on keskeinen ruotsinsuomalaisten tapaamispaikka. Lainausluvut nousevat sitä mukaa, kun julkisen hallinnon kirjasto on vähentänyt suomalaisen kirjallisuuden ostamista. Instituuttia rahoittaa Suomen valtio, mutta nyt instituutin hallitus on päättänyt sulkea kirjaston, ellei muuta rahoitusta löydetä: "Joulukuussa käännettiin kulttuuriministeri Leif Pagrotskyyn puoleen. Ruotsin valtiota pyydettiin ottamaan kirjasto hoitoonsa viittaamalla siihen, että kirjasto palvelee yhtä Ruotsin kansallista vähemmistöä." Jutussa kerrotaan, että valtion kulttuurineuvosto on vuodesta 2002 jakanut vähemmistöille tukea, joka vuonna 2004 ylsi 7,9 miljoonaan kruunuun. Instituutin johtaja Bengt Packalén selvittää instituutin saavan Ruotsin viranomaisilta noin 100 000 kruunua vuodessa kulttuuriohjelman levittämiseen Tukholman ulkopuolelle. "Kirjasto ei ole saanut äyriäkään, vaikka teemme sitä, mihin kansankirjasto aiemmin satsasi... Voi pitää kummallisena sitä, että Suomen valtio on vastannut kustannuksista niin monta vuotta. Kyse on noin 1,5 miljoonasta kruunusta vuodessa, mitä voitaisiin pitää Ruotsin hallitukselta kohtuullisena osoituksena siitä, että se on tosissaan puhuessaan kansallisten vähemmistöjen kulttuurien edistämisestä," Packalén sanoo. Kansanpuolueen valtiopäiväedustaja Lennart Kollmats on esittänyt asiasta kysymyksen Pagrotskyille. Tämä on vastannut, että on valtion, maakäräjien ja kunnan yhteisellä vastuulla tukea suomea. Samaa sanoo Tukholman kunnan neuvos,

sosiaalidemokraatti Roger Mogert, mutta hänkään ei lupaa kirjastolle rahaa. Kollmats uskoo silti, että kirjasto on mukana syksyn budjetissa. Juttu kirvoittaa yleisönosastoreaktion aiemminkin osastolle kirjoittaneelta Claes Engblomilta. Hänestä kirjaston kohtalo osoittaa, mikä ruotsinsuomalaisten todellinen asema on.

Kirjasto siis vetoaa rahoituksessaan ruotsinsuomalaisten vähemmistöasemaan, ja siksi ruotsinsuomalaisista ei puhuta toisena kohderyhmänä ruotsalaisten rinnalla vaan kirjaston pääasiallisena käyttäjäkuntana. Vastuu kirjastosta halutaan siirtää Suomelta vähemmistön kotimaalle Ruotsille. Toimittajan sympatiat ovat kirjaston puolella: hän antaa ymmärtää, ettei valtio hoida vähemmistövelvollisuuksiaan, vaikka kirjasto on ottanut kontolleen kansankirjastolle kuuluvia tehtäviä ja kyse on pikkusummasta. Sen sijaan vastuuta pallotellaan. (Sittenmin kirjaston kohtalo ratkeaa myönteisesti, mutta sitä tutkimusmateriaali ei kerro.) Kirjastojutusta voi siis päätellä, ettei vähemmistöasema toimi. Vastaavia esimerkkejä aseman tehottomuudesta on niissä jutuissa, jotka koskevat kootusti kaikkia vähemmistöjä. Vuonna 2001 SvD kertoo, miten suomen äidinkielenopetukseen osallistui 40 prosenttia opetukseen oikeutetuista. Osuus on alhaisempi kuin muissa kielissä. Vuonna 2001 oikeus suomen (ja jiddishin) opetukseen oli muihin vähemmistökieliin verrattuna rajoitetumpi, ja mahdollisuudet saada opetusta riippuivat asuinpaikasta. Samana vuonna Olle Josephson arvioi, ettei suomen vähemmistöasema ole käytännössä helpottanut ruotsinsuomalaisten elämää lainkaan. Vuonna 2002 taloudelliset vaikeudet uhkaavat ruotsinsuomalaisten arkistoa Brommassa.

Toisaalta Josephson listasi vuonna 2001 yhdeksi vähemmistöaseman seuraukseksi sen, että asema on lisännyt vähemmistöjen näkyvyyttä: viidessä pohjoisen kunnassa laki suo oikeuden suomenkieliseen esikouluun ja vanhustenhoitoon, ja suomea on ryhdytty hiljalleen käyttämään vaihtoehtoisena hallintokielenä. Kaikkia vähemmistöjä koskevien juttujen nipussa on maininta kulttuurineuvoston tuesta metsäsuomalaiskirjallisuudelle ja suomenkieliselle Uudelle Teatterille (kirjoitettu Ussi Teatteri). Ruotsinsuomalaisia koskevien juttujen joukossa on parikin teatteriuutista. Lehti kirjoittaa otsikolla "Ruotsalainen teatteriryhmä näyttelee suomeksi" Uuden Teatterin kaksikielisestä näytelmästä OY Saunatvättstugan AB. SvD noteeraa myös Uuden Teatterin ja Västmanlannin teatterin kaksikielisen näytelmän ruotsinsuomalaisten elämäntarinoista. Timo Niemisen mainitaan saaneen Ruotsalais-suomalaisen kulttuurirahaston stipendin "toisen polven ruotsinsuomalaisena näyttelijänä." Pikku-uutinen elokuulta 2003 kertoo vielä, että ruotsinsuomalainen Viikkoviesti (jutussa Viikkoviesta) alkaa ilmestyä viisipäiväisenä nimellä Ruotsin Sanomat (lehti sittenmin ajautui konkurssiin).

Vähemmistöaseman vaikutusta teatterijuttuihin on vaikea arvioida, mutta se on todennäköisesti varmistanut valtion tuen ja luonut tekemiselle ammattimaiset puitteet. Teatterihankkeissa on vankka ruotsinsuomalainen sisältö, vaikka näytelmät on tarkoitettu myös ruotsinkielisille katsojille. On myös mahdollista, että asema on madaltanut SvD:n kynnystä julkaista ruotsinsuomalaisia kulttuurijuttuja. Mutta kaikkiaan kirjoittelua hallitsee ongelmakeskeisyys. Ruotsinsuomalaisten vähemmistöasema tulee puheeksi, kun suomenkieliset palvelut ovat vaakalaudalla tuoreesta asemasta huolimatta. Myönteiset uutiset jäävät ongelmaepisodien varjoon. Kiinnostavaa on sekin, että ulkopoliittinen elementti on edelleen vahva. Vuosina 2000 - 2005 Ruotsi on selvästi vasta omaksumassa rooliaan vähemmistön kotimaana. Ruotsinsuomalaisten oma profiili on matala. Se, joka odotti vähemmistöaseman panevan vauhtia suomenkielisiin palveluihin ja ruotsinsuomalaiseen vähemmistöön, saa jäädä odottamaan tulevia uutisia.

6.2.3 Tornionlaaksolaiset

SvD:n tornionlaaksolaisia koskevissa jutuissa vuosina 2000 - 2005 ruoditaan yhä kielen historiaa, siihen liittynyttä sortoa ja rajanvetoa suomeen, mutta myös sitä itsetunnon nousua, johon vähemmistöasema on ainakin osasyynä.

Rajanveto suomeen tuli esiin jo suomea koskevien juttujen yhteydessä: Suomen Tukholman suurlähetystön kulttuurineuvos Tapani Suominen väitti meänkielisten lobanneen kielen vähemmistöaseman puolesta suomea vastaan asian pohjustusvaiheessa. Suomisen lainaaman asiantuntijan mukaan meänkieli ei ole kieli vaan murre. Kiinnostavaa on, että Suominen siteeraa meänkieltä kyseenalaistavaa professoria siinä vaiheessa, kun kielen asema vähemmistökielenä (ei murteena) on jo vahvistettu.

Tauno Alatalon alakerta vuodelta 2005 auttaa ymmärtämään sitä, miksi kysymys meänkielestä on niin herkkä. Alatalo tekee katsauksen suomen historiaan ruotsinpuoleisessa Tornionlaaksossa. Kieli nautti seudulla tunnustettua asemaa vuoden 1809 valtakunnan jaon jälkeenkin, ja vielä 1847 Haaparannassa aloitettiin suomenkielinen opettajaseminaari. Mutta 1880-luvulla alkoi alueen ruotsalaistaminen. Suomen fennomania herätti huolta siitä, että Ruotsin puolen suomenkieliset kääntäisivät selkensä Ruotsin keskusvallalle. Assimilaatiota vahvisti sosiaalidarvinistinen ihmiskuva, joka näki suomalaiset alempiarvoisina. "Ruotsin kielen käyttöönotto tässä

jälkeenjääneessä kolkassa vaikutti... hyvältä työltä," Alatalo kirjoittaa. Valtio tarjosi kunnille ilmaisen kansakoulun, kunhan koulut olivat täysin ruotsinkielisiä. Suomen kieli kiellettiin jopa välitunneilla, ja niin pihoilla eivät kaikuneet lasten kiljahdukset, vaan mykistettyjen oppilaiden ähinä. Kouluylihallitus salli suomen puhumisen 1968. Alatalon mukaan suomenkielinen Norrbotten onkin käynyt läpi etnisen puhdistuksen. Projekti saatiin loppuun, kun 'meänkieli' julistettiin vähemmistökieleksi ja side suomeen katkaistiin. Alatalo ihmettelee, miksi suomen historia alueella on haudattu täydessä hiljaisuudessa. "Kun tornionlaaksolaiset vihdoinkin heräsivät pohtimaan identiteettiään, on identiteetin rakennus koostunut rajanvedosta suomalaisuuteen. Se, että kielletään kaikki yhteisyys suomalaisten kanssa, on hyvin harjoiteltu selkäydinreaktio... Se, että he (tornionlaaksolaiset) kääntävät selkensä etabloituneelle kulttuurikielelle, jolla on ikivanhat juuret heidän kotiseudullaan... osoittaa, että hiljaisten koulupihojen läksy on viimein opittu." (Irtiottoa suomeen kuvaavat myös useat vähemmistöprosessin jutut.)

Suomenkielisten sortoa sivutaan vuonna 2001 myös sosiologi Lena Rantakyrön tutkimusta koskevassa jutussa, jonka varsinaisena aiheena on työttömyys. "Jos julkiset instituutiot eivät tue kieltä, lankeaa niin kielelle kuin sen puhujillekin matala asema," Rantakyrö arvioi. Pajalassa ylimystö puhui perinteisesti ruotsia ja laaja työväenluokka suomea. Hän ottaa puheeksi alueen ruotsalaistamisen ja suomen puhumiskiellon. "Nyt tornionlaaksonsuomen asema on parantunut, kun kieli on tunnustettu vähemmistökieleksi, ja se voi muuttaa kehityksen suunnan täysin. Suomen markkinat ovat lähellä, ja kielestä voi tulla kehityksen voimavara." Rantakyrö on oikeilla jäljillä, sillä sittemmin Ikean tulo Haaparantaan osoitti, miten stigmatisoidusta tornionlaaksonsuomesta tuli valtti rajan ylittävässä kaupankäynnissä. Kun kielen väheksyminen rajoitti asukkaiden kielellisten kykyjen käyttöä, antoi sosiaalinen tunnustus, vähemmistöasema, asukkaille mahdollisuuden kasvaa täyteen mittaansa. Toki uuteen itsetuntoon vaikuttaa jo sinänsä elinkeinoelämän vireytyminen.

Yksi meänkielisten omakuvaan myönteisesti vaikuttanut tekijä on palkitun kirjailijan Mikael Niemen osallistuminen kotiseutunsa Pajalan kulttuurityöhön. Jo edellisvuosina on käynyt selväksi, millaiseen nousuun Niemen menestysromaani Populaarimusiikkia Vittulanjänkältä sai seudun omanarvontunnon. Vuonna 2002 SvD dokumentoi tämän ilmiön jatkoa tehdessään näyttävän jutun Niemestä ja tämän Tornionlaakson teatterille kirjoittamastaan näytelmästä. "Se, että seudun oma poika on kirjoittanut näytelmän vahvistaa tietenkin itsetuntoa," jutussa kerrotaan. Tekstissä muistutetaan, että esiintyminen meänkielellä teki teatterista vallankumouksellisen. Teatterin työntekijä Bror Alstermo uskoo, että jos meänkielellä ei olisi näytelty, olisi teatteri varmasti kuollut. Hän kertoo omakohtaisesti kielikiellosta ja sen luomasta häpeästä. Jutun mukaan teatteri on luonut

seudun ihmisiin ylpeyden kielestään, ja sittemmin vähemmistöasema on nostanut statusta. Näytelmän naispääosan esittäjä, 29-vuotias Annika Niskala vahvistaa, että on tullut suosituksi, hippt, osata meänkieltä. Juttu on yksi todiste siitä, miten menestystarina, Niemen romaani, voi saada aikaan hyvän kierteen: menestyskirjailija, teatteri ja vähemmistöasema yhdessä rakentavat vähemmistön myönteistä identiteettiä.

Samanlainen valoisuus paistaa läpi kahdesta Ruotsin Television SVT:n lastenohjelmia käsittelevästä jutusta. Vuonna 2000 SvD siteeraa tv-ohjelmassa haastateltua lasta: "On hyvä osata suomea, koska silloin ymmärtää, mitä mummu ja vaari sanovat, kun he puhuvat keskenään." Jutussa muistutetaan meänkielen saamasta vähemmistöasemasta sekä kielen pakollisesta opetuksesta Pajalassa, mikä herätti raivoisan keskustelun: "Ohjelmassa tapaamme niin opetuksen kannattajia kuin vastustajiaakin." Tekstissä itäistä Norrbottenia kutsutaan kulttuurien sulatusuuniksi, jossa paikan- ja sukunimet ovat suomeksi ja alkuperäinen kieli on meänkieli: "Silti saloissa liehuu enemmän sinikeltaisia lippuja... kuin muualla Ruotsissa." Vuonna 2002 SvD kirjoittaa lastenohjelma Fjeeteristä, kun SVT satsaa ensi kertaa kunnolla meänkielisiin lastenohjelmiin. "Tavoitteena on nostaa kielen statusta. Toivon, että tämä vahvistaa lasten itsetuntoa Tornionlaaksossa," sanoo tuottaja Hasse Alatalo. Ohjelmassa nukke opettaa meänkieltä, ja myös ruotsinkieliset voivat katsoa ohjelmaa. SVT alkoi lähettää meänkielisiä ohjelmia aikuisille jo ennen kuin vähemmistölaki astui voimaan. "Ei meidän ollut pakko, mutta tunsimme, että se oli meidän vastuulla. Myös silloinen johto painoi päälle ja lähetti rahaa tuotantoon," sanoo projektinjohtaja Tomas Bresky. Jutuissa ei siis kiistetä Pajalan kielenopetukseen liittyvää säröä, mutta samalla korostetaan seudun sinikeltaisuutta ja luodaan ruotsalaista yhteisyyttä. Silti meänkielen erityisyys tuodaan vahvasti julki.

Selvä merkki meänkielen vahvistumisesta on, kun SvD kertoo 2005, että tornionlaaksonsuomi saa kieliopin. Kielioppikirjan ovat kirjoittaneet kirjailija Bengt Pohjanen ja kielitieteilijä Eeva Muli. Koottujen vähemmistöjuttujen nipussa on maininta kulttuurineuvoston tuesta, jota saa muun muassa Tornionlaakson teatteri. Vuonna 2001 julkaistu juttu äidinkielenopetuksesta paljastaa, ettei meänkielistä opetusmateriaalia ole juuri ollenkaan. Samana vuonna Olle Josephson käy läpi vähemmistöaseman seurauksia. Hänestä meänkieli on ottanut suhteellisesti suurimmat edistysaskeleet: kieltä on ryhdytty käyttämään vaihtoehtoisena hallintokielenä tietyissä pohjoisen kunnissa ja noin 250 peruskoululaista saa opetusta meänkielessä tai -kielellä. Toisaalta hän myöntää, että kielen standardisoinnissa on yhä tekemistä. Vuonna 2002 suomenkielistä Ekg-ohjelmaa koskevissa jutuissa mainituiksi tulevat myös meänkieliset lähetykset, joita Ruotsin Televisiolla on

velvollisuus lähettää. Jutuissa kielen kirjoitusasu on miänkeli ja mienkäli, mikä ei kerro kielen arvostuksesta hyvää. Ylipäätään termistö (tornionlaaksonsuomi, meänkieli ja suomi) hakee uomiaan ja käyttö on osin sekavaa.

Vähemmistöasemasta huolimatta valtion toimet meänkielen tukemiseksi ovat SvD:n juttujen valossa vähäisiä. Lähinnä kieltä on vahvistanut vähemmistö itse konkreettisilla teoilla, joista uusi kielioppi, näytelmät ja meänkieliset lastenohjelmat käyvät esimerkiksi. Toki vähemmistöasema tukee ryhmän omaa aktiivisuutta. Meänkieli näyttääkin lähteneen uuteen nousuun, mikä on Tauno Alatalon kuvaamaa historiaa vasten aikamoinen saavutus. Toisaalta Alatalon artikkeli antaa ymmärtää, että traumaattisessa historiassa on yhä purkamista. Tästä kielii myös vuonna 2000 käyty sanailu meänkielen lobbaamisesta suomen kielen tappioksi. Keskustelu antaa tornionlaaksolaisjuttujen tarkastelulle kireän alun, mutta kaikkiaan vaikutelma on se, että ennen stigmatisoidusta meänkielestä on muodostunut vähemmistölle myönteinen identifikaatiokohde.

6.2.4 Saamelaiset

Saamelaisten vähemmistöasemaan liittyvät jutut vuosilta 2000 - 2005 voi karkeasti jaotella saamelaisten syrjintää, valtion kulttuuritukea ja saamelaista identiteettiä koskeviin juttuihin.

Tammikuussa 2001 julkaistu juttu kuuluu ensin mainittuun ryhmään. Uutisessa kerrotaan, miten Lapissa Vittangin kylässä saamenkielinen kyltti on sotkettu mustalla värillä. "Kielteinen asenne (saamea kohtaan) voi pohjautua tietämättömyyteen, mutta kylttien tuhoaminen tarkoittaa, että tietämättömyyden annetaan saada rasistisia muotoja," sanoo rehtori Ulf Linder, joka on kirjoittanut aiheesta paikalliseen lehteen. Hallitus päätti jo vuonna 1985, että paikannimet on kirjoitettava kyltteihin myös vähemmistökielillä. Hanke viivästyi, mutta tammikuuhun 2001 mennessä tievirasto oli asentanut 85 kylttiä. "Kaikki on sujunut hyvin lukuun ottamatta Vittangia ja yhtä tapausta 90-luvun alussa, jolloin Giron-kyltti, Kiirunan saamennos, varastettiin. Tätä ei ole tapahtunut Kiirunassa sen jälkeen," sanoo tieviraston alueinsinööri. Saamen näkyvyys problematisoituu vuonna 2001 myös Bobo Scheutzin radiokronikassa. Scheutzista uutiset vähemmistökielillä kuten saameksi kuuluvat radion perustarjontaan: "Sitä vastoin on käsittämätöntä, miksi nyt on päätetty lähettää saamenkielisiä tv-uutisia koko maassa... Jos tarkoituksena on antaa saamelaiselle väestölle omia uutisia omalla kielellä, ei käyttöön tarvitse ottaa valtakunnallista televisiota. Sillä mahdollisella Malmössä asuvalla saamelaisella, joka haluaa pysyä selvillä siitä, mitä kotipuolella tapahtuu, on

muita vaihtoehtoja käytettävissään, kuten saamenkieliset radiolähetykset."

Tienviittajutussa mainittu vuoden 1985 päätös ei siis ole sama kuin vähemmistöpäätös vuodelta 1999. Juttu kuvastaa kuitenkin suhtautumista saamen näkyvyyteen siinä vaiheessa, kun vähemmistöasema on jo ollut voimassa vuoden päivät. Virallinen asema ei ole legitimoinut näkyvyyttä kansan syvissä riveissä. Myöskään Scheutz ei halua kielen näkyvän ainakaan valtakunnallisella tv-kanavalla, ja hänen esimerkinsä mahdollisesta malmölaisesta saamelaiskatsojasta vähättelee saamenkielisten uutisten katsojakuntaa. Saattavathan eri puolilla Ruotsia asuvien saamelaisten lisäksi myös valtaväestöön kuuluvat katsoa lähetyksiä. Näkyvyysteemaan liittyy alkuvuodesta 2005 julkaistu lyhyt uutinen siitä, miten Euroopan neuvosto arvostelee Ruotsia rasisminvastaisten toimien vähyydestä. Jutun nettiversiossa erityisen syrjityksi ryhmäksi mainitaan muun muassa saamelaiset. On merkillepantavaa, että aiheesta on julkaistu pidempi juttu vain netissä. Jutuista voi päätellä, että valtaväestön ja saamelaisten välillä on purkamattomia jännitteitä, joita pelkkä vähemmistöasema ei ole poistanut. Koottujen vähemmistöjuttujen osuudessa tulee ilmi joitain muita saamelaisia koskevia epäkohtia. Vuonna 2001 äidinkielenopetusta koskevassa jutussa kerrotaan, että saamen hallintoalueen ulkopuolella lapset jäävät ilman saamenopetusta. Syksyllä 2002 SvD kirjoittaa vähemmistöjen arkistointiongelmista. Jutussa tunturi- ja saamemuseo Ájtelle kaavaillaan roolia saamelaisena arkistona. Parissa jutussa museon kirjoitusasu vääntyy muotoon Ajjte tai Attje, mikä vaikuttaa ylimalkaiselta.

Toisaalta on palveluja, jotka toimivat. Äidinkielenopetusta koskevassa jutussa kerrotaan, että Jällivaarassa, Jokkmokkissa ja Kiirunassa lapsilla on hyvät mahdollisuudet saada saamenkielistä päivähoitoa ja kouluopetusta. Jutussa muistutetaan vuonna 2000 voimaan astuneesta laista, joka oikeuttaa saamenkieliseen esikouluun ja vanhustenhoitoon tietyissä Norrbottenin kunnissa. Olle Josephson mainitsee vuonna 2001, että näissä kunnissa saamea on ryhdytty käyttämään vaihtoehtoisena hallintokielenä. Josephson arvioi, että noin 350 peruskouluoppilasta saa opetusta saamen kielessä tai kielellä. Uutinen vuodelta 2003 kertoo, että Tukholman Pohjoismaisessa museossa aloittava intendentti erikoistuu muun muassa saamelaiskulttuuriin. Vuonna 2005 SvD raportoi, että kulttuurineuvoston tukea saavat muun muassa saamelainen tanssiteatteri Kompani Nomad, Ruotsin tunturi- ja saamemuseo Ájjte (oik. Ájtte) sekä saamenkielinen sarjakuvakirja-projekti. SvD kirjoittaa vuonna 2004 vielä vastaperustetusta saamen palkinnosta otsikolla "Kielikuolemalla uhatut saamenkielet saavat palkinnon." Kyse on pohjoismaisesta Gollegiella-palkinnosta (Kultakieli), joka on arvoltaan 100 000 Norjan kruunua ja jonka luovuttaa Ruotsin

saame- ja maatalousministeri Ann-Christin Nykvist. Tämänkertainen palkinto myönnetään aktiiveille, jotka ”edustavat kahta kielikuoleman uhkaamaa saamelaista vähemmistökieltä, eteläsaamea ja inarinsaamea.” Jutussa vähemmistöasemaa ei mainita, mutta asema lienee herättänyt kiinnostuksen saamen variantteja kohtaan.

SvD kirjoittaa saamelaisten mediatottumuksista vuonna 2002 otsikolla "Saamelaiset lukevat liian vähän saameksi." Uutisen taustalla on vähemmistömedia-selvitys, jonka lehdistötukilautakunta tekee hallituksen pyynnöstä. Alustavien tulosten mukaan monet saamelaiset osaavat kieltä liian huonosti voidakseen käyttää hyväksi saamenkielistä mediaa. "Lähes puolet saamelaisista ei osaa lukea saamenkielistä lehteä tai kuunnella saamenkielistä radio-ohjelmaa," sanoo Kurt Hedman lehdistötukilautakunnasta: "Tulokset yllättivät jopa minut, olen itse kotoisin Jokkmokista." Saamelaiset kiinnostavat siis valtiota vähintäänkin oman selvityksen verran. Selvityksen tulos, heikko saamentaito, on hälyttävä ja saa osaltaan selityksensä saamelaista identiteettiä käsittelevässä jutussa vuodelta 2003. Juttu on henkilökuva 30-vuotiaasta Victoria Harneskista, joka on muuttanut Jokkmokista Tukholmaan. Victoria tuntee heräävänsä joka aamu Tukholmassa saamelaisena. Työpaikan kahvipöytäkeskustelut tuntuvat pinnallisilta: "Me saamelaiset olemme kyllä 'henkisempiä'... Ehkä se johtuu yhteydestämme luontoon... Näemme porojen syntymän ja teurastuksen, kun elämä syttyy ja sammuu." Victoria on yksi niistä 1960- ja 70-luvuilla syntyneistä, joille vanhemmat puhuivat ruotsia, koska luulivat että niin oli paras. "Osa saamelaista haavaa koskee sitä, että olemme menettäneet kielemme. Puhun saamea lasten ja koirien kanssa, mutta en osaa lukea tai kirjoittaa pidempää tekstiä. Ja siitä olen valtavan surullinen. Saamen kieli merkitsee niin paljon enemmän kuin pelkkiä sanoja." Victoria kertoo, että suurkaupungissa ihmiset suhtautuvat saamelaisuuteen uteliaasti, joten Tukholmassa on jopa helpompi olla saamalainen kuin Jällivaarassa: "Siellä ei tee mieli mainostaa saamelaista identiteettiään." Yllättävää loppulausetta ei pureta jutussa sen enempää.

Haastattelun kainalojutussa kerrotaan saamelaisnuorten kasvavasta kiinnostuksesta omaa kulttuuria kohtaan: saamelaiskäsitöiden kurssit ovat kysytyjä ja yhä useammat opettelevat saamea. Jutussa siteerataan Uumajan yliopiston tohtoriopiskelijaa, itsekin saamelaista Christina Åhrénia, joka on haastatellut nuoria saamelaisia. Åhrénin mukaan saamelaisidentiteetti on entistä tärkeämpi perinteiden haihtuessa: "Saamalainen yhteenkuuluvuus voi täyttää tärkeää tehtävää. Sen kautta... on jollain tavalla erityinen." Åhrén muistuttaa, että vain 20 vuotta sitten saamelaisiin suhtauduttiin ennakkoluuloisesti. Monet haastateltujen nuorten vanhemmista eivät ole siirtäneet kulttuuriaan lapsilleen. Nuorten 'uussaamelaisten' on siksi vaikea tuntea oloaan kotoisaksi vähemmistössään.

Åhrén problematisoi myös kielen: "Yhteenkuuluvuus vahvistuu niiden kesken, jotka osaavat kieltä, ja jos ei osaa saamea, joutuu helposti ulkopuolelle." Yllätyn tästä näkökulmasta, vaikka ymmärrän Åhrénin ajatuksenkulun. Lähden siitä, että kiinnostuksen herääminen kieltä kohtaan on vähemmistölle aina myönteistä. Jutuista voi päätellä, että kielen menettämiseen liittyy surua, jota helpotetaan saamen opettelulla. Vähemmistön traumaattinen historia ei nuorta polvea rajoita, vaan katkeroitumisen sijaan nuoret ottavat kulttuuriaan haltuunsa.

Kaikkiaan vuosina 2000 - 2005 on ilmestynyt niukasti juttuja saamelaisten vähemmistöasemasta. Aineistoon osuneet jutut muodostavat poikkeuksellisen monisävyisen paletin: siihen mahtuu raportteja niin suorasta syrjinnästä kuin omien juurien etsinnästäkin. Harvaan vähemmistöön on kohdistunut niin avointa syrjintää kuin saamelaisiin, minkä saamelaiskylttien vandalisointi osoittaa. Tässä suhteessa vähemmistöasema on ollut tehoton. Toisaalta aseman vuoksi saamelaisiin on kohdistettu tukitoimia, vaikka edistysaskeleet ovat juttujen perusteella vaatimattomia. Aina tukitoimia ei liitetä vähemmistöasemaan, mutta asema on varmasti innostanut valtiovaltaa myöntämään saamelaisen kielipalkinnon tai selvittämään ryhmän mediatottumuksia. Aseman yhteys kulttuurin revitalisaatioon jää arvailun varaan, mutta se on varmasti lisännyt nuorten saamelaisten kiinnostusta omaa kulttuuria kohtaan.

6.2.5 Romanit

Romaneja käsittelevät jutut voisi kaikki luokitella suuren teeman, romaneihin kohdistuvan syrjinnän, alle. Josko syrjinnällisiä elementtejä esiintyi saamelaisia koskevissa jutuissa, leimaa teema romaneja käsittelevää aineistoa kauttaaltaan. Pysin silti jaottelemaan jutut hienosyisemmin romanien erityisongelmia ja toisaalta romanien näkyvyyttä koskeviin juttuihin.

Romanien erityisongelmiin paneudutaan heti vuonna 2000. Tuolloin julkaistun jutun mukaan millään kansanryhmällä ei ole Ruotsissa niin alhaista koulutustasoa kuin romaneilla. Esimerkkitapauksena on 30-vuotias Rosa Dymientow, yksi 170 aikuisopiskelija-romanista, joka käy Malmössä kurssia saadakseen peruskoulupätevyyden ja päästäkseen työelämään. Kurssi on syntynyt romanien Eurooppa-yhdistyksen aloitteesta ja sen rahoittaa hallitus. Osa opiskelijoista on lukutaidottomia: "Romaneilla ei ole kirjallisia perinteitä. Siitä huolimatta, että romani on korotettu kansalliseksi vähemmistökieleksi, kielellä ei ole julkaistu lähes lainkaan kirjoja. Jos romanit aikovat opiskella jotain, heidän on tehtävä se ruotsiksi, eli toisella tai kolmannella kielellään." Tukholmassa

ja Malmössä arviolta kaksi prosenttia romanilapsista päättää peruskoulun hyväksytyin arvosanoin. Kouluviraston mukaan joidenkin lasten poissaoloprosentti on jopa 90. Suurin osa Malmön kurssin oppilaista lintsasi 1970- ja 80- luvuilla koulusta viranomaisten puuttumatta asiaan. Kurssin opiskelija Lacko Grulo sanoo, että kurssilaisten pitäisi saada yhteiskunnalta tukea, jotta he voisivat suorittaa peruskoulun ottamatta opintolainaa. Toimittaja kutsuu Gruloa "1970-luvun ruotsalaisen hyvinvointivaltion ja 2000-luvun tietoyhteiskunnan häviäjäksi."

Vuonna 2004 SvD kertoo syrjintäasiamies Margareta Wadsteinin kannattavan romanien myönteistä erityiskohtelua hallitukselle jättämässään raportissa. Hänen mielestään romanit tarvitsevat etusijan asunto-, koulutus- ja työmarkkinoilla, jotta vuosia jatkunut syrjinnän kierre voidaan murtaa. Hän muistuttaa, että "valtio on meidän päiviimme asti" vastannut suurelta osin syrjinnästä. Jutun mukaan noin 30 prosentilta kyselytutkimukseen osallistuneista romaneista on evätty asunto ja 40 prosentilta pääsy ravintolaan viimeisen viiden vuoden aikana. Jutuista voi päätellä, että kansallisten vähemmistöjen joukossa romaneja koettelevat aivan erityiset ongelmat. Näihin vähemmistöasemalla ei ole ollut vaikutusta, vaikka onkin mahdollista, että aikuiskoulutuskurssi tai syrjintäraportti on saanut asemasta vauhtia. Romaneihin kohdistuvaa syrjintää kuvataan lisäksi verkkolehden uutisissa, jotka eivät siis ole ylittäneet paperilehden julkaisukynnystä.

Koottujen vähemmistöjuttujen osuudessa on muita esimerkkejä vähemmistöaseman tehottomuudesta. Vuonna 2001 SvD lainaa kouluviraston raporttia, jonka mukaan vähemmistöasema ei ole vaikuttanut mitenkään romanin äidinkielenopetukseen. Kaikissa niissä kahdeksassa kunnassa, joihin virasto on ottanut yhteyttä, äidinkielenopetus on olematonta ja koulutetun romanien henkilökunnan tarve suuri. Opetusneuvos Maj Beijerin mukaan virasto yrittää tukea henkilökunnan koulutusta. Samana vuonna Olle Josephson kirjoittaa romanin vaatimasta standardisoinnista laajan julkaisutoiminnan edellytyksenä. Työn tekee haastavaksi se, että romania esiintyy Ruotsissa viitenä muunnoksena.

Millä tavalla romaneja pitäisi tehdä näkyviksi, sitä pohditaan useassa SvD:n jutussa. Vuonna 2001 SvD kirjoittaa Benetton-yhtiön Colors-lehden romaneihin keskittyvästä teemanumerosta. Numero kuvaa Makedonian Skopjessa sijaitsevan autonomisen romaninyhteisön elämää. Teemalehdestä on puhuttu hallituksen järjestämässä, Euroopan romaneja käsittelevässä seminaarissa Tukholmassa. Ruotsin Romanien valtakunnanliiton Stefano Kuzhichov ei suhtaudu teemalehteen varauksettoman myönteisesti: "Vaarana on, että romanit liitetään liiaksi Benettonin mainostamiseen. Tietenkin huomio on hyvästä, mutta ei ehkä tällä tavoin. Me yritämme kiinnittää huomiota muuten, kuten

vaikka Tukholman seminaarilla." Kuzhichovin mukaan romaneiden polttavimpia kysymyksiä ovat sosiaali- ja koulutuskysymykset: "Vaikka Ruotsissa on ollut romaneja kauan, olemme alkaneet näkyä vasta nyt ja meidät aletaan ottaa vakavasti. Romanien tunnustaminen vähemmistöryhmäksi oli symbolisesti äärettömän tärkeää." (Siteeraan vielä jutun alkua: "Romanit, tai mustalaiset (zigenare) kuten heitä myös kutsutaan..." Toimituksellinen valinta käyttää mustalaiset-nimitystä kiinnittää huomiota.)

Yksi keino lisätä romanien näkyvyyttä on kirjoittaa heistä kirja. Keväällä 2002 SvD kertoo Ruotsin Radion toimittajasta Bo Hazellista, joka on tehnyt radio-dokumentteja romaneihin kuuluvista matkustavaisista (resande) ja kirjoittanut kirjan "Resandefolket." "Kesti pitkään, ennen kuin he ottivat minut joukkoonsa," Hazell selostaa: "Ymmärrän sen. Ruotsi on kerta kaikkiaan yrittänyt päästä heistä eroon. Monilta on viety lapset ilman syytä. Toiset on pakotettu sterilointiin ja lobotomiaan." Vuonna 1948 Jönköpingin asukkaat 'vapauttivat kaupungin tattareista' ja poliisi seurasi ajojahtia sivusta. "Tämä tapahtui siis, kun me Ruotsissa jo tiesimme, mitä natsit olivat tehneet juutalaisille." Hazellin kirja on ensimmäisiä ruotsalaisia dokumentteja matkustavaisista. Jutun toimittaja Ricki Neuman kirjoittaa: "Kummallista ottaen huomioon, että kyseessä on yksi Ruotsin tunnustetuista vähemmistökielistä... (ja) että Ruotsissa on matkustavaisia enemmän kuin saamelaisia ja juutalaisia. Kaksi viimeksi mainittua kansaa voi vahvistaa identiteettiään museoilla, kirjoilla, lehdillä, päiväkodilla, kouluilla ja valtion kulttuurituella. Matkustavaisilla ei ole mitään tästä, ainoastaan kahden ministerin iltapäivälehti Expresseniin kirjoittama artikkeli, jossa he pyytävät anteeksi sitä, mitä Ruotsi on tehnyt kansalaisilleen." Hazellin mukaan ryhmä voisi vaatia korvauksia kärsimyksistään. Ryhmän sisällä on kuitenkin vastakkainasetteluja, ja monet eivät halua tulla luetuksi romanien kanssa samaan joukkoon. Toisaalta: on romanin opetusta, kotisivut yleistyvät ja yhä useammat matkustavaiset uskaltavat kertoa taustastaan. Jutusta juontuu mieleen, että usein enemmistön kiinnostus vähemmistöä kohtaan herää valtaväestön edustajan kautta, joka avaa ryhmän elinoloja enemmistölle. Tällöin myös kertomukset vähemmistön sorrosta otetaan helpommin vastaan. (Suomennos resande-käsitteelle hakee vielä muotoaan. Käytössä on useita termejä, joista osa esiintyy myös tässä tutkielmassa.)

SvD:n kulttuurisivulla on marraskuussa 2003 juttu uudesta romanien kulttuurikeskuksesta, jonka toivotaan tekevän romanikulttuuria näkyväksi. Tukholmassa sijaitseva keskus on ensimmäinen laatuaan ja se vastaa kansainvälisen romanikonferenssin järjestelyistä. Kulttuuriministeri Marita Ulvskog avaa konferenssin lähipäivinä. Jutun mukaan romanitapahtumia järjestään paljon: meneillään on romanikonferenssi Malmössä, ja sekä siellä että Göteborgissa suunnitellaan uusia

romani-instituutioita. "Kaikki (aktiviteetti) pohjautuu EU:n vähemmistöjä koskevaan direktiiviin, joka sai Ruotsin hyväksymään viisi virallista vähemmistöä, näistä romanit on yksi (pitäisi olla Euroopan neuvoston sopimus.) Siten meillä on oikeus vaatia valtiolta ja kunnilta tukea," sanoo Tukholman Romanian kulttuurikeskuksen puheenjohtaja Fred Taikon. Taikon selvittää, että kulttuurikeskuksen hallituksessa ovat edustettuna kaikki romaniryhmät (suomalaiset, Pohjoismaiden ulkopuolelta 1970-luvulla tulleet, vastikään Itä-Euroopasta saapuneet, matkustavaiset ja ruotsalaiset romanit). Aiempi sisäinen kitka on muuttunut yhteistyöksi. "Romanien kulttuurikeskus on dokumentointikeskus, joka kertoo romanien kielestä ja historiasta ja antaa virikkeitä romanitutkimukseen. Olemme mukana nuorten romanien koulutuksessa. Keskukselta tulee kohtausta paikka kirjastoineen." Toimittajan kysyessä, että voidaanko romanikieltä todella pelastaa, Taikon vastaa päättäväisesti: "Kyllä." Hän muistuttaa, että romanit järjestäytyvät entistä paremmin ja kiinnostus kulttuuriperintöä kohtaan kasvaa: "Mutta projekti vaatii yhä valtion ja kunnan tukea ja kansainvälistä yhteistyötä." Vuonna 2004 SvD uutisoi puolestaan, kun Malmön museoiden romanityöryhmä valitsee Vuoden romaneiksi Peter Danielin Malmöstä ja härjedalenilaisen Rosa Taikonin. Perusteluissa kiitetään Danielin roolia tukihenkilönä: "Marraskuussa hän ja kulttuuriministeri Ulfvskog avasivat Malmön museoiden näyttelyn 'Romanit ja matkustavaiset.'" Hopeaseppä Rosa Taikon on vaalinut työssään romaniperintöä ja taistellut siskonsa Katarina Taikonin kanssa romanien oikeuksien puolesta." Huomionosoitus on 10 000 kruunua.

Kesällä 2005 toimittaja Ricki Neuman palaa romaneihin ja matkustavasiin kuvatessaan ryhmistä kertovan antologian (Ett fördrivet folk, Karkotettu kansa) julkistamistilaisuutta. Yksi antologian kirjoittajista on International Roma Women Networkin puheenjohtaja Soraya Posti, jonka äiti pakotettiin sterilisaatioon Sorayan synnyttyä. Hän vaatii romaneille positiivista erityiskohtelua viiden sadan vuoden negatiivisen erityiskohtelun päätteeksi: "On mahdollista saada romaneja mukaan eri instituutioihin antamalla meille etusija." Neumanin mukaan on myös valopilkkuja, kuten romanien kulttuurikeskus Tukholmassa tai illan paneeli, jossa kokoontuivat niin romanit kuin matkustavaiset: "Kymmenen vuotta sitten näiden kahden ryhmän välillä oli suuria erimielisyyksiä."

Näkyvyyttä pohtivissa jutuissa romanien vähemmistöasema tulee toisinaan esille: asemalla selitetään romanitapahtumien runsautta, vaikka kaikkia aktiviteetteja ei asemaan yhdistetä. Toimintojen runsaus kertoo niin vähemmistön kuin valtaväestönkin kiinnostuksesta romanikulttuuria kohtaan. Toisaalta vähemmistö ei aina mielellään avaa kulttuuriaan ulkopuolisille, eikä vähemmistöasema pyyhi koettuja vääryyksiä pois. Se on silti yksi edellytys luottamuksen rakentamiselle. Koottujen vähemmistöjuttujen nipussa romanien vähemmistöasema noteerataan

muutaman kerran. Korkeakouluvirasto huomauttaa, ettei "merkittäviä vähemmistökieliä romanian ja jiddishiä" ole edustettuna missään Ruotsin korkeakoulussa, vaikka maa on kansainvälisin sopimuksin sitoutunut antamaan opetusta esimerkiksi romanissa. Pohjoismaiseen museoon perustettava intendentin virka painottuu muun muassa romanien ja matkustavaisten kulttuureihin. Vuonna 2003 Hans Ingvar Roth selostaa Uppsalan vähemmistökongressiin liittyen, että juuri romanien tilanne muodostaa vähemmistöpolitiikan tärkeimmän haasteen, koska ryhmältä puuttuvat omat instituutiot. Rothista integraatioministeri Mona Sahlinin alaisuuteen perustettu romanikysymysten neuvosto on askel kohti rakentavampaa vuoropuhelua valtiovallan ja romanien välillä. Kulttuurineuvoston vähemmistötukea saavien tahojen joukossa ovat Tukholman romanikulttuurikeskus, Malmön romani-kirjasto sekä Göteborgin romanityönryhmä, joka saa tukea kulttuurikeskuksen perustamiseen. Samana vuonna SvD kirjoittaa Ruotsin Radion lakkauttavan turkin- ja espanjankieliset uutisensa voidakseen tehdä ohjelmia muun muassa romaniksi. Romaneihin on siis kohdistunut vähemmistöaseman ansiosta tiettyjä tukitoimia, vaikka uutisoinnin perusteella tuki on satunnaista. Kaikkiaan vähemmistöasema näyttää nostaneen romanit puheenaiheeksi ja keskustelukumppaniksi, jolloin kulttuuritapahtumien rinnalla päästään myös puhumaan ryhmän erityisongelmista. Ne ovat vähemmistöasemasta huolimatta jäljellä.

6.2.6 Juutalaiset

Jiddishistä käydään samantyyppinen jälkipyykki kuin suomen vähemmistöasemasta. Vuoden 2000 aluksi vähemmistökielikomitean jiddish-asiantuntija Susanne Sznajderman-Rytz reagoi vuoden 1999 lopulla SvD:ssä julkaistuun Maria Cederrothin artikkeliin. Cederroth siteeraa dosentti Olle Josephsonia, jonka mukaan juutalaisten kansanmurha on perusteena jiddishin vähemmistöasemalle. Sznajderman-Rytz kommentoi juttua kovin sanoin. Hän kertoo olleensa ylpeä, kun jiddishille myönnettiin asema Ruotsin vähemmistökielten joukossa. "Kun sitten luin Maria Cederrothin epäasiallisen artikkelin (20/12)... oli se kauhistuttava kokemus. Hänen tietämättömyytensä heijastaa vastentahtoisuutta ja halveksuntaa... Jos kansanmurha ei olisi rajusti vähentänyt jiddishin käyttäjien määrää, puhuisi nyky-Euroopassa useampi jiddishiä kuin ruotsia. Pidättelen naurua lukiessani Cederrothin artikkelin ajatuksenkulkua. Suurruotsalainen suhtautumistapa vähemmistöjä kohtaan näkyi myös vähemmistökielikomiteassa. Niin juutalaisilta kuin romaneiltakin puuttui äänioikeus. Sen sijaan muut vähemmistöt yhdessä kielellisesti epäpätevien poliitikkojen kanssa saivat päättää kieltemme kohtalosta. Halventava kokemus, jota tuskin voin antaa anteeksi... On kiusallista lukea halveksivia lauseita siitä, miten Ruotsin juutalaisia lasketaan." Hänestä lukumäärän esittäminen

artikkelissa oli yllättävää: "Yhtä yllättävää kuin se, että jiddishin ja saamen puhujien määrä on suunnilleen sama." (Saamen puhujia on Ruotsissa noin 9000 ja jiddishin puhujia noin 3500. SOU:1997:192, 116 ja 147). Sznajderman-Rytz muistuttaa jiddishin olleen ainoa kieli, joka vähemmistökielikomitean mukaan ei täyttänyt vähemmistökielen kriteerejä. Hänestä tunnustettunakin kielenä jiddishin kohtelu on syrjivää: "Kieli tukehdutetaan siten, ettei sille anneta taloudellisia resursseja. Siten vältetään syytökset syrjinnästä... Lukija joka näkee laajemmat yhteydet, ymmärtää, että poliitikot vievät jiddishilta mahdollisuuden vahvistua Ruotsissa puoli vuosisataa kansanmurhan jälkeen... Ei riitä, että otetaan asioista selvää, käydään ministereiden pakeilla ja kirjoitetaan artikkeleja. Paras keino säilyttää kieltä on puhua sitä."

Maria Cederroth vastaa kirjoitukseen sanomalla, ettei artikkelissa verrata jiddishin ja saamen puhujien määriä: "Missään kohdin... Sznajderman-Rytz ei onnistu saamaan minua kiinni siitä tietämättömyydestä, josta hän minua syyttää. Hänen tuohtumuksensa vaikuttaa pikemminkin saaneen alkunsa siitä turhautumisesta, jota hän on tuntenut vähemmistökielikomitean työtä kohtaan, kuin artikkelistani." Myös David Schwartz kommentoi vähemmistöasemaa koskevaa päätöksentekoa. Scharzin kirjoitus on julkaistu reippaasti vähemmistö päätöksen jälkeen vuonna 2002. Hän ruotii kokoomuksen monikulttuurisuuspolitiikkaa ja sosiaalidemokraatteihin kohdistamaa arvostelua: "Ovatko kokoomuksen näkemykset... todella parempia? Eivät ainakaan, mitä tulee asenteeseen vähemmistökieliä kohtaan. Esimerkki: kun valtion vähemmistökielikomitea muutama vuosi sitten äänesti siitä, pitäisikö Ruotsin ratifioida Euroopan neuvoston sopimus uhanalaisten kielten suojaksi, äänesti selvityksen kokoomuslainen jäsen Birgitta Wichne yhdessä puheenjohtaja Carin Lundbergin (s) kanssa sitä vastaan, että jiddish tunnustettaisiin vähemmistökieleksi."

Vähemmistöprosessista on siis jäänyt mieliin paljon koettua epäoikeudenmukaisuuden tunnetta, jota kanavoituu kirjoituksiin. Sznajderman-Rytzin mukaan vähemmistöasema ei ole myöskään parantanut tilannetta, koska kielelle ei myönnetä taloudellisia resursseja. Näkemys niukkuudesta saa vahvistusta SvD:n jutuista, vaikkei lehti raportoikaan kaikkia myönnettyjä tukia. Elokuussa 2004 SvD:ssä on ennakkojuttu Ruotsin jiddish-kulttuurin seuran vuosittaisesta seminaarista, johon kokoontuu 65 asian harrastajaa. "Järjestelyihin saadaan valtion tukea sen vuoksi, että Ruotsi on tunnustanut jiddishin yhdeksi maan viidestä virallisesta vähemmistökielestä. Tästä syystä myös viranomaiset julkaisivat viime keväänä tietoa jiddishiksi Europarlamenttivaalien yhteydessä." Seminaaria ja jiddishinkielistä vaalitieto voidaan siis pitää vähemmistöaseman seurauksina. (Juttu seminaarista on tämän luvun jutuista ainoa, jossa kerrotaan jiddish-kulttuurin harjoittamisesta.)

Vuodelta 2005 on kaksi juttua kulttuurineuvoston vähemmistötuesta: ensimmäisessä yhdeksi tuen saajaksi mainitaan juutalainen seurakunta, jälkimmäisessä tuettujen joukossa ei ole juutalaista tahoa. Vuodelta 2001 äidinkielenopetusta käsittelevässä jutussa todetaan, ettei kouluissa esiinny minkäänlaista jiddishinopetusta: "Kysyntääkään ei ole ollut, mutta kiinnostus jiddishiä kohtaan on herännyt uudelleen juutalaisten lasten ja nuorten parissa." Jutussa kouluvirasto haluaa laajentaa oikeutta jiddishin opetukseen poistamalla kieltä koskevat erityisvaatimukset, ja näin tapahtuukin syksyllä 2007. Korkeakouluviraston johto kiinnittää huomiota siihen, ettei muun muassa jiddishiä ole missään Ruotsin korkeakoulussa. Hans Ingvar Roth kirjoittaa vuonna 2003, miten juutalainen vähemmistö nosti esiin fyysisen turvallisuuden ja uusnatsien luoman uhan Uppsalan vähemmistökonferenssissa. Yleisvaikutelma on se, että vähemmistöasema on poikinut juutalaiselle vähemmistölle hyvin vähän konkreettista hyötyä, jopa turvallisuusongelmat ovat jäljellä. Asema on toki ohjannut viranomaisten huomion juutalaiseen vähemmistöön, ja nuorten kiinnostus omaa kieltä kohtaan voi niin ikään olla perua vähemmistöasemasta. Jutuista puuttuvat silti juutalaisten arki ja juhla jiddish-seminaaria lukuun ottamatta, joten kuva vähemmistöaseman vaikutuksista jää kapeaksi.

7 Yhteenveto

Teen seuraavaksi tiivistelmän tutkimusprosessista ja yhteenvedon tuloksista. Sen jälkeen pohdin, mitä tuloksista voi päätellä ja mitä kokemuksia itse työprosessista kertyi.

7.1 *Tiivistelmä tutkimusprosessista*

Ruotsin valtiopäivät hyväksyi hallituksen esityksen kansallisista vähemmistöistä joulukuussa 1999. Päätöksellä suomi, tornionlaaksonsuomi eli meänkieli, saame, jiddish ja romani chib tunnustettiin kansallisiksi vähemmistökieliksi ja kielen puhujat maan virallisiksi vähemmistöiksi. (Regeringens skrivelse 2001, 84–85.) Pyrin tässä työssä selvittämään, miten kansallinen vähemmistöasema on kuvattu Ruotsin valtaalehdissä Dagens Nyheterissä (DN) ja Svenska Dagbladetissa (SvD). Seurasin kirjoittelua hankkeen valmistelusta ja päättämisestä ja loin katsauksen myös siihen, mitä lehtijuttujen valossa vähemmistöasemasta on seurannut. Hahmotin kuvaa siitä, miten ruotsalainen enemmistö ja vähemmistöt ovat asian nähneet. Tähdennän, että tutkielma ei ole historiikki tapahtumien kulusta, vaan yksi muotokuva siitä, miten valtalehdet ovat prosessia kuvanneet.

Keräsin aineiston sähköisistä arkistoista tutkielman aiheeseen liittyviä hakusanoja käyttämällä. DN:n juttuja oli saatavissa sähköisesti vuodesta 1992 lähtien ja SvD:n vuodesta 1995. Juttujen ilmestymisen takarajaksi asetin syyskuun 2005. Kun olin karsinut saamastani aineistosta epäolennaiset jutut pois, kelpuutin lopulliseen tarkasteluun yhteensä 488 juttua. Näistä 300 oli julkaistu DN:ssä ja 188 SvD:ssä. Jaottelin materiaalin kolmeen aikajaksoon: vuonna 1996 tai sitä ennen ilmestyneet jutut kuvaavat lähtötilannetta ja vähemmistöprosessin käynnistämistä, vuosina 1997–1999 ilmestyneet jutut vähemmistöaseman konkreettista valmistelua ja asiasta päättämistä ja vuosina 2000–2005 ilmestyneet jutut sitä, mitä vähemmistöasemasta juttujen mukaan seurasi.

Käytin kehysanalyysiä kahteen ensimmäiseen aikajaksoon. Kehysanalyysillä loin kuvaa siitä, millaiseksi ilmiöksi vähemmistöasema ja siitä käyty keskustelu tekstien perusteella hahmottuu. Käytin kehysmetodia siten, että etsin jutuista yhteisiä piirteitä ja ryhmittelin juttuja keskustelukokonaisuuksiksi. Yhdestä kokonaisuudesta hahmottui siten yksi kehys. Kiinnitin erityistä huomiota keskustelun seurauksia tuottavaan luonteeseen: mihin kullakin keskustelulla pyrittiin ja mitä sillä tultiin tehneeksi. Muodostin tästä funktiosta kullekin kehykselle nimen. Osa jutuista sijoittui useampaan kuin yhteen kehykseen. Kehysten hahmottelu oli pitkä prosessi, koska

aluksi löysin mielestäni kymmenkunta kehystä. Osa kehyksistä osoittautui tarkemmassa tarkastelussa päällekkäisiksi ja osa pelkästään retoriseksi keinoiksi tai puhetavoiksi, jotka toistuivat useammassa kehyksessä. Viimeiseen aikajaksoon, vuosiin 2000–2005 en kehysanalyysiä soveltanut, vaan kuvailin ja vedin yhteen niitä seurauksia, joita vähemmistöasemalla juttujen mukaan oli.

Kirjoittelun kiivaimmista vuosista 1997–1999 tein myös määrällisen analyysin. Sillä yritin saada käsitystä siitä, miten vähemmistöasemaan on karkeasti ottaen suhtauduttu asian varsinaisessa valmistelu- ja päätösvaiheessa ja ketkä jutuissa ovat olleet äänessä, enemmistön vai vähemmistön edustajat. Valitsin jutut määrälliseen analyysiin erittäin tiheällä seulalla ja kelpuutin mukaan vain ne kirjoitukset, jotka koskevat nimenomaisesti vähemmistöasemaa. Siten analyysiin pääsi vain 62 juttua, joista 32 oli ilmestynyt DN:ssä ja 30 SvD:ssä. Käsittelin jutuista muodostamani havaintomatriisin Tixel-ohjelmalla. Kaikki määrällisen analyysin jutut ovat mukana myös kehysanalyysissä. Kehysanalyysiin samoin kuin vuosien 2000–2005 kuvailuun huolin myös juttuja, jotka käsittelivät omakielisiä palveluja tai oikeutta äidinkieleen, eli vähemmistöaseman käytännön sovellutuksia. Omakielisten palveluiden salliminen tai kieltäminen tekee koko vähemmistöhankkeen mahdolliseksi tai mahdottomaksi, mistä syystä jutut olivat relevantteja.

7.2 Tutkimustulokset

Käyn ensin läpi määrällisen analyysin tulokset, koska hain analyysillä suurta linjaa vähemmistöasemaan suhtautumisesta.

Ylivoimaisesti suurin osa juttujen toimijoista on suhtautunut vähemmistöasemahankkeeseen myönteisesti. Erotin analyysissä kustakin jutusta kaksi tärkeintä toimijaa. Jos jutussa kuultiin kahta vastakkaista mielipidettä, otin mukaan kummaltakin puolelta tärkeimmän äänenkäyttäjän. Aina tämä ei ollut mahdollista, koska joissain jutuissa oli vain yksi toimija. Organisaatiot, kuten hallituksen tai vähemmistökielikomitean, koodasin yksilötoimijoiksi. Kun laskin kaikkien 62 jutun toimijat yhteen, sain kokonaismääräksi 109 toimijaa. Näistä 98 suhtautui vähemmistöasemaan myönteisesti (92 prosenttia kaikista toimijoista), 7 suhtautui kielteisesti (6 prosenttia toimijoista) ja kahden kahta oli neutraali tai se ei ollut määriteltävissä (2 prosenttia toimijoista).

Vähemmistöasemaan myönteisesti suhtautuvien toimijoiden joukossa on rooleiltaan kaikkien luokkien edustajia eli enemmistö-, vähemmistö- ja Suomesta keskusteluun osallistuvia toimijoita. Kaikki vähemmistötoimijat tai Suomesta keskusteluun osallistuneet suhtautuivat prosessiin

myönteisesti, kun kriittiset tai neutraalit toimijat edustivat rooleiltaan ruotsalaista enemmistöä. Lehtien välillä suhtautumisessa ei ollut suuria eroja.

Kartoitin määrällisellä analyysillä myös suhtautumista vähemmistökielikomitean esitykseen (esitys jätettiin joulukuussa 1997.) Hieman yli puolet toimijoista (54 prosenttia) on suhtautunut esitykseen tai siitä vuotaneisiin tietoihin kielteisesti, ja alle puolet toimijoista (42 prosenttia) myönteisesti. Luvuista voi vetää sen johtopäätöksen, että vähemmistöasema, siis se, että Ruotsi tunnustaa vähemmistöjä ja vähemmistökieliä, on saanut laajan kannatuksen, kun taas keskustelua ja kiistelyäkin on riittänyt siitä, mille kielille ja ryhmille asema kuuluu. Erityisen vuolaasti on keskusteltu suomesta ja jiddishistä. Kaikkiaan 23 jutussa ruoditaan sitä, mille suomen variaatiolle, suomelle, meänkielille vai kummallekin näistä, vähemmistöasema tulisi myöntää. Juutalaisen kielen kohtalosta keskustellaan 18 jutussa. Vähemmistökielikomiteahan ei jiddishiä vähemmistökieleksi kelpuuttanut, vaan asiaa esitti lopulta Ruotsin hallitus.

Toimijaroolien luokista suurimmaksi nousee luokka "ruotsalainen virkamies/asiantuntija". Tähän luokkaan kuului 31 toimijaa (28 prosenttia kaikista toimijoista.) Toiseksi eniten jutuissa esiintyy ruotsalaisia poliitikoita ja kolmanneksi suurin luokka on "juutalainen asiantuntija/järjestön edustaja." Neljänneksi suurimmiksi luokiksi sijoittuivat luokat "suomalainen poliitikko (Suomesta)" ja "DN:n tai SvD:n toimittaja." Seuraavat luokat olivat selvästi pienempiä ja keskenään lähes samansuuruisia. Niihin kuuluivat tornionlaaksolaisten, ruotsinsuomalaisten, saamelaisten ja romanien edustajat sekä Suomesta keskusteluun osallistuneet virkamiehet ja asiantuntijat. Koska otin kustakin jutusta mukaan vain kaksi toimijaa, määrät eivät kerro tyhjentävästi sitä, mitä tahoja jutuissa esiintyi, mutta jonkinlaista kuvaa niistä saa. Toimijoissa painottuu ruotsalaisten virkamiesten, asiantuntijoiden ja poliitikkojen edustus. Tämä selittyy osaltaan siitä, että ruotsalainen taho kuten vähemmistökielikomitea on usein esiintynyt jutussa vastapuolena. Kun mukaan laskee myös DN:n tai SvD:n toimittajat, nousee enemmistötoimijoiden määrä 65 toimijaan (59 prosenttiin kaikista toimijoista.) Enemmistötoimijoiden joukossa voi toki olla syntyperältään vähemmistön edustajia, mutta selvästi vähemmistöroolista keskusteluun osallistui vain 26 toimijaa (25 prosenttia toimijoista.) Loput 16 toimijaa (15 prosenttia) edustavat Suomessa vaikuttavia virkamiehiä, asiantuntijoita tai poliitikkoja. Vähemmistönäkökulma ei ole siten ainakaan hallinnut keskustelua. Kiinnostavaa on Suomesta keskusteluun osallistuvien toimijoiden vankka edustus, koska näillä ei ole ollut vieraan valtion edustajana mitään päätösvaltaa vaan ainoastaan arvovaltaa. Runsas esiintyvyys kompensoi ruotsinsuomalaisten rajua aliedustusta vähemmistön kokoon verrattuna. Vähemmistötoimijoista juutalaisilla on selvä yliedustus. Jos erottaa vähemmistötoimijat omaksi

ryppääkseen, saa 26 toimijaa, joista juutalaisia on 16 toimijaa (61 prosenttia.) Muut neljä vähemmistöä muodostavat lopun 10 toimijan joukon.

7.3 Kehysanalyysin tulokset

Materiaalista hahmottui neljä keskustelukokonaisuutta, kehystä: ulkopoliittinen kehys, monikulttuurisuus-kehys, yhtenäisyys-kehys ja identiteetti-kehys.

Ulkopoliittinen kehys kuvastaa sitä, miten vähemmistöasemasta tulee keskustelunaihe Ruotsin ja Suomen valtioiden väliseen kommunikaatioon. Kehyksessä ruotsinsuomalaisen ja suomenruotsalaisen vähemmistön asemat kytketään yhteen, ja useassa puheenvuorossa kysellään varsinkin tutkimuskauden alussa, miksi suomella on huonompi asema Ruotsissa kuin ruotsilla Suomessa. Joidenkin puheenvuorojen mukaan tällainen rinnastus ei ole asiallinen ruotsin erilaisen historian vuoksi. Kehyksessä Suomen ja Ruotsin päättäjät keskustelevat suomen ja ruotsinsuomalaisten asemasta lähinnä keskenään vähemmistön pään yli. Suomesta esitetään kielen osalta toivomuksia tai vaatimuksia: vuonna 1997 niin suomalaiset poliitikot kuin kummankin tutkitun lehden toimittajatkin arvelevat, että suomen mahdollisella vähemmistöasemalla on merkitystä maiden välisille suhteille. Eräässä DN:n pääkirjoituksessa muistutetaan, ettei prosessissa ole kyse vain vähemmistökielen määritelmästä, vaan kysymyksellä on myös ulkopoliittinen ja moraalinen ulottuvuus. Kun asia ratkeaa suomelle myönteisesti, lehdet huomauttavat Suomen ottaneen tiedon iloiten vastaan. Etenkin DN:n toimittajat kiinnittävät vuosina 1997–99 toistuvasti huomiota siihen, miten kielikysymys herättää enemmän kiinnostusta Suomessa kuin Ruotsissa. Kumpikin lehti antaa verrattain paljon tilaa Suomessa vaikuttaville suomenruotsalaisille keskustelijoille, ja vähemmistöhankkeen ydin vaikuttaa avautuvan lehdille näiden toimijoiden kautta. Kehykseen kuuluvat myös jutut, jossa keskustelijat hakevat argumenteilleen tukea joltain kansainväliseltä toimijalta kuten Euroopan neuvostolta tai EBLULilta. SvD kiinnittää eräässä laajassa artikkelissaan vuonna 1999 huomiota siihen, miten kielellinen moninaisuus on johtanut ongelmiin EU:ssa ja vetää tästä yhtäläisyyksiä Ruotsiin.

Monikulttuurisuus-kehyksessä työstetään Ruotsille monikulttuurisuuden mallia. Laajasti ottaen koko keskustelu vähemmistöasemasta on tämän mallin työstämistä, koska prosessi luo pohjan Ruotsin vähemmistöpolitiikalle. Tutkimusjakson varhaisvuosina 1992–96 eri toimijat vasta muotouttavat kantaansa monikulttuurisuuteen ja omakielisiin palveluihin ja siihen, olisiko parempi

integroida vähemmistöt tiukasti enemmistöyhteiskuntaan vai olisiko ryhmien erityistarpeita kuunneltava. Monikulttuurisuus-kehys kokoaa ne puheenvuorot, jotka suosivat erityistarpeiden kunnioittamista. Keskustelun alkutaipaleella useat toimijat kiinnittävät huomiota siihen, miten ryhmällä on oikeus identiteettiinsä ja muistutetaan maan aiemmista ruotsalaistamishankkeista ja niiden seurauksista. Keskustelijat peräävät historiallisen monikulttuurisuuden tunnustamista ja kaksoisidentiteetin sallimista.

Kun vähemmistöaseman valmistelu lähenee, monikulttuurisuus-kehysten jutuissa ryhdytään rakentamaan eri ryhmien välille hierarkiaa. Vuonna 1994 DN kirjoittaa, ettei Ruotsin hallituksen mukaan suomea voi rinnastaa saameen eikä kielelle siten voi antaa vähemmistöasemaa, ja vuoden keväällä 1997, kun vähemmistökielikomitean työ on jo täydessä käynnissä, lehti kertoo päättäjien tuskailevan, millainen status suomelle voidaan antaa, kun kieltä ei aivan voida luokitella kotimaiseksi kieleksi. Tuolloin tihkuneiden tietojen mukaan vähemmistöaseman olisi saamassa muun muassa tornionlaaksonsuomi. Suomen kielen osalta käydäänkin vilkas keskustelu, mutta vieläkin kovempi sanailu alkaa, kun vähemmistökielikomitea kelpuuttaa vuodenvaihteessa 1997–1998 vähemmistökieliksi muun muassa suomen muttei jiddishiä. Juutalaiset keskustelijat pitävät tätä sodanaikaisen kansanmurhan jatkeena. Monikulttuurisuus-kehysten keskustelu onkin suurelta osin ottelua siitä, mille kielille vähemmistöasema myönnetään. Kumpikin lehti mainitsee myös vähemmistö päätöksen merkityksen, sen, että maasta tulee virallisesti monikielinen. Uuden politiikan alan luominen Ruotsiin selittänee myös sen, miksi monikulttuurisuus-kehys hallitsee mitoiltaan tätä tutkimusta. Asiassa on riittänyt puimista. Kiinnostavaa on, että itse päätöksestä lehdet eivät suurta numeroa tee, vaan asia uutisoidaan lyhyesti. Lehdet perustelevat päätöstä Ruotsin liittymisellä Euroopan neuvoston sopimukseen, mutta käyttäjänäkökulma eli vähemmistön puheenvuorot siitä, mitä asema merkitsee, saa vähemmän tilaa. Tästä syystä asiaan vihkiytymättömälle voi hankkeen mieli jäädä avautumatta. Kehykseen kuuluvat myös jutut, jotka kuvaavat kiinnostuksen heräämistä ruotsin asemaa kohtaan vähemmistökieliprosessin jälkimainingeissa. Sijoitin kehykseen myös jutut, joissa kerrotaan niin vähemmistökielisten palveluiden toimivuudesta kuin palveluihin kohdistuneista leikkauksista. Jutut kuvastavat sitä, miten monikulttuurisuus käytännössä toimii. Useassa jutussa säästöt otetaan esiin epäkohtina, joista kaivataan keskustelua. Kuvaukset vähemmistökielististä palveluista kuten omista kouluista luovat osaltaan kuvaa siitä, mikä funktio palveluilla on.

Yhtenäisyys-kehysten jutuissa vaalitaan ruotsalaista kansallista yhtenäisyyttä. Kehysten jutut kuvastavat pelkoa siitä, miten yhtenäisyys hajoaa, jos eri ryhmien erityistarpeisiin vastataan. Sekä

DN:ssä että SvD:ssä ilmestyy vuonna 1999 pitkä artikkeli siitä, miten pitkälle valtio voi tulla vähemmistöjen oikeuksia vastaan hajoamatta. Kummassakin jutussa monietnisyyden muistutetaan olevan monien konfliktien lähde. SvD kirjoittaa, että työ vähemmistösopimuksen kanssa on luonut aavistuksen siitä, mitä taistelu valtakunnan kielen ja vähemmistökielten välillä merkitsee. Jutussa mainitaan Pajalan kunnan päätös opettaa kaikille oppilaille meänkieltä ja kerrotaan päätöksen luoneen uhkakuvia siitä, että myös meänkieltä osaamaton joutuu oppimaan kieltä. Kehyksen jutuissa painotetaan vähemmistökieliin liittyviä uhkia.

Yhtenäisyys-kehykseen kuuluvat myös ne jutut, joissa vapaakoulujen sanotaan johtavan segregaatioon, eikä väittämää tasapainoteta. Näissä jutuissa korostetaan kaikille avoimen yhtenäiskoulun merkitystä. Yhtenäisyys-kehykseen liittykin huoli ei-ruotsalaisuudesta. Sitä, että kaikki ruotsalaistuisivat, pidetään käytännöllisenä ratkaisuna, koska tällöin ei syntyisi eri ryhmien ja näiden tarpeiden välistä kilpailua. SvD:n pääkirjoitustoimittaja Thomas Gür pitää puheita Ruotsin historiallisesta monikulttuurisuudesta vääristelynä. Hänestä Ruotsi on ollut ja tulee aina olemaan etnisesti homogeeninen, koska muut ryhmät assimiloituvat. Gürin mukaan ruotsin kieli tulee aina olemaan ainutkertainen kitti ruotsalaisuudelle. Gürin tekstit liikkuvat yhtenäisyys-kehyksen ytimessä: niissä ruotsalaisuus ja ruotsin kieli asetetaan normiksi, jolle muut kielet ja tarpeet ovat alisteisia. Ruotsalaisuuden etusija oikeutetaan sen historiallisella hegemonialla. Yhtenäisyys-eetos tekee vähemmistöhankeeseen käytännössä mahdottomaksi. Kehyksen jutut ovat osin ongelmallisia, koska niissä toisinaan puhutaan rinnakkain vähemmistöistä ja siirtolaisista ja käytetään vähemmistö-termiä väljästi. En ole silti takertunut tähän, koska jos jutuissa painotetaan ruotsalaista normia, ei niissä jätetä tilaa erilaisuudelle, edustivatpa sitä sitten siirtolaiset tai vähemmistöt. Luokittelin yhtenäisyys-kehykseen myös ne jutut, joissa erilaisuus näyttäytyy hyvin ongelmallisena. Esimerkkinä tästä käy DN:n vuodelta 1999 oleva juttu lapsivaimoiksi päätyvistä romanityöistä. Jutussa asianosaisia, romaneja, ei kuulla lainkaan. Käytäntö on tyypillinen yhtenäisyys-kehyksen jutuille, joista useissa ruotsalaisen yhteiskunnan mallia hahmotetaan teoreettisella tasolla lähestymättä itse vähemmistöjä.

Identiteetti-kehys kokoaa ne jutut, joista ilmenee, mitä kieli tai identiteetti merkitsee vähemmistöille. Keskustelu vähemmistöasemasta liittyy identiteettiin, koska kielen hyväksymisellä tai hylkäämisellä on suora yhteys vähemmistön mahdollisuuksiin toteuttaa identiteettiään. Jutuissa pohditaan identiteetistä seuraavia erityistarpeita ja vähemmistön tarvetta tulla nähdyksi ryhmänä ja niissä valotetaan omakielisten palvelujen syvempää merkitystä vähemmistölle. Jutuista vähemmistö tunnistaa itseensä ja enemmistö saa aavistuksen siitä, miltä vähemmistöläisyys tuntuu. Liitin

kehukseen lisäksi ne jutut, joissa vähemmistö ajaa jotain etuaan. Tällaisessa teossa kuvastuu juuri kielen tai identiteetin merkitys. Useat identiteetti-kehysten jutuista saattavat myös tuottaa vähemmistöidentiteettiä: se, että maan valtaehdet noteeraavat vähemmistöjen tempaukset, osoittaa vähemmistölle, että se on tullut nähdyksi. Identiteetti-kehyksessä vähemmistöt myös purkavat niitä tunteitaan, mitä kielen sivuuttaminen tai ruotsalaistamisen aiheuttama historiallinen trauma on aiheuttanut. Esimerkiksi tornionlaaksolaiset saattavat omakohtaisesti kertoa, miltä äidinkielen puhumiskielto tuntui, tai juutalaiset keskustelijat kommentoivat voimakkaain sanakääntein vähemmistökielikomitean ratkaisua jättää jiddish vähemmistökielten ulkopuolelle. Vahvat sanat kuvastivat sivuuttamisen aiheuttamaa tunnekuohua. Materiaalissa onkin enemmän esimerkkejä turhautumisesta tai kiukusta kuin identiteetin vahvistamisesta seuraavasta riemusta. Tähän on varmasti osasyynä journalistinen kulttuuri, se että lehdistö kiinnittää helpommin huomiota koettuihin epäkohtiin kuin ilon aiheisiin. Se, etteivät vähemmistöt DN:n tai SvD:n sivuilla juurikaan juhli esimerkiksi saamaansa vähemmistöasemaa tai kommentoi aseman merkitystä identiteetille, johtaa kuitenkin siihen, ettei päätöksen vaikutuksia tältä osin valoteta.

7.4 Vähemmistöaseman seuraukset

Sekä DN:n että SvD:n juttujen valossa näyttää siltä, ettei vähemmistöpäätöksellä ole ollut suurempia seurauksia. Taloudellinen tuki vähemmistöille on jutuista päätellen niukkaa ja satunnaista. Esimerkiksi Olle Josephson arvioi SvD:ssä vuonna 2001, että suurin este vähemmistöaseman tehottomuudelle on yleinen käsitys siitä, että monikielisyys on yhteiskunnalle rasite. Materiaalin mukaan aseman merkitys on lähinnä siinä, että vähemmistöprosessi on tehnyt lehdet tietoisiksi ryhmien olemassaolosta ja herättänyt toisaalta tahdon säätää ruotsin asema lailla. Ajoittain vähemmistö-käsitettä käytetään väljästi, jolloin se sisältää niin kansalliset vähemmistöt kuin uudet maahanmuuttajat. Tältä osin termien käyttö ei ole juurikaan täsmentynyt.

Juttujen perusteella vähemmistökokonaisuuden sisällä aseman seuraukset eroavat ryhmittäin: ruotsinsuomalaisten osalta asema on ollut melko tehoton. Asema ei ole esimerkiksi varjellut ryhmää suomenkielisiin palveluihin kohdistuneilta säästösuunnitelmilta, johon monet keskustelijoista kiinnittävät huomiota. Useat jutut pitävät edelleen pystyssä ulkopoliittista kehystä, vaikka valtiopäiväpäätöksellä on luotu nimenomaan Ruotsin sisäistä vähemmistöpolitiikkaa. Silti suomalaiset poliitikot osallistuvat edelleen keskusteluun suomen asemasta. Ruotsinsuomalaisia ei myöskään välttämättä mielletä vähemmistöksi vaan siirtolaisryhmäksi, ja ruotsinsuomalaisten oma

profiili on materiaalissa matala. Siteeraan tässä uudelleen Heikki Luostarisen ajatusta toimijoiden kulttuurisesta pääomasta ja sovellean sitä ruotsinsuomalaisiin. Ruotsinsuomalaisilla ei vaikuta olevan sitä kulttuurista pääomaa, jota Suomesta keskusteluun osallistuvilla poliitikoilla on. Tässä suhteessa ruotsinsuomalaiset eivät ole kuitenkaan Ruotsin kansallisten vähemmistöjen joukossa poikkeus. Samalla tavalla pääomaa puuttuu muiltakin ryhmiltä.

Tornionlaaksolaiset ovat aineiston mukaan saaneet uutta puhtia paitsi vähemmistöasemasta myös seudun oman pojan, kirjailija Mikael Niemen menestyksestä. Kummatkin lehdet kirjoittavat siitä, miten ryhmän omanarvontunto on lähtenyt nousuun näiden kahden tekijän yhteisvaikutuksesta. Tosin useassa jutussa muistutetaan, miten kielikysymys on alueella herkkä. Tätä heijastavat esimerkiksi ne voimakkaat reaktiot, joita Pajalan kunnan päätös opettaa kaikille oppilaille meänkieltä aiheuttaa. Meänkieli-termin lanseeraaminen etenee hitaasti ja termin kanssa käytetään rinnakkain myös suomea. Juttujen valossa valtion tuki meänkielelle on ollut vähäistä, lähinnä kieltä ovat vahvistaneet tornionlaaksolaiset itse eri kulttuurihankkeineen.

Saamelaisten osalta vähemmistöaseman tuomat edistysaskeleet vaikuttavat vaatimattomilta. Vähemmistötunnustuksella on ryhmälle jonkinlainen symboliarvo ja se lienee auttanut kielen revitalisaatiota. Asema ei ole kuitenkaan poistanut tiettyjä jännitteitä valtaväestön ja saamelaisten väliltä, mikä näkyy esimerkiksi saamenkielisiin tienviittoihin kohdistuvana ilkeilyltä. Vähemmistöasemalla ei ole ollut myöskään mitään vaikutusta siihen arkipäivän syrjintään, johon romanit törmäävät. Juttujen valossa aseman merkitys on lähinnä siinä, että se on vahvistanut romani-identiteettiä, lisännyt ryhmän näkyvyyttä ja antanut sille äänen. Nämä ovat sinänsä tärkeitä muutoksia. Aiemmissa jutuissa romaneista lähinnä puhuttiin, vähemmistö päätöksen myötä lehdet ovat alkaneet haastatella myös romaneja. Lehdet raportoivat myös konkreettisista edistysaskelista kuten romaninkielisten lähetysten aloittamisesta Ruotsin Radiossa. Vähemmistöaseman vaikutuksesta juutalaisten elämään on vaikea lukea mitään, koska ryhmästä kirjoitetaan niin vähän. Syynä tähän on varmasti ryhmän pienuus, mutta myös vähemmistön tottumus elää omissa oloissaan, osin jopa turvallisuussyistä. Mutta ainakaan mitään merkittävää edistystä vähemmistöasemasta ei ole juttujen perusteella ryhmälle seurannut.

7.5 Loppupäätelmät

Kaikkiaan tutkimusmateriaalissa ruotsalainen yhteiskunta on keskustellen luonut

vähemmistöpolitiikan mallia ja siten tehnyt maassa aivan uutta aluevaltausta. Keskustelussa ruotsalaisen enemmistö ääni on voimakas. Enemmistö pyrkii määrittelemään vähemmistöasemaa, ja vuoropuhelussa vähemmistöjen rooli on rajallinen. Lähinnä vähemmistöjä kuullaan näiden vaatiessa vähemmistöasemaa, mutta ne eivät osallistu tai niitä ei kutsuta keskusteluun kertomaan, miksi ne aseman oikeastaan haluavat. Toki vähemmistöt huomauttavat, että asema on tärkeä omakielisten palveluiden suojelemiseksi, mutta puheenvuorot siitä, miksi omakieliset palvelut ovat tärkeitä, saavat vähemmän tilaa. Keskustelussa painottuu siis vähemmistöaseman hallinnollinen määrittely, ei niinkään aseman tai sen seurausten syvällisempi merkitys. Jutuissa toistetaan, että Ruotsi keskustelee vähemmistöistä liittyäkseen Euroopan neuvoston sopimukseen. Sytyke vähemmistöpolitiikan määrittelyyn tulee siis ulkoa, ja ulkopuolinen vaikutin on myös keskusteluun vahvasti osallistunut Suomen valtiovalta. Prosessi ei siis ole kokonaan lähtöisin ruotsalaisista tarpeista, mikä näkyy keskustelun kokonaisuudessa.

Vähemmistökeskusteluun sisältyy myös kiinnostava ristiriita: vaikka vähemmistöasema sinänsä saa osakseen laajan tuen, useissa kirjoituksissa (joita käsittelem yhtenäisyys-kehyksessä) tuodaan esiin monikielisuuden ongelmallisuus. Sananvaihtoa sekoittaa se, ettei termistö tunnu vakiintuvan. Vähemmistö- ja siirtolais -käsitteitä käytetään toisinaan polveillen. Eli vaikka virallisen retoriikan mukaan vähemmistöpäätöksellä Ruotsiin on muodostettu vähemmistöpolitiikka aiempien siirtolais- ja integraatiopolitiikkojen jatkeeksi, ei vähemmistöasema vaikuta hahmottuvan ainakaan ruotsalaiseen enemmistöön kuuluville keskustelijoille. Vähemmistöpolitiikka näyttääkin paperitiikeriltä, joka ei johda käytännön muutoksiin. Tämä näkemys saa taas vahvistusta, kun materiaalista etsii merkkejä vähemmistöaseman konkreettisista seurauksista.

7.6 Kokemukset työprosessista

Katson, että olen käyttämälläni menetelmillä saanut kokolailla täyteläisen vastauksen siihen, miltä vähemmistöasema DN:n ja SvD:n juttujen valossa näyttää. Samaan lopputulokseen olisin varmasti tullut aineiston suppeammallakin hamuamisella ja tutkimusajankohdan tiukemmalla rajaamisella. Vähemmistöaseman alustusvaihe, vuodet 1992–1996, on monella tapaa kiintoisa, mutta tämän työn kannalta näinä vuosina julkaistun aineiston olisi voinut jättää huomattavasti vähemmälle huomiolle tai jopa sivuuttaa kokonaan. Yhden pro gradu -työn materiaaliksi olisi hyvin voinut riittää esimerkiksi pelkästään vähemmistöpäätöksen jälkeen julkaistut jutut, jolloin aihe olisi fokusoitunut vähemmistöaseman seurauksiin. Mutta jos jolle kulle on iloa tekemästani katsauksesta

vähemmistöaseman varhaisvaiheen ja valtiopäiväpäätöksen julkiseen keskusteluun, niin hyvä niin. Tällainen lukija voi ottaa tutkielmani tuon julkisen keskustelun (joskaan ei faktisten tapahtumien) historiikkina.

Lähteet

Kirjalliset lähteet

- Brune, Ylva. 2004. Nyheter från gränsen. Tre studier i journalistik om "invandrare", flyktingar och rasistiskt våld. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Brune, Ylva. 2006. Den dagliga dosen. Diskriminering i Nyheterna och Bladet. Teoksessa Camauër, Leonor & Nohrstedt, Stig Arne (red.) Mediernas Vi och Dom. Mediernas betydelse för den strukturella diskrimineringen. Rapport av Utredningen om makt, integrationen och strukturell diskriminering. SOU 2006:21. Stockholm: Fritzes, 89-122.
- Catomeris, Christian. 2004. Det ohyggliga arvet. Sverige och främlingen genom tiderna. Stockholm: Ordfront.
- Camauër, Leonor. 2003. Ethnic Minorities and their Media in Sweden. Nordicom Review 2/2003, 69-88.
- Camauër, Leonor. 2005. En kartläggning. Minoritetsmedier och minoritetsmediepolitik i Sverige. Stockholm: Styrelsen för psykologiskt försvar
- Camauër, Leonor & Nohrstedt, Stig Arne (red.). 2006. Mediernas Vi och Dom. Mediernas betydelse för den strukturella diskrimineringen. Rapport av Utredningen om makt, integrationen och strukturell diskriminering. SOU 2006:21. Stockholm: Fritzes
- Camauër, Leonor. 2006. Mediearbetare med utländsk bakgrund och majoritetsmediers diskrimineringsmekanismer. Teoksessa Camauër, Leonor & Nohrstedt, Stig Arne (red.) Mediernas Vi och Dom. Mediernas betydelse för den strukturella diskrimineringen. Rapport av Utredningen om makt, integrationen och strukturell diskriminering. SOU 2006:21. Stockholm: Fritzes, 35-88.
- Council of Europe. 800 million Europeans. 2003. Council of Europe workshops.
- EBLUL. 1995. Key Words. A step into the world of lesser used languages. Brussels: The European Bureau for Lesser Used Languages.
- Elenius, Lars. 2001. Både finsk och svensk. Modernisering, nationalism och språkförändring i Tornedalen 1850-1939. Luleå: Kulturgräns norr.
- Elenius, Lars & Ekenberg, Stefan. 2002. Minoritetsspråk och myndighetskontakt. Luleå: CUFS, Luleå tekniska universitet
- Elenius, Lars. 2005. Ett uthålligt språk - genomförande av lagarna om användning av minoritetsspråk i förvaltningsområdena i Norrbottens län åren 2000-2004. Teoksessa Nationella minoriteter och minoritetsspråk. Rapporter från riksdagen 2004/05:RFR3. Stockholm: Konstitutionsutskottet, 75-196.
- Elenius, Lars. 2006. Nationalstat och minoritetspolitik. Samer och finskspråkiga minoriteter i ett jämförande nordiskt perspektiv. Studentlitteratur.
- Goffman, Erving. 1974/1986. Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience. Boston:

Northeastern University Press.

Gröndahl, Satu. 2002. Litteraturens gränsland. Invandrar- och minoritetslitteratur i nordiskt perspektiv. Uppsala: Centrum för multietnisk forskning, Uppsala universitet.

Heed, Sven Åke. 2002. Teaterns tecken. Lund: Studentlitteratur.

Horsti, Karina. 2005. Vierauden rajat. Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa. Tampere: Tampere University Press.

Hujanen, Taisto. 1986. Kultamaa ja kotimaa. Tutkimus Ruotsin ensimmäisen polven suomalaissiirtolaisten Suomi ja Ruotsi -kuvasta. Acta Universitatis Tamperensis, ser A vol 205. Tampere: Tampereen yliopisto

Hulten, Gunilla. 2006. Främlingar i nationens spegel. Teoksessa Camauër, Leonor & Nohrstedt, Stig Arne (red.) Mediernas Vi och Dom. Mediernas betydelse för den strukturella diskrimineringen. Rapport av Utredningen om makt, integrationen och strukturell diskriminering. SOU 2006:21. Stockholm: Fritzes, 123-162.

Huss, Leena. 2002. Sverigefinsk revitalisering - finns den? Teoksessa Hansson, Heidi & Kangassalo, Raija & Lindmark, Daniel (red.) När språk och kulturer möts. Umeå: Johan Nordlander-sällskapet, Kulturens frontlinjer, 44-62

Huss, Leena. 2005. Euroopan neuvoston vähemmistökieliselopimus Ruotsin kansallisten vähemmistökielten tukena. Teoksessa Huss, Leena & Lindgren, Anna-Riitta (red./toim.) Rätten till eget språk. Oikeus omaan kieleen. Språklig emancipation i Finland och Sverige. Uppsala: Centrum för multietnisk forskning, Uppsala universitet, 117-124.

Huss, Leena & Lindgren, Anna-Riitta. 2005a. Monikielinen Skandinavia. Teoksessa Johansson, Marjut & Pyykko, Riitta (toim.) Monikielinen Eurooppa. Kielipolitiikkaa ja käytäntöä. Helsinki: Gaudeamus julkaisija, 246-282.

Huss, Leena & Lindgren, Anna-Riitta (red./toim.). 2005b. Rätten till eget språk. Oikeus omaan kieleen. Språklig emancipation i Finland och Sverige. Uppsala: Centrum för multietnisk forskning, Uppsala universitet.

Huss, Leena & Spiliopoulou Åkermark, Sia. 2005. Minoritetsspråkens ställning i Sverige. Teoksessa Huss, Leena & Lindgren, Anna-Riitta (red./toim.) Rätten till eget språk. Oikeus omaan kieleen. Språklig emancipation i Finland och Sverige. Uppsala: Centrum för multietnisk forskning, Uppsala universitet, 83-98.

Huss, Leena & Wande, Erling. 2006. Emancipation i vardande? Drag i tornedalingarnas och sverigefinnarnas språkpolitiska utveckling. Teoksessa Junila, Marianne & Westin, Charles (red.) Mellan majoriteter och minoriteter. Om migration, makt och mening. Svenskt i Finland - finskt i Sverige II. Helsinki: Svenska litteraturskällskapet i Finland, 229-267.

Hyltenstam, Kenneth & Milani, Tommaso. 2005. Nationella minoriteter och minoritetsspråk. Uppföljning av Sveriges efterlevnad av Europarådets konventioner på nationell nivå: ett minoritetsspråksperspektiv. Teoksessa Nationella minoriteter och minoritetsspråk. Rapporter från riksdagen 2004/05:RFR3. Stockholm: Konstitutionsutskottet, 23-74.

- Janulf, Pirjo. 1998. Kommer finskan i Sverige att fortleva? En studie av språkkunskaper och språkanvändning hos andragenerationens sverigefinnar i Botkyrka och hos finlandssvenskar i Åbo. Acta Universitatis Stockholmiensis, Studia Fennica Stockholmiensia 7. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Johansson, Marcus. 2006. Husbandens röst i etnifierad lokalpress. Teoksessa Camauër, Leonor & Nohrstedt, Stig Arne (red.) Mediernas Vi och Dom. Mediernas betydelse för den strukturella diskrimineringen. Rapport av Utredningen om makt, integrationen och strukturell diskriminering. SOU 2006:21. Stockholm: Fritzes, 163-188.
- Johansson, Marjut & Pyykkö, Riitta (toim.). 2005. Monikielinen Eurooppa. Kielipolitiikkaa ja käytäntöä. Helsinki: Gaudeamus.
- Jokinen, Arja. 2004. Poliitikkojen puheet puntarissa: Kaupunginvaltuutettujen asunnottomuuspuheiden retoriikka. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero. Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino, 189-226.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero. 2004. Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino.
- Junila, Marianne & Westin, Charles (red.). 2006. Mellan majoriteter och minoriteter. Om migration, makt och mening. Svenskt i Finland - finskt i Sverige II. Helsinki: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Justitiedepartementet. 2001. Mänskliga rättigheter i Sverige - en kartläggning. Ds 2001:10. Stockholm: Fritzes.
- Justitiedepartementet, faktablad. 2003. Nationella minoriteter och minoritetsspråk. En sammanfattning av regeringens minoritetspolitik. Ju 03.10.
- Järvinen, Minna-Kaisa. 1992. Muukalaisia ja meikäläisiä. Pakolaisuutisissa käytetyt tulkintarepertuaarit ja niiden funktiot. Tampere: Sosiaalipolitiikan laitos, Tampereen yliopisto.
- Kamali, Masoud & de los Reyes (red.). 2005. Bortom Vi och Dom. Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering. Rapport av Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering. SOU 2005:41. Stockholm: Fritzes.
- Kantokorpi, Mervi & Lyytikäinen, Pirjo & Viikari, Auli. 2003. Runousopin perusteet. Helsinki: Palmenia-kustannus.
- Konstitutionsutskottet. 2005. Nationella minoriteter och minoritetsspråk. Rapporter från riksdagen 2004/05:RFR3. Stockholm.
- Korkiasaari, Jouni & Tarkiainen, Kari. 2000. Suomalaiset Ruotsissa. Suomalaisen siirtolaisuuden historia 3. Turku: Siirtolaisinstituutti.
- Kuosmanen, Jari. 2001. Finnkampen. En studie av finska mäns liv och sociala karriärer i Sverige. Gidlunds förlag.

- KU-betänkande. 1999. Konstitutionsutskottets betänkande 1999/2000:KU6. Nationella minoriteter i Sverige. Stockholm.
- Lainio, Jarmo (red.). 1996. Finnarnas historia i Sverige 3. Tiden efter 1945. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.
- Laitinen, Merja. 2004. Tillkomsten av en ny svensk dagstidning - den sverigefinska Ruotsin Sanomat. En översiktlig beskrivning. Teoksessa Lainio, Jarmo (red.) Gammalt och nytt om sverigefinnar och finskt i Sverige. Eskilstuna: SKKK, Mälardalens högskola, 23-32.
- Lindgren, Anna-Riitta. 2005. Oikeus omaan kieleen. Teoksessa Huss, Leena & Lindgren, Anna-Riitta (red./toim.) Rätten till eget språk. Oikeus omaan kieleen. Språklig emancipation i Finland och Sverige. Uppsala: Centrum för multietnisk forskning, Uppsala universitet, 47-66.
- LO. 2006. Suomalaiset työläiset muistelevat ja kertovat. Acchiardo, Maria-Paz (red.). Malmö: Landsorganisationen i Sverige.
- Luostarinen, Heikki. 1991. Interdiskurssiivisen ihmeen jäljillä. Tiedotustutkimus 3/91, 109-112.
- Luostarinen, Heikki. 1994. Mielen kersantit. Julkisuuden hallinta ja journalistiset vastastrategiat sotilaallisissa konflikteissa. Juva: Hanki ja jää.
- Manninen, Pentti. 2004. Johdatus tilastolliseen data-analyysiin. Sovellus- ja atk-keskeinen näkökulma. Opetusmoniste B 44. Tampere: Matematiikan, tilastotieteen ja filosofian laitos, Tampereen yliopisto.
- Melakari, Esko. 2001. Hoten mot minoritetsspråken inte undanröjda. Teoksessa Bucht, Bertil & Ehdwall, Eva & Myrman, Birgitta & Strömqvist, Sven (red.) Med ögon för språk. En idéskrift från Europeiska året för språk 2001. Stockholm: Elanders Gummessons, 34-37.
- Melakari, Esko. 2003. Suomi - yksi Ruotsin kielistä. Suomen kielen asema Ruotsin yhteiskunnassa 2000-luvun alussa. Katrineholm: AB Kurirtryck.
- Minoritetsspråkskommittén. 1997a. Steg mot en minoritetspolitik. Europarådets konvention om historiska minoritetsspråk. Betänkande av minoritetsspråkskommittén. SOU 1997:192. Stockholm: Jordbruksdepartementet.
- Minoritetsspråkskommittén. 1997b. Steg mot en minoritetspolitik. Europarådets konvention för skydd av nationella minoriteter. Betänkande av minoritetsspråkskommittén. SOU 1997:193. Stockholm: Jordbruksdepartementet.
- Moring, Tom. 2005. Eurooppalainen vähemmistöpolitiikka. Teoksessa Johansson, Marjut & Pyykko, Riitta (toim.) Monikielinen Eurooppa. Kielipolitiikkaa ja käytäntöä. Helsinki: Gaudeamus julkaisija, 74-97.
- Nieminen Mänty, Nadja. 2004. Sverigefinländare i majoritetsmedia - en diskursanalytisk studie. Teoksessa Lainio, Jarmo (red.) Gammalt och nytt om sverigefinnar och finskt i Sverige. Eskilstuna: SKKK, Mälardalens högskola, 41-52.
- Potter, Jonathan & Wetherell, Margaret. 1987. Discourse and Social Psychology. Beyond Attitudes

and Behaviour. London: Sage Publications Ltd.

Potter, Jonathan & Wetherell, Margaret. 1988. Discourse analysis and the identification of interpretative repertoires. Teoksessa Antaki, Charles (Ed.) *Analysing Everyday Explanation. A Casebook of Methods*. London: Sage Publications Ltd, 168-183.

Pynnönen, Marja-Liisa. 1991. Siirtolaisuuden vanavedessä. Tutkimus ruotsinsuomalaisen kirjallisuuden kentästä vuosina 1956-1988. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Raittila, Pentti. 2004. Venäläiset ja virolaiset suomalaisten Toisina. Tapaustutkimuksia ja analyysimenetelmien kehittelyä. Akateeminen väitöskirja. Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto. Tampere: Tampere University Press.

Regeringens skrivelse 2002. Regeringens skrivelse 2001/02:83. En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna. Stockholm: Justitiedepartementet

Reunanen, Esa. 2003. Budjettijournalismi julkisena keskusteluna. Tekstianalyttisiä näkökulmia suomalaiseen ja ruotsalaiseen budjettikirjoitteluun. Tampere: Tampereen Yliopistopaino.

Snellman, Hanna. 2003. Sallan suurin kylä - Göteborg. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Socialstyrelsen. 2001. Äldreomsorg för finsktalande i Sverige. Stockholm.

SOU 2005:40. Rätten till mitt språk. Förstärkt minoritetsskydd. Delbetänkande från Utredningen om finska och sydsamiska språken. Stockholm: Fritzes

SOU 2005:56. Det blågula glashuset - strukturell diskriminering i Sverige. Stockholm: Fritzes

SOU 2006:19. Att återta mitt språk. Åtgärder för att stärka det samiska språket. Slutbetänkade från utredningen om finska och sydsamiska språken. Stockholm: Fritzes

Spiliopoulou Åkermark, Sia (Ed.). 2006. *International Obligations and National Debates: Minorities around the Baltic Sea*. Mariehamn: The Åland Islands Peace Institute. .

Spiliopoulou Åkermark, Sia & Huss, Leena. 2006. Ten Years of Minority Discourse in Sweden. Teoksessa Spiliopoulou Åkermark, Sia (Ed.) *International Obligations and National Debates: Minorities around the Baltic Sea*. Mariehamn: The Åland Islands Peace Institute, 545-588.

Statens kulturråd 2001. De nationella minoriteterna och kulturlivet. Rapport från Statens kulturråd 2001:4. Trelleborg: Berlings Skogs.

Suutari, Pekka. 2000. Götajoen jenkkä. Tanssimusiikki ruotsinsuomalaisen identiteetin rakentajana. Suomen Etnomusikologisen Seuran julkaisuja 7, Ruotsinsuomalaisen arkiston julkaisuja 4. Helsinki: Yliopistopaino.

Svenska kyrkan. 2002. Hemmet finns där vägarna möts. Sverigefinländarnas liv i samhälle och kyrka. Mitt i församlingen 2002:7. Västerås: Edita Västra Aros

Tarkiainen, Kari. 1990. Finnarnas historia i Sverige 1. Vammala: Vammalan Kirjapaino.

Tarkiainen, Kari. 1993. Finnarnas historia i Sverige 2. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

TT-artikkeli 2007-08-02, Språkvårdare för tornedalsfinska.

Tuomela, Veli. 2001. Tvåspråkig utveckling i skolåldern. En jämförelse av sverigefinska elever i tre undervisningsmodeller. Centrum för tvåspråkighetsforskning, Stockholms universitet.

Utbildningsdepartementet. 1994. Finska i Sverige - ett inhemskt språk. Rapport från Arbetsgruppen för stärkande av det finska språkets ställning. Painamaton moniste.

Uusitalo, Hannu. 1991. Tiede, tutkimus ja tutkielma - Johdatus tutkielman maailmaan. Juva: WSOY.

Valkonen, Tapani. 1981. Haastattelu- ja kyselyaineiston analyysi sosiaalitutkimuksessa. Helsinki: Gaudeamus.

Wande, Erling. 2005. Etnicitet och identitet - några reflektioner med utgångspunkt i språksituationen i Tornedalen. Teoksessa Huss, Leena & Lindgren, Anna-Riitta (red./toim.) Rätten till eget språk. Oikeus omaan kieleen. Språklig emancipation i Finland och Sverige. Uppsala: Centrum för multietnisk forskning, Uppsala universitet, 99-116.

Winsa, Birger. 1998. Language Attitudes and Social Identity. Oppression and Revival of a Minority Language in Sweden. Applied Linguistics Association of Australia. Occasional Paper N 17, 1998. ANU Printing Services.

Vuonokari, Erkki & Pelkonen, Juhamatti (toim.). 1993. Luokan kynnyksen yli. Ruotsinsuomalaiset kirjoittavat kouluhistoriaa. Jyväskylä: Gummeruksen Kirjapaino.

Väliverronen, Esa. 1996. Ympäristöuhkan anatomia. Tiede, mediat ja metsän sairaskertomus. Vastapaino.

Ylikiiskilä, Antti. 2006a. Bilden av sverigefinländare, finländare, finska i Sverige, finska och Finland i läroböcker i svenska och historia samt dagstidningar. Rapportissa Lainio, Jarmo (red.) Utbildningsval, sociala karriärer, språkliga kompetenser och identiteter (U-SOKKI), Del II - Pilotstudiefasen. Finskt språk- och kulturcentrum, Mälardalens högskola. Painamaton käsikirjoitus, 143-194.

Ylikiiskilä, Antti. 2006b. Samiska och samer i några läroböcker i svenska och historia. Högskolan Dalarna. Painamaton käsikirjoitus.

Ylikiiskilä, Antti. 2006c. Sveriges nationella minoritetsspråk och minoritetskulturer i några läroböcker i svenska. Painamaton käsikirjoitus.

Ågren, Marja. 2006. "Är du finsk, eller ...?" En etnologisk studie om att växa upp och leva med finsk bakgrund i Sverige. Göteborg: Bokförlaget Arkipelag

Verkkolähteet

Aalto, Satu. 2005. Tiedotteen jutun juurina. Tampereen kaupungin mediajulkisuuden syntyminen paikallisviestimissä. Pro gradu -tutkielma. Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto. Verkkodokumentti <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu00682.pdf> (haettu 1.3.2008).

DN Arkivet. Aloitussivu <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=730> (haettu 17.3.2006).

dn.se, verkkosivu (haettu 13.5.2008).

<http://conventions.coe.int>. Euroopan neuvoston verkkosivu (haettu 14.2.2008).

Kamali, Masoud & de los Reyes, Paulina (red.). 2005. Bortom Vi och Dom. Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering. Rapport av Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering. SOU 2005:41. Verkkosivu <http://www.regeringen.se/content/1/c6/04/56/42/11dab91b.pdf> (haettu 10.2.2008).

Kamali, Masoud (red.). 2006a. Integrationens svarta bok. Agenda för jämlikhet och social sammanhållning. Slutbetänkade av Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering. SOU 2006:79. Verkkosivu <http://www.regeringen.se/sb/d/6155/a/67901> (haettu 10.2.2008).

Kamali, Masoud (red.). 2006b. Den segregerande integrationen. Om social sammanhållning och dess hinder. Rapport av Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering. SOU 2006:73. Verkkosivu <http://www.regeringen.se/sb/d/6155/a/67018> (haettu 10.2.2008).

Karvonen, Erkki. 2000. Tulkintakehys (frame) ja kehystäminen. Verkkodokumentti <http://www.uta.fi/~tierka/Tulkintakehys.pdf> (haettu 23.3.2008).

Regeringens proposition 1998/99:143. Nationella minoriteter i Sverige. <http://www.regeringen.se/content/1/c4/22/18/f5c9eed7.pdf> (haettu 10.2.2008).

Regeringskansliet pressmeddelande: Rätten att läsa eget minoritetsspråk stärks. 13.9.2007. Verkkosivu <http://www.regeringen.se/sb/d/9432/a/87877> (haettu 19.9.2007).

Runblom, Harald. 2006. En granskning av hur etnisk tillhörighet framställs i ett urval av läroböcker. Underlagsrapport till Skolverkets rapport ”I enlighet med skolans värdegrund?”. Verkkosivu sama kuin raportissa ”I enlighet med skolans värdegrund?”. Haettu 14.3.2007.

Skolverket. 2006. I enlighet med skolans värdegrund? Rapport 285/2006. Verkkosivu <http://www.skolverket.se> (haettu 14.3.2007).

Skolverket, pressmeddelande 30.6.2006. Många läroböcker kan upplevas som kränkande eller diskriminerande. Verkkosivu <http://www.skolverket.se/sb/d/203/a/7509> (haettu 14.3.2007).

svd.se, verkkosivu (haettu 13.5.2008).

Haastattelut

Ekgren, Lars. DN:n arkisto. Puhelinhaastattelu 20.3.2006.

Nordström, Birgitta. Mediearkivet. Puhelinhaastattelu 9.3.2006.

Sabuni, Nyamko. Vähemmistöministeri. Haastattelu 19.8.2007.

Svensson, Thomas. Presstext. Puhelinhaastattelu 10.3.2006.

Liitteet

Liite 1: Aineiston hankinnassa käytetyt hakusanat

Käytin DN:n arkistossa ja Mediarkivetissa hakusanoja "minoritetsspråk*", "minoritetsstatus*", "minoritetsställning*", "finskspråkig*", "finskan* och ställning*" ja "sverigeffin*". (Tähtimerkki * toimi käyttämissäni arkistoissa hakusanojen katkaisumerkkinä.) DN:n arkistossa käytin myös kieltämättä erikoista hakusanaa "läsarnas och finska*". Tämä hakusana syntyi sattumalta metsästäessäni suomen kielen asemaa koskevaa yleisönosastokirjoitusta. Hakusana tuotti kaupanpäällisiksi myös muita tähdellisiä yleisönosastojuttuja.

DN:n arkistossa käytin myös hakusanana sanapareja "nationel* vid minoritet*", "nationel* im minoritet*" ja "nationel* is minoritet*". Hakusanaparit etsivät jutut, joissa kyseiset hakusanat ovat peräkkäin, samassa lauseessa (i samma mening) tai samassa kappaleessa (i samma stycke). Täydensin hakua etsimällä juttuja Presstextistä hakusanalla "nationel* and minoritet*". Mediarkivetissa käytin hakusanaa "nationel* minoritet*", joka etsi jutut, joissa kyseiset sanat esiintyivät, joskaan eivät välttämättä peräkkäin. Siksi käytin myös tarkennettua hakua (exakta frasen) "nationell minoritet", "nationellt minoritetsspråk", "nationella minoriteter" ja "nationella minoriteterna".

Sekä Presstextistä että Mediarkivetista etsin juttuja myös haulla "finnar*". Hakusana oli osin ongelmallinen, koska sillä viitattiin varsin usein paitsi ihotauteihin, myös suomensuomalaisista kertoviin juttuihin, jotka eivät tutkielmani kannalta olleet kiinnostavia. Kummankin arkiston hienouksiin kuuluu kuitenkin se, että ne näyttävät hakusanan kätevästi lauseyhteydessään, jolloin juttuja pystyi selaamaan nopeasti. Siten pystyin sutjakkaasti poimimaan päätteeltä vain ruotsinsuomalaisia koskevat jutut.

Hylkäsin heti kättelyssä hakusanat, jotka antoivat erittäin runsaasti juttuviitteitä, varsinkin jos viitteet osoittautuivat päällisin puolin tarkastellen epäolennaisiksi. DN:n arkistossa hakusana "minoritet*" antoi maksimimäärän, tuhat, viitettä. Vilkaisin näistä viitteistä 60 ensimmäistä ja huomasin "minoritet"-sanana viittaavan esimerkiksi vähemmistöhallitukseen, vähemmistöosakkuuteen tai jonkin puolueen tai ryhmittymän vähemmistöön. Hakusana "nationel* och minoritet*" antoi yhtä monta juttua samantyyppisin viittauksin, koska hakusanat eivät esiintyneet jutussa sanaparina. Siten "nationel*" -sana saattoi viitata vaikkapa kansalliseen suunnitelmaan ja "minoritet*" vähemmistöhallitukseen. Hakusanat "finsk*", "finska*", "finnar*", "finländsk*" ja "finländar*" antoivat niin ikään täyden määrän, tuhat, viitettä ja viittasivat lähes poikkeuksetta suomensuomalaisiin henkilöihin, tapahtumiin ja yhtiöihin tai esimerkiksi suomalais-ruotsalaisiin yritysfuusioihin.

Presstextissä yllä mainitut ei-toimivat hakusanat käyttäytyivät samantyyppisesti kuin DN:n arkistossa: hakusana "minoritet*" antoi 5333 osumaa, "finsk*" 10614 ja "finska*" 8146. Tällaisia juttumääriä en ryhtynyt sen kummemmin selaamaan. Kuten edellä totesin, otin tarkempaan silmäilyyn Presstextistä ainoastaan jutut haulla "nationel* and minoritet*" (607 juttua) ja "finnar*" (602 juttua), joita hylkäsin tai otin talteen sen mukaan, vaikuttiko hakusanan lauseyhteys lainkaan kiinnostavalta. Myös Mediarkivetissa hakusanat "minoritet*", "finsk*", "finska*", "finländar*" ja "finländsk*" antoivat kukin tuhatmäärin viitteitä, joista ainakaan 60 ensimmäistä eivät tuoneet mitään olennaista lisäystä muiden hakusanojen antiin verrattuna. En katsonut tarpeelliseksi setviä näitä hakusanoja sen syvällisemmin.

Dagens Nyheterin arkistossa käyttämäni käyttökelpoiset hakusanat antoivat viitteen 1043 jutusta ajalta 1.1.1992–30.9.2005. Lisäksi Presstextissä käyttämäni toimivista hakusanoista sain viitteen 1209 jutusta. Mediearkivetissa käyttämäni toimivat hakusanat toivat 2030 viitettä. Yhteensä käytössäni oli siis 2252 DN:n jutun viitettä ja 2030 SvD:n jutun viitettä. Yli neljää tuhatta juttua en kuitenkaan ole ryhtynyt läpi lukemaan. Merkittävä osa jutuista oli ulkomaanjuttuja, kuten juttuja vähemmistöistä eri Euroopan tai Aasian maissa, ja ne pudotin heti pois. Tarkkakaan hakusana ei automaattisesti tuonut juttuja vähemmistöasemasta. Hakusana "minoritetsstatus*" saattoi viitata tietyn omistajan vähemmistöasemaan jossain yhtiössä. Hakusanalla "sverigefin*" tavoittelin juttuja ruotsinsuomalaisista (sverigefinnar, sverigefinsk), mutta sain kylkiäisenä juttuja Ruotsin Euroviisukarsinnoista tai jääkiekko-otteluista (sverigefinal).

DN:n arkistosta peräisin olevat jutut olen tulostanut Tampereen yliopiston koneilla, Tukholman Kuninkaallisessa kirjastossa ja Hjorthagenin sivukirjastossa. Presstextin jutut olen tulostanut Kuninkaallisessa kirjastossa, Tukholman kaupungin pääkirjastossa ja Hjorthagenin sivukirjastossa ja Mediearkivetin jutut Åbo Akademiassa, Tukholman kaupungin pääkirjastossa ja Hjorthagenin sivukirjastossa sekä Kuninkaallisessa kirjastossa. Joitain DN:n ja SvD:n juttuja olen tulostamisen sijaan kopioinut Tampereen yliopiston sanomalehtiarkistossa ja Kuninkaallisen kirjaston mikrofilmisalissa.

Liite 2: Määrällisen analyysin luokitusrunko

1. Juttukohtaiset muuttujat

A: Lehti:

1. Dagens Nyheter
2. Svenska Dagbladet

B. Jutun numero xxx

C. Jutun päivämäärä vv/kk/pp

D. Jutun otsikko xxx

E. Jutun koko

1. Vähemmän kuin 1000 merkkiä
2. 1000-5000 merkkiä
3. Enemmän kuin 5000 merkkiä

F. Juttutyyppi

1. Uutisjuttu
2. Reportaasi tai feature-juttu
3. Pääkirjoitus tai toimittajan kolumni
4. Ulkopuolisen asiantuntija- tai mielipideartikkeli
5. Muu

G. Jutun yksinäisyys / moniäänisyys

1. Yksinäinen
2. Moniääninen

H. Jutun sävy

1. Toteava, neutraali
2. Sovitteleva
3. Vastakkainasetteluja korostava

2. Toimijakohtaiset muuttujat

I. Toimija 1: numero xxxx

J. Toimija 2: numero xxx

K. Toimija 1: nimi xxx

L. Toimija 2: nimi xxx

N. ja M. Toimija 1 ja 2: rooli

1. Ruotsalainen virkamies / asiantuntija
2. Ruotsalainen poliitikko
3. Suomalainen virkamies / asiantuntija (Suomesta)
4. Suomalainen poliitikko (Suomesta)
5. DN:n tai SvD:n toimittaja
6. Romani asiantuntija / järjestön edustaja
7. Juutalainen asiantuntija / järjestön edustaja
8. Ruotsinsuomalainen asiantuntija / järjestön edustaja
9. Tornionlaaksolainen asiantuntija / järjestön edustaja
10. Saamelainen asiantuntija / järjestön edustaja
11. Muu

O. ja P. Toimija 1 ja 2: suhtautuminen vähemmistöasemaan

0. Ei määriteltävissä tai neutraali
1. Myönteinen
2. Kielteinen tai kriittinen

Q. ja R. Toimija 1 ja 2: suhtautuminen vähemmistökielikomitean esitykseen

0. Ei määriteltävissä tai neutraali
1. Myönteinen
2. Kielteinen tai kriittinen